

Dr. Várkonyi Tibor

Négy király, egy szultán

Ferdinand

*James Henry
Mann*

*Le colonel de Hongrie
de la 1re division*

Maintenant

Dr. Várkonyi Tibor

Négy király, egy szultán

Tarsoly Kiadó
Budapest, 2014

Dr. Várkonyi Tibor
Négy király, egy szultán

A könyv megjelenését támogatta

Aranysarkantyús Vitézi Lovagrend

Lektorálta és a kísérőtanulmányt írta

Dr. Varga Szabolcs

Közreműködők

Bátai Gabriella (horoszkópok), Dr. Kollega Tarsoly István (szerkesztés, tördelés),
Könings Dóra (szövegjavítások), Neumann Tibor (tanácsok, források),
Dr. Pálffy Géza (tanácsok, források) Schnell Tamás (mohácsi csatával kapcsolatos adatok),
Tuza Csilla (latin fordítás), Dr. Varga Szabolcs (tanácsok, források, stilisztikai ötletek),
Várkonyi György (borító)

Megjelent

a Bakócz Tamás esztergomi érsek által a törökök ellen meghírdetett, végül pedig a
Dózsa György által vezetett parasztfelkelésbe torkolló kereszteshadjáratnak
és Werbőczy István Tripartituma kiadásának 500. évében,
a mohácsi csata évfordulójának napján.
DIE 29. MENSIS AUGUSTI ANNO DOMINI MMXIV

ISBN 978-963-9570-59-7

Tarsoly Kiadó
Budapest, 2014

Felelős kiadó: a Tarsoly Kiadó igazgatója
Nyomás és kötés: Prime Rate Kft.
Felelős vezető: Dr. Tomcsányi Péter

BEVEZETÉS

„A halikarnasszoszi Hérodotosz a következőkben foglalja össze történeti kutatásainak eredményeit, hogy az emberek között megesett dolgok az idők folyamán feledésbe ne merüljenek, és ne vesszen el nyomtalanul azoknak a nagy és csodálatra méltó cselekedeteknek az emléke, amelyeket részben a hellének, részben a barbárok vittek véghez, sem az, hogy milyen okok készítették őket a háborúra egymás ellen.” Ezzel, az egyes szám harmadik személyben írt mondatlal kezdődik Hérodotosz görög–perzsa háborúról írt műve, amelyre az első történeti munkaként tekint az utókor. Ebben a rövid idézetben benne van minden, amit az antik világ a történelemírás vagy történetírás szerepéről és jelentőségéről vallott. Azokat a nagy és csodálatra méltó tetteket kellett megörökítenie, amelyek példával és tanulsággal szolgálnak, egyben pedig arra inspirálják a hallgatóságot, hogy maguk is hasonlót tegyenek. A nagy tettek értelmét éppen az adta, hogy pozitív hatást gyakoroltak másokra, felkeltették bennük a hírnév iránti vágyat, a közösségük iránti felelősséget, és így mintát adtak arra, hogyan tudják a saját sorsukban a kalokagathiák, azaz a szép és jó élet eszményeit megtalálni.

A történelem nem került be az antik tudás Pantheonjába, nem találjuk ott sem a kilenc, sem a hét szabad művészet között, ám ez nem véletlen. A hellén világfelfogás szerint az igazán fontos dolgok Istentől fogva változatlanok és a teremtés nagy misztériumának megértését szolgálják. A történelem azonban nem tartozott közéjük, hiszen a nagyon is múlandó világ eseményeivel foglalkozott. Ettől függetlenül nem volt haszontalan a művelése, elsősorban az oktatásban, az ifjak nevelésében látták hasznosnak. Jól példázzák ezt Protagorasz, a görög bölcselő szavai, amelyek Platónnál maradtak fenn: *„a szövegekben sok erkölcsi mondás olvasható és sok elbeszélés, valamint régi híres emberek dicsérete és magasztalása, amit a végből tanul meg a gyermek, hogy amazokat utánozza, velük versenyezzen és hozzájuk hasonlóná lenni igyekezzék.”* Azaz a gyermekek számára a jeles tettek követendő példákkal szolgáltak, amelyeket utánozva maguk is a közösség becses tagjává váltak. Az iskolában olvasott példaszövegek óriási hatással voltak az antik kultúrára, mert az egyes példákon keresztül olyan erényeket mutattak be, mint a hazaszeretet, önfeláldozás vagy a becsületesség, amelyek beépültek a fiatalok személyiségébe. Ezzel igazolták Szókratész azon megfigyelését, amely szerint utánzás módján el lehet sajátítani az erényeket, és aki egyszer ezt megtapasztalta, az gyakorolni is fogja a jó és erkölcsös életet. Az antikvitásban a történelemnek tehát az oktatásban és az erények kialakításában találták meg azt a helyét, ahol a leghatékonyabb gyakorlati hatást fejthette ki, és a történeti szövegekre leginkább úgy tekintettek, mint az epikus költészet alkotásaira.

A történelemnek az előbb megismert mellett korán kialakult egy másik funkciója is, már Hérodotosz korában önálló tudománnyá kezdett válni, ám hosszú időnek kellett még eltelnie, hogy elfoglalhassa helyét a megbecsült diszciplínák között. Ezt könnyen megérthetjük, ha a *historia* szó etimológiáját alaposabban megvizsgáljuk. Ez a kifejezés a görög ιστορία kifejezésből származik, amelynek a jelentését a *hisztorein* görög igéből érthetjük meg, amely kikutatnit, kérdezősködni jelent. Az ebből származó *hisztór* szó több jelentéssel is bír, szemtanút, bírót és egyúttal bölcsét is jelent, talán nem véletlenül. Hiszen, csak az ítélni tudja az egyes személyek tetteit, aki ismeri a cselekedeteik hátterét, az egyes szerteágazó okokat, amelyek mind-mind szerepet játszottak az egyes cselekményekben. Mivel ez a kifejezés először Hérodotosz – magyar nyelven Görög–perzsa háborúk címmel szereplő – *Ιστορίαι* leírásában jelent meg, Ciceró találozta jellemezte a jeles tudóst a történetírás atyjaként. Ez a mára közhellyé merevedett állítás azonban néhány ponton magyarázatra szorul, hiszen Hérodotosz több ok miatt sem hasonlítható össze teljes mértékben a mai történészekkel. Ő ugyanis egyáltalán nem egy elméleti szerző, mindig konkrét példákba sűríti a mondandóját, és ezekből kiindulva jut el az általános következtésekig. Ezáltal sokkal inkább rokonítható a Biblia történetekkel és példabaszédekkel tanító műfajával. Ez az állítás még akkor is megállja a helyét, ha tudjuk, hogy az események közötti összefüggések keresése Hérodotosznál is megjelent, a kronológiának óriási jelentőséget tulajdonított és mindkét oldalról használt forrásokat, visszaemlékezéseket a hadjáratok történetének megírásakor. Protagorasz hatására ő gondolkodott először ugyanannak a dolognak az előnyéről és a hátrányáról, és földrajzi leírásaiban világosan elválasztotta a mítikust a megismerhető világtól. Mindezek ellenére Hérodotosz egyáltalán nem vált úgynevezett racionális történetíróvá, az antik világfelfogásból kiindulva nem ismerte a történelmi fejlődés fogalmát, és az okokat kutatva minden esetben feltételezte egy isteni erő, a *theion* meglétét, amely sokszor az emberi szándékokkal teljesen ellentétesen irányítja az emberek, nemzetek és birodalmak sorsát.

„*Mindazok amik régen nagyok voltak, kicsinyek lettek, s amik az én időmben nagyok, korábban kicsinyek voltak*” – olvashatjuk Hérodotosz egyik legfontosabb megállapítását. Ugyanezt papírra vethette volna kétezer évvel később egy magyar kancelláriai írnok is, miközben a Magyar Királyság történetét kívánja történetírói eszközökkel bemutatni. A kortársak számára érthetetlen volt Európa egyik legjelentősebb államának villámgyors összeomlása a mohácsi csatamezőn, ezért egyáltalán nem véletlen, hogy nincs a magyar történelemnek még egy olyan eseménye és korszaka, amelyről annyi história született volna, mint az 1526. évi mohácsi csatát magába foglaló évtizedekről, azaz a 16. század első évtizedeiről.

E korszak megítélését alapvetően befolyásolja az a tény, hogy ötszáz éve a mohácsi csatamező nézőpontjából szemléljük az eseményeket. Minden, ami előtte történt, a tragédia előhírnöke volt, minden ezt követő dolog pedig csak ebben a kataklizmában nyer

értelmet. Ez a szemlélet mind a mai napig hatalmas koloncként nehezedik a korszakra és erősen zavarja a tisztánlátást. Ennek függvényében kerültek bele a kortársak a hősök (ők vannak kevesebben), valamint a gyengék, esendők és árulók kategóriájába – az utókor erkölcsileg megcímkézett mindent és mindenkit, sokszor évszázadokra befeketítve ártatlanokat és lehetetlenné téve minden olyan érvelést, amely ezen sommás kép megváltoztatására törekszik. Az elmúlt évek-évtizedek történeti kutatásai nagyon sokat tettek azért, hogy a szakmai közegben mára már alapvetően szakítottak a bűnös–áldozat egyszerű felosztásának képletével, és hosszabb időszakokat alapul véve, a nemzetközi eseményeket is figyelemmel kísérve egy jóval realisabb értékelést adták ennek a kornak és a középkori Magyar Királyság bukása okainak. A közgondolkodásba azonban ez csak akkor épülhet be, ha az új eredmények megjelennek a tankönyvekben, az irodalmi és művészeti alkotásokban, és egy új párbeszéd indul arról a kérdésről, hogy mi történt velünk Mohácsnál.

Dr. Várkonyi Tibor könyvének kronológiájára és mondandójára rímelve most csak arról szólhatok röviden, hogy a mohácsi csata miért nem lehet alfája és omegája a magyar történelemnek, a Hunyadi (I.) Mátyástól a 16. századi végéig terjedő közel százötven esztendő a Jagellókkal valamint a Szapolyaiakkal együtt milyen szorosan összetartozik, és a magyar történelem valójában kiszakíthatatlan az európai események kontextusából.

Négy király, egy szultán – szól a könyv sommás címe, és igaza van, valóban ennyien fordultak meg a magyar trón körül. Akár a népszerű, Trónok harca című televíziós sorozatban, itt is egy mágikus erejű tárgy, a szent ereklyeként tisztelt magyar korona megszerzéséért zajlott a küzdelem, és ebben a harcban szintén egy egész királyság szenvedett. A különbség csupán annyi, hogy míg előbbiben a statiszták esténként levethették jelmezeiket, a korabeli Kárpát-medencében élő magyar, német stb. lakosságnak nagyon is valóságos rettegés jutott osztályrészül. A másik fontos eltérés, hogy amíg a vastrónért marakodó jelölteket jól ismerjük, személyiségük nyitott könyv a nézők a számára, addig a mi királyainkat alaposan félreismerte az utókor. Különös és egyben beszédes, hogy az ötszáz éve élt magyar uralkodókat ennyire félreismerjük, és tetteiknek megannyi olvasata van. Akár a 20. századi politikusaink esetében, itt is találunk Szapolyai mellett és ellene érvelőket, mások a Habsburgok európaiságát hirdetik, míg sokaknak Habsburg (I.) Ferdinándról egyedül a Várkonyi Zoltán által az Egri Csillagokban megformált infantilis alak jut eszébe. Történelmi ismeretünket elhomályosítja a ráakódott ötszáz év minden érzelmé, és ebből is látszik, hogy a magyar társadalom Mohács traumáját máig nem tudta feldolgozni, csupán az újabb, frissebb és nagyobb sebek elfedik a magyar történelem szövetén ezt a fel-felszakadó heget. Ezért az írástudók számára nehéz és fontos küldetés, hogy minden adandó alkalommal objektív, érthető és empatikus elemzését adják a múlt jelentős eseményeinek. Mert „*non admirari, non indignari, non irridere sed intelligari*”, azaz nem meglepődni, nem mérgelődni, nem kinevetni, hanem

megérteni kell az események hátterét, tartja a latin közmondás. Az pedig Szókratész után szinte evidencia, hogy amit megértünk, azt el is tudjuk fogadni, fel is tudjuk dolgozni. Akár egyéni, akár közösségi eseményekről, traumákról van szó. Így válik érthetővé József Attila örökbecsű felszólítása, „*az igazat mondd, ne csak a valódit*”, mely a magyar értelmiségre megkerülhetetlen súllyal nehezedik mind a mai napig.

Nézzük tehát a magyar történelem félreismerett királyait, akikről e könyv lapjai szólnak! Elsőként a lengyel királyi családból származó Jagelló (II.) Ulászló és fia, II. Lajos tevékenységét érdemes tüzetesebben megvizsgálni. A magyar közgondolkodásban máig makacsul tartja magát az a nézet, hogy a Mátyás halála után hatalomra kerülő Jagellóknak hatalmas felelőssége van a Magyar Királyság bukásában. A 16. század közepén – elsősorban Heltai Gáspárnak köszönhetően – megszületett Mátyás-kultusz sommás megállapítása, miszerint „*Meghalt Mátyás, oda az igazság*”, lehetetlenné tett bármiféle kontinuitás felvetését az utókor szemében megdicsőült nagy király és az őt követők uralma között. Ezzel azonban azonnal anakronisztikus helyzetbe került ez a korszak, mert semmi nem „jutott neki” a mátyási „aranykorból”, ám a Mohács utáni időszak összes kudarcáért viselnie kellett a felelősséget. Ez a történetfelfogás ellehetetlenítette a Jagellók korának kutatását, ami máig érezteti a hatását. A történetírói iskolák, ideológiák csupán abban különböztek, hogy a köznemességet, a királyt vagy az egész uralkodó osztályt tették meg felelősnek a mohácsi csatáért.

Tagadhatatlan, hogy nem csupán a későbbi munkákban bírálják Ulászlót, hanem a kortárs feljegyzések többsége is rendkívül negatívan említi. Ezekben általában gyengekezűnek és határozatlannak ábrázolták, sőt, Szerémi György szerint többen ökörnek nevezték a háta mögött. Dubravius cseh történetírótól származik a „*dobzse*” Ulászló

II. Ulászló

Magyarország és Csehország királyá

története, aki tanácsosai minden kérésére rábólintott. Utolsó éveiben valóban előfordulhatott, hogy a gyakori szélütések miatt a király nehezen kommunikált a környezetével, de nem ez volt a jellemző. A magyar történetírás mégis ez alapján rajzolta meg a tehetetlen uralkodó képét. A 16. században élt protestáns Heltai Gáspár szerint Ulászló csendes és bőkezű volt, amiért megutálták a magyarok és elkérték mindenét. Tőle származik az a történet, hogy róla nevezték el a lacikonyhát, mert végső inségre jutva a budai mészárosoktól kapott húst ebédre. Heltai jelzői azonban elgondolkodtatók, hiszen valójában mindkét tulajdonság pozitívan is értékelhető. Az utókor azonban ezzel vajmi

keveset törődött, jeles történészek szerint is Ulászló „*egy nagyralátó de, gyöngé ember*”, akinek az „*árnyékkirálysága [...] valósággal megásta a mohácsi sírt, és előkészítette századok török rabságát és osztrák német kormányzását.*” Bűnének tartották, hogy méltatlanokat emelt kormányzati pozícióba, akik a – név nélkül emlegetett – jókat háttérbe szorították. „*Természetes tunyasága*” pedig megakadályozta, hogy vitézséggel legyőzze a sorsot, és – az értékelések szerint – emiatt omlott össze a Mátyás által felépített birodalom.

A rengeteg kritika dacára érdemes Ulászló tetteit közelebbről megvizsgálni, vajon valóban alkalmatlan volt az uralkodásra, és huszonhat év regnálása csupán a romlást hozta el? Ha ez igaz, akkor vajon miért ő nyerte el Mátyás trónját, tényleg csak olyan királyra vágytak a főnemesek, „*akinek az üstökét*” a kezükben tarthatták? Ma már tudjuk, a magyar arisztokrácia bölcsen döntött, amikor nem Corvin Jánost támogatta, hanem Ulászló mögé sorakozott fel. Tény ugyanis, hogy az 1456-ban született Ulászló cseh királyként már komoly uralkodói tapasztalatra tett szert. Itteni érdekeit eredményesen védte évtizedeken keresztül, és az európai közvélemény tisztában volt azzal, hogy személyében egy mélyen vallásos, jószívű és küllemre is kellemes ember kandidál a magyar trónra. A Mátyás halála utáni hónapok eseményei is azt mutatják, hogy energikusan látott hozzá céljai megvalósításához. Ő tudott először csapatokat gyűjteni, amelyek élén már júliusban Magyarországra érkezett. Bevette Visegrád várát, majd bevonult Buda városába. Hiába számított cseh királyi címe miatt éveken keresztül ellenségnek Magyarországon, amikor közeledtének híre elterjedt a városban, a polgárság „*reménnyel telve, a közeli örömtől vidáman összesereglett és elébe özönlött*”. Hadvezéri képességeiről keveset tudunk, de a trónkövetelők seregeit sikeresen kiszorította az országból, csapatai pedig 1491 nyarán már osztrák területen állomásoztak, amikor betegsége ellenére is győztesként zárta le a Miksával vívott háborút. Az Oszmán Birodalommal szemben folytatta Mátyás politikáját, igyekezett megújítani a békeszerződéseket. Igaz, szerencséje is volt, hiszen a szultáni hadvezetés is érdekelt volt a nyugalom fenntartásában, ezért nem indult a déli határok ellen török hadjárat a magyar trón megszerzése miatt kirobbant polgárháború idején. Ulászló tehát másfél év alatt megszilárdította hatalmát, lezárta a Mátyás által indított háborúkat, felszámolta a mátyási hatalomgyakorlás legsérelmesebb részeit, és az adózás mértéke az Európában normális szintre süllyedt vissza. Az új király tehát aktívan és eredményesen politizált ezekben a hónapokban.

Érdemes megjegyezni, hogy Ulászló komoly erőfeszítéseket tett, hogy megnyerje magának a magyar alattvalókat. Valószínűleg László néven koronázták meg szeptember 19-én. A népszerű magyar lovagszentre való utalásra bizonyíték, hogy annak alakja feltűnt az új király pénzérméin, és magyar alattvalói is így nevezték. Ulászló jól használta ki a propaganda lehetőségét is, hiszen koronázása után nem győzte hangsúlyozni, hogy ő Magyarország egyetlen koronás királya. Fia névválasztása is tudatos utalás lehetett a magyar közvéleményben ekkor rendkívül népszerű Anjou (I.) Lajosra, bár

ez a francia feleség nagybátyja, XII. Lajos francia király iránti tisztelet jele is lehetett. Ulászló tehát nem számított idegennek a magyar trónon.

Ezek után joggal tehetjük fel újra a kérdést, vajon milyen volt Ulászló habitusa, minek köszönhető a negatív megítélés? A választ az Ulászló érdekében a királyválasztó országgyűlésen elmondott beszédből tudhatjuk meg. A szöveg egy retorikai mestermű, de hitelesnek tekinthető. A két cseh követ így ajánlotta Ulászlót a magyar rendeknek: *„Mi azért jöttünk, mert a felséges Ulászló küldött ide, és nem zsarnokot, nem zord, nem ifjú királyt kínálunk, hanem emberségeset, kegyeset, békére, háborúra érettet. [...] Ha keresztény emberek között elsősorban a jogot és a méltányosságot kell szem előtt tartani, bizony, a mi királyunknál senki sem lehet számotokra alkalmasabb [...] Gondoljátok meg, mit tanácsol nekünk Ulászló komolysága és bölcsessége, mit mélyreható tapasztalata és jámborsága, mit áhítatossága és becsületessége, kegyessége és nyájassága, igazságossága és hallgatagsága, mit mértékletessége és érett kora, mely országunkban már huszadik éve állja a próbát. A belső és külső háborúságtól oly soká gyötört Csehország sohasem talált nyugalmat, [...] míg meg nem választották e békeszerzőt, a legbölcsebb kormányost. Ki hitte volna? Száját sohasem hagyja el pajzán vagy illetlen, meggondolatlan szó; sohasem indulatos, sohasem haragos. Jó és balszerencsében ugyanazzal a kiegyensúlyozottsággal viselkedik, ugyanazt a méltóságteljes komolyságot őrzi. Tudja, hogy trónra születt, ezért azt a könnyelműség és állhatatlanság vétkével sohasem fertőztette meg.”*

A követi beszédben megtaláljuk uralkodói portréját. Jelzői között szerepel a kegyes, az érett, a békeszerző, a bölcs kormányos és a jó pásztor. Az erény és erkölcs hangsúlyozása mellett feltűnő, hogy a bátorságra, dicsőségre, egyszerűen a virtusra utalás sem történik. Ulászlóból hiányzott mindaz, ami Mátyást ünnepeletté tette a humanisták, és gyűlöltté saját alattvalói körében. Nem volt becsvágyó, harcias és kerülte a versenylhelyzeteket, nem foglalkozott a virtussal megszerzett hírnévvel. Míg Mátyásról tudjuk, hogy *„életmódja pazar, perzsa fényűzéssel, lelkének a borbán talált üdülést, és nem volt ellensége a földi gyönyörűségeknek”*, addig Ulászlóról ezt nem mondhatjuk el. Bár kezdetben mintha folytatta volna elődje antikizáló művészetpolitikáját, a lendület hamar alábbhagyott. Udvarából eltűntek a bronzszobrászok, Mátyás könyvtárának a bővítése befejeződött, az itáliai humanisták számára megszűnt a budai udvar. Ulászló valószínűleg egyáltalán nem értette Mátyás műpártolását. Nem véletlenül, Ulászló ugyanis nem volt humanista, így a mecénási attitűd is távol állt tőle. Ez volt Ulászló egyik nagy hibája, ami kiváltotta a humanista kortársak dühét, és máig meghatározza a személyének megítélését.

Politikájában a középkori alapokhoz nyúlt vissza, jelszavai a béke és igazságosság voltak. Ez találkozott a magyar rendek akaratával, akik Mátyás utolsó tíz évét már zsarnokságnak tartották. Megkapó Bonfininek a koronázásról készített leírása. A mélyen vallásos uralkodó buzgón készült az eseményre, állandó böjtöt tartott, és mindennap

könyörgött Istenhez, hogy a királyság terhét elviselhesse, „*nagyon jól tudván, hogy az istentől nyert hatalmat isteni őrizet nélkül viselni nem képes*”. Ulászló nem Nagy Sándorban vagy Caesarban talált példaképet, hanem ő lett az új Numa Pompilius, aki békét hozott a népének. Elsimította a cseh és lengyel konfliktust, és egy rövid időszakot leszámítva csendes volt a nyugati határszél is. A birtokpolitikájával és a törvényhozói munkával is igazságos kormányzatot akart megvalósítani. Ulászló megszüntette Mátyás személyeken függő kormányzatát és a törvényeken keresztül újra intézményi alapokra helyezte az államigazgatást. Uralma alatt lázas törvényalkotás folyt, 1492-ben elfogadtak egy egész törvénykönyvet, amelyet 1495-ben kiegészítettek, 1498-ban pedig megszületett a kis törvénykönyv. Ulászló aktivitását látva nem csoda, hogy Werbőczy István személynök neki ajánlotta híres szokásjoggyűjteményét, a Tripartitumot.

Családi kapcsolatairól, érzéseiről viszonylag sokat elárulnak a források. Feleségét őszintén szerette, a fiatal francia hercegnő méltó társa volt Ulászlónak. Személyes tragédiájuk, hogy a király 1504-ben bekövetkezett agyvérzéséből már sohasem gyógyult meg teljesen, Anna pedig alig huszonnégy évesen gyermekágyi lázban elhunyt 1506-ban. Fia neveltetését és trónöröklését körültekintően intézte, elismertségét jelzi, hogy az 1505. évi rákosi végzés ellenében sikerült a Habsburgokkal házassági szerződést kötnie. Betegsége ellenére a hatalma jóval stabilabb alapokon nyugodott, mint Mátyásé, Újlaki Lőrinc és Corvin János megmozdulásait leszámítva nem kellett pártütéssel szembenéznie. Hívó katolikusként a hazai szerzetesrendek reformját is hathatósan elősegítette.

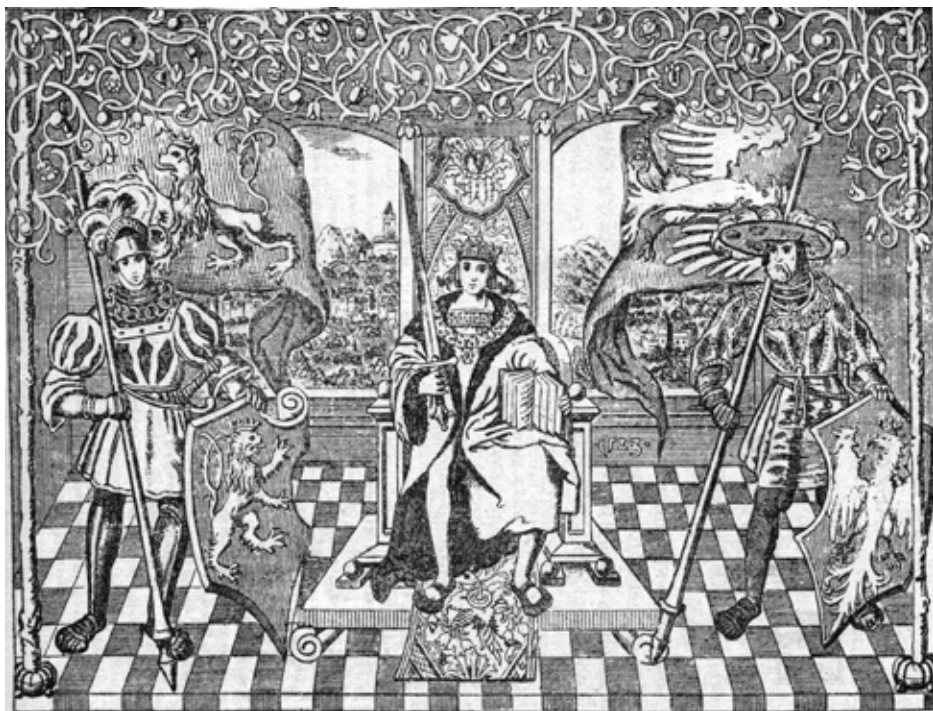
Elmondhatjuk, hogy a mélyen vallásos Ulászló nem a személyes virtusra és szerencsére alapozta uralmát, hanem az Isten kegyelméből eredő igazságot és jámborságot tartotta vezérfonalának. Ezt érthették félre a humanista kortársak, akik az Isten akaratába való belenyugvást szellemi tunyaságnak értelmezték. Pedig ebből a nézőpontból érthetővé válik Ulászló politikája, aki miután a határokon béke honolt és törvényesen megkoronázott utódot hagyott az országra, valószínűleg megnyugodva távozott az élők sorából.

Mennyire más ez a kép, mint a tankönyvekben, a közbeszédben oly gyakran felbukkanó sztereotípiák, ahol a negatívumokat rendre túlhangsúlyozzák, ám a közép-európai jelentőséggel bíró Jagelló reneszánsz vagy Temesvári Pelbárt, illetve Ráskay Lea munkássága, azaz a magyar nyelvű irodalom megszületésének folyamata említésre sem kerül. Pedig saját korunkból is jól ismerjük a „*fecseg a felszín, hallgat a mély*” örök igazságát, nem a gyorsan elavuló aktuálpolitikai események, hanem a távlatilag ható társadalom- és eszmetörténeti folyamatok az igazán fontosak, amelyek egy-egy közösség hosszú távú jövőjének sikerét vagy sikertelenségét alapjában meghatározzák.

Aligha van tragikusabb sorsú királyunk II. Lajosnál, akiről a kortárs Szerémi György udvari káplán a következőket jegyezte fel: „*ifjú volt; mint bárányt vitték a mézsárszékre; vigyázatlan és gyakorlatlan volt a harcra*”. Lajos élete tehát tragédia, és ezt fokozza, hogy elsősorban nem a saját, hanem apja és kortársa bűneinek áldozata. Úgy

foglalhatjuk össze a Lajosról élő közgondolkodást, hogy bár ő maga jó volt, de gyengeségével és határozatlanságával egyaránt felelős a belpolitikai zavarokért és a mohácsi vereségért.

Nehéz vitába szállni azokkal a kijelentésekkel, amelyek Lajost erélytelenséggel vádolták, ám családi körülményeit megvizsgálva inkább az lenne a meglepő, ha más karakterű fiatalemberre serdült volna. Születésekor ugyanis apja már ötven éves volt, és már több éve betegen uralkodott. A közvélemény izgatottan várta egy fiú örökös érkezését, hiszen hiányát Isten büntetésének tartották, és a Mátyás halála utáni polgárháborúból megtapasztalhatta az ország, hogy milyen veszélyekkel jár a bizonytalan öröklés. Végül 1506. július 1-jén Budán megszületett Lajos a királyi pár második gyermekeként. Ekkor valószínűleg senki nem sejtette, hogy ő lesz Magyar Királyság utolsó olyan koronás fője, aki magyar földön látja meg a napvilágot, és az ország egésze felett uralkodik. Pedig számos baljós esemény figyelmeztetett a változásokra, Anna királyné nagyon nehezen viselte a terhesség hónapjait, és Lajos koraszülöttként jött a világra. Csak II. Ulászló orvosainak köszönhető, hogy életben maradt, akik disznók felhasított gyomrába melengették az újszülöttet, állandó hőmérsékletet biztosítva ezzel. Az anyát azonban nem sikerült megmenteni, a királyné alig három héttel a szülés után meghalt.

II. Lajos a trónon

Lajost ezek után dajkák nevelték fel, apja pedig minden energiájával azon dolgozott, hogy utódlását biztosítsa. Alig két évesen magyar, majd cseh királlyá koronázták, a koronázási esküt pedig Ulászló tette le helyette. Kitűnő humanista nevelést kapott, több nyelven beszélt, írt és olvasott. A magyar nemesség Habsburg-ellenessége dacára elérte, hogy 1515-ben az Európa legbefolyásosabb dinasztijának számító Habsburgokkal házassági szerződést kössenek, Lajosnak juttatva ezzel a néhány éven belül spanyol király és német-római császár V. Károly hűgának, Máriának a kezét. A július 22-én megkötött házasság révén a Magyar Királyságnak sikerült lezárni egy hosszúra nyúlt nyugati konfliktust, és egy potenciális szövetségest találni az ezekben az években világbirodalommá váló, ám éppen közel-keleten aktív Oszmán Birodalommal szemben.

Lajosnak tíz évesen szakadt a nyakába a trónöröklés, ez pedig nagyban behatárolta a politikai mozgásterét. Bár apja Zsigmond lengyel királyt és Miksa császárt tette meg gyámjának, a magyar vezetés inkább nagykorúvá nyilvánította Lajost, a kormányzás feladatát pedig egy 28 tagú tanács végezte. A gyermek Lajos ekkor valóban báb volt, akinek a napi politikai ügyekbe nem volt beleszólása. A budai udvar leértékelődött, nem véletlen, hogy senki nem vette komolyan 1519-ben a wormszi császárválasztási gyűlésen Werbőczy István magyar követet, aki Lajos megválasztását akarta elérni, pedig cseh királyként Lajos szavazati joggal is bírt. Nem lehetett ez könnyű időszak az árván maradt kamasznak, akinek az intimitást nélkülöző udvarban család nélkül kellett megbirkóznia a felnőtté válás nehézségeivel. Ekkor kerülhetett szorosabb kapcsolatba anyja egykori udvarhölgyével, Wass Angelithával, akitől egy fia született. Fiát, Jánost természetesen soha nem ismerték el törvényes örökösének, és a kortársak által bolondnak tartott férfi az 1580-as években bekövetkezett haláláig Pozsonyban élt. Leszármazására bizonyították, hogy Habsburg (I.) Ferdinánd az 1550-es években rendszeres életjáradékkal támogatta „*Lajos király természetes fiát*”, ez azonban szintén nem volt kirívó a kor európai udvaraiban.

Talán egyetlen másik uralkodó sem kapta meg olyan nehéz helyzetben a tényleges irányítás feladatát, mint 1521-ben az alig tizenöt éves ifjú. Amikor felesége 1521. december 11-ei megkoronázásával egy időben letette a koronázási esküt, a déli határon már közel négy hónapja lófarkas zászlót lengetett a szél Nándorfehérvár tornyain. Az Oszmán Birodalom élén egy olyan ifjú állt, akitől az európai udvarok többsége békét remélt. Úgy vélték, hogy a rettegett Szelim uralma után egy békésebb időszak következik, ám hatalmasat tévedtek. Szulejmánnal egy olyan katonai lobbis hatalomra Isztambulban, amelyik a nyugati irányú hódításokban volt érdekelt, és ez megpecsételte a Magyar Királyság sorsát. Az ország ugyanis a békeévekben sem volt képes biztosítani a határok biztonságát. Elveszett a szreberniki bánság, 1520-ban elesett Beriszló Péter horvát bán, 1521-ben pedig Hunyadi hőstettének helyszíne mellett gazdát cserélt Szabács, Zimony és a rendkívül gazdag Szerémség több vára is. Az év végére ezekben már török helyőrség állomásozott, akik állandó támadásokkal pusztították

Horvátországot, Szlavóniát, Pozsegát, a Szerémséget és Temesközt. A legtapasztaltabb magyar csapatok állandóan fogytak ezekben a harcokban, és utánpótlásukra az egyre szűkösebb állami bevételekből már nem futotta. 1523-ban alig 200 000 forint folyt be a királyi kincstárba, ez csupán a negyede volt a Mátyás korában behajtott összegnek, és ez a rendszer összeomlásával fenyegetett.

1521-től egy energikus uralkodó képe rajzolódik ki a forrásokból, aki ambiciózus felesége mellett megpróbálta újjászervezni királyságait. A követjelentésekből úgy tűnik, hogy a tényleges vezetés Mária, az 1521 nyarán Budára érkező királyné kezében volt, akit az ifjú király őszintén szeretett. A következő években még olyan hírek is szárnyra keltek, hogy Mária királyné, bizalmasa Szalkai László kincstartó, esztergomi érsek és Szapolyai János „*Lajost a másvilágra küldik uralkodni*”, hogy a vajda és Mária közösen irányítsanak tovább, de ez csak a korabeli pletykák egyike volt. Tény, hogy Mária erős jellem volt, de tetteik során inkább közös erőfeszítésről beszélhetünk, ami-ben Lajos akarata szintén megmutatkozott.

Lajos uralkodói tevékenységéről elmondhatjuk, hogy a válságokat nem ő idézte elő, de nem sikerült velük megbirkóznia. Ez azonban nem a személyes képességek hiánya, hanem a helyzet súlyossága miatt történhetett így. A középkori Magyar Királyság bukásában kevés felelősség terheli.

A királyi párral szembeni nemesi vádak közül a lutheranizmus sem állja meg a helyét. A korszak keresztény udvaraiban természetesen figyelemmel kísérték a vál-lásról folytatott polémiákat, Mária pedig bizonyíthatóan olvasta Erasmus munkáit. Ez azonban nem gátolta meg abban az udvart, hogy 1523 áprilisában ne hozzanak Luther követőit súlyosan sértő törvényeket. Lajos esetében nem tudunk erasmista szálakról, de Remete Szent Pál ereklýeinek Csehországból Budára hozatalában személyes érdemei vannak, ez pedig a középkori jámbor vallásosság bizonyítéka. Az sem lehetett vonzó Luther tanaiban, hogy a prédikátor ezekben az években jogosnak érezte a török táma-dást, és ez csak gyengítette a magyar határvédelem helyzetét.

Az 1526. évi szultáni hadjáratról rengeteg értékelés született. Ezek többsége elma-rasztalja a magyar hadvezetést, árulással vádolja Szapolyait, gyengének mutatja Lajost. Ma már tudjuk, hogy Szapolyai nem szándékosan késett el a csatából, a magyar hadve-zetés valóban követett el mulasztásokat, a király legnagyobb hibája pedig az volt, hogy hallgatott a tanácsadókra. A mohácsi mezőn a csata előestéjén ugyanis két lehetőség kínálkozott: visszavonulni és bevárni egy kedvezőbb alkalmat vagy a hadiszerencsé-ben bízva vállalni az ütközetet. A katonák azonban olyan lelkiállapotban voltak, hogy árulásnak tartották volna a második verziót, és félő volt, ha visszavonulnak, akkor a magyar sereg széteszlik. A katonai tapasztalatokkal híján levő ifjú király tudta, hogy kevés esélyük van a sikerre, de elfogadta ezt a helyzetet. A bátorságát mindenképp ér-tékelni kell, mégha éppen a halála változtatta is az egyszerű katonai vereséget politikai katasztrófává.

Utolsó Jagelló királyunk valóban szerencsétlen csillagzat alatt született. Koraszülöttként elvesztette anyját, tíz évesen árvaságra jutott, majd egy többnyire térdközépig érő patakban lelte halálát. Személyes tragédiájában Magyarország is osztozott.

A két király életrajzából is látszik, hogy mennyi fals előítéletünk van erről a korról és az eseményekben résztvevő személyekről. Érdemes lenne tehát a politikatörténeti cezúrák helyett a társadalom-, gazdaság- és művelődéstörténet alapján kijelölni a kronológiai határokat, és ez alapján elhelyezni a Jagelló-kort a magyar történelem rendszerében. A szélesebb folyamatok jelzik, hogy az 1490–1526 közötti korszak nem tekinthető önálló egységnek, csak a késő középkor szerves részeként, a mátyási időszak örököseként értelmezhető. A társadalom- és gazdaságtörténet már több évtizede felfigyelt arra, hogy a Kárpát-medencében mélyreható változások kezdődtek el a 15. század közepén, amelyek első fázisa a 16. század végén, az egész folyamat pedig valahol a 18. század közepén ért véget. Ezt az érárt kora újkornak nevezzük. Ha ezeket a folyamatokat vizsgáljuk, akkor érezhető a Mátyás- és a Jagelló-korszak hasonlósága, illetve az 1450-es években megkezdődő folyamatok kontinuitása. A középkor végén érzékelhető változások, eddig csupán a Jagelló-kor leírására használt negatív tendenciák ugyanis már a század közepén elkezdődtek, az alábbiakban ezeket kívánjuk megvizsgálni a teljesség igénye nélkül. Ez a korszakhatár az európai történetírásban már régóta bevett dolog, a százéves háború vége (1437), a könyvnyomtatás feltalálása (1450 k.), Konstantinápoly eleste (1453) és az itáliai harcokat lezáró lodi béke (1454) egyaránt fontos, a későbbiekre nagy hatást gyakorló fordulópontjai az európai történelemnek.

Terjedelmi okok miatt nincs arra mód, hogy Hunyadi (I.) Mátyás és a Jagellók uralmának szoros összetartozását részletesen bemutassuk, mások mellett Kubinyi András, Tringli István, Neumann Tibor és C. Tóth Norbert részletesen foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel. Eredményeiket sommázva elég legyen most annyit rögzíteni, hogy a Magyar Királyságban a 15. század végére kialakult egy gazdasági és társadalmi válság, amelyet egy politikai krízis is tetézett. Ezek azonban már Mátyás idejében megkezdődtek, sőt, több esetben a nagy király téves politikája idézte elő vagy erősítette fel ezeket. Ennek illusztrálására talán elég egy konkrét példa. Mátyás hatalmának az alapja a tekintélyes magánbirtok és a megnövelt állami adó volt. Utóbbiból lett a híres fekete sereg – amely elnevezést csak később kezdtek el használni –, amelynek fentartása olyan hatalmas összegeket emésztett fel, hogy a katonákat csak a gazdag nyugati tartományokban lehetett foglalkoztatni, ahol a lakosság sarcolásával egészítették ki a jövedelmüket. Ez a sereg tehát a déli határokon teljesen használhatatlan volt. További árnyoldala az állandó hadseregnek, hogy a zsold az állami bevételek jelentős részét felémésztette, ráadásul ezt a katonák külföldön költötték el, tovább gyorsítva a nemesfém kiáramlását az országból, ami hozzájárult a gazdasági válság elmélyüléséhez. Nehéz kimondani, de kifejezetten pozitív következményekkel járt, hogy 1492-ben Kinizsi szétverte az addigra teljesen lezüllött sereget, amelynek felállítására az országnak nem

volt meg a kellő gazdasági ereje. Ne feledjük, Firenze 1531-ben majdnem csődbe ment, amikor megpróbált kétezer katonát állandóan fegyverbe tartani! A Jagelló (II.) Ulászlót erő kritikák tehát a fekete sereg tekintetében alaptalanoknak tekinthetők.

Szintén a megörökölt belső problémák közé tartozott, hogy Mátyás halála után korántsem volt zökkenőmentes az utódlás, hiszen négyen is aspiáltak a magyar trónra. A küzdelemből végül Ulászló, vele együtt pedig a Jagellók kerültek ki győztesen, és ez pillanatnyilag jó döntésnek tűnt. A magyar politikai elit józanságát mutatja, hogy felmérték azt, miszerint csak valamiféle dinasztikus államszövetségben van lehetőség az egyre erősödő oszmánokkal szemben megvédeni a határokat. Corvin János elutasításában legalább annyira szerepet játszott az, hogy vele elszigetelődött volna Magyarország, mint az a tény, hogy apja az 1480-as években folytatott politikájával az összes hívét elmarta maga és fia mellől. Tehát racionális döntés született Budán, amellyel szemben csak egy kritikával élhet az utókor. Így is vereséget szenvedett a középkori Magyar Királyság, és harminchat évvel később hasonló körülmények között már a Habsburgok lettek a befutók, akik végül jó döntésnek bizonyultak. Történelmietlen azonban azon elmélkedni, hogy mi történt volna, ha már 1490-ben Miksa szerzi meg a magyar koronát, ekkor ugyanis a gazdag Cseh Királysággal a háta mögött Ulászló sokkal kedvezőbb választásnak tűnt a különböző gondokkal terhelt Habsburgoknál. A korabeli magyar politikai elitben tehát dolgozott az egészséges életöszön, amellyel meg kívánta óvni a maga hatalmát és ezzel együtt természetesen a Magyar Királyság integritását.

Érdemes röviden áttekinteni a törökök elleni védelmi rendszer problematikáját is, ugyanis a közbeszédben visszatérő elem, hogy amíg a Hunyadiak sikerrel óvták meg a határokat, a Jagellók idején a határvidék teljesen elpusztult és a legfontosabb várak egymás után elestek. A végeredménnyel nehéz vitatkozni, de az oda vezető okok azonban nem magyarázhatók Ulászló és Lajos erélytelenségével. A Jagelló-udvar ugyanis mindent megtett a határok védelméért és viszonylag jelentős haderőt állomásoztatott itt, ami viszont rengeteg pénzbe került, és ezt az egyre csökkenő állami bevételekből nem tudtak finanszírozni. Emiatt a magyar köznemesség egyre inkább háborúpárti lett, mert felismerték, hogy immár a fegyveres béke költségei is felemésztik az ország erőforrásait. Eközben Szelim hódításai révén az oszmán állam világbirodalomná nőtt, amely emberanyagban, területben, adóbevételekben többszörös erőfölénybe került a Magyar Királysággal szemben, és már csupán az volt a kérdés, hogy mikor indulnak ismét nyugati hadjáratra. A Szulejmán trónralépésével megváltozott oszmán külpolitika megpecsételte az ország sorsát, és ezen egy sokkal aktívabb magyar honvédelem sem volt képes változtatni. Bár az egyes katonai, logisztikai és politikai kérdésekben az udvari elit sok hibát vétett, ez nem előidézte, hanem már csak elmélyítette a válságot. A korszak legerősebb világbirodalma ellen nem volt ellenszer. A Magyar Királyság egyetlen esélye az maradt, hogy komoly szövetségeseket találjon, ám éppen ezekben az

években az ország teljesen magára maradt. A Habsburgokat lekötötte az I. Ferenc francia királlyal vívott itáliai háború, valamint a Luther fellépése nyomán előretörő reformáció. Lengyelországot a Német Lovagrend és a Moszkvai Nagyfejedelemség foglalta le, így a törökkel való béke megtartásában volt érdekelt, míg a francia udvar egyenesen szövetségest keresett a szultánban.

A mohácsi vereséghez vezető okok miatt tehát felelősség terheli a Jagelló udvart, de a sokrétű társadalmi és gazdasági problémák gyökere még Mátyás uralmának idejére nyúlt vissza, amelynek súlyos öröksége nagyban meghatározta az utána jövő rendszer mozgásterét. Ugyancsak a Jagellóktól független volt az oszmán birodalom látványos megerősödése és a nyugat elleni hadjárat ideológiai megteremtése, majd gyakorlati megvalósítása. Ugyanezt elmondhatjuk a külpolitikai konstellációról, amelynek következtében éppen 1526-ra fogyott el minden szövetségünk, és maradtunk egyedül a nagy küzdelemben. Azaz nem teljesen, ugyanis 1526-ig számíthatott a Magyar Királyság Szerbia, majd annak megszűntével az áttelepülő szerbség támogatására, akik cserében földet és kiváltságokat kaptak a magyar királyoktól. A szerbség ugyanis 1526-ig erősen törökellenes volt, és a belőlük szervezett kontingensek a határvédelmi rendszer fontos részét képezték. Az ő szövetségüket 1527-ben veszítette el a Magyar Királyság, amikor a szállásaiból kivetett, az Alföldön bolyongó több tízezres szerb népességet a magyar társadalom nem tudta ilyen tömegben integrálni, ahhoz viszont megmaradt az ereje, hogy kivesse magából. Ez Cserni Jován meggyilkolása után meg is történt, és a vezető nélkül maradt szerbek visszaköltöztek az immár oszmán területre és az ottani rendszernek lettek a részei. Erről azonban ugyancsak nem a Jagelló-kori elit tehet.

Szulejmán szultán

Nem szokás hangsúlyozni, de Ulászló trónra léptével valójában az országban – a déli határokat leszámítva – egy régóta vágyott békekorszak vette kezdetét, amelyre már száz éve nem volt példa. Ulászló uralmának időszakára esett a magyarországi humanizmus virágkora, és a késő gótika, valamint az itáliai reneszánsz szimbiózisából megszületett a magyar művészettörténet egyik csúcsidezőkora. Annak ellenére állíthatjuk ezt, hogy Magyarország úgy lépett be a 16. századba, hogy a nyugati kereszténységhez tartozó államok közül egyedüliként nem volt egyeteme és könyvnyomdája. Ez azonban ekkor nem számított hátránynak, mert szoros kulturális kapcsolatokat ápolott Európa többi országával. A korszak leglátványosabb egyházi művészeti műfajának tartott szárnyasoltárok, a hatalmas kóruskönyvek, az úgynevezett graduálék magyarországi emlékei bizonyítják a korszak gazdagságát és eredetiségét. Mi történt tehát a Jagelló-korban? A nagyon erős, feltörekvő Oszmán Birodalom olyan fázisba jutott, hogy a Magyar Királyság száznegyven év folyamatos háborúi után már nem bírta tovább a rá nehezedő nyomást és összeomlott. A mohácsi csatátéren történtek valójában ezt a periódust zárták le, és ez független volt a magyar berendezkedés Mátyással kezdődő zavaraitól is, melyek csupán gyötrelmesebbé tették az agónia éveit. A kortársak azonban természetesen mindebből vajmi keveset érzékeltek, számukra a napi ügyek jelentették azt a valóságot, amelyet értelmezve próbáltak választ találni a romlás okaira. Nem kárhoztathatjuk őket, hiszen ma valószínűleg többet tudunk arról az időszakról, mint a benne élők többsége. Az ő közvetlen tapasztalatuk szintén hozzátartozott ahhoz a kollektív emlékezethez, amelyből kikristályosodott az események értelmezésének kerete, lett belőle a kor a hősök és árulók világa, és ahol felmentést csupán a történetíró tágra nyitott lencséje adhat.

Nem mehetünk el szó nélkül a mohácsi csata utáni évtizedek eseményeinek értelmezése mellett sem. Ez a dicsőséges és heroikus várháborúk, Szondi György, Dobó István és Zrínyi Miklós kora, a romantikus magyar festészet és szobrászat közkedvelt időszaka, amely azonban végül valahol az ország három részre szakadásába, a kalapács és üllő közé szoruló magyarság tanácsalanságába, a török áfiumtól való elgyengülésbe és legvégül az ön maga dicsőséges múltját elfeledő magyarság trianoni szétszaggatásába torkollott. Rengeteg igazság van ebben az önmarcangoló, mégis önigazolást adó múltértelmezésben, azonban fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon tényleg csak negatívan lehet-e értékelni ezt a hosszú 16. századot? Több jeles történész, köztük Szakály Ferenc bizonyította, hogy nem a várháborúk, hanem a század végén tomboló tizenöt éves háború jelentette azt a határt, amely után a magyar társadalom már nem tudta kiheverni a veszteségeket. Természetesen tagadhatatlan, hogy a század folyamán már komoly károk érték az országot, Magyarország természetes szaporulatát szinte teljesen felemésztették a mohácsi csatát követő megpróbáltatások és az állandó bizonytalanság. Ennek ismeretében meglepő, hogy Károli Gáspár a saját korát kifejezetten izgalmasnak találta. Az új

találmányok, az ismeretanyag bővülése és az írás-olvasás szokásának elterjedése egyaránt elbűvölték a kitűnő prédikátort. Ha hihetünk Károlinak, akkor a mindennapok szintjén számos pozitív jelet találunk, amelyek árnyalják e kor megítélését.

Most csupán három szempontot szeretnék ennek igazolására megemlíteni. Az első a gazdaság, a második a polgárosodás, a harmadik a kultúra területe. A nyugat kora újkori felemelkedése felértékelte a magyar gazdaságot. Itália és Dél-Németország városai egyre jobban rászorultak a magyar agrárium termékeire. Ennek első jelei már a 15. század második felében látszóttak, az igazi virágkor azonban a 16. században jött el. Évente közel kétszázezer szarvasmarhát hajtottak a nyugati, német, cseh és itáliai piacokra, és ennek haszna jórészt a hazai termelőket és kereskedőket gazdagította. Az európai agrárkonjunktúrának köszönhetően a magyar külkereskedelem komoly aktívummal zárt minden évben. Ezt a folyamatot valamennyire ismerjük, a belföldi kereskedelem adatai azonban még hiányosak, pedig a hadigazdaságnak szintén voltak hasznélvezői. A bor és gabona legnagyobb felvásárlójának a hadsereg számított, és a kézműipar is profitált a katonai megrendelésekből, ennek köszönhetően a magyar lakosságnál komoly töke képződött.

A kereskedelemben és árutermelésben megtermelt jövedelem minden társadalmi csoportot, nemest és nemtelent egyaránt gazdagított. A falusi és mezővárosi parasztság tömegei tudtak bekapcsolódni a termelésbe a Magyar Királyság egész területén. Ezt az időszakot méltán nevezte Szakály Ferenc a „vállalkozás első virágkorának”. Ebből a jövedelemből tudta a magyar parasztság taníttatni a gyermekét, fenntartani a közösség iskoláját, fizetni a gyülekezet lelkészét, megvásárolni a szükséges könyveket és megőrizni az autonómiáját. Ez a vagyon számított a magyar városfejlődés alapjának is. A 15. század második felében rengeteg település nyert városi rangot, ez Mohács után is folytatódott. A magyar városfejlődés a közösségek elszegényedésével párhuzamosan a 17. században, a vizsgált korszakunk határán túl rekedt meg.

A magyar társadalom a kultúra terén tudta a leglátványosabb eredményeket felmutatni a hosszú, 1450-től kezdődő 16. században. Amint láttuk, a magyar nyelvű írásbeliség már a 15. században megszületett. Prédikációs kötetek, szentek legendáit tartalmazó könyvek, vitézi énekek készültek a kolostorokban és a világi udvarokban. Az ezzel párhuzamosan megszülető humanizmus áthatotta az egész 16. századot, amelynek végén egy humanista kör megalapította a nagyszombati katolikus nyomdát Telegdy Miklós vezetésével, ami már átvezet a barokk megújulás korába. 1571-ben öt szépirodalmi munka is megjelent, ami rekordnak számított. A hazai reneszánsz művészet is mindvégig jelen volt, függetlenül a politikai és történelmi viharoktól. Ennek a folyamatnak az elejét Hunyadi Mátyás udvari építkezései, végpontját pedig a máig megcsodálható erdélyi főúri reneszánsz kastélyok jelentették.

E helyütt kell megemlíteni a keresztény vallásosságot is, amely áthatotta ezt a százötven esztendőt. A 15. század második felében született meg a Kárpát-medencében a leg-

több ferences kolostor és vallásos társulat, és ekkor készültek a művészi szárnyasoltárok is. Mindez a hitélet és a személyes vallásosság elmélyülését jelzi. Nem véletlen, hogy a reformáció gyorsan végigsöpört ezen a területen, és a 16. század végére a lakosság nyolcvan százaléka már nem katolikus volt. A vallásváltás ténye azonban nem fedheti el a szemünk előtt azt aényt, hogy mindez nem politikai események következménye, hanem háttérben egy személyes belső döntés, az Isten és ember közötti kapcsolat iránti különleges érdeklődés áll. Ez a kor tehát a vallásosság nagy virágkorának is tekinthető.

A Mohács utáni évtizedek kettős megítélésének bizonyítéka Habsburg (I.) Ferdinánd magyarországi emlékezete. A magyar szakirodalom a legutóbbi időkig ugyanis viszszafogottan méltatta Ferdinánd uralkodói tevékenységét. Ebben szerepet játszott a Habsburg-házból való származása, Szulejmán szultán hódítói sikerei, vagy éppen a 19. századi romantikus magyar történetírás által nemzeti királynak tartott Szapolyaival vívott polgárháború. Az elmúlt években már kedvezőbben értékelték politikáját és elismerték a Magyar Királyság megőrzéséért tett erőfeszítéseit. Eredményei kétségtelenek, és ha nemzetközi perspektívából szemléljük a tetteit, akkor még pozitívabb képet kaphatunk a hatalmas munkabírásu Ferdinánd uralkodásáról.

I. Ferdinánd fiatalon

A magyar köztudat Ferdinándot német királyként tartja számon, pedig valójában spanyolnak tekinthető. Habsburg (Szép) Fülöp és Aragóniai és Kasztíliai (Őrült) Johanna negyedik gyermekeként az ibériai Alcalá de Henaresben látta meg a napvilágot 1503-ban. Keresztnevét nagyapjától, Aragóniai Ferdinándtól kapta, aki tudatosan a spanyol koronák várományosaként nevelte. A másik példaképének nagyapja, Habsburg (I.) Miksa számított, uralkodása évtizedeiben az ő politikáját igyekezett folytatni és tisztelete jeleként elsőszülött fiát is róla nevezte el. A spanyol trónt végül a bátyja, I. (német-római császárként V.) Károly kapta meg, Ferdinánd pedig 1518-ban elhagyva szülőföldjét Németalföldre költözött nagynénje, Ausztriai Margit udvarába. Itt is kitű-

nő nevelésben részesült, a nagyszerű politikai érzékkel megáldott nagynénje mellett pedig felkészülhetett a kormányzás nehéz feladatára. Kitűnően beszélt latinul, franciául, spanyolul és olaszul, németül azonban későn és viszonylag felületesen tanult meg. Felnőtté válva tagja lett az Aranygyapjas Rendnek, amelynek jelvénye feltűnik több Ferdinándról készített portrén, jelmondatuk pedig „*Pretium laborum non vile*”, azaz „a fáradozás értéke nem csekély” a puritán életvitelű Ferdinánd egész pályáját jól jellemzi.

Ferdinánd családi döntésnek köszönhette, hogy megkapta a számára addig ismeretlen, a későbbiekben örökös tartományoknak nevezett osztrák területeket. Az 1521. évi wormszi szerződés értelmében az övé lett Alsó- és Belső-Ausztria, a következő évben pedig Tirol, Elő-Ausztria és Württemberg. A családi osztozkodás hátterében még Miksa elképzelése húzódott, aki felmérve az oszmán fenyegetést tudatosan törekedett a keleti területek megerősítésére. E politika értelmében került sor a cseh és magyar koronát bíró Jagellókkal egy házassági szerződés megkötésére, amely értelmében 1521-ben Ferdinánd elvette Jagelló Annát feleségül. A két dinasztia közötti friggylal sikerült lezárni a Hunyadiak alatt kezdődő osztrák–magyar ellenségeskedések korszakát, és mind Ferdinándnak, mind a Habsburg Mária kezét elnyerő Jagelló (II.) Lajosnak lehetősége volt más, fenyegetőbb problémák orvoslására.

Ferdinánd sorsában, akár csak a Magyar Királyságéban, meghatározó volt az 1526. esztendő. II. Lajos szerencsétlen halálával megnyílt az út a cseh és a magyar trónhoz, és az Oszmán Birodalom fenyegető közelsége is arra sarkallta Ferdinándot, hogy az örökös tartományok védelmében minden eszközzel megszerezze a Jagelló-örökséget. A sikerhez azonban gyökeres változásokra volt szükség: monarchikus egységbe kellett szervezni a különböző nyelvű, kultúrájú és eltérő hagyományokkal rendelkező királyságokat. Ezzel egy évszázados dinasztikus program megvalósítását kezdte meg, amely a jelenből visszatekintve sikeresnek tekinthető. Ferdinándot arra is rádöbbentette Szulejmán szultán győzelme, hogy a világ legerősebb hadseregével rendelkező birodalommal csak akkor veheti fel a küzdelmet, ha sikerül modernizálnia a monarchia irányítását. Ezért 1527 első napján kibocsátotta az Udvari Szabályzatot és ezzel megvetette az osztrák, cseh és magyar tartományok kormányzásának alapjait. Létrejött a legfőbb döntéshozói testületnek számító Titkos Tanács (Geheimrat), a bírói fórum az Udvari Tanács (Hofrat), a pénzügyminisztérium elődjének tekinthető Udvari Kamara (Hofkammer), az írásbeli ügyintézkedést bonyolító Udvari Kancellária (Hofkanzlei). 1556-ban felállt a katonai védelmi rendszer irányításával megbízott Udvari Haditanács (Hofkriegsrat). A szervezés kezdeti nehézségein túljutva a modernizáció elérte célját, és a kormánysszervek hatékonyan irányították a birodalom életét évszázadokon keresztül.

Az általános magyar közvélekedéssel ellentétben Ferdinándot sokat foglalkoztatta a magyar helyzet, és – bár a monarchia érdekeit is figyelembe véve – mindent megtett az ország megóvásáért. 1527-ben még Budát szánta a királyság központjának, nem

Szapolyai János király

rajta múlt, hogy végül Pozsony lett az ország fővárosa. A Szapolyai (I.) Jánossal vívott polgárháború első éveiben őszintén hitt az ország területi egysége megőrzésének lehetőségében, az 1532. évi hadjárat elmaradását az élete egyik legnagyobb kudarcaként élte meg. Erről így vallott húgának, Máriának: *„olyan fájdalmat okoz ez nekem, hogy nem tudom, lesz-e valaha öröm, mely azt feledtetheti.”* Nem ez volt az egyetlen csapás, amelyet el kellett viselnie. Már a mohácsi csatavesztés utáni hónapokban is szinte lehetetlen helyzetből állt fel, és lett az ország törvényes uralkodója. A számtalan nehézségen a rá jellemző kitartás segítette át, amellyel mindvégig hitt céljai elérésében. A magyar ügyekben számított magyar hívei és tanácsosai véleményére, nem rajta múlt, hogy a birodalom központi irányításába csak kevés magyar arisztokrata került be, akik nem vállalták a Bécsbe való állandó

jelenlét költségeit. Magyar királyként mindent megtett a kezén maradt területek megőrzéséért, és ő vetette meg az alapjait az Adriától Szatmárig húzódó végvárrendszernek is, amely többnyire sikerrel állta útját a további hódításoknak.

Ferdinánd hatalomgyakorlásának legfontosabb jellemzője a pragmatizmus volt. Hosszú távú céljai érdekében képes volt a kompromisszumokra, és munkatársait is ezen az alapon válogatta össze. Egy anekdota szerint a császár szívesen mondogatta, hogy *„jó bor és jó emberek eredetét ne kutasd”*. Ezt komolyan is gondolhatta, hiszen hat alkancellárja közül négy nem nemesi származású, magasan képzett, világlátott humanista volt, és magyar bizalmasai között is többnyire ilyeneket találunk, elég csak a köznemesek közül származó Révay Ferencre vagy Nádasdy Tamásra gondolnunk.

Ferdinánd valláspolitikájára szintén az adott viszonyokhoz való alkalmazkodás jellemezte. Uralkodása elején még mindent megtett a protestáns és anabaptista vallásgyakorlás megakadályozására. Ám hamar felismerte, hogy a sokvallású birodalom

lom kormányzása csak akkor lehetséges, ha a protestáns rendek támogatását is bírja. Ferdinánd rájött, hogy a reformáció megállítására nincsenek eszközei, ezért az okos vallási kompromisszumok megkötésének politikáját folytatta. Ez volt a német protestáns fejedelmekkel folytatott tárgyalások vezérfonala, és emiatt vált a Trienti zsinattal szembeni legfontosabb követelésévé a két szín alatti áldozás és a papi házasság engedélyezése. 1555-ben a tartományaiban engedélyezte is a két szín alatti áldozást az istentiszteleteken. Ez a tolerancia nem hideg politikai számítás volt, Ferdinánd őszintén hitt a katolikus egyház megújításának szükségességében, de abban is biztos volt, hogy ez nem történhet erőszakkal. A legőszintébb reakciója a reformációra az értetlenség volt, úgy vélte, hogy tudatlanságból fakad, amin az oktatás minőségének emelésével kívánt változtatni. Őt magát nem gyötörték kételyek, élete végén már napi két misét hallgatott és szilárdan hitt döntése helyességében. Ennek ellenére IV. Pál pápa mindvégig ellemezte Ferdinánd császárrá választását, számára elfogadhatatlan volt Ferdinánd toleráns felfogása. Utóda IV. Piusz azonban már nem gördített akadályokat a megválasztása elé.

Ferdinánd portréjához szorosan hozzátartozik a kultúrához fűződő viszonya. Humanista iskolázottságú fiatalemberként találkozott Erasmussal, aki neki ajánlotta „*A keresztény fejedelem neveltetése*” c. művének második kiadását. Később többször is meg akarta nyerni magának a németalföldi tudóst, de az visszautasította, hogy a távoli Bécsbe költözzön. Trónra kerülése után Ferdinánd folytatta Miksa műgyűjtői és mecénási tevékenységét és befejezte nagyapja „Weisekunig” és „Theuerdank” című önéletrajzi eposzait. Uralkodása alatt Bécs továbbra is humanista központ maradt, itt élt többek között Cuspinianus, Wolfgang Lazius és Ursinus Velius, utóbbi a bécsi egyetem oktatója, hercegi nevelő, aki „*De bello Pannonico*” címen megírta Ferdinánd törökellenes küzdelmeit. Háziiorvosa, Pietro Andrea Mattioli természettudós és botanikus volt, diplomatái közül pedig „*Moscovia*” Siegmund von Herberstein Oroszországról adott tudományos leírást, Ghislain de Busbeck pedig az Oszmán Birodalom állapotairól számolt be, és neki köszönhető a tulipán, a jácint és az orgona európai meghonosítása. 1533-tól a Hofburg lett Ferdinánd állandó lakhelye, és jelentős építkezésekbe kezdett a tűzvész, járványok és török ostrom által elpusztított városban. Az ő megbízásából készült el a Stallburg reneszánsz épülete, a Hofburg Svájci kapuja és a bálteremnek készült későbbi Burgtheater. 1531-től udvari festőjének fogadta Jakob Seiseneggert és meghívta Milánóból Giuseppe Arcimboldót, aki kérésére itt festette meg a Négy évszak-sorozatát. Ferdinándnak kifinomult zenei ízlése volt, alatta született újjá az Udvari kápolna, ahová Németalföldről hozatott karmestert. Ő állította fel az első képtárat, de főleg (nagyapja után) az érmek és az antik szoborleletek érdekelték. Szellemi érdeklődése javára vált a Habsburg-gyűjteményeknek, a bécsi udvari könyvtárnak és az egyetemnek is. Ferdinánd humanista műveltsége és mecénatúrája jól illeszkedik a Habsburgok Miksától kezdődő érdeklődésébe, jelentőségében pedig vetekszik Hunyadi (I.) Mátyás műpártolásával. Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy a prágai Szent

I. Miksa, magyar király

Vitus-székesegyházban egy európai formátumú uralkodót helyeztek nyugalomra 1564-ben, teljes rehabilitációjára azonban minden bizonnyal még sokat kell várni. Ez azonban már az utókor hálátlansága.

Ezek a kiragadott kis életrajzi adalékok természetesen csak szilánkjai a múlt darabokra tört elemeinek, ám a történelemnek nem áll más a munkájához rendelkezésére. Ez azonban töredékes, kevés és sokszor bizony elfedi a lényegét. Nem véletlen, hogy a török kor legjobb leírását Móricz Zsigmond Erdélyről szóló trilógiájában olvashatjuk. Kell ugyanis hozzá a művész érzékenysége, aki a korba belehelyezkedve visszaad valamit annak ízéből és hangulatából. Ezzel visszajutottunk Hérodotoszhoz, aki számára a história valójában egy prózai műfaj volt, amely a vizsgálódás mellett tanított és lelkesített és ezzel példát mutatott, valamint tükröt tartott minden nemzedéknek. A helyes képhez azonban óriási szükség van az önismerethez, és állandóan figyelmeztetnünk

kell magunkat, hogy minden tettet a saját korában kell értékelni. „*Legyetek ravaszak, mint a kígyók, szelídek, mint a galambok*” (Mt 10,16) – mondta Jézus, és ennél többet senki nem kérhet azoktól, akik a múlt megértésére adják a fejüket.

Dr. Varga Szabolcs

*Tisztelet az Ősöknek!
Dicsőség a Hősöknek!*

*Édesanyám és Édesapám
70. születésnapjára!*

*Gyermekeimnek és majd
az ő leszármazóiknak!*

Köszönet a Feleségemnek!

SZERZŐI ELŐSZÓ

2013 tavaszán a családommal elmentünk Sátorhelyre, vittünk magunkkal egy koszorút, hogy ismert és ismeretlen őseink előtt családi koszorúzással tisztelegjünk.

Amint beléptem a Mohácsi Történelmi Emlékhely kapuján, azonnal megéreztem, hogy valami megváltozott bennem, megértettem, hogy a feladatom egy könyvben megemlékezni a csatáról, a hősökről és a méltatlanul elfelejtett őseinkről.

Emlékszem, milyen nagyszerű érzés volt megérteni a hely szimbolikáját is: a bejárat kapuívei nem érnek össze, ez a magyarság megosztottságát és széthúzását jelzi. A kaput, amelyen mindenképp be kell lépni, ha az Emlékhelyre be kíván jutni az ember, huszonnyolcezer csontelemből építették fel, minden áldozat után egy-egy csont épült bele a kapuba. Beljebb, a kőrózsa szökőkút szimbolizálja a mohácsi csata után három részre szakadt Magyar Királyságot. Még beljebb rengeteg kopjafa veszi körül a megtalálásuk után visszaföldelt tömegsírokat, minden kopjafa önmagában jelentéssel bír, tehát nem véletlen a nagysága, formája és az sem, hogy hogyan áll ki a földből. A sétatut körökben alakították ki, jelezve az akkori ország reménytelen állapotát, s a középtájon elhelyezett három kereszt pedig arra utal, hogy Mohács bizony a magyarság golgotája.

Miután végigjártam mindezt, megpihenhettem a fogadóépületben, amely a Szent Korona formáját ölti magára és védelmezőn borul a látogatók fölé. Élettel megtelve távoztam az Emlékhelyről.

Jött a nyár, augusztus végén, a rekkenő hőségben könyvekkel körbebástyázva ültem az adatokkal teli kézirat felett, és hosszú percekre minden gondolatomat lekötötte az a levél, amelyet a mohácsi táborból írt II. Lajos király Batthyány bánhoz, Erdődy Simon zágrábi püspökhöz és Szlavónia rendjeihez 1526. augusztus 25-én.

„Lajos Isten kegyelméből Magyarország és Csehország királya stb.

Főtisztelendő, nagyságos, jeles, őszintén kedvelt híveink!

A mai napon már egy ízben írtunk nektek és egyik kamarásunkat küldöttük hozzátok azzal a kéréssel, hogy siessetek hozzánk!

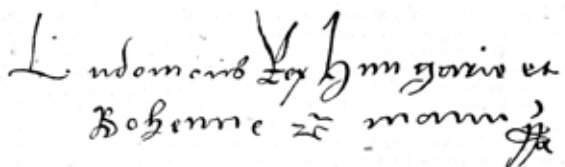
Most újból intünk és parancsoljuk, hogy a legnagyobb sebességgel siessetek hozzánk.

Az ellenség szemünk láttára több helyen lángba borítja az országot.

Csak reátok várakozunk, és mihelyt megérkeztetek, Isten segítségével mindjárt megütközünk.

Tehát a leggyorsabban siessetek!

Kelt mohácsi táborunkban, szombaton, Szent Bertalan ünnepe után, 1526-ban.

Lajos király

Sebesen, sebesen, sebesen.

saját kezével.

*Úgy siessetek, hogy ha előbb nem lehet,
holnap hajnalban itt legyetek!”¹*

Hirtelen magam előtt láttam a húszéves királyt a harcedzett katonái között, amint éppen felerősítik rá a páncélzatát. Még a szemét is láttam egy pillanatra, mielőtt a sisakrostély végleg lezárult előtte, és utána már csak ideges zihálása hallatszott a rekkenő hőségben.

Miután egy hűvös szellő magamhoz térített, megértettem, hogy legtöbbet úgy tehetek, ha az akkori események legfontosabb szereplőit emberi mivoltukban mutatom be. Elsősorban nem királyok, főurak és katonák voltak ők, hanem emberek, ugyanolyan érzésekkel, mint mi magunk. Ezután mintha vezették volna a kezem, tudtam, hogy mit kell írnom és dolgozni kezdem.

*

¹ Bartонiek Emma fordítása

Eltelt egy év, újra itt a nyár, a kézirat elkészült, teljes. Bennem békesség van, mert a mohácsi csatát és annak következményeit megértve meggyőződésemmé vált, hogy a Jagelló királyok és Szapolyai (I.) János nem voltak tehetetlen bábok, szerencsétlen félnotások vagy tehetségtelen emberek, akik helyett bárki más jobban tehette volna a dolgát. Méltó utódai voltak a nagy elődöknek, akik tették, ami erejükből futotta. Abban a helyzetben ennyi tellett tőlük. A kutatás során a ma oly sokszor dicsért és elátkozott Habsburgok tetteit is megértettem, elfogadtam. Az éremnek is két oldala van, tagadhatatlan, hogy (I.) Ferdinánd és utódai mindent megtettek a Magyar Királyság maradványainak megőrzéséért, és ők is elmentek lehetőségeik határaihoz. Kezdetben nem gondoltam volna, de mire a kézirat elkészült, Szulejmán szultán rendkívüli emberi mivoltát is megnyugvással vettem tudomásul. Számomra bizonyos, hogy a törökök Hunyadija különösen vonzódott ehhez a tájhoz, élete minden fontos eseménye valamiképp összefonódott a magyarokkal, egészen a sírig.

Minden úgy történt, ahogy történhetett.

Mohács pedig már nem csupán nemzeti temető számomra, hanem nemzetünk nagyságának, erejének és reményeinek jelképe.

Budapest, 2014. június 9. (Pütkösd hétfő)

Dr. Várkonyi Tibor

1. RÉSZ

MEMORIA HUNGARORUM ANNO DOMINI 1488–1526

Hogyan és miként kaptam megbízást a krónika elkészítésére

II. Lajos magyar király, 1525. szeptember 17. napján, miközben a királyné ünnepelte a születésének huszadik évét az előkelők között, maga mellé szólított. Mint bizalmas emberével azt közölte, hogy elgondolkozott a világ dolgain és hasznosnak tartaná, hogy dicső tetteit valaki feljegyezze, *verba volant, scripta manent*.¹ Bátorkodtam Őfelségét emlékeztetni arra, hogy milyen veszélyeket rejtethet magában az írott szó, mire azt felelte, hogy titokban, senki előtt fel nem fedve kell az ilyesmit megírni. Miközben az ünnepi hangulat tetőzni látszott, a király azt parancsolta, hogy a krónikát szerkeszsem meg, tűnjön ki belőle mindaz, mi dicsőségére válik, de ne felejtsem ki belőle a gondok felsorolását se. Bátorkodtam megemlíteni neki, hogy bizalma irányomban, hiszen Szapolyai vajdának, a santa Báthorynak és Werbőczynek is jó barátja volnék, ismerem a titkos gondolataikat is. Őfelsége a bizalmát azzal erősítette meg, hogy hivatkozott rokonságomra örök hívével, Sárkány Ambrussal és emlékeztetett, hogy már idvezült atyját is jól szolgáltam annak idejében. Utalt arra is, hogy egy krónikásnak illik ismerni az ország jogát is, és én ennek is megfelelek. Végezetül pedig tréfásan megjegyezte, hogy vérebben kell lennie az írástudománynak. Mikor a vállalkozás nagyságára utaltam, Őfelsége azt felelte, hogy kezdésnek az sem volna elvetnivaló, ha az uralkodási éveinek történetét írnám meg, folytatása lehetne Bonfini mester elveszett krónikájának, mely felkutatására az utóbbi időben könyvtárosait utasította. Hűséges alattvalóként, megtisztelve a feladattal nem volt több érvem a megbízatás ellen, s a király azzal bocsátott el, hogy a következő országgyűlésig, jövő év Szent György napjáig legyenek kész.

Őfelsége másnap, a titkos pecsétjével bocsátott ki okiratot, mely engem mindenki-vel szemben megvéd, aki felfedni kívánja, amit lejegyzek. Ígértem Őfelségének, hogy a krónikát magammal viszem mindenhová, és vész esetén Budán a hivatalomban, esetleg Turóc várában rejtem el, olyan helyen, ahol Őfelsége anélkül is megkerestetheti, hogy tudna a rejtkehelyről.

Munkámat a jegyzet készítése után csak most tudom megkezdeni, mivel egyéb sürgető megbízatásaim csak mostanra csendesedtek el. Remélem, hogy amit írni fogok, az Őfelsége és Magyarország üdvét szolgálja majd. Félek azonban, hogy nem maradok egyszerű krónikás, hanem értéket is mondok az eseményekről, így veszélybe kerülhetnek. Nem a személyem fontos, hanem az, amit az igazságnak tartok. Ezért írom úgy alá

¹ Szerk.: Az irat latin szöveggörnyezetében a felismerhető citátumokat latinul hagytuk meg, ezek fordítását jelentésjelek között közöljük, mint itt: 'a szó elszáll, az írás megmarad'.

ezt a bevezetőt, ahogyan. Ezért vetem papírra a krónikát úgy, hogy az ad perpetuam rei memoriam – ad perpetuam memoriam legyen.²

Isten megáldjon Téged, ki olvasod!

Azért ne felejtsd el: unus testis nullus testis.³

Buda, 1526. január 7.

N. dictus magister

Rákos, 1526. Szent György napja előtt egy nappal

Ma Őfelsége bekérte a krónikát, mely még csak fogalmazvány, így lehetnek benne elbúvó tévedések és veszélyes tévelygések. Minden hiba az enyém, ami benne található.

Isten legyen hozzám irgalmas!

Soli Deo gloria!⁴

² 'Örök emlékeztetésül, örök megemlékezésül'

³ 'egy tanú, nem tanú'

⁴ 'Egyedül Istené a dicsőség!' A szöveg itt egy korábbi szöveg felülírása, melyet sikerült az alábbi szerint azonosítani: „Quid rides, de te fabula narratur”, 'Mit nevetsz, rólad szól a mese'.

I. Múltbeli előzmények: Anno Domini 1488–1506

1488 tavaszán Brünnben jelent meg Thuróczy János krónikája, melyet a magukat kifinomultnak érező főurak visszataszítónak találtak. Főleg emiatt adott megbízást a Corvin János herceg trónöröklését biztosítani kívánó dicsőséges Mátyás király Bonfini mesternek egy új, kevésbé barbár krónika megírására. Néhány hónap múlva Beatrix királyné, aki Corvin királyságának fő ellenzője volt, Petrus Ransanusnak adott megbízást ugyanerre. A királyné annak a Ransanusnak adta a megbízást, akit 1488-ban Mátyás királyhoz Nápoly királya látszólag azzal küldött, hogy üdvözlje Corvin János és a milánói Bianca Sforza házasságkötését. Valójában Ransanusnak az volt a feladata, hogy biztosítsa Beatrix elsőségét a trónutódlás során. Olvasók, kik ezeket a munkákat olvassátok, tudnotok kell mindezt, hogy megérthessétek, melyik krónika miért van úgy megfogalmazva, ahogyan! Ransanus végül egy év alatt megírta a *Epithoma rerum Hungarorum*⁵ című művét, mely most is elérhető a kíváncsiak számára.

Bonfini mester munkája azonban elveszettnek látszik, pedig bizonyos, hogy figyelemre méltó alkotás lehetett, hiszen Öfelsége Lajos király idvezült atyja, a szépmelékű Ulászló király 1492 októberében koszorús költővé avatta őt és magyar nemességet is adományozott neki. Azok szerint, akik még látták a krónikát, az 1496 nyaráig tárgyalta Magyarország történetét.

Bonfini mester ma Óbudán nyugszik, a Szent Margit kápolnában, ahol sírfelirata reményt ad nekünk, utódoknak, hogy a krónika csak lappang valahol és várja a kellő alkalmat arra, hogy ismét előkerüljön.

*Bonfini nyugszik e sírban alatt, Picenónak a sarja,
Tisztesség, tudomány, szép szó volt az övé.
Csonthaj fekszenek itt, de az ő történeti műve
Már a magyar földé, s ennél semmi se több.*

Most én vagyok a krónikás. S hogy magamat meg ne tagadjam, mielőtt a dicsőséges Lajos király uralkodásáról szólnék, az olvasó számára néhány dologról be kell számolnom.

A Jagelló–Habsburg szerződés, 1506

Bécsújhelyen, 1506. március 20-án a Habsburg Miksa német-római császár és II. Ulászló magyar király közötti viszályok lezárására, és különösképp a rákosi végzés eltörlésére az uralkodók abban állapodtak meg, hogy Miksa unokájának, Ferdinánd főhercegnek

⁵ 'A magyarok történetének rövid foglalata'

Anna hercegnő, II Ulászló leánya lesz a felesége, továbbá, ha II. Ulászló királynak fiúgyermek születne, ez a gyermek Miksa császár unokáját, Habsburg Mária főhercegnőt veszi feleségül.

Ma már tudjuk, ez így is lett.

II. Ulászló és gyermekei, Lajos és Anna

Jagelló Lajos herceg csodálatos születése, 1506

Budán, 1506. július 1-jén megszületett II. Ulászló fia, Lajos herceg, ki atyját követvén a trónon, mind a mai napig uralkodik. A herceget Bakócz érsek keresztelte meg az óbudai pálos Fehéregyházán, ahol néhányan Árpád sírját is tudni vélik. A herceg a francia rokonsága miatt kapta a Lajos nevet. Születése okán az egész ország lelkendezett: hosszú évszázad alatt nem született fiú örököse magyar királynak. Csodálatosnak tartjuk a születését, hiszen olyan fejletlen gyermekként jött világra, hogy sorban leölt sertések bendőjében tartották melegen a testét addig, míg meg nem erősödött. Lajos király a magyar királyság ereje, hiszen törvényes fiú utód nélkül maradt Zsigmond király, I. Ulászló király, V. László király és Hunyadi Mátyás. A herceg születésekor II. Ulászló elrendelte az ököradó beszédét, de ennek a székelyek ellenálltak, lázadásukat Tomori Pál verte le. Most, mikor ezeket a sorokat írom, 1526-ban még mindig ott áll Tomori az ifjú király jobbján, hűsége megkérdőjelezhetetlen.

Lajos király származása

A dicsőséges Lajos király atyja, a szépmemlékű II. Ulászló király, ki Mátyás királyt követően nagy reményekkel, de igen nehéz körülmények között kezdte meg uralkodását, hiszen magyar trónját két Habsburg uralkodó, az özvegy királyné, Corvin János és saját testvére is magáénak szeretne volna tudni. Hatalmas adósságot, elégedetlen nemességet örökölt, s uralkodása alatt két nagyhatalom nőtte ki magát: a Habsburgok nyugaton, a törökök keleten. Ulászló mindent megtett az országért, amit meg tudott tenni, s végül még örököst is adott az országnak.

Öfelsége édesanyja, Candale-i Anna rendkívül szeretett királyné volt Magyarországon. Szépsége mellett mindenki elismerte azt, hogy II. Ulászló királyra erős befolyással volt, olyannyira, hogy az említett Jagelló–Habsburg szerződést is ő szorgalmazta és kialakításában döntő szerepet játszott. 1326 óta, azaz I. Lajos király születése óta ő volt az első királyné, aki a magyar királyt annak életében életképes fiú örökösrel ajándékozta meg. Áldozatának nagy ára volt: Lajos király születése után három héttel gyermekágyi lázban hunyt el, fiatalon adta vissza lelkét a Teremtőnek. Sem II. Ulászló király, sem Magyarország nem maradt ugyanaz, mint halála előtt.

A rákosi végzés, 1505

Krónikámban itt sorrendet fordítok az események között, hiszen nem illendő, hogy Lajos királyról szólva a rákosi végzésekkel kezdjem az írást. Most viszont, hogy megismertettem az olvasót a Jagelló–Habsburg szerződéssel és Lajos király csodálatos születésével, le kell írnom, hogy még a szerződés megkötése előtt, annak már jó előre történő megakadályozására, példátlan dolog történt Magyarországon. A Rákos mezején az 1505. szeptember 29. és október 13. között tartott országgyűlésen a II. Ulászló király által kiküldött meghívótól eltérve a nemesek fegyveresen jelentek meg, és miután a király hagyta, hogy Magyarországtól Csehországhoz csatolják Morvaországot, Sziléziát és Lausitzot, kimondták, hogy ha II. Ulászló fiúörökös nélkül halna meg, nem fogják elismerni a leányági öröklést és soha nem választanak újra idegen uralkodót, csak született magyart. Azt is kimondták, hogy halállal kell büntetni azt, aki ez ellen a törvény ellen vétkezik. Ezt a határozatot a király nem szentesítette, azonban azóta ott kereng a magyarok vérében, s nem hagyja nyugodni őket, ami nem csoda, hiszen így szól:

„Isten előtt e földön kedvesebb és az emberi természettel összhangzóbb semmi sem lehet, mint üdvösen gondoskodni a hazáról és az egész emberi társadalomról; mint a haza és a nemzet üdvére, javára fordítani minden igyekezetet, törekvést, fáradságot, iparkodást, épségben fönntartásuk végett a jelent és a jövőndőt szigorú, éber figye-

lemmel mérlegelni, hogy ily módon elháríttassék a veszély, melybe a népek főnökeik gondatlansága vagy tunyasága következtében könnyen rohanhatnak, hogy mindenütt a nyugalom és biztosság megszilárduljon.

Mélyen érezzük a dicső magyar hazának csaknem végveszélyt hozó pusztulását és inségét, melyben (mint bárki könnyen láthatja) most fetreng. Mint a hazát szerető hű országlakosok a pusztulásnak és végveszélynek idejekorán elejét kívánjuk venni...

Mi tehát mindnyájan, a legkisebbtől a legnagyobbig, egy szívvel-lélekkel elhatároztuk, sőt elhatározzuk, rendeljük, végezzük, hogy mától fogva ezentúl örök időnkig, valahányszor országunkban a fejedelem, a király elhal és utána nem marad férfiivadék, kinek az országos jog és szokás erejénél fogva örökségébe lépni kellene, nem idegen nemzetségből származót, hanem csupán és egyedül magyart, ki a kormányzásra alkalmas és képes, a Rákos mezején és sehol másutt, urunkká, királyunkká választani, tenni, elfogadni tartozunk...

Ezért mindnyájan, a magunk és ivadékaink, maradékaink nevében, kezünk adása mellett, eskü alatt, mi főpapok tiszta lelkiismeretünkre, mi zászlósurak, előkelők és nemesek keresztény hitünkre, becsületünkre, emberségünkre, ígértük és ígérjük, hogy abban az esetben, egyik a másikat el nem hagyja, hanem az e részben történt megállapodáshoz képest, az országos végzeményben meghatározott hadakkal és ha kívántatik, a lehető legnagyobb erővel, szükség esetén országos közfelkeléssel, egyik a másiknak segítségére lenni, az ellenséggel szembeszállani, a hazáért holtig harcolni kötelesek leszünk és semmi szín alatt meg nem szűnünk, ameddig Isten segedelmével az ellenségtől meg nem szabadulunk, az országot a támadástól, háborgatástól meg nem mentjük, előbbi nyugalomába vissza nem helyeztük.”⁶

A végzést lemásolva, minden olyan városba és faluba elküldték, ahol száznál több lélek lakozott. Sem addig, sem azóta nem született ilyen lényeges rendelkezés egyik országgyűlésen sem.

Mielőtt folytatnám a krónikát, elmondom

Egykor így imádkozott a világ: a sagittis Hungarorum libera nos domine,⁷ most pedig csendben kívárja, hogy a félhold árnyékában meddig tudjuk még védeni a hit határait. Mert adversae res admonent religionem,⁸ ezért mi már imádkozunk, de akiket védünk, azok alia dicunt, alia faciunt⁹.

⁶ A szerző által írt latin szöveg lefordítása helyett a szöveget – az érthetőség kedvéért – Fraknói Vilmos: Werbőczy István 1458–1541 című munkájából vettük át.

⁷ 'A magyarok nyilaitól ments meg Uram minket!'

⁸ 'A nyomor imára tanít'

⁹ Másképp beszélnek, másképp cselekszenek

II. Távoli előzmények: Anno Domini 1514–1515

Székelv Dózsa György vezette pórlázadás és annak következményei, 1514

1514-ben a dálnoki Székely Dózsa György vezette pórlázadás alatt Ófelségén, II. Ulászlón erőt vett a betegség, és felfogva halálának közeledtét, féltetni kezdte nyolcéves Lajos fiát Szapolyai Jánostól, kiről tudhatta, hogy kormányzóságra tör. Ezért a király július vége felé, a temesvári csatát követően – hol Dózsa Györgyöt, annak testvérét, Gergelyt a többi vezetővel Szapolyai elfogta és kivégezte – Miksa császárnak írt levélben fegyveres segítségért kért arra hivatkozva, hogy az a még lázongó pórok megfékezéséhez szükséges. Ezzel egy időben Csehország rendjeihez is megírta segélykérését, ugyanezen indoklással. Közben a Nagybotú Mészáros Lőrinc papot július végén Kolozsvárott máglyára küldték, és így valóban vége lett a pórlázadás okozta borzalmaknak. Én akkoriban Szapolyai Jánost hivatalában helyettesíteni voltam hivatott, ezért pontosan tudtam, hogy Ófelsége a segélykéréseket nem a lázadók miatt küldte el, hanem, hogy az erdélyi vajdát féken tartsa.

Bakócz Tamás, Esztergom érseke, kiből sem pápa nem lett, sem keresztes vezér, elszállásolta a királyi kérésre Budára érkezett hétezer idegen fegyverest. Bakócz féltette az életét: őt vádolták a szerencsétlen keresztes hadjárat meghiúsulásáért és az emiatt szétterjedt pórlázadásért. Miután Bakócz érsek az egyházunk kincstárát kiürítette a fegyveresek ellátására, saját vagyonát nem akarta ilyen szolgálatra juttatni. A fegyvereseket az ősz kezdetén már ki nem fizette, mire azok elmaradoztak, szétszéledtek és fosztogatásból tartották el magukat. Így aztán Ófelsége továbbra is féltette országát Szapolyai úrtól, Bakócz érsek pedig visszavonult Esztergomba, ahonnan ki sem tette többé a lábát.

A csaldiráni ütközet, 1514

Augusztus 23-án a csaldiráni ütközetben Szelim szultán megsemmisítő vereséget mért Iszmail perzsa sah seregére, s ezáltal Perzsia gyengülni kezdett: ettől kezdve a törökök lassan, de biztosan egyre inkább fontolóra vették, hogy hogyan is lehetne a tőlük nyugatra lévő területekre rárontani.

Budai őszi országgyűlés, 1514

Október 18-án Budán országgyűlést tartottak, melynek törvényeit november 19-én szentesítette Ófelsége. A törvények között volt Szapolyai János megjutalmazása telken-

kénti húszt dénárban, és minden olyan rendelkezés, melytől az országgyűlés a belső rend helyreállítását várta. Ekkor mutatta be Werbőczy a Hármaskönyvet, melyről majd még szólok későbbiekben is.

Szapolyai Jánosról

Akkoriban Szapolyai János vajda hatalmas népszerűségnek örvendett, ő volt a leg-erősebb kéz és hatalom az országban. 1492-ben született Szepesvárott, atyja Szapolyai István nádor volt, Szilézia kormányzója és még sok más fontos tisztség felhalmozója, anyja a királyi vérből származó Hedvig, tetscheni hercegnő. Azért fontos ezt tudni, mert János úr egyrésztől közölünk való az atyja révén, de anyja révén mégis uralkodó-családok leszármazója. János úr az 1505-ben tartott rákosi országgyűlésen lett a közön-séges nemesek uralkodójelöltje. 1511-től Erdély vajdája, aki 1514-ben legyőzte Székely Dózsa Györgyöt. A pórlázadás óta a közéletben forgatja magát. Hatalmas befolyását akkoriban az is adta, hogy sógora volt a lengyel királynak, mivel húga, Borbála volt a lengyel királyné.

A bécsi királytalálkozó, 1515

1515-ben különösképp fontosak voltak a lengyelországi kapcsolatok II. Ulászló király számára. Lengyelország azonban ekkor igen szorult helyzetben volt, mert a Német Lovagrend, az orosz cár és a tatárok, valamint a törökök szorongatták. Ezért történt, hogy Zsigmond lengyel király kezdeményezésére 1515. július 19-én létrejött a bécsi királytalálkozó, mely a legfontosabb vitás kérdések megtárgyalását tűzte ki célul.

A találkozóra Miksa császár nem kívánt eljönni, mert elég gondja volt háborúzni a francia Ferenc király ellen. Mivel azonban a császár nagyban támaszkodott a Fugger-házra, akiknek fontossá vált ekkor Magyarország, a Ferenc királlyal szembeni hadakozáshoz csak úgy adtak a császárnak kölcsönt, hogy az kénytelen volt eljönni a találkozóra. Bécsben Miksa császár kijelentette, hogy nem vonja kétségbe, hogy Lengyelország hűbérese a Baltikumot uraló Német Lovagrend, Zsigmond lengyel király pedig cserébe lemondott magyarországi terveiről a császár javára. Hogy biztosak legyenek a dolgukban, a megállapodásban kezesnek jelölték Őfelségét, II. Ulászlót, aki ezt a kezességet házassággal tudta felvállalni: lányát, Jagelló Annát Miksa császár vette feleségül az unokája, Ferdinánd főherceg nevében, Lajos herceg pedig nőül vette Habsburg Máriát, aki Ferdinánd főherceg testvére. Miksa császár ekkor fiává is fogadta Lajos herceget, és a felek úgy rendelkeztek, hogy Őfelsége, II. Ulászló halála esetén, ha Lajos herceg még kiskorú lenne, a királyi gyámságot Miksa császár és Zsigmond király viseli majd.

Miksa császár, II. Ulászló és Zsigmond lengyel király találkozója

Ugyanekkor szóba került Szapolyai János ügye is, akivel hallgatólagosan jóvá kellett hagyni a szerződést, hiszen ő volt a leghatalmasabb úr Magyarországon. A szerződők határoztak arról, hogy Brandenburgi Györgynek kell meghátrálnia Szapolyai Jánossal szemben azon Hunyadi-birtokok vitás joga ügyében, melyet György úr Corvin János özvegyével, az 1510-ben elhalt Frangepán Beatrixszal kötött házassága révén követelt, s amelyekre ugyanakkor Szapolyai János is benyújtotta igényét hivatkozva arra az örökösödési megállapodásra, melyet ő még a Brandenburgi–Frangepán házasságkötés előtt írt alá. A bécsi találkozóra Szapolyai úr számára a lehető legjobb időben került sor, mivel ekkor még erős volt a befolyása Lengyelországban. Történt ugyanis, hogy nem sokkal a találkozó után, 1515. október 2-án váratlanul elhunyt Szapolyai Borbála, aki mint mondtuk, a lengyel királyné volt.

Frangepán Gergely kancellár lesz, 1515

1515 év elején a Szapolyai párt egyik legfontosabb tagját, Frangepán Gergelyt kancellárnak nevezte ki Őfelsége. Fontos feladata volt a bécsi találkozó előkészítése, és hogy a bécsi végzésekkel kapcsolatban Miksa császár és Zsigmond király megnyerje magának

Szapolyai János támogatását. Jó emberre bízták a feladatot: Frangepán Gergely már 1500 áprilisa előtt veszprémi püspök és királynéi kancellár volt. 1502–1503 között veszprémi megyés püspök, 1503 nyarától kalocsai érsek. Mindvégig, az 1520-ban bekövetkezett haláláig Szapolyai János híve volt.

Beriszló Péter a törökök ellen, 1515

Februárban és márciusban a törökök ellen újabb sikeres támadást szervezett Beriszló Péter horvát-szlavón-dalmát bán, s közben hatalmas elszántsággal védte a Száva vidékét, s ekkor őt már egy későn jött, de reményt adó Hunyadi Jánosként ünnepelte az ország. Ez a Beriszló Péter Dalmáciában született Beriszló Iván és Statileo Magdolna gyermekeként, majd hamar Várday Pál kalocsai érsek udvarába került. Bodrogi főesperes, hájszentlőrinci prépost volt, majd 1507-től székesfehérvári prépost, s öt év múlva már veszprémi püspök, majd vránai perjel és így tovább. Tudni kell arról, hogy Bakócz Tamás esztergomi érsekkel szemben nem volt híve annak, hogy Magyarország és Velence túlságosan szoros viszonyba kerüljenek. Világi tisztségeit is hamar szerezte, 1502-ben Őfelsége II. Ulászló titkára és kincstartó, eközben számolhatatlan diplomáciai küldetést vitt végbe. Mint országunkat védő vitéz volt Zengg kapitánya, jajcai bán. 1517-ben Zrínyi Miklóssal mentette fel Jajcát a törököktől. 1520 májusában a Korenica melletti csatában hősi halált halt.

Szabatkai Mihály énekes verse, 1515

Április végén Beriszló Péter familiárisa, Szabatkai Mihály latinos címen *Cantio Petri Berizlo*, egy magyar nyelvű éneket adott ki urának a törökök ellen folytatott harcairól. Nem sok példa van arra, hogy magyar nyelven adjanak ki ilyen munkákat. Utolsó, általam igen kedvelt sorait idemácsolom:

*XV. Kevés kár nékil nem lehetnek szegén keresztények,
de meghalának immár kétszer oly nagy sok terekek,
siralmas mast Terekországban az ű énekek.*

*XVI. Kenyeregjünk Úristennek mi mind fejenkint,
hogy ne hagyjon terekeknek dúlnia koroskint,
bátorítson viadalhoz minket mind fejenkint.*

*XVII. Ez éneket ezerütszáz tizenüt esztendőben
Szabatkay Mihály szerzé egy nagy jó kedvében,
egy Szent Gyergynek innepének nemes kezdetében.*

Országgyűlés Szent György napján Budán, 1515

Hogy ne legyen hiányérzet bennünk, feljegyzem, hogy Szent György napján Budán országgyűlést tartottunk, melyen azonban lényeges határozatok nem születtek.

Zsarnó ostroma, 1515

Május elején Szapolyai János erdélyi vajda, Báthory István temesi ispán és Nándorfehérvárnak bányai – Török Imre és Paksy Mihály – ostrom alá vették a Nándorfehérvárra néző Zsarnót, ám az odaseregglő Szinán szendrői bég vezette török seregtől rettenetes vereséget szenvedtek. Paksy bán is a csatatéren maradt holtan.

Pulvis et umbra sumus.¹⁰

¹⁰ 'Por és árnyék vagyunk'

III. Közvetlen előzmények: Anno Domini 1516–1518

A törökökkel való békekötés tilalma, 1516

Az országtanács megkereste Őszentségét azzal, hogy adjon tanácsot, hogy mi is legyen a törökökkel tervezett békekötéssel kapcsolatban, ám január 25-én határozottan megtiltotta, hogy ilyen egyezményt kössünk.

II. Ulászló király halála, Székesfehérvár szentsége, 1516

Szavát megtartva, II. Ulászló március 11-én Miksa császár és Zsigmond király gyámsága alá helyezte a kiskorú II. Lajos királyt, kit már jó előre 1508. június 4-én Székesfehérvárott megkoronáztatt. A király kinyilvánította azt az akaratát is, hogy Őfelsége neveltetéséről Bornemissza János, Bakócz Tamás és Brandenburgi György gondoskodjék, majd 1516. március 13-án visszaadta a Teremtőnek a lelkét. Ulászló király földi hamvait március 19-én temették el Székesfehérvárott.

II. Lajos koronázási érme

Szót kell ejtenem erről a városról, mert a magyarság számára ab urbe condita¹¹ szent város ez, hiszen magas falai között történtek a következők:

- 1004-ben megszületett Imre herceg
- 1034-ben Imre herceg eltemetése
- 1038-ban Orseolo Péter király első koronázása
- 1041-ben Aba Sámuel király koronázása
- 1044-ben Péter király második trónra lépése
- 1044-ben I. András király koronázása
- 1057-ben a gyermek Salamonnak megkoronázása, kit 1064-ben Pécssett újra megkoronáztak
- 1060-ban I. Béla király koronázása
- 1075-ben I. Géza király koronázása

¹¹ 'a város alapításától fogva'

- 1077-ben I. László király koronázása
1095-ben Kálmán király koronázása
1105-ben a gyermek István herceg koronázása, ki II. István néven 1116-ban kezd uralkodni
1116-ban Kálmán király halála és eltemetése
1131-ben II. Béla király koronázása
1137-ben Álmos herceg testének Bizáncból való hozatala és eltemetése fia, II. Béla király által
1141-ben II. Béla király halála és eltemetése
1141-ben II. Géza király koronázása
1162-ben II. Géza király eltemetése
1162-ben III. István király koronázása
1162-ben II. László király koronázása
1163-ban II. László király eltemetése
1163-ban IV. István király koronázása
1165-ben IV. István eltemetése
1173-ban III. Béla koronázása
1182-ben Imre herceg királynak koronázása, apja III. Béla akaratából
1196-ban III. Béla király eltemetése
1204-ben László herceg királynak koronázása, apja Imre király akaratából, III. László néven
1205-ben III. László király eltemetése
1205-ben II. András király koronázása
1214-ben Béla herceg királynak koronázása, apja II. András akaratából, IV. Béla néven
1220-ban IV. Béla király – ekkor még valójában herceg – feleségének Laskaris Mária koronázása
1235-ben IV. Béla király koronázása
1245-ben István herceg királynak koronázása, apja IV. Béla akaratából, V. István néven
1270-ben V. István király koronázása
1272-ben IV. László király koronázása
1290-ben III. András király koronázása
1301-ben Vencel király koronázása
1305-ben Ottó király koronázása, ki magát V. Bélának nevezettette
1310-ben I. Károly király – harmadszori – koronázása
1342-ben I. Károly király eltemetése
1342-ben I. Lajos király koronázása
1382-ben I. Lajos király eltemetése

1382-ben Mária királynő koronázása

1385-ben II. Károly király koronázása

1387-ben Zsigmond király koronázása

1438-ban Albert király koronázása

1439-ben Albert király eltemetése

1440-ben V. László király koronázása

1440-ben I. Ulászló király koronázása

1464-ben Mátyás király koronázása

1490-ben Mátyás király eltemetése

1490-ben II. Ulászló király koronázása

1506-ban Anna királyné eltemetése

1508-ban Öfelsége, Lajos király koronázása, II. Ulászló király akaratából, II. Lajos néven

1516-ban II. Ulászló király eltemetése

Remélni azt tudom, hogy ezt a sort semmi nem szakítja meg, és Isten kegyelméből Öfelsége örökösei birtokolják majd az Országot.¹²

Beriszló Péter levele Miksa császárhoz, Cuspinianus követ lesz, 1516

Március 26-án Beriszló Péter levelet küldött Miksa császárnak, amiben megfogalmazta, hogy Magyarországon romlásnak indulhat minden, ha a császár nem segít, hiszen az elárvult király még kiskorú. Javasolta, hogy a császár mindenképpen olyan követet küldjön a legközelebbi országgyűlésünkre, akinek valóban van tekintélye. Beriszló nem mulasztotta el figyelmeztetni a császárt: legjobb az volna, ha a követet négyezer gyalogos és néhány száz nehézlovas kísérné, mivel a gyűlésen vélhetően zavargások fognak kitörni. Miksa császár tanácsosai kitalálták, hogy a vezető követ Cuspinianus legyen, és Miksa császárral külön leveleket küldtek több magyarországi főembernek, mégpedig az esztergomi érseknek, a pécsi és győri püspöknek, valamint Szapolyai János és György uraknak, Újlaki Lőrincnek, Szentgyörgyi Péternek és Buzlai Mózesnek. Miksa császárt jól jellemzi, hogy követe hozott még tizenöt címzetlen levelet, amelyeket egyenlő arányban kellett kiosztani öt-öt főpapnak, főúrnak és nemesnek. Így kaptam én is levelet Miksa császártól. Cuspinianus követutasítása lényegében az volt, hogy meg kell értetni a magyarokkal, hogy akármit tesznek is, az olyan legyen, hogy a jó viszony fennmaradjon a császár és közöttük, ordo est anima rerum.¹³

¹² Ez a felsorolás testidegen a szövegben, inkább a végén található mellékletekhez vehette volna fel a szerző, ez is arra utal, hogy a fennmaradt szöveget valószínűleg piszkozatnak tekintette.

¹³ 'rend a lelke mindennek'

Cuspinianusról

Cuspinianusról külön szólnék, mert jelentős szerepe lesz majd ezután Magyarország történetében: ez a tudós ember Lipcsében és Würzburgban tanult, majd Bécsben jelent meg 1492-ben, ahol tehetségét II. Frigyes temetésére írt versével mutatta meg: ekkor Miksa császár udvari költőjévé tette őt. Tanított és tanult, az orvosok egyetemén rektor is lett. Hogy miért fontos ez? Csak azért, mert figyelünk kell a lépéseit, mivel tudomás van arról, hogy igen régóta írja bő tintával a naplóját. Számunkra tehát nem közömbös, hogy rólunk mit ír, mert a Habsburgokat befolyásolhatja azzal.

Zsigmond lengyel király és követei, 1516

A lengyel király, Zsigmond udvarában is dolgoztak a tanácsosok, ott azt találták ki, hogy úgy tesznek, mintha a magyarok kérték volna tőlük a követküldést, méghozzá a zavargásoktól félve. A lengyel követek ugyanakkor alárendelték magukat a császári követeknek, különösen, mivel utasításba kapták, hogy Őfelsége gyámsági ügyében szót ne vegyenek, ne tárgyaljanak, nehogy valami olyan hangozzék el, ami miatt a császár megharagudna. A császár mint láthatjuk, magára úgy gondol, mint primus inter pares.¹⁴

Zsigmond lengyel király

Zsigmond király utasította követeit arra is, hogyha őt kívánnák a magyarok Őfelsége egyedüli gyámjának, akkor azt csak akkor fogadják el, ha a visszautasítás zavargásokat okozna, illetve, ha nem tudják elérni, hogy a gyámságot a császárral karöltve viselje. A követi utasításban szerepelt az is, hogy el kellett érni, hogy Őfelsége mellé olyan tanácsosok legyenek kinevezve, mint az esztergomi és kalocsai érsek, a pécsi püspök, továbbá a nádor, az erdélyi vajda, az országbíró és a főudvarmester. A lengyel király sem volt rest levelet írni a magyar nagyurakhoz külön-külön, kiemelve közülük Szatmári György pécsi püspököt és Perényi Imre nádort. Ezek voltak ugyanis a lengyelpárt reménysegei.

¹⁴ 'első az egyenlők között'

Országgyűlés tavasszal, 1516

Szent György napján megkezdődött az országgyűlés, melyet a főuraknak Budán, a nemeseknek a Rákosmezőn tartottak, melyre per singula capita¹⁵ hívták meg a résztvevőket. Az országgyűlés Őfelségét teljes jogú királynak mondta ki, azaz megállapították a nagykorúságát, ám mellé gyámkodás céljából kineveztek egy hat főúrból, hat főpapból, és tizenhat nemesből álló kormánytanácsot. Valójában erre azért került sor, mert a pártoskodók nem tudtak kiegyezni. A legfontosabbak voltak a kinevezettek közül: Bakócz Tamás esztergomi érsek, Frangepán Gergely kalocsai érsek, Várday Ferenc erdélyi püspök, Szatmári György pécsi püspök, Szalkai László váci püspök, Perényi Imre nádor, Újlaki Lőrinc macsói bán, Szentgyörgyi Péter országbíró, Buzlai Mózes főudvarmester, Báthory András, Drágffy János és Szapolyai György. Vajon ki gondolta azt, hogy általuk működtethető az ország? Navigare necesse est, vivere non est necesse.¹⁶

Újlaki Lőrincről

A sorból kiemelném a macsói bánt, Újlaki Lőrincet, mert az ő vagyona, az 1524-ben bekövetkezett halála után majd komoly belső feszültségeket fog okozni a király és Szapolyai között. Apja, Újlaki Miklós macsói és szlavón bán, valamint bosnyák király volt, édesanyja pedig Széchy Dorottya. Rokonsága Magyarországra és külföldre is kiterjedt. Újlaki egész életében azon panaszkodott, hogy ő nem lehetett bosnyák király, csak Bosznia hercege, minden valós hatalom nélkül. Élete ettől függetlenül igen zajos volt, macsói bánként – 1492-ig – sokat hadakozott, Bécs ostromában is jeleskedett. 1489-ben többekkel esküt tett arra, hogy Corvin Jánost teszi meg királynak, s azon kevesek közé tartozott, aki megtartotta az esküjét. A csontmezei csata után, 1490 nyarán János herceggel menekült Pécsre, majd távolmaradt II. Ulászló király koronázásától. Ekkor kötött kölcsönös örökösödési szerződést Szapolyai Istvánnal. Amikor 1493-ban végre megjelent az országgyűlésen, megvádolták azzal, hogy Bakócz Tamás ellensége, s nemsokára II. Ulászló ostrom alá vette várait. Az ostromok eredményeként 1494-ben Őfelsége elfoglalta Újlakot és több szerémségi várát, majd 1495-ben megostromolta Németújvárt. Ezután – mivel felségsértésnek minősültek a tettei – végül meghódolni kényszerült és elfogadta, hogy Őfelsége elkobozta birtokait. Ebben az évben kegyelmet kért a királytól, aki végül Bakócz közbenjárására megkegyelmezett neki. Ennek megvolt a maga ára, Bakócznak és az őt szintént támogató Perényi Imre tárnokmesternek hatalmas vagyont engedett át. Így verekedhette be újra magát az előkelők közé, érthető

¹⁵ 'fejenként'

¹⁶ 'hajózni kell, élni nem'

hát kesergése az elmúlt idők felett. A békülés viszont olyan jól sikerült, hogy 1502-ben az ő vezetésével ment Velencébe az a követség, mely Őfelsége feleségét, Candale-i Annát fogadta. Megbízhatósága megkérdőjelezhetetlen volt, így 1511–1513 között ő töltötte be a nádorfehérvári bán hivatalát.

Szapolyai János és Brandenburgi György vitája, országgyűlés, 1516

Az országgyűlés sokat foglalkozott azzal, hogy megszüntesse a torzsalkodást Brandenburgi György és Szapolyai János között Solymos és Lipppa várak ügyében. Ugyanis azóta, mióta 1515. december 11-én Őfelsége engedélyezte, hogy a várakat Brandenburgi György eladja, a megegyezés érdekében semmi nem történt. Az országgyűlésen a császári és lengyel követek június 6-án sikeresen létrehozták az egyezséget, amelyben Szapolyai János lemondott a várakról Brandenburgi György javára, aki azt nyomban eladta huszonnégyezer forintért a nádornak, ki viszont június 15-én a várakat szintén eladta, de már Szapolyai Jánosnak és csak tizenegyezer forintért. Mindannyian gondoltuk, miként járt ezzel jól Szapolyai úr, de ellenvetésünk nem lehetett. Miksa császár érezhette, hogy Brandenburgi György nem saját akaratából mondott le a várakról, ezért külön írt neki egy levelet, hogy köszönetét kifejezve elismerje, hogy György urat komoly veszteség érte.

Brandenburgi György

Őfelsége II. Lajos király nevelésével kapcsolatos viták, országgyűlés, 1516

Ugyancsak foglalkozott az országgyűlés a király nevelésének kérdésével. A gyűlés háborgott azon, hogy az akkori nevelők jórészt a Habsburgokat pártolták, ezért esküt kért tőlük, hogy Őfelségét a magyar hazához hűen, szeretettel nevelik, és véletlenül sem ad-

nak olyan tanácsot, ami az országnak bármikori törvénye ellen vétene. Joggal gondolták a gyűlésen, hogy ibi semper est victoria, ubi concordia est.¹⁷

Őfelsége II. Lajos király feletti gyámkodással kapcsolatos viták, országgyűlés, 1516

Arról, amiért a külföldi követek valójában eljöttek az országgyűlésre, azaz a gyámság ügyéről nem esett szó. A követek maguk is jobbnak látták a kérdést átmenetileg veszni hagyni, mivel a gyűlés nem volt ellenséges velük szemben, és azt hitték, hogy az idő értük dolgozik.

A hatalom valódi birtokosai, 1516

Akkoriban Bakócz Tamás, Perényi Imre, Szapolyai János és Szatmári György kormányozta az országot. Mivel azonban Bakócz érsek már igen beteg volt és nem mutatkozott, Perényi és Szapolyai pedig a végeken hadakozott, egy idő múltán kizárólag Szatmári György uralta Magyarország.

Bakócz Tamás és X. Leó pápa levélváltása, 1516

Júniusban Bakócz Tamás újra kérte Özsentségének az útmutatását és segítségét a béke ügyében és felhívta figyelmét arra, hogy a török követek egyre türelmetlenebbül várakoznak. Leírta, hogy Magyarország minden akarata ellenére kénytelen lesz megkötni a fegyvernyugvást, ha más megnyugtató megoldást nem talál vagy találatnak vele. Az üzenetet – abból a célból, hogy hátha ez segíti – a firenzei Francesco Marsupino internunciussal küldte Rómába. Csalódnia kellett. Június 24-én X. Leó pápa ugyanazt válaszolta, mint korábban: semmilyen körülmények között ne kössünk békét a törökökkel. Hogy mentsük ami menthető, végül egy évre kötöttünk fegyvernyugvást, nem pedig háromra, mint azt a törökök is szeretnék volna. *Finis coronat opus*¹⁸, és attól tartok itt 1526 tavaszán, hogy a török fenyegetésnek nemhogy a vége közeleg, hanem egyre csak megyünk annak közepébe.

¹⁷ 'ott van a győzelem, ahol az egyetértés'

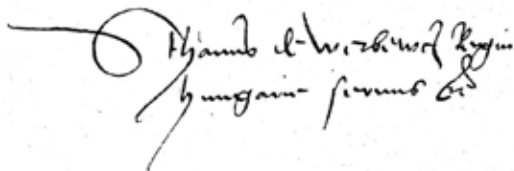
¹⁸ 'a vége koronázza a művet'

Szelim török szultán és a mamelukok, 1516

Júliusban Szelim szultán hadat üzent a mamelukoknak, az erről érkező hír örömmel töltötte el a budai udvart, mert így egyértelművé vált, hogy a törökök nem támadnak rá Magyarországra ebben az évben.

Werbőczy István királyi személynök lesz, 1516

Werbőczy Istvánból augusztus 11-én lett királyi személynök. Őt valójában Bakócz tette személynökké, hiszen megkérte Erdődy Jánost, az unokaöccsét, hogy mondjon le

Werbőczy István aláírása

Werbőczy javára. Másik unokaöccsét, Erdődy Pétert pedig rávette, hogy testvérévé fogadja Werbőczyt és kössön vele kölcsönös örökösödési szerződést. Werbőczy pedig hálából maga fogalmazta meg Bakócz Tamás végakarátát. Manus manum lavat.¹⁹

Szelim szultán az aleppói csatában, 1516

Augusztus 24-én Szelim szultán Aleppónál győzelmet aratott Kanszu Gauri szultán egyiptomi sereg felett, maga Gauri is a csatamezőn maradt. Szelim szultán így Kairó ellen indulhatott. Október 28-án Ghazaban szétverte Tuman Bej szultán seregét és Tuman Bejt kivégeztette. Ezzel megszűntek az egyiptomi seregek, melyek ellenálltak Szelim hódításainak, így év végére Aleppo, Damaszkusz és egész Syria szenvedte Szelim uralmát.

Pécsváradi Gábor hírei, 1517

Az év elején Szelim szultán elfoglalta Kairót, így Egyiptom is az uralma alá került. Ezekről az eseményekről a szerzetes Pécsváradi Gábor ferences tartományfőnöktől kapott értesítést Bánffy János úr. Azért Bánffy János kapta tőle a híreket, mert ő és testvére pénzelte Pécsváradi és Pásztthódy János 1514-es Jeruzsálembe tartó zarándokútját. Az út nagyon hosszú lett, harminchárom hónapig tartott, melyről szóló krónikát, a *Compendiosa quaedam nec minus lectu iocunda descriptio urbis Hierusalem*et 1519-

¹⁹ 'kéz kezét mos'

ben Bécsben adatta ki Gábor atya, aki még most, 1526-ban is jó egészségnek örvend. Gábor atya tehát 1517 elején azt írta, hogy most kell megtámadni a törököket, mert soha ilyen kedvezően nem álltak az esélyeink. Nem értettünk vele egyet, mert itt éltünk, ebben a kicsinyes és széthúzó hazában és nem éreztük azt a hatalmas veszélyt, mely ránk leselkedett és leselkedik ma is.

X. Leó pápa öt évre szóló békét hirdet, 1517

Az év elején Őszentsége X. Leó pápa a keresztény fejedelmek között öt évre békét hirdetett és szervezni kezdte a törökök elleni keresztes hadjáratot, melynek vezetését Ferenc francia királyra bízta. Miksa császár és Ferenc király Isztambul visszafoglalására és más kalandos tettekre vállalkoztak, ezt ki is hirdették, s ezt aztán a törökök jórész Magyarországon torolták meg újabb és újabb betörésekkel. Azóta is folytonosan azt kérdezzük a külhoniaktól: quis custodiet ipsos custodes?²⁰

Országgyűlés tavasszal, 1517

Május 3-án megkezdődött Budán az éves országgyűlés, melyre újra megérkeztek a császár és a lengyel király követei. A császárt Cuspinianus és Andrea del Burgo képviselte, s ezeknek legfőbb utasítása az volt, hogy végre fogadtassák el a kettős gyámkodás tényét. A lengyel királyt Boroszló püspöke, Drzewiczky Mátyás képviselte, aki azt kapta utasításba, hogy a pécsi püspökkel tárgyalja meg, hogy mit is lehet elérni, ami a császárnak is megfelel.

Május 21-én a császári és lengyel királyi követek előadták kívánalmaikat. Eszerint a gyámkodás elérése végett érkeztek, nem pedig amiatt, hogy a belső viszályokban döntést tegyenek. Ennek ellenére, ez után pontosan tudni akarták, hogy kik azok, akik hazaáruló módon szították a viszályt. Ráadásul azt kívánták, hogy a császári és lengyel követek és tanácsosok a király tanácsosaival együttműködve segítsék Őfelsége uralkodását. A magyarok egy része ekkorra már igen jókat nevetett a követeken, másik része pedig bosszankodott. A követek, akik nem értették a magyar lélek útjait, még azzal is előjöttek, hogy az országgyűlés határozatai végrehajtására a gyűlés válasszon egy bizottságot világiakból és egyháziakból. A követeknek a magyar fegyveresekre és a nemesség adóztatására vonatkozó javaslatait nem részletezem, mivel ezek Magyarországot, Őfelségét és a Koronát külön-külön és együtt is sértették. Emiatt történt az okosítás is: a gyűlésen felszólaló magyarok emlékeztettek mindenkit arra, hogy 1437 óta mindig, minden körülmény között tiltako-

²⁰ 'ki őrzi az őrzőket?'

zott az országgyűlés, amikor felmerült, hogy idegenek kerüljenek be tartósan a magyar kormányzatba. A követeket homo unius librinek²¹ mondtuk. A gyűlés végül nem határozott a gyámsággal kapcsolatban, hanem bölcsen úgy döntött, hogy a kérdést átgondolás után az új országgyűlésen lehet majd ismét felvetni, melyet Szent Mihály napjára hívtak össze. Qui tempus habet, vitam habet.²²

Jajca ostroma, 1517

Májusban kaptuk a hírt, hogy Musztafa boszniai pasa hiába ostromolta Jajca várát, azt végül Berisló Péter és Zrínyi Miklós felmentették. A csata hevessegére mutat, hogy Musztafa pasa odaveszett a vár alatt.

Országgyűlés ősszel, 1517

Szeptember 29-én újabb országgyűlés kezdődött Budán, melyre újból megérkeztek a császári követek, akiket ismét Cuspinianus és Andrea da Burgo vezetett. A gyűlésre megérkezett Szapolyai János is, aki jelen volt, mikor két hét múlva a császári követek kívánságaikat előadták. Ezután Szapolyai ügyesen zajongást és zavart idézett elő, aminek meg is lett az eredménye: újra nem határoztunk semmit a gyámkodásról. Emiatt érdemleges és feljegyzésre méltó más esemény sem történt, és az országgyűlést a következő tavaszra hívtuk össze. A lengyel királyi követség elkésett, őket Krzysztof Szydłowiecki lengyelországi kancellár vezette. A gyűlésen kívül tett kísérletük a gyámkodás megtárgyalására kudarcba fulladt.

Az eretnek Luther Márton színre lép, 1517

Novemberben érkezett a hír, hogy Luther Márton megfogalmazta az eretnek 95 pontját. Az eretnekség ezen megnyilvánulását Budán nagyon elítéltük. A mi hitünk változatlan, szilárd és így szól:

Idvözlégy ez világnak jó Megváltója
Nehezülteknek kívánsága,
Ki körösztfára emeltetél,
Két kezeden függesztetél!
Tü szent kezek, idvözlegyetök,

²¹ 'egykönyvű ember'

²² 'ki időt nyer, életet nyer'

Új rózsával megtöltetők,
 Kiket elterjesztvén ágra, keményön húztak,
 Vas szegekkel meggyagдостak,
 Kikből gyöngyelő véröd hullott,
 Aszú földet harmatozott!
 Látom, hogy foly mindönünnen
 Te szép véröd nagy bévségvel,
 Piros, oly mint urast nyílt rózsá
 Mi lelköknök váltságára!
 Bárson színű vérös kezéd
 Szerelmekben megölelőm.
 Szoméhozott aszú számval
 Iszom szent vérödet kívánságval.
 Körösztfádat ha szoréjtom,
 Sírva mondom vigasságom
 Keménségös nagy kénodért,
 Te szent véröd hullásáért
 Adok hálát könnyhullatva,
 Szent kezedet megapolva.
 Szent vérödben keserödvén
 Reménségöm beléd vetöm.
 Te szent kezéd oltalmazzon,
 Halálomkoron
 Es te jogod engöm
 Hozzád fogadjon.²³

Bornemissza János és az idegenek gyűléte, 1518

Beatus ille, qui procul negotiis,²⁴ s ez igen igaz minden évre, mely Ófelsége uralkodása alatt fogyott el.

Január elején Ófelsége nevében levelet írtak Zsigmond királynak, megosztották vele az ifjú király aggodalmait a következő országgyűléssel kapcsolatban. A levél különösen azért aggódott, mert 1517. év végén már igencsak mozgolódott az idegenellenes párt. Szapolyai János is az idegenek ellen szított, s így a főurak táborában is talált magának

²³ A szöveget a Volf György által 1890-ben kiadott Czech-kódexből rekonstruálva közöljük, amit N. Abaffy Csilla és Csapodi Csaba 1990-ben Budapesten szintén kiadott a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában. A kódexet Czech János találta meg. A kódexben Kinizsi Pál feleségének, Magyar Benignának a nagyvázsonyi pálos kolostorban másolt imádságoskönyve található. Magyar Benigna a mohácsi csata évében hunyt el, így a krónika írásakor még életben volt.

²⁴ 'boldog az, aki távol van a közügyektől'

szövetségeseket longum et latum.²⁵ Az idegengyűlölőknek a célja az volt, hogy valahogy Őfelsége közvetlen környezetébe állandó jelleggel bejuthassanak és onnan a külföldieket kitegyék. Fel nem foghatom, hogy hogyan lehet abban a tévhitben sokáig élni, hogy az idegenek az okozói minden bajunknak. Sokan voltak és vannak ilyenek, akik úgy vélték, hogy a külhoniak eltávolításának legfőbb akadálya maga Bornemissza János budai várnagy. Bornemissza úr valóban hihetetlen ügyességgel őrködött, hogy csak az beszélhessen Őfelségével, akit ő a németek szempontjából megbízhatónak tartott, de mint minden védfalon, itt is lehetett sok rést találni. Őfelsége egyáltalán nem volt annyira megközelíthetetlen, mint azt sokan állították.

Bornemissza Jánosról

Hogy a sok Bornemissza között eligazodhassunk, leírom, hogy arról a Bornemissza Jánosról van itt szó, aki 1461-ben született Tolnán, egy szőlősgazda fiaként, majd az ország hatalmasságai közé emelkedett még Mátyás király idejében. Rendkívüli képességeit gyorsan kamatoztatta, ugyanis miután megtanulta a betűvetést, 1481-től jegyzője lett Nagylúcsei Orbánnak, s így a kincstár ügyeit szolgálhatta. 1487-től hat évig volt alkincstartó, majd II. Ulászló király familiárisa lett az első uralkodási években. 1500-tól négy évig kincstartó volt, 1504-től kezdve szakadatlanul budai várnagy. Az utóbbi években (1525–1526) budai udvarbíróként is tevékeny, bár már nagyon nehezen viseli az öregségét. Vitézkedett Székely Dózsa György pórlázadása alatt, itt diadalmaskodott a pesti egységeket vezető Száleresi Ambrus felett. Annak ellenére, hogy sokan haszonlesőnek és köpönyegforgatónak tartják, Girolamo Balbi és Piso Jakab után őt jelölte a halálos beteg II. Ulászló, a fia, Lajos herceg nevelőjévé, s ez csak jelenthet valamit. Egyetlen bánata, hogy nincsen örököse, így Őfelségét nevezte meg annak, s emiatt talán jobban megérthetjük, hogy miért őrzi folyton a királyt: gyermekét látja benne.

Szövetkezés Bornemissza János ellen, 1518

Bornemissza János eltávolítására tehát szövetség alakult, itt igen nagy urak találkoztak össze: Szapolyai János, Perényi Imre nádor, Báthory István temesi ispán, Várday Ferenc erdélyi püspök. Bornemissza eltávolítását úgy értették, hogy bántása ne essék, de a budai várnagyságról tegyék le őt. A védszövetség arra is kiterjedt, hogy Őfelsége hűségén maradnak, ám egymást mindenki mástól megvédi, akár Őfelsége előtti vitában is. A szövetkezők Brandenburgi Györgyöt is támadták, de ő ekkor érinthetetlen volt.

²⁵ 'össze-vissza'

Herberstein Zsigmond követsége, 1518

Tavaszi elején Miksa császár hozzánk küldte Herberstein Zsigmondot követként, akinek az volt a feladata, hogy elgáncsoljon minden törekvést, ami kormányzóságot hozna létre Magyarországon. Ez a Herberstein azonos azzal, aki – s így igaz, ahogy mondom – már 13 évesen a bécsi egyetemen tanulhatott, s aki 1506-ban a császár oldalán rátámadt Magyarországra. Ez a sokat próbált követ nem kérte magát, amint megérkezett, közölte Őfelségével, hogy ha Szapolyai János a kormányzóság érdekében tenne lépéseket erőszakosan, akkor a császár négyezer fős sereget küld haladéktalanul Magyarországra.

Keresztes hadjárat tervei, 1518

Az év tavaszán megérkeztek Budára az 1517-ben megindítani tervezett keresztes hadjárat tervei, melyhez az országgyűlés hozzájárulását adta. Ezért aztán különösen fontos volt, hogy időben, március 14-én kibocsátotta Őfelsége az országgyűlésre való meghívót, melyet azzal hívott össze Szent György napjára, hogy a nemesek csak megfelelő kísérettel jöhetnek, ami alatt azt értette, hogy ne sereggel gyülekezzenek.

Országgyűlés tavasszal, 1518

Az országgyűlésre küldendő követeknek fontos látható és láthatatlan utasítást adtak a főurak: titkosan kellett tárgyalniuk Őfelségével, mely titok csak annyi volt, hogy előkészítésre került Bornemissza János és Szapolyai János egyezsége, melynek értelmében Bornemissza átmenetileg és csak Brandenburgi György javára mondana le a budai várnagyságról. A titoktartásra azért volt különösen szükség, mert úgy vélték a szövetkezők, hogy ezzel a lemondással megteremtődne az áhított béke, és nekik még pénzükbe se kerülne. Erről az ügyről Őfelsége tájékoztatott később bizalmasan, amikor értetlenkedtem a követek magatartásával kapcsolatban. A lengyel követeknek még azt is kikötötték, hogy kitől kérhetnek tanácsot: az esztergomi érsektől, a pécsi püspöktől, és a nádortól, azaz a lengyel párt akkori székértolójától.

Áprilisban, Szent György napján Rákoson tehát országgyűlést tartottunk, erre az igen izgatott Miksa császár nem egy vagy kettő, de négy követet is küldött. Ugyancsak érdemes megemlíteni, hogy Őszentsége is küldött követet Schomberg Miklós személyében, kinek utasítása az volt, hogy a törökökkel való békekötést ellehetetlenítse. A lengyel király Tanczin János szerzetest és Karnkovszky Jánost küldte. A külföldi követek ismét elővették a gyámság ügyét és ajánlották, hogy magyar és külföldi taná-

csosokból álló tanács létesüljön. Látható volt, hogy de nobis, sine nobis²⁶ kívántak dönteni.

A gyűlésen azért történt valami, amit érdemes feljegyezni: miközben Szapolyai János Ófelsége kiskorúsága miatt magát hiába próbálta kormányzónak kineveztetni, addig a királyi tanácsot megválasztották. A tanács a tanácsosok hovatartozása szempontjából az országban tapasztalható nemesi erőfölény ellentéte lett: a főurak voltak túlerőben benne. Ennek pedig egyszerű oka volt: mikor a nemesség látta, hogy az adó összege vonatkozásában nem tud kiegyezni a főurakkal, és miután a császári küldött azzal fenyegette meg a jelenlévőket, hogy akár fegyverrel is érvényt szerez annak, hogy a császár gyámkodhassék Ófelsége felett, egyszerűen elvonultak az országgyűlésről azzal, hogy július 25-re Tolnára – hová a külföldieknek nem volt meghívásuk – fegyveres gyűlést rendeltek el. Erre nem volt felhatalmazásuk. Mivel tehát a főurak nem értettek egyet a nemességgel, nem szaladtak szét, hanem a következő jelentősebb végzéseket hozták: kivetettek egy forint adót annak ellenére, hogy a nemesség ennek felét fogadta volna el, ha helyben marad, és rendelkeztek a királyi tanácsról, annak működéséről. A főúri határozatokat az országgyűlésen ismét megjelenő Szapolyai János is támogatta: ez volt az ára annak, hogy Bornemissza végül lemondjon a budai várnagyságról. Ezután ismét Ófelsége volt kénytelen felelni a gyámok kérdéseire: június 11-én ezek előtt kijelentette, hogy valójában a koronázási eskü szövege alapján nem jöhetnek be külföldiek a tanácsba. Az én tisztem volt akkor az eredeti okleveleket bemutatni a követeknek, akik igencsak elszemlélődtek a pecséteken, de aztán belátták, hogy azok valódiak, akárhogy is hamisnak akarták azt találtatni. Ófelsége a belső viszályokat ezen az audiencián nem tagadta, ellenben azt állította, hogy azokat csak egyesek gerjesztik, és a viták el is halnak, mielőtt veszélyessé válhatnának.

Batthyány Benedek budai várnagy lesz, 1518

A budai várnagy ügye rendeződött, bár nem teljesen a tervek szerint. Június 17-én a lemondott Bornemissza János helyett Batthyány Benedek lett a várnagy. Ez a Batthyány egyébként megbízható ember volt, aki a testvérével együtt még Ófelsége atyjától kapott armálist. 1502-ben kormányzója volt a kalocsai érsekségnek, majd máramarosi sókamaraispánná nevezték ki. Kincstartó lett, azonban 1509-ben vád alá került, ezért le tették a hivatalról. Egyébként pedig Bornemissza mellett írták már korábban is budai várnagynak.

²⁶ 'rólunk, nélkülünk'

Szalkai László kancellár lesz, 1518

Májusban történt még, hogy Őfelsége kinevezte Szalkai Lászlót kancellárnak.

X. Leó pápa bullája, 1518

Május 28-án a budai vártemplomban harangzúgással kísérve hirdették ki Őszentsége X. Leó bulláját, melyben búcsút engedélyezett azoknak, akik a keresztes hadjáratához pénzükkel hozzájárultak.

Janus Pannonius versei közkézen, 1518

Júliusban egy bázeli nyomdában megjelent Janus Pannonius verseinek Beatus Rhenanus keze által történt válogatása. Büszkeségünk, hogy ezután Csezmiczei János mester verseit németföldi iskolákban tanítják. A számomra legkedvesebb költeményét idemásolom:²⁷

Ad Martem, precatio pro pace

Gradive, quinti clare dominator poli,
spargens coruscas luce sanguinea iubas,
Iunone magna genite; Saturni nepos;
tutela coeli; summe Titanum timor;
gaudens tropaeis; pacis ac belli arbiter;
decorator hominum; consecrator
Numinum;
Gradive, ferro tecte semper fulgido,
vastator agrum, dissipator urbium,
vacuator orbis; Tartari impletor trucis,
potor cruorum; devorator corporum;
lues virorum; mulierum execratio;
ditator inopum; pauperator divitum;
osor quietis; genitor obscenae famis;
auctor pavorum; concitor formidinum;
iam parce fessis, quaeso, Pannoniis, pater.

Mars istenhez békességért

Ötöd szférán hatalmas, súlyos léptü Őr,
Kinek sisaktaréja véres fényt ragyog,
Saturnus sarja, nagy Junónak gyermeke,
Te égi őr, te nagy titán-rettegető,
Te prédaéhes, úr hadak s a béke sorsán,
Te férfit ékesítő, hőroszt szentelő,
Te súlyos léptü, talpig vasba öltözött,
Határt kipusztító, várost leromboló,
Ki által árva lesz a föld és telt a Tartarus,
Te szörnyü vérivó, halottra éhező,
Te férfiromlás, asszonyoktól átkozott,
Szegénynek kincset adsz, kifosztasz
gazdagot,
Te békegyűlölő, vad éhhalál-szülő,
Szerzője rettenetnek, pánikindító
Atyánk, kiméld megfáradt pannon népemet!

²⁷ Kardos Tibor fordításában közöljük

Tolnai országgyűlés, 1518

Július 25-én elkezdődött a jogellenesen összehívott országgyűlés Tolnán, melyen attól félve, hogy az milyen rendelkezéseket hozhat, Öfelsége és a főurak egy része is megjelent. A kezdet előtt már tudható volt, hogy a nemesek per capita nem jelennek meg, hanem összesen úgy százhusz megyei követ jön el. A vezérszónok Werbőczy István volt, aki egyből meghirdette a keresztes hadjáratot. Ezután a gyűlés országos főkapitánynak tette meg Szobi Mihályt és Paksy Jánost. Az országgyűlés legfontosabb rendelkezése az volt, hogy összehívta a következő országgyűlést Szent Mihály napjára Bácsra és kötelezte a nemeseket, hogy azon fegyveresen jelenjenek meg. Mivel Szent Mihály napja a naptárban ott van, amikor már nem lehet hadjáratot indítani a törökök ellen, ez a rendelkezés inkább annak kimutatása volt, hogy a nemesség hisz a saját erejében. Ami ezután következett, az példa nélkül állónak mondható: az országgyűlés Öfelsége és az országtanács jóváhagyását mellőzve Öszentségéhez, a császárhoz és más fejedelmekhez saját maga állított követeket, kiknek a megbízatása a hadjárat segélyezésének elérésére és arra irányult, hogy a királyok és fejedelmek a magyar nemességet – a király mellett – elfogadják, mint önálló hatalmasságot. Az Öszentségéhez induló küldöttség vezetője Werbőczy lett, akinek ebből a célból portánként öt dénárt szavaztak meg. A küldöttségnek tagjai Csallovicz Pál, Fánchy Imre és Tornallyay János voltak. A lengyel királyhoz Ártándi Pált és Kenderessy Mihályt jelölték ki követként.

Újlaki Lőrinc országbíró lesz, 1518

Augusztus 3-án Újlaki Lőrinc herceg országbíró lett.

Nándorfehérvár ostroma, 1518

Augusztusban Nándorfehérvár védői sikeresen vertek vissza egy kisebb török ostromot.

Cuspinianus újabb követsége, 1518

Augusztus 21-én Miksa császár újra követségbe küldte Cuspinianust, hogy az érdeklődjön a közviszonyokról és az ország kormányzatáról. A követ lóhalálában ment vissza megbízójához a friss hírekkel szeptember első hetének végén. Nyilvánvaló volt, hogy Cuspinianus azért jött, hogy Miksa császár felkészülhessen a bácsi országgyűlésre.

Bácsi fegyveres országgyűlés, 1518

Szeptember 29-én kezdődött a bácsi fegyveres országgyűlés, ahová a császár és a lengyel király – már szokásosnak értendően – elküldte a követeit. A gyűlésen Őfelsége úgy határozott, hogy a korábbi országgyűlés által jogellenesen megszavazott követek – akik még nem tudtak elindulni, mert Werbőczy az ötdénáros jutalmak beszédésével még nem végzett – megkapják tőle is a meghatalmazást, így a követségi rend helyreállt.

Minthogy a kormányzás módja és mikéntje csak így-úgy volt előírva, az országtanács újraszabályozásával együtt: a tizenhat nemesi tagból már csak nyolcnak biztosítottak helyet a tanácsban. A három évre megbízott országtanács főúri tagjai lettek: Bakócz Tamás esztergomi érsek, Frangepán Gergely kalocsai érsek, Szatmári György pécsi püspök, Várday Ferenc erdélyi püspök, Perényi Imre nádor, Újlaki Lőrinc országbíró, Szapolyai János erdélyi vajda, Báthory István temesi gróf. A nemesi tagok, kik félévente váltakoztak személyükben, a nemesség által maguk közül lettek kiválasztva, elsőként most Ártándi Pál és Szobi Mihály említendő, mint fontosabb személyek. Olvasnunk kell a sorok között: az országtanács főúri tagjai úgy lettek megválogatva, hogy egyensúly legyen a pártoskodók között, ugyanis Bakócz és Frangepán a császár híve volt, Perényi és Szatmári a lengyel király mellett kardoskodtak, a többiek pedig Szapolyai pártiak voltak. Határoztak arról is, hogy Paksy János és Szobi Mihály kincstartó legyen.

A gyűlésen kisebb zavart okozott, hogy azon megjelent a török követ, ki fegyverszünetre való megállapodást hozott magával. Őfelsége tárgyalt ugyan vele, noha a nemesek zúgolódtak emiatt, azonban halogatta a döntés meghozatalát abban bízva, hogy Werbőczy jó hírekkel tér vissza a követségből.

A gyűlés a XLIII. törvénycikkben kimondta, hogy a gyűléstől távollevő nemesek kötelesek esküvést tenni a gyűlés végzéseire, ellenkező esetben fej- és jószágvesztésre kell őket ítélni, *acta est fabula*.²⁸

Október 29-én feloszlatta magát az országgyűlés.

Szobi Mihályról

Időzzünk el röviden a közéletben tevékeny Szobi Mihály felett, mert ő is alakítója mindannak, ami Magyarországon történik. Szobi Péter horvát-dalmát és szlavón bánnak és Sági Katalinnak fia, aki 1505-től három évig volt Nógrád megye kapitánya Sági Balázs mellett. 1516-tól a királyi tanács tagja a nemesség részéről. Jó szervező és rétornak sem rossz, de amiért itt időzzünk, az az a nagyon fontos híresztelés, miszerint Werbőczy

²⁸ 'vége a mesének'

István az ő természetes fia volna, melynek alapjául szolgál az a tény, hogy Werbőczy Szobinak a fogadott fiaként neveztetett egyes adományokban. Én nem tudom mi az igazság, de ha úgy akarom látni, Werbőczy orcája igencsak hasonlatos Szobiéhoz, és ezt mások is mondták már neki, ki ezeket mindig szó nélkül hagyta. Számunkra az a fontos, hogy ha ez igaz volna, az magyarázná azt az összekötést, mely e két férfiút még ma is – 1526-ban – példa nélkül szorosan egybefűz.

Lengyelország és Magyarország a 16. század elején

IV. Meghatározó előzmények: Anno Domini 1519–1520

Kétszer fogom elkezdni az 1519 év leírását, elsőként a császárválasztással kapcsolatban, másodszer az országtanács működésével kapcsolatban.

1519. évi külországi történések

Miksa császár halála, 1519

1519. január 12-én meghalt Miksa császár, és ezáltal a Habsburgoknak Magyarországra irányuló törekvései megváltoztak, hiszen Károly (akkor) spanyol királynak a császári cím elnyerése lett a legfontosabb, fivére, Ferdinánd főherceg pedig hiába uralta az osztrák területeit, egyedül nem volt elég erős, hogy befolyását komolyan Magyarországra is kiterjessze. Úgy véltem akkor és most is, hogy Ferdinánd főhercegnél sokkal rosszabb szomszédot is kaphattunk volna: a főherceg valójában csak annyira nyújtotta ki a kezét Magyarországért, amennyire feltétlenül ki kellett nyújtania, hiszen okos ember ő, tudja, hogyha megkaparintaná a magyar koronát, azzal olyan nehézségeket is a nyakába venne, melyek hamar elbuktathatnák őt. Nem így vélekedtem Károlyról, miután tudomást szereztem arról, hogy február 5-én értelmezést kért az innsbrucki kormányzóságtól, hogy viselheti-e a Magyarország királya címet. Mivel a pozsonyi béke cikkeleit Innsbruckban is ismerték, azokat a maguk kedvére forgatták, és a válasz igenlő lett, így tehát. ha jól tudom, Károly ezután és azóta is eo ipso²⁹ viseli ezeket a címeket. Természetesen az volt a legnagyobb kérdés, hogy mi magyarok kihasználjuk-e a császár halálából adódó lehetőséget arra, hogy a német befolyást kizárjuk vagy csökkentjük a császárválasztásig. Nem éltünk a lehetőséggel. Úgy vélem, hogy ez azért történt így, mert ugyan a nemesség volt hatalmi fölényben az országgyűléseken, azonban nem voltak eszközei arra, hogy a hatalmát kifejtse. Ez most is az egyik legnagyobb gond 1526-ban: kinek ereje van, eszköze nincsen, kinek eszköze van, elég ereje nincsen, hogy egyesítse az országot. Öfelsége gyakorolhatja a kinevezési jogokat, birtokokat adományozhat, összehívhatja az országgyűlést, szentesítheti a törvényeket és a háború-béke jogán kívül minden külhoni kérdésben dönthet, de nem tudja ezeket végrehajtani. A főurak viselik jórészt az országos méltóságokat, a várak többsége náluk van – holott kevesen vannak – és a királyi tanácsot is uralni tudják, de döntéseiket ezek sem tudják végrehajtani. A nemesség, kinek kétharmada parasztként él, hatalmas tömeget alkot, de

²⁹ 'magától értetődően'

csak néhányan tudnak felemelkedni országos hivatalba, így érdekeiknek megfelelően ezek sem tudnak cselekedni.

Drinápolyi tárgyalások, 1519

Az események forgatagként süvítettek végig: már február 2-án megérkezett Károly király követe Drinápolyba, aki rögvest tárgyalni kezdett a törökökkel. A követ elfecsegte a titkait a fogságban lévő Bélay követnek, aki így fondorlatosan és gyorsan értesíteni tudta Őfelségét. A tárgyalásokkal kapcsolatban csak találgatni tudtunk, de ma sem lennének nagyon meglepődve, ha kiderülne, hogy Károly király hazánkat vitte volna vásárra.

A császári trón igénylői, 1519

A császári trónra igényt nyújtott be Ferenc francia király, V. Károly spanyol király, VIII. Henrik angol király és Őfelsége II. Lajos király. Őfelsége az igényét arra alapozta, hogy őt Miksa császár fiává fogadta. Magam nem értettem, hogy Őfelségének e tekintetben tanácsokat adó Werbőczy miért tette ki Őfelségét ennek a kudarcnak, hacsak azért nem, hogy Magyarország súlyát ezáltal is növelje a megválasztáskor. Ám, *factum fieri infectum non potest*³⁰. Az ügyben az volt a fontos, hogy Őfelségének, mint cseh királynak, szavazati joga volt, amit azonban úgy kívánt érvényesíteni, ahogyan mi, magyarok neki megmondtuk. Lett is ebből sok baj, a cseh rendek nagyon megorroltak ránk, még 1526-ban is sokan ellenségesek a magyarokkal szemben.

Császárválasztással kapcsolatos budai német követjárások, 1519

Tanulságképpen leírom, mi is történt a császárválasztással kapcsolatban a budai udvarban, mivel emlékeim szerint ez volt az utolsó olyan esemény, amikor igazán számított a külföldieknek, hogy miként dönt Őfelsége. Lássuk sorban az eseményeket: Ferenc francia király január 27-én elküldte a követeit Zsigmond lengyel királyhoz, megnyerni akarva az ő szavazatát a császárválasztáson. Ugyanakkor követ érkezett Őfelségéhez is, aki azzal próbálta Őfelségét rávenni a szavazat francia részre történő leadására, hogy áruba bocsátotta neki a navarrai király leányát, hogy azt feleségül vegye. Ám a Habsburgok is résen voltak és február 14-én kijelölték Andrea da Burgot a követségre, akinek négy nap múlva már a kezében is volt a követutastítása, részletesen taglalva, hogy

³⁰ 'a megtörténtet meg nem történtté tenni nem lehet'

kiket kell megnyernie az ügyben: Zsigmond lengyel királyt, Brandenburgi Györgyöt és Bornemissza Jánost. Ez jól mutatta, hogy mennyire meggyengült a Habsburg befolyás Magyarországon, hiszen az igazi magyarok közül csak Bornemisszát találták céljukra alkalmasnak. Márciusban már ott tartottak a francia követek, hogy az addig – elviekben – Miksa császárt illető gyámsági jogba egyenesen Ferenc királyt helyezték azon a címen, hogy Ferenc Öfelsége édesanyja révén közelebbi rokon, mint a Habsburgok bármelyike.

Werbőczy Velencében és Rómában, 1519

Werbőczy volt a hetventagú hatalmas követség vezetője, mely a császári trónnak II. Lajos király részére való megszerzését tűzte ki célul. Mivel február 20-án már elindult a követség, ez érdekes szöbeszédre adott okot, hiszen a császárválasztás meghívója csak március 11-én érkezett Budára. Én azonban tudom, hogy Werbőczy valójában azért indult ilyen korán, hogy útba ejtve Velencét, tárgyaljon a doge-val. Az aggastyán Leonardo Loredano doge végül március 23-án fogadta Werbőczyt, majd 25-én azt válaszolta, hogy úgy véli, hogy Öfelségének Öszentségéhez kellene fordulnia, mert Velencének nincs joga arra, hogy a kérdésben befolyást érvényesítsen. Közben március 28-án Öfelsége – végre valahára, de kényszerűségből – három évre szóló fegyvernugvásban egyezett meg Kamal török követtel. Werbőczy Rómában április 15-én, az ünnepélyes audienciáján szembesült azzal, hogy Öszentsége sem veszi komolyan Miksa császár 1515. július 20-án kelt oklevelét, melyben fiává fogadta II. Lajos királyt.

Németellenes követelések, 1519

Időközben szövetkezni kezdett a németellenes párt, akik elérkezettnek látták az időt arra, hogy a Habsburgokkal tervezett Jagelló-házasságokat megakadályozzák. Ezek azzal álltak elő, hogy az ellátás, az oktatás és egyéb költségek megtérítése mellett, vissza kell hozni Jagelló Anna hercegnőt – Öfelsége testvérét – Innsbruckból és nem szabad őt Ferdinánd főherceghez adni. Erről a furcsa szervezkedésről a Habsburgok igen hamar értesülvén, március 16-án Andrea da Burgot kívánták Magyarországra küldeni, hogy Brandenburgi Györggyel és Bornemissza Jánossal elintéztesse, hogy ilyen képtelen ötletek ne terjedjenek idehaza. Végül Cuspinianus bécsi tanácsos és Laurentius Sauerer jöttek követként Budára. A Habsburgok közben levélben kérték Zsigmond lengyel királyt, hogy Anna visszahívását ne támogassa, és Anna hercegnőt pedig azzal riogatták, hogy amennyiben visszamegy Magyarországra, akkor csak egy jöttment fejedelemnek vagy hercegecskének lehet a felesége. Az már engem is elgondolkodtatott, mikor meg-

tudtam, hogy készenlétbe helyezte magát Bécsújhely parancsnoka arra az esetre, ha be kellene avatkozni. Valószínűleg azonban a pénz megoldotta a gondot, március végén Károly tízezer forintot küldött arra, hogy azzal meg lehessen vesztegetni a fontos embereket Magyarországon. Küldött volna legalább többet: nagyon olcsónak tűnhettünk a szemében.

Cuspinianus ügyeskedése, 1519

Cuspinianus április 5-én érkezett Bécsből Budára és azonnal Brandenburgi Györgyöt kereste fel. Ezután indítványt kívánt tenni az országtanácsnak, csak éppen nem volt tizenhat tanácstag együtt Budán, így a tanács nem ülésezhetett. Itt volt az újabb példa: mindig is úgy tartottam, hogy a sok merev szokás és törvény kormányozhatatlanná teszi az országot. Többször felvettem Werbőczynek, hogy vajon a törvény van-e értünk, vagy mi vagyunk a törvényekért? És azt is, hogy hogyan lehetséges az, hogy ami tegnap bűn volt, azt ma jutalmazza a törvény? Végezetül bölcs döntés született: csak azok a tanácstagok tanácskoztak, akik a titkos ügyeknél egyébként is jelen lehettek. Így április 8-án Cuspinianus végre elmondhatta, miért jött, és a hosszúra nyúlt előadása végén lényegében annyit kért, hogy Őfelsége a szavazatát ne pazarolja Ferenc királyra, hanem adja Habsburg Károlyra. A tanácstagok – mivel a kérdés igen nagy horderejű volt, és maguk nem tudták a felelősséget vállalni – elküldték Balbi Jeromos pozsonyi prépostot az Esztergomban betegeskedő Bakócz Tamáshoz, aki azt üzenve vissza, hogy ha valóban lehetetlen, hogy Őfelségét császárrá válasszák, akkor ő Károlyra szavazzon. Cuspinianus még 15-én megkereste Szatmári Györgyöt is, aki Bakóczzal egyöntetűen nyilatkozott. Cuspinianus követsége végén pedig aziránt intézkedett, hogy a magyarok is támogassák Anna hercegnő tervezett házasságát Ferdinánd főherceggel, a császárválasztásra pedig követséget küldjenek Brandenburgi György vezetésével.

Balbi Jeromosról

A velencei Balbi Jeromosról – másképpen Hieronymus Balbusról –, aki az erény útjait messzire igyekezett elkerülni, érdemes szót ejtenünk röviden, mert nagy hatással volt Őfelsége életére. Padovai és római iskolái után 1485-ben Párizsban élt, ahol nemsokára tanár lett. Mivel a verselés művészetével kapcsolatosan olyan tanítást végzett, ami sokakat megbotráncoltatott, Magyarországra menekült és a veszprémi püspök, Vitéz János szolgálatába szegődött. Itt-tartózkodását megszakította gyakran, mivel Bécsben a római jog köréből és a verselésből tanított. Itt is ellentéteket halmozott fel és 1497-ben innen is távozott. 1499-ben Budára szeretett volna költözni, azonban a Vértés erdejében rablók megtámadták és súlyosan megsebesítették, ezért Bécsbe vitette vissza magát

újra. Innen Buda helyett Prágába ment, ám itt is összeütközött a többi tanárral, akik köpönyegforgatónak tartották. 1501-től él közöttünk, 1510-ben kanonok volt, 1513-ban váci prépost és királyi tikár. Jellemző rá, hogy 1515-ben a váci prépostságát és az egri őrkanonoki tisztségét elcserélte a pozsonyi prépostságra, de azóta sem végzett rendes egyházi munkát: mindig a közéletben próbált érvényesülni. Nem csoda, hogy sokunkat megbotránkoztatott, amikor Őfelsége és Anna hercegnő nevelőjének tették meg 1510–1512 között. Azóta pedig követségeket járt be, például követ volt 1515-ben a pozsonyi egyezségnél, 1518-ban az augsburgi birodalmi gyűlésen. Azóta – a krónika 1519. éve óta – ő volt az egyik követ V. Károly császárrá koronázásakor. Miután a pozsonyi prépostságot bérbe adta Aczél Ferencnek, Ferdinándhoz szegődött és gurki püspök lett. Mostanság, 1526-ban, pedig mint VII. Kelemen pápa házi prelátusa éldegél jólétben, távol azoktól a gondoktól, melyeket részben ő is okozott. Befolyására jellemző, hogy 1517-ben, mikor Werbőczy első alkalommal kiadta a Tripartitumot, a könyv végére az ő latin versét nyomtatták, melyben Werbőczyt a két görög törvényhozó, Lykurgos és Solon mellé állítja. Rá igaz tehát, ami ránk, magyarokra nem: ubi bene, ibi patria.³¹

Császárválasztással kapcsolatosan francia, cseh és lengyel követjárások Budán, 1519

A német követekről már ejtettem szót, most kitérek a többi fontos követségre is. A francia követek Poncet de Turre vezetésével április 16-án érkeztek és két nap múlva Szatmári Györggyel, majd pedig Őfelségével tárgyaltak. Ekkor érkezett a cseh követség, amely azt kívánta, hogy Őfelsége ne tárgyaljon a magyarokkal a császárválasztásról, mert az nem tartozik rájuk, hanem csak a csehekre. Azt is követelték, hogy Őfelsége ne tegyen ígéretet, csak azt tegye, amit a cseh rendek elhatároznak a számára. A csehek olyan hevesen támadtak minket, magyarokat, hogy Őfelsége 17-én kénytelen volt Cuspinianusszal közölni, hogy a cseh rendek ellenállása miatt lehetetlenség számára kiadnia a császárválasztó követek megbízólevelét. Ezután, 18-án a lengyel király követei érkeztek, de ez a követség csak jelképes volt, mert Zsigmond király már 1518. szeptember 1-jén elkötelezte magát, hogy a császárválasztáskor Károlyra adja szavazatát. A tanácskozásokban a főpapok, Bakócz, Szatmári és Szalkai mind részt vettek. A főurak közül nem nagyon volt kivel tárgyalni, mivel Perényi nádor nem sokkal azelőtt visszaadta a lelkét a Teremtőjének, Bornemissza, Beriszló és Báthory távol voltak, Szapolyai János pedig Erdélyben hadakozott.

³¹ 'ahol jól megy a sorom, ott a hazám'

Országtanács Cuspinianus befolyása alatt, 1519

Április 20-án, mikor már több követet nem vártunk, az országtanács Cuspinianus tanácsát kérte, ezúttal nem hivatalos keretek között a királyi könyvtárban. Cuspinianus természetesen a Károly melletti szavazást támogatta és érdekes javaslatokat tett arra, hogy a kényelmetlen kérdésekre mit válaszoljunk, így például azt erősítette meg, hogy a szavazati jog Őfelségéé, nem a cseh rendké, hiszen a trieri érsek sem fog felhatalmazást kérni a szavazatára a káptalantól. Ugyancsak ezt támogatta az, hogy a bácsi országgyűlésen a cseh követek kijelentették, hogy a cseh kormányzást – függetlenül a kiskorúságtól – Őfelségének adták át, s azon kívül pedig cseh kancellár nincs is választva, miközben magyar van. Ezután a tanácskozók egyetértettek abban, hogy a Károly melletti kiállítás nem hordoz veszélyt magában, és kiadatták a már megfogalmazott követutasításokat, melyeknek az volt a lényege, hogy mindenképp Károlyra szavaznak a követek. Ennek szellemében május 1-jén a francia követek megkapták az udvarias, de elutasító válaszunkat.

Pénzen vásárolt császárság, 1519

Június 28-án V. Károly spanyol király szerezte meg a császári trónt, pontosabban vásárolta meg azokat a szavazatokat, melyekkel császár tudott lenni. A választófejedelmek nagyjából félmillió rajnai forinton voltak megvásárolhatóak. Mi csak aprópénzt kaptunk, így Szatmári főkancellár ötezer, Szalkai kancellár háromezer forintot kapott. Visszatetszést keltett ezután Szatmári főkancellár nyilatkozása, melyben kevesellte az összeget, és azt terjesztette, hogy eredetileg a dupláját ígérték neki V. Károly hívei. Én mondom: micsoda erkölcsök ezek?

Tudomásom szerint a Fugger-ház egymaga elköltött félmillió rajnai forintot a szavazásra, persze ezáltal mérhetetlen befolyásra tettek szert. Istenem, bárcsak ennyit költenének a török elleni védelemre. Semmi nem változik, mindig és minden korban hatalmas költségeken fegyverzik fel magukat azok, akik képesek erre és vígan elnézik, hogy az ország, aminek az érdekében állítólag fegyverkeznek, nyomorog. Soha nem lesz ennek vége, csak egy olyan háborúval, mely elpusztítja az embert a földről.

Császárválasztás következményei, 1519

A császárválasztásnak nagyon komoly következményei lettek, mely következmények közepében ülünk mi magyarok most, 1526-ban. Amit mindenki lát: Franciaországot

körbeveszi a Habsburgok birodalma, ezáltal ezek magukkal vannak elfoglalva ahelyett, hogy segélykéréseinket az törökökkel szemben meghallanák.

Hároméves béke a törökökkel, 1519

1519. augusztus elején Isztambulban végre megtörtént az, miben sokan reménykedtünk: Szelim szultán az addig fogoly Bélay Barnabás előtt letette az esküt a hároméves fegyvernyugvási egyezményre. Augusztus 22-én Ófelsége sorban írta leveleit a végvidékre: a kapitányok ne kalandozzanak át a határon túlra, mert a fegyverszünet megkötött.

A császár koronázása, 1519

Október 23-án Aachenben császárrá koronázták V. Károlyt. A koronázáson II. Lajos követei Balbi Jeromos és Sárkány Ambrus voltak jelen.

Ezzel fejezem be a külsorzági történeteket az 1519-es évben.

1519. évi történetek Magyarországon

Az országtanács, 1519

Az új, főképp a németek pártját védő országtanács január elején felvette a munkát és a bácsi gyűlés XV. törvénycikkét próbálta érvényre juttatni, ami szerint vissza kellett volna szolgáltatni a királyi jövedelmeket és javakat. Ez azért volt fontos kérdés, mert így a Szapolyai-pártiak ismét tudtak egyet csavarni Bornemissza úr torkán, mivel ez a királyi javak birtokában igencsak dúskált. A tanács tagjai megszarolták az országot, hogy addig nem látják el a feladatukat, amíg Bornemissza úr Munkács várát vissza nem adja. Nem törődtek azzal, hogy *periculum est in mora*.³² A Szapolyai pártot támadó tanácstagok viszont azt kérték Ófelségétől, hogy János úr a királyi javakon túl a budai várnagyságot is adja vissza Bornemisszának. A torzsalkodás tehát azonnal elkezdődött. Január 26-án Budán a prímási lakban szóváltásba keveredtek egymással Szapolyai és Bornemissza urak, miközben a tömeg a kaput döngette, mert be akart menni fosztogatni. Bornemissza akkor lett volna hajlandó Munkácsot visszaadni, ha Szapolyai hamarabb visszaszolgáltatja azt, ami Ófelségét illeti, és az ő kezén pusztul vagy gyarapszik. A

³² 'a késedelem veszedelem'

felhergelt tömeget végül Bakócz Tamás érsek nyugtatta meg, a háta mögött fenyegetően megjelenő Szapolyai Jánossal és Báthory Istvánnal. Megoldás azonban nem lett, a vita folytatódott. Nem tudom, ki és mikor olvassa e krónikát, de tartok attól, hogy saját korára ismer benne. Ha olvassa, hát okuljon belőle.

Perényi Imre nádor halála, 1519

Február 5-én elhunyt Perényi Imre nádor. Ő is megérdemel néhány sort, mert ténykedése kihatással volt mindarra, mi halála előtt, s bizony, ami halála után következett. Mivel atyja volt neki István, a tárnokmester, hamar beletanulhatott az országos dolgokba. Ugyanakkor anyja, Újlaki Orsolya révén arra lehetett büszke, hogy unokája volt Újlaki Miklós boszniai királynak. Láthatjuk, mindenki mindenkivel rokon. 1498-ban már II. Ulászló királynak volt főasztalnoka, s ő is tagja volt annak a küldöttségnek, mely Candale-i Ann elhozta őt, hogy magyar királyné lehessen. 1504-ben a királyné és Szatmári György kancellár ültetette őt a nádori székbe, ami által az udvarhoz hű pártnak lett a feje. Ekkor egy évig II. Ulászló király kérésére jegyese volt a király lányának, Anna hercegnőnek, ki most Ferdinánd főherceg felesége. Erről a dolgról soha nem beszélt, hiába kérdeztem, s így nem tudom, hogy milyen okból volt szükség erre a cselvetésre, mert, hogy ez az volt, az nem vitás. 1509-ben Magyarország kormányzója lett, emiatt Szapolyai János egyik fő ellenségévé vált. 1512-től horvát bán volt Beriszló Péterrel, majd mikor Szapolyai Jánossal rendeződött a viszonya, vele közösen lett országos főkapitány. A nemességet megosztotta a ténykedése, és nem lehetetlen, hogy ő érte el, hogy végül nem hirdették ki Werbőczy Tripartitumát. A Székely Dózsa György által vezetett pór-felkeléskor Siklóst védte csapataival, akkor befogadott sok nemes menekültet. Egy évre rá, már igen nagy betegségekben, kegyura lett a tihanyi bencés apátságnak. Ahogyan pedig azt korábban írtam, 1516-ban Brandenburgi Györggyel és Szapolyai Jánossal egyezséget kötött Corvin János vagyonának felosztására. Végül pedig II. Ulászló halála után tagja volt az országtanácsnak, mely kormányozni próbálta Magyarországot. Úgy vélem, neki szerencsés időben távozott köreinkből. Halálát követően az őt rejtő szövetség felbomlott, és össze kellett hívni a nádorválasztó országgyűlést.

Szövetkezés az új nádor megválasztására, 1519

Március 8-án egy újabb szövetség kötöttet, most a nádorválasztás befolyásolására. Ez az új szövetség a nyilvánosságnak azt hirdette, hogy Őfelsége védelme érdekében jött létre, azonban elég volt a részeseket megnézni, egyből tudhattuk, hogy hátsó szándék nélkül ezek nem ültek volna le így egymással szövetkezni: Frangepán Gergely kalocsai

érsek, Szapolyai János erdélyi vajda, Szatmári György pécsi püspök és kancellár, Várday Ferenc erdélyi püspök és Báthory István temesi ispán.

Várday Ferencről

Ejtenék néhány szót az időközben, 1524-ben elhunyt szép emlékezetű Várday Ferencről, mivel az ő sorsa is sok tanulságot szolgáltat. Várday Miklós főkincstartó unokája, ifjabb Miklós bodrogi ispán fia volt, aki élete elejét szüntelen tanulással töltötte, így például jegyzik őt az 1500-tól induló padovai és az 1503-tól induló bolognai könyvek, ami azért is igen figyelemreméltó, mivel 1500-tól már ellátta a székesfehérvári őrkanonokságot is. 1504 áprilisában Rómában ténykedett, majd 1505-től Budán a kincstartóságnak lett fontos embere. Mikor már barátságban voltam vele, épp királyi titkár volt a kancellárián három éven át, ezt a váci püspökség miatt hagyta el. Váci püspökként szaporította érdemeit az 1509–1514 közötti hosszú években. 1514-ben – miután Perényi Ferenc adósságait kifizette – már övé volt Erdély püspökének széke, ám csak néhány év múlva tudta magát e hivatalra felszenteltetni. Rokonait főképp, de másokat is támogatott tanulmányaiban. Sokaknak szolgál példaként, mivel nem magának harácsolta a jövedelmeket, hanem jól használta fel azokat.

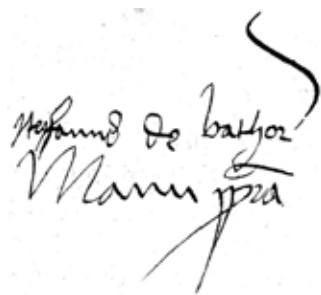
Zsigmond lengyel király és a nádorválasztás, 1519

Április 14-én Őfelsége, a münsterbergi Károly herceg útján arról értesítette nagybátyját, a lengyel királyt, hogy ismét felerősödtek azok a törekvések, melyek mellőle el kívánják vonni Brandenburgi Györgyöt és Bornemissza urat. A lengyel király levélben segítséget ígért, de kérte, hogy a segítségért cserébe Báthory legyen Őfelsége jelöltje a nádorválasztáson.

A nádorválasztó országgyűlés, 1519

Május közepén országgyűlést tartottunk Budán a főuraknak és Rákosmezőn a nemeseknek, melyen az utóbbiak részéről úgy háromezren jelentek meg, mindenki fegyveresen. A gyűléstől távolmaradt Szapolyai János, aki jelölt volt a nádorságra, és távol volt Werbőczy István is, aki külföldön járt követségben. A gyűlésen a fő kérdés az új nádor megválasztása volt. A Rákoson gyülekezők követelték, hogy Őfelsége és a főurak jöjjenek közéjük. Őfelsége joggal félt kimenni Rákosra, mert a helyzetben nem lehetett tudni, hogy vajon nem támadnak-e rá a nemesek. Mikor kiderült, hogy nem mennek

át Budáról a főurak és Öfelsége a Rákosra, május 27-én a nemesek egy része megostromolta Budát. A budai várkapunál Tomori Pál figyelmeztető ágyútűzzel feloszlatta az ott

Báthory István aláírása

gyülekező és Szapolyai János nádorrá választását követelő nemesek tömegét. Ez után a háborúskodás után annyi nemes hagyta el a gyűlést, hogy 28-án, a nádorválasztáskor, összesen ötvenöten szavaztak. Báthory huszonhat szavazatot, Szapolyai pedig tizenhetet kapott, így lett Báthory Istvánból Magyarország nádora, így fordulhat elő az, hogy a kisebbség dönt országos ügyekben, s ezután azt úgy állítja be, mintha többsége volna az országban. Nihil novi sub sole.³³

Erdélyi székelylázadás, 1519

Június közepén Erdélyben lázadás terjedt el a székely primorok sanyargatásai miatt. Ezt a felkelést – mint sok mást – Szapolyai János verte le július közepére.

Országgyűlés, hatezer, hiába összegyűlt nemes, 1520

Február 6-án egy névtelen Pest alatti szigetekskén tartottuk az országgyűlést, ahol hatezer fegyveres nemes jelent meg. Noha eredményt nem hozott ez a gyűlés, azért tartom fontosnak megemlíteni, mert látható, hogy mekkora tömegben érkeztek legjobbjaink a cudar időben is, s ez akkor biztatóan hatott azokra, akik azon gyötrődtek, hogy az országban a kényelem és a nemtörődomség lett úrrá.

Beriszló Péter halála, 1520

Május 20-a gyásznapija lett a magyaroknak: a horvát végeken, miután Beriszló Péter úr egy csatában legyőzte a törököt és üldözni kezdte a menekülőket, egy összecsapásban a Korenica patak mellett lelte halálát. Requiem aeternam dona ei, Domine!³⁴

³³ 'nincs új a nap alatt'

³⁴ 'Örök nyugodalmat adj neki Uram!'

Szelim szultán halála, 1520

Szeptember 22-én meghalt a rettenetes Yavuz Szelim Drinápolyban. Igen nagy örömmel vettük a hírt és erős bizakodással voltunk abban, hogy a szultán Szulejmán nevű fia, ki őt ezután követi a trónon, kevésbé lesz harcias, mint az atyja. Az ifjú Szulejmán vélt felkészületlensége miatt Őfelsége komolyan foglalkozott azzal, hogy fegyvert ragadjunk és áttörve határaitat visszafoglaljuk az elvesztett déli erősségeinket. Mivel azonban Szulejmán verseket írt, s így költőnek tartottuk őt, Őfelsége és tanácsosai úgy vélték, hogy az új szultán a keresztény fejedelmekkel kiegyezésre törekszik majd, ezért a támadás gondolatát letettük. Akkoriban erősen bízunk a békében.

Behrám csausz követsége, 1520

Decemberben érkezett Budára Behrám csausz, Szulejmán követe, hogy hosszabbítson az egy éve kötött fegyverszüneten, mert az törökök békeszerződései csak annak a szultánnak az élete alatt érvényesek, aki kötötte azokat. Tudtuk, hogy Szulejmán Rodoszra kíván rátörni, ezért kell neki a fegyvernyugvás velünk. Őfelsége a csausznak mindig kitérő és halogató választ adott a fegyverszünet kérdésében, hiszen arra várakozott, hogy végre megkapja a keresztény országok királyainak és fejedelmeinek választát a hadba hívó levelével kapcsolatban. Őfelsége nem számolt Behrám csausz elfogásának súlyos következményeivel. Tehát elfogatta, mert az haza kívánt menni, miután megbízása lejárt. Igen sokat gondolkoztunk azon, hogy erre miért volt szükség. Volt, ki úgy vélte, hogy ezt kapták a törökök azért, hogy Bélay Barnabás követet lefogták, azonban ez azért nem valószínű, mert Bélay 1513 és 1519 között valóban őrizet alatt volt, azonban 1519-ben már kiszabadult. Ebből pedig az következik, hogy Behrám csausz ilyen okból történő lefogásának semmi értelme nem lett volna. Voltak, akik azt emlegették, hogy azért történt ez, mert a törökök megsértették a fegyvernyugvást, súlyos pusztításokat végeztek, megölték Beriszló Pétert, ostromolják Jajcát, és valójában Behrám csausz nem volt valódi követ, hanem csak egy kém, akit a nyakunkra küldtek. Ezzel sem tudok egyetérteni, mert azt mindenki tudja, hogy a török számára a békekötés csak azt jelenti, hogy nem indít nagy szultáni hadjáratot: arra nem kötelezi soha magát, hogy kisebb rajtaütéseket nem tesz majd. Ha pedig kém lett volna, akkor az azt is jelenthette volna, hogy valóban fontolgatja a szultán a támadást, márpedig ebben az esetben a követének lefogása egyértelműen háborús okot szolgáltatott volna.

El kell mondanom, hogy Behrám csausz ügyében levelezésben álltam a dalmát törénetíróval, Ludovicus Tuberóval, ki szokott néha vázlatokat küldeni számomra, ha magyar ügyekről ír. Tubero a krónikájába azt írta Behrám csausz ügyéről, hogy mi magyarok képtelenek voltunk dönteni a háborúskodás és béke között, s ezért contra jus

gentium³⁵ fogtuk le őt. Hajlok arra, hogy ezt a nem túl hízelgő magyarázatot elfogadjam, noha érzelmeim hevesen tiltakoznak ellene. Ugyancsak levelezek Paulus Joviussal is, aki érdeklődik az itteni viszonyok iránt, ám ennek ellenére nem tartotta fontosnak Behrám csausz ügyével foglalkozni.

Mivel már 1526-ot írunk, így tudható, hogy Behrám csausz lefogásának tényét a törökök felnagyították, és mindenféle képtelenséggel terhelték meg: megkínóztuk, megcsonkítottuk, sőt belefojtottuk őt a Tatai-tóba. Ezt használta fel Szulejmán arra, hogy ellenük tüzelje fel a birodalmát. Ezeket főleg – s ezt is Tuberótól tudom – egy Kapszáli Elijahu nevű rabbi fogalmazta meg megrendelésre még 1523-ban, s bele is írta a törökökről írt történeteibe. Képzem, mi minden hamisság lehet még abban. Mindaz képtelenség, amit a fogság tényén túl híresztelnek: én magam is ott voltam néhány hete, mikor tárgyaltunk a fogságban lévő, egészséges Behrám csausszal.

Velencei követség, 1520

Decemberben Őfelsége csulai Móré Fülöp kancelláriai titkárt küldte Velencébe követnek, hogy ott erős szövetségeseket találjunk. Velence ekkor már nagyon óvatos volt az efféle dolgokban, így már december 7-én eligazította budai képviselőjét, hogy akadályozza meg a követküldést, sőt azt is üzenté, hogy a követeink ellátásáról sem kívánnak gondoskodni. Megígérték azt is, hogy nemhogy nem fognak segítséget adni nekünk, hanem egyenesen követelik azoknak a károknak a megfizetését, amit Frangepánjaink és mások okoztak nekik Isztriában. A velencei követ száznyolcvanezer dukátos igényről beszélt, ami igen nagy összeg még manapság is. A velenceiek magyarázkodása azonban csak leplezte azt, hogy kereskedelmi és biztonsági céljaiknak az felelt meg, ha a törökökkel békét tartanak. Mondanom sem kell, Móré Fülöp útnak indult.

Ez volt Magyarország nagykorúsodásának éve.

Ezután a sors nagykorúként kezelte e földet.

Fugit irreparabile tempus.³⁶

³⁵ 'a nemzetközi jog ellenére'

³⁶ 'elfut a visszahozhatatlan idő'

RÉSZLETES KRÓNIKÁK

I. Anno Domini 1521

Móré Fülöp Velencében, 1521

Móré Fülöp január elején érkezett Velencébe, ahol azonnal fogadták követi kihallgatáson. Ez után szegény Mórét meglepetésként érte, amikor 18-án a doge arról tájékoztatta, hogy Velence még a követség érkezése előtt elfogadta a szultáni békét.

Birodalmi gyűlés Wormsban, 1521

Februárban kezdődött Wormsban az éves birodalmi gyűlés, ahová Őfelsége követségét Werbőczy vezette. A gyűlés látszólag sokféle dologgal kívánt foglalkozni, azonban főleg Luther Márton és a franciákkal szembeni hadjárat kötötte le a figyelmüket. Követeink fényes fogadtatásban részesültek. Ferdinánd főherceget a bevonulásakor Werbőczy követte rögvest, ám érdemi intézkedések nem történtek. Werbőczy azt kérte, hogy a törökök által elrabolt területeinket kaphassuk vissza, cserébe Konstantinápolyt átengedtük volna a Német Birodalomnak. Semmit nem ért az sem, hogy április 3-án Balbi Jeromos külön felszólalásában segílyt kért a törökök ellen. A követség – miután Balbi és Werbőczy hitvitázva ebédelt egyszer Luther Mártonnal – áprilisban tért vissza. Werbőczyt megviselte, hogy Luthert nem tudta visszatéríteni a katholika hitre, s ezért ötven aranyat sem sajnált arra, hogy Bécsben kinyomtassa Singrenius nyomdájában Ambrosius Catharinus Politus *Apologia pro veritate catholicæ et apostolicæ fidei ac doctrinæ, adversus impia ac valde pestifera Martini Lutheri dogmata* című művét, mely Luther istentelen működését támadja. Ennek az ötven aranyak is jobb helyet tudtam volna találni. Kérdezgettem akkor Werbőczyt, kaphatnánk-e segítséget Ferdinánd főhercegtől? Erre elmesélte, hogy látta a főherceg számadáskönyveit: a főherceg majdnem úgy van pénzügyekben, mint mi, eladósodott a Fuggereknek.

Horvátország panaszai Wormsban a birodalmi gyűlésen, 1521

A horvátok a wormsi gyűlésen hangosan panaszkodtak, hogy Horvátország ki van téve a törökök pusztításnak. Ez azért lényeges, mert korábban Frangepán Bernát és Korbáviai János segítséget kért Őfelségétől, s mivel ezt nem kapták meg, a horvátok komolyan

fontolgatták, hogy különbékét kötnek a törökökkel. Emiatt márciusban a horvát rendek Velencébe és Rómába küldték Tomaso Negro scardoniai püspököt. A püspöknek nem sok mondanivalója volt, csak annyi, hogy ha nem kapnak segítséget, önként vállalják az adófizetést és behódolnak a szultán előtt.

Országgyűlés tavasszal, 1521

Áprilisban, a Szent György napján kezdett országgyűlést példa nélkül álló módon egy szerencsétlen haláleset zárta be: egy tanácskozó nemes rosszul lett és meghalt, s emiatt az egész országgyűlés feloszlott. Én még ilyenről sehonnan sem hallottam, rendes esetben főhajtást kapott volna az elhunyt, aztán folytatódhatott volna a gyűlés. Úgy látszik, mi magyarok mindig képesek vagyunk meglepetések okozására. Egy fontos esemény azért történt: Frangepán Bernát ugyanazt közölte, mint Tomaso Negro Wormsban, azaz meghódolnak Szulejmán előtt, ha nem kapnak segítséget tőlünk a törökök elleni védekezéshez.

Szulejmán szultán első szultáni hadjárata elindul, 1521

Míg Őfelsége hiába várt Őszentsége megnyugtató válaszára a védekezéssel és összefogással kapcsolatban, Szulejmán május 18-án elindult Isztambulból, miután Behrámszausz fogságával kapcsolatban fellázította a népét. A hírek a követ megcsonkításáról és kínzásáról szóltak. A törökök megindulásáról Budán a nándorfehérvári és szabácsi bánoktól értesültünk, akik gyors pénzsegélyt kértek erőseik fenntartásához. Amit kértek nem kapták meg, így aztán nem is tértek vissza védeni a váraikat. Érdekes mindez: a végvidéknek Budával való kapcsolata olyan, mint Budának a keresztény hatalmakkal és Őszentségével való kapcsolata. Végvidék vagyunk mi Róma és a többiek számára.

Ferdinánd főherceg esküvője, 1521

Mintha minden rendben lett volna, fényes esküvőt tartott május 26-án Ferdinánd főherceg és Őfelsége nővére, Jagelló Anna. Isten tartsa meg őket továbbra is egészségben – kívántuk nekik mindannyian, de keserűen kell megállapítanom, hogy ettől kezdve Ferdinánd főhercegtől még többet vártunk, de még kevesebbet kaptunk, már ami a segítséget illeti a törökök ellen.

Német–francia háborúskodás, 1521

Tavasszal és nyáron is figyelmeztettük többen Őfelségét, hogy jó lesz vigyázni a német–francia háborúskodással kapcsolatban, mert az megoszthatja az erőket, mellyel a törökökre csapást tudnának mérni. Sikerült tanáccsal ellátni Őfelségét, aki leveleket írt Őszentségének, a császárnak, a francia királynak, az angol királynak, és ezeket követekkel el is küldte. Sajnos nem sikerült a békeközvetítés, a háború a németek és franciák között nem sokkal ezután fellángolt. Mi csak bellum perniciosumnak³⁷ neveztük ezt a háborúskodást.

Bakócz Tamás halála, 1521

A régi idők embere, Bakócz Tamás örökre lehunyta szemét június 16-án. Tamás érsek úr egyben konstantinápolyi pátriárka is volt, akármit is jelentsen ez akkor, amikor Isztambul a székhelye Szulejmán szultánnak.

A nagy szükségben jól jött Bakócz érsek hagyatéka: az egészet elárvereztette Őfelsége, noha Tamás érsek nagyvonalúan végrendelkezésében negyvenezer aranyfontot egyébként is a haza megóvására juttatott.

Szeredőci haditanács, 1521

Mialatt az elhalt esztergomi érsek arany és ezüstjóságán kufárkodtak a tehetősök, Szulejmán Szeredőcben³⁸ haditanácsot tartott, ahol Piri Mehmed Celebi nagyvezír Nándorfehérvár ostromát, Ahmed ruméliai pasa inkább Szabács támadását javasolta. A szultán végül ez utóbbi ostromát tartotta helyesnek, gondolom félt a rossz tapasztalatoktól, és uralkodását győzelemmel kívánta kezdeni. A hatalmas sereg nem tétozott, 21-én el is indult Szabácsnak. A törökök a teljes határhosszban nyomultak előre a Szerémségben, Horvátországban, Havasalföldön és Erdélyben.

Segélykérés Rómától, 1521

Mivel Őfelsége hiába várta Őszentsége válaszát arra, hogy mit is kellene tenni, június 29-én újra levelet írt neki, melyben megismételte, hogy Szulejmán, aki korábban békét

³⁷ 'ártalmas háború'

³⁸ Ma Szófia, Bulgária.

kért tőle, s amely békét épp Őszentsége kérésére tagadta meg Magyarország, most rátört az országra. Gyors segítséget kért Őszentségétől, aki válaszában ezt-azt ígérgetett, de semmit nem teljesített.

Nándorfehérvári felvonulás és Szabács ostroma, 1521

Július 3-án a görög eredetű Hüszev, avagy Khoszev szendrői bég Piri Mehmed Celebi vezetése alatt tizenötezer végvidéki török harcossal körülfárta Nándorfehérvárt, és velük egy időben megérkezett a tengeri hajóhad is. Könnyeimet nyelem, miközben leírom, hogy ezen irdatlan tömeggel szemben mindösszesen hétszáz főből álló válogatott őrség védte Magyarország kapuját, akik mellett a hadakozásra ki nem képzett szerb lakosság is felsorakozott. Nagy hiányt szenvedtek a védők az ágyúknál, melyek korábban ott veszték Zsarnó ostrománál. Parancsnokaik a távollevő Héderváry Ferenc és Török Bálint helyettesei, Mór Mihály és Oláh Balázs voltak.

Egy időben Nándorfehérvárt körbevételeivel, Ahmed ruméliai pasa Szabácsnak támasztotta seregét. Eddig könnyeimet nyeltem, már sírok is vigasz nélkül: Szabácsot százfős magyar és szerb fegyveresekből álló őrség védte Logodi Simon és Torma András bánokkal az élükön, ellenük pedig az egész ruméliai hadtest vonult fel. Ahmed pasa rögtön támadott, amint körbevette a várat. A külsővár az első napokban a törökök kezére került, a belsővárban vállvetve küzdöttek a védők. Néhány nap után már csak hatvanan védtek az erősséget, a lőpor elfogyott, így a tűzfegyvereket le kellett tenniük. A védőknek módjukban lett volna a Száván át elmenekülni, ám Logodi parancsnoksága alatt a biztos, de dicsőséges halált választották azért, hogy ezáltal lekössék a ruméliai hadsereget, hogy az ne tudjon Nándorfehérvárnak menni és ott egyesülni az azt ostromló sereggel. Július 7-én a törökök egy végső hatalmas rohamot intéztek. A megmaradt hatvan vitéz a piactéren várta a törököket és mindannyian hősi halált haltak, hihetetlen pusztítást okozva a ruméliai seregnek. Nem maradt egyetlen sem közülük, ki elmondaná, mi történt. Remélem, nem következik be olyan csata, mely ennél nagyobb pusztítást okozna, s elhalványítaná Szabács védőinek hősiességét. Még elmondok annyit, hogy Szulejmán igen boldog volt, mivel ez volt az uralkodása alatt az első erősség, amit elfoglalt. Ezt július 8-án hirdette ki és ünnepelte meg, mikor megérkezett a vár alá. Bár kezdte volna máshol gyakorolni a hadviselést: ekkor már sejtettük, hogy nem jobb, hanem rosszabb lett Magyarországnak a Rettenes Szelim halálával. Másnap a ruméliai csapatok hídvérésbe kezdtek a Száván. Ez volt az a híd, melyet tíz nap múlva a megáradt Száva elmosott Isten kegyelméből. Így aztán a szultáni csapatok nem tudtak átkelni a folyón és nem tudtak Buda felé vonulni. Július 12-én pedig a Zimonyra menekülő, Nándorfehérvárból kiszorult négyszáz naszádos a szerb Szkublics György vezetésével megpróbálta tartani a várat, ám kilencnapos ostrom után Hüszev bég – komoly veszteségek elszenvedése árán

– elsöpörte az akkor már csak száz főre apadt védsereget. Állítólag a félholt Szkublicsot Piri basa egy harci elefánttal tapostatta agyon, a többi megmaradott védőt – oly módon és helyen, hogy azt a Nándorfehérvárt védők lássák – lemészároltatta.

Szalánkemén diadala, 1521

Július 13–17. között Szalánkemén védőinek sikerült megvédeniük a várat Musztafa pasa seregétől, aki nem akárki volt, hanem a szultán másodvezíre.

Bali bég hódításai, 1521

Időközben Jahjapasa-oglu Bali boszniai bég csapatai különféle kisebb várakat foglaltak el, melyekben vagy nem volt már védő, vagy csak tucatnyi. Ezek is ellenálltak itt-ott, hősi halálukat nem öröközte meg senki, mert nem volt aki megtehetné volna.

Júliusban a török az általuk elfoglalt kisebb erősségeket – Kölpényt, Baricsot, Dobrinyivát, Cserögöt – szétszedette és a köveikből újjáépítette a július végén Bali bég által elfoglalt Szalánkemént, .

Őfelsége hadbaszállása és visszafordulása, 1521

Őfelsége július 15-én a szörnyű hírekre háromszáz főnyi fegyveressel megindult a végek felé, ám tanácsadói már Téténynél visszafordították, mondván, hogy élete veszélyben lenne, hacsak egy napnyival messzebbre szállna lefelé. Szegény Őfelsége, érezte, hogy micsoda pusztulás megy végbe, mert augusztus 5-én újra elindult Budáról a tolnai fegyveres gyűlésre.

Szászsebesi gyülekezés és Báthory esküvője, 1521

Szapolyai János július 26-ra hívta össze Szászsebesre a tolnai gyűlésre vonuló csapatait, Báthory István nádor pedig – félretéve az országos dolgokat – 28-án Nyírbátorban tartotta lakodalmát Mazóviai Zsófia hercegnővel.

Móré Fülöp követségének sikere, Statileo János kudarca, 1521

Július 27-én a még mindig Velencében tartózkodó Móré Fülöp, a fél éve tartó és meddő tárgyalások után végre eredményt ért el: mikor Velence látta, hogy Szulejmán már az ő kapuik előtt áll, vállalta, hogy küld húszezer aranyat, melyből háromezer aranyat előre kifizetett, a többire pedig azt a vállalta, hogy négy és félezer aranyat szövetben ad át és a többi összeget majd váltókban fizeti ki, két év alatt. Őfelsége ekkor Statileo Jánost küldte követségbe, hogy a hatalmas török veszély miatt megsürgesse és megemelje az összeget, de ez nem járt sikerrel: Velence közvetlenül nem kívánt segítséget nyújtani a magyaroknak, s meg is eskette Őfelségét, hogy mindarról, amit Magyarországnak küld és küldeni fog, teljes titokban tartja.

Nándorfehérvár ostroma, 1521

Július 31-én a szultán megérkezett a Nándorfehérvárra néző zimonyi dombokhoz. Hamar intézkedni kezdett és két hadtestet állított a Szávától a Dunáig terjedő részre Musztafa és Piri basákkal az élükön. A harmadik hadtestet Ahmed basa vezette, Zimonynál vertek tábornok, ahol Szulejmán saját szállása is volt. Nándorfehérvár, e dicső erősségünk, büszkeségünk sokáig tartotta magát a hatalmas túlerőben. Ágyúink azonban nem voltak, mert azokat – mint írtam előbb – Szapolyai János korábban Zsarnónál elhagyta kényszerűségből. Ez volt az a nap, mikor Őfelsége Budáról megindult a magyar, cseh és lengyel sereggel a vár megsegítésére. Kémeitől Szulejmán megtudta, hogy a vár fala a Száva torkolatánál lévő Cigány-szigetnél mutat leginkább gyöngeséget, így erre a kis szigetre rakatta hatalmas ágyúinak legjobbait, és innen lövette be a falakat. A nagy ostromfolyam végül augusztus 1-jén indult meg, le sem tudom írni: a török sereg százhetvenezer főből állt, melyből bizonyosan hetvenez volt a katona. Augusztus 2-án ízeletőt kaptak a törökök a magyar vitézségből: rengeteg janicsár hullott el a támadásban. 3-án, mikor a falakat aknák felúsztatásával nyitotta meg a török, újabb hatalmas veszteségeket szenvedtek el, így Szulejmán négy-öt napig nem támadott újra, csak lövette a várat, és hajóhidat veretett a Száván, a vár felett, hogy a két sereget összekösse. A híd 17-ére készült el, azonban már előtte rosszra fordultak a dolgaink. 8-án ugyanis a leromlott falakon át támadást rendelt el Szulejmán. Ezt nagyban segítette, hogy az apadó Száva és a Duna között egy partsáv emelkedett ki. Ide újabb csapatokat lehetett letenni, emiatt aztán három irányból egyszerre támadhatták a várat. 9-én már a Köles tornyot aknáztatta alá Szulejmán. A külső vár égett, azt elfoglalták a törökök, innen 16-ig megállás nélkül lőtték a fellegrát. 12-én Oláh Balázs megtagadta a vár megnyitását Szulejmán előtt. 14-én a szultáni tanácsban bizonytalankodtak, hogy mit is kellene csinálni, mivel nem ismerték, hogy hányan védelmezik a várat. Ekkor egy a várból kiszökött asszony

felfedte, hogy hányan vannak a védők és melyek a gyengeségeik, így másnap, 15-én újabb támadás indult. Utólag tudtuk meg, hogy Piri és Musztafa basák a nagy veszteségek miatt Szulejmán parancsa ellenére feladták a támadást, és csak Ahmed pasa volt az, aki azt folytatta: a janicsárokkal betört a várba, a piacteret is elérte, innen azonban még Oláh Balázsnak és fegyvereseinek sikerült őket visszaszorítania. 17-én a törökök nem támadtak, mert Báthory nádorról jött a hír, hogy már a Szerémségben van. Szulejmán Piri basát küldte Báthory elé. Ez után, 26-áig a várat a tüzéség lőtte és folyamatosan gyengítette aknákkal, de a törökök nem támadtak közvetlenül. Nándorfehérvár hősvédői hús rohamot vertek vissza sikeresen, mire az ötvenedik napon kifogyott az élelem és az ellátmány. Csak esővizet ihattak és dohos kölest ehettek. Közben augusztus 22-én végre megérkezett Őfelsége Tolnára, húszezer fegyveres követte őt. A teljes sereg úgy ötven-hatvanezer fegyveresből állt és három részre volt elosztva: Őfelsége Tolnánál, Báthory István nádor a Szerémségben Péterváradnál volt húszezer emberrel, Szapolyai János pedig Bács megyében Futaknál gyülekezett ugyancsak ekkora sereg élén. Remeg a kezem, mikor ezt írom, bárcsak most lenne ennyi emberünk, 1526 tavaszán, mikor Szulejmán újra eljövetelét féljük.

Elkéstek. Augusztus 24-én Móré Mihály alkapitány átszökött a szultánhoz és elárulta a védőket. Ez az árulás, és hogy Báthory nádor harc nélkül vonult vissza Péterváradra, Szulejmánt egy végső ütközetre sarkallta. Előbb azonban 25-én újabb követet küldött, hogy a megadásról tárgyaljanak, de Oláh Balázs ekkor sem volt hajlandó a vár átadására, noha a szerbség már ellenére volt a hadakozásnak. 26-án újabb roham indult, ám Oláh Balázs lelkesítő beszéde eredményes volt, és a még élő úgy négyszáz fegyveresnek sikerült estére újra kivenni a törököt a várból. 27-én a törökök felrobbantották a Köles avagy Nebojsza tornyot, ez volt a legnagyobb emberi veszteséget okozó török támadás. A törökök beözönlöttek, hatalmas pusztítást végeztek a védőkben és a lakosságban. Ekkor történt utoljára csoda: Káldy Miklós egy bég fejét leszelte, karóra tűzte, és ezzel megfutamtotta a törököket. Oláh Balázs ezután már csak hetvenkét élő fegyverest tudott a magáénak, akik mind sebesültek voltak. A lehetetlen helyzetet a szerb lakosság lázadása tette még lehetetlenebbé. Emiatt aztán Oláh egyezkedni kényszerült, s gyorsan meg is kapta Szulejmán hitlevelét a szabad elvonulásról. És azon a szomorú augusztus 29-i napon, az ostrom hatvanhatodik napján a megmaradt hetvenkét védő átadta a várat Szulejmánnak és szabadon távozhatott. Maga Szulejmán fogadta Oláh Balázst és kísérté át a Száván vert hídon. A hitlevél nem sokat ért, két óra járásra Zimonytól Bali bég fegyveresei lemészárolták a hetvenkét hősvagy részét. Nem tudom, mennyi menekült el, de nem lehetett több tíznél. A szerbek sorsáról annyit tudunk, hogy azokat elfogdosták és Isztambulba vitték, ahol letelepedhettek. Nándorfehérvár parancsnoka azóta is Jahjapasa-oglu Bali bég, kivel kapcsolatban nem csak a hitlevél meggyalázása miatt, de más okból is rossz érzéseim vannak: a krónika éve szerint várt török csapásnak biztosan ő lesz az egyik vezetője. Az ostrom ideje alatt Őszentsége azt írta Őfelségének,

hogy szeretne segítséget nyújtani a török ellen, és valami csekély összeget is szándékozik küldeni. Mi igen nagyon felháborodtunk ezen, hiszen úgy éreztük, hogy Öszentsége is lemondott rólunk és cserbenhagyta az országot.

Szóljon ez az ima Nándorfehérvár hős védőinek:

Örök mendenható
Istennek hatalma,
Az megfeszölt Krisztusnak
Hatalmának érdeme,
Jézusnak békessége,
Hűtnek erőssége,
Nemes asszonyok
Szíz Máriának tisztasága
Oltalmazzon, védelmezzon
Engemet, Simont,
Mindennemő döghaláltúl,
És az hertelen haláltúl!
Atya, Fiú, Szentlélek,
Dicsőséges Szentháromság.³⁹

Rossz pénz veretése, 1521

Abban az időben, mikor Nándorfehérvár elhullott, Ófelsége kormányzata úgy vélte – ki tudja miért –, hogy a gondokat megoldani azáltal lehet, hogy új dénárokat veret, melyben az ezüstanyag fele a ráírt értéknek. Ezzel a pénzzel öntötték el az országot, s meg is lett a következménye: haszon nem, csak baj származott belőle, ugyanis ezt az új pénzt senki nem fogadta el külföldön, így hát Magyarországon kellett azt kényszerrel elfogadtatni. Arról sem feledkeznek meg, hogy a haszon pedig azért sem jöhetett ki belőle, mert szerződés volt arról, hogy minden haszon, ami a kamarabérletekből származik, a Fugger-házat illeti. E szerződés pedig az új pénzre is igaz volt. A pénz kibocsátása miatt a körmöci kamarát egyben átadtuk a Fugger-háznak, Thurzó Elek pedig megnyitotta a budai kamarát, mely évtizedek óta csendesesen pihent.

Újra felteszem a kérdést hát, kinek az érdekében állott Ófelségét rávenni arra, hogy rossz pénzt veressen?

³⁹ A szöveg egy nehezen olvasható változata a Peer-kódexben található szövegnek. A vers forrása: Peer-kódex, 235–236., kritikai kiadása: RMKT I. 213.

A velencei egyezség jóváhagyása, 1521

Szeptember 14-én Őfelsége megerősítette és jóváhagyta a Móré Fülöp által még július 27-én összehozott egyezséget a velenceiekkel.

Nándorfehérvár végleg magára marad, 1521

Szeptember 15-én indult haza Nándorfehérvárról Szulejmán, hogy Isztambulból irányítsa tovább a világ sorsát.

Eközben a Bátán lévő királyi tanács határozatot hozott arról, hogy azonnal meg kell szervezni Nándorfehérvár visszafoglalását. Szeptember 20-án Őfelsége és a megérkező Szapolyai János itt tárgyaltak végre személyesen, majd Őfelsége parancsot küldött Báthory Istvánnak, hogy csatlakozzon hozzájuk szeptember végére. Október elején a mohácsi királyi táborban voltam magam is, mikor járvány tört ki, amiben Őfelsége is megbetegedett. Emiatt orvosai tanácsára egy hétre, a testőreivel övezve, kitelepült a Csele-patak mellé. Őfelsége itt meggyógyult, s boldognak mutatkozott, mert kedvelt időtöltésével pihentette fáradt lelkét: hosszú sétákra ment, és – mivel igen ügyes rajzban – papírra vetette a csendes kis patak medreit, lankáit. Néhány nap múlva már este is úgy tájékozódott itt, mint a helybeliek. Közelgett azonban a hideg idő és a tél, be kellett látni, hogy nincs idő megvárni, míg a kór teljesen elhagyja a sereget: Őfelsége feloszlatta a hadsereget és előírta, hogy a támadást a következő tavasszal indítsa meg az ország, majd pedig Budának vette az irányt.

Országgyűlés ősszel, 1521

Október második felében országgyűlést tartottunk Budán, ahol a szokásosnál nagyobb adót szavaztak meg Nándorfehérvár és Szabács eleste miatt. Szabályoztuk a bandériumok és a zsoldoshadsereg dolgait, valamint bűnösnek mondtuk ki Nándorfehérvár elestéért Héderváry Ferencet és Török Bálintot. Persze, bűnösök voltak abban, hogy nem gondoskodtak a vár ellátásáról, de vajon melyikünk költötte volna rá a fél vagyont Nándorfehérvárra, ha a másik fél vagyont már arra elköltötte és azt nem kapta vissza? Ugyanígy idetartozik, hogy ötven-hatvanezer felfegyverzett katona állt készenlétben a hős hétszáz védő és a vár felmentésére, mégis miért nem történt semmi? Ám ez szóba sem került, amint az sem, hogy a rettenetes nagy seregünkkel szemben mindösszesen háromezer főből álló véderőt hagyott Szulejmán. Hogy nem lehetett minden tizedik fegyveresünket a vár ellen küldeni, hiszen annyian biztosan egészségesek voltak? Akkor is kétszeres túlerőben lettünk volna. Mint rendesen tehát, a felelősök a bajt másra hárí-

tották. Ezen a szavazáson nem vettem részt, mert kifordult a gyomrom ettől az igazságtalan felelősségre vonástól. Mindannyian bűnösök vagyunk – mondtam Őfelségének –, különösen azok, akik most verik a mellüket, hogyha Őfelsége a Csele-pataknál meggyógyult volna időben, már miénk lenne újra Nándorfehérvár.

Még annyit írnék az országgyűlésről, hogy a belső széthúzó játszma itt is folytatódott, aminek eredményeként a kincstárba befolyó összes jövedelem a zsoldosok felfogadására rendeltetett, és Werbőczy Istvánt kinevezték az egyik kincstartónak. Az azóta eltelt időben sokan sokféleképp számoltuk az 1521. év október–novemberi gyűlés adatait. Én úgy tartom, hogy azok járnak közel az igazsághoz, akik azt számolják, hogyha mindenki betartotta volna a törvényt, akkor úgy hárommillió forintnyi bevétele lett volna a kincstárnak. Ezzel szemben ennek huszadrésze sem folyt be. Hogy kívánhatunk tehát áldozatot a néptől, ha az urak nem vesznek részt az áldozat meghozatalában?

Mária királyné koronázása, 1521

Az élet pedig ment tovább. Újabb fényes eseményre hívtak meg minket: december 11-én Székesfehérvárott megkoronázták Őfelségét, Mária királynét.

II. Lajos és Mária királyné

Meghajlott nehéz szívemtől a hátam, mikor Őfelsége a királyné koronázása után elmondta a királyi esküt, mit helyette az ő gyermeki koronázásakor idvezült atyja mondott még 1508-ban.⁴⁰

*„...Isten engem úgy segéljen, Boldogasszony nékem irgalmat úgy nyerjen,
Istennek szenti értem úgy imádjanak,
Istennek szent teste végnapomon üdvösségemre úgy méltó legyen,
föld tetememet úgy fogadja bé, onnét harmadnapon ki ne vesse,
magul magom úgy ne szakadjon,
ítéletnapján Istennek szent színét úgy láthassam, örök pokolba úgy ne temettessem,
hogy ez szerzést ez registromban,
kit az ország szerzésére megírattnak volna,
azt erősen és tökéletességgel, mind megtartom,
semmit ellene nem teszek, sem tétetek.”*

II. Lajos királyi pecsétje

⁴⁰ Az eskü szövegét Fügedi Erik fordításában olvashatjuk.

A magyarok hibái, 1521

Le kívánom írni Őfelségének, hogy én magam miben látom a magyarok általános hibáit, ami igaz volt 1521-re és igaz ma is 1526-ban.

I. Nem csak észre kellene vennünk, hanem következményeit is meg kellene értenünk annak, hogy mit is jelent, hogy Szelim szultán az uralkodása alatt kétszeresére hízlalta a birodalmát. Ez azt jelenti, hogy kimeríthetetlenül pótolhatja a török az emberanyagot és a seregek ellátását. Továbbá nem szabad abban hinnünk, hogy a török birodalom hasonlóképp működik, mint a keresztény hatalmak: nem bizony, mert a török hódításra van teremtve. Ám, ha figyelmesen nézzük az elmúlt évtizedeket, azt is láthatjuk, hogy mindig megfontoltan hadakozott, s elkerülte a kétségű csatázást. Amikor történetesen Egyiptomot igázta le, nem volt bolond ellenünk is jönni. Mostanra viszont meghódította keletet, így nyugatra fordul, s ott bizony mi vagyunk az elsők. Ennélfogva biztos vagyok abban, hogy Szulejmán nem fog nyugodni, mindenáron el kívánja foglalni országunkat, vagy legalábbis átjáróvá kívánja tenni Bécs felé. Sokat beszélgettem hadban járatosokkal, s azt szűrtem le, hogy bizony Magyarország benne van abban a távolságban, amit a török még ereje teljességében támadni tud, hiszen az évek hadakozásra rendeltetett hónapjai után csak nagy kockázattal tudna továbbvonulni Bécsnek.

II. Sokan hiszik azt, hogy Károly császár roppant birodalma olyan erős, hogy az ellenáll a törököknek, sőt azt is, hogy ebben a birodalomban könnyű lesz összefogást teremteni, mivel az uralkodójuk közös. Én azt hangoztatom, hogy Károly császárrá választása gyengítette a hatalmak összefogásának lehetőségét, mert a francia és a német nem fér meg egymással, s ők ezzel vannak elfoglalva, nem törődve azzal, ami a hátuk mögött zajlik. Így azon az eretnek gondolaton utazom, hogy a lehető legjobb Szulejmán számára, ami Károllyal történt. S mivel neki ez a legjobb, bizony nekünk ez sok gondot fog még okozni.

III. Werbőczyvel megbeszélve a dolgot, állíthatom, hogy romlóban vannak a lehetőségeink. Elég csak arra gondolnunk, hogy a wormszi gyűlésen a rendek legfontosabbnak azt tartották, hogy a császárnak mekkora sereget állítsanak fel, hogy megtámadja Franciaországot. Ezek a rendek, miközben a törökök ellen a mi javunkra egyetlen fegyveres megadásáról sem szavaztak, addig a francia háborúra huszonnégyezer fegyverest adtak, és mintegy mellékesként a császár százezer tallért is kapott Itáliából, a bankházaktól. Maga a császár is úgy nyilatkozott a gyűlésen a velencei követ kérdésére, hogy előbb a szomszédságában kíván rendet tenni, aztán foglalkozhat csak a távolabbi dolgokkal. A magam részéről igen keresztényietlennek tartom azt, hogy miközben mi védjük a boldogabb nyugaton lévő országokat a magunk testével, addig ők ezt természetnek veszik, és még el is várják, minden viszonzás és segítség nélkül.

IV. A lutheránus eretnekség terjedése nem azért veszélyes igazán, mert mást mond az Igéről, mint a katolikusok, hanem azért, mert – s ezt nem én mondom, hanem Luther

híreszteli – a legfontosabb feladata a maga csatáját megvívni a katolicizmussal szemben. Luther azt is mondja, hogy a török Isten büntetése, ami ellen nem lehet mit tenni. Ez nagyon sokat árt a török elleni összefogásnak, mert Szulejmán így szövetségre törekedhet az eretnek német fejedelmekkel. Károly császár pedig úgy nyilatkozott, hogy ha a Luther-ügyet is leteszik, akkor fognak komolyabban foglalkozni velünk, magyarokkal. Így tehát a lutheránus eretnekséggel való küzdelem is megelőzi a magyaroknak a törökökkel szembeni harcát.

V. Sok megnyilatkozásunk sértés Szulejmán számára. Mi magyarok nagyon tudunk hőzöngeni és fenyegetőzni, no meg futni, ha felébred az oroszlan, akit oldalba rugdosunk. Ezzel azt akarom csak mondani, amit már évek óta próbálok képviselni az udvarban: nem szabad Szulejmánt feleslegesen ingerelni, a hősies magatartás, a bátorság nem pótolhatja az anyagi javak és az ész hiányát. Ha nincsenek javak, akkor nincs miből fegyverkezni, s mivel egy magyarra tíz török jut, beláthatjuk mekkorák az esélyeink. Ha pedig csekélyek az esélyeink anyagi javak hiányában, akkor döntő lehet az ész, és a jó szó: hallgassunk nagyjainkra, nehogy dicsekvéseinkből font koszorúk idejekorán díszítsék fejfáinkat.

VI. Sajnos azt kell mondanom, hogy minden ügynek nagyon lassú az elintézési módja Magyarországon, s ebben a régi szokások a hibásak. Most, amikor már annyi új felfedezést tettek a tudósok, be kellene látni, hogy szokásjogainknak is megújulásra volna szüksége. Gyorsul az idő, nincs annyi napunk a követek várakoztatására, tanácskozásra, mint amennyi ötven éve volt. A Tripartitum nemhogy segítene ebben, hanem gátolja, hogy igazodjunk a változásokhoz. Félek, hogy egy-egy jó döntésnek rossz időben való meghozatala ugyanolyan eredményre visz majd minket, mintha mindig rossz döntéseket hoznánk. Colombo nem biztos, hogy elnavigált volna a tengeren, ha nem ismeri és nem viszi magával a negyedik útjára a néhai Mátyás király által Esztergomba tanárnak meghívott Regiomontanusnak az *Ephemerides Budensis*-ét.

VII. Most hogy ezt írom, a hátam mögé nézek, nehogy valaki a kardját belém vágja: vállalom azt az eretnek gondolatot is, hogy mi magyarok hatalmasat tévedünk abban, hogy külhoni intézkedéseinket és követségeinket a belső viszályoknak alárendeljük. Ez másképpen azt jelenti, hogy röviden ható érdekeinkre cseréljük fel hosszan tartó reményeinket.

II. Anno Domini 1522

Őfelsége, II. Lajos király esküvője, 1522

Aetas semper aportat aliquid novi⁴¹, boldogsággal kezdődött ez az év: Őfelsége és a magyar királynénak megkoronázott Habsburg Mária január 13-án összeházasodott.

Wass Angelitha követelései, 1522

A királyi pár esketését semmi sem zavarta, mert sikerült elzárni Őfelségétől Wass Angelithát, ki Őfelsége néhai édesanyjának volt egykor az udvarhölgye, s nem sokkal a királyi esküvő előtt egy fiúgyermeket szült a királynak. Azért merem ezt leírni, mert a dolog elhallgatott, de az udvarban tudott. A botrány elkerülése végett magam is próbáltam Angelitha asszonnyal beszélni, de az túl sokat vett a fejébe, követelőzött, úgyhogy jobbnak láttuk eltávolítani őt Őfelsége köreiből. Főleg azért volt erre szükség, mert néhányan, kik gyűlölettel viseltetnek a Habsburgok iránt, a maguk céljaira kívánták őt felhasználni. Mikor végre sikerült rendet vágni a rendetlenségben, azon gondolkodtam, hogy vajon ki küldte ezt az asszonyt Őfelsége ágyába, hogy ennyire bátor lett követeléseiben? Ezeket a dolgokat csendben szokás elintézni, s általában csak azok tudnak az ilyen ügyekről, akik érintettek benne.

Őfelsége fia, 1526

1522-ben tehát úgy tűnt, nem lesz itt semmi baj, a királyi pár fiatal és egészséges, és biztos, hogy trónörököst szül majd Mária királyné. Most, négy évre ettől, már másképp gondolom, s tudom, hogy Őfelsége is így van ezzel a dologgal, és titokban talán intézkedett is fia ügyében. Erről azonban elég annyi: míg Őfelsége akaratából más nem történik, ez a fiúgyermek nem létezik számunkra.

⁴¹ 'minden korszak hoz valami újat'

Habsburg Mária és a Habsburg család, 1522

Őfelségeik házasságkötése következtében felerősödött a követküldés a Habsburg udvarok és a budai udvar között: a házassággal új lehetőségek jelentkeztek mindkét fél számára. Mária királyné azonban hamar megmutatta, hogy ő valójában a magyarok királynéja: minden híreszteléssel szemben igen sokszor döntött és dönt a Habsburg érdekek ellenében, a magyar érdekek javára. Jobban meg kellene becsülnünk a királynét... Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.⁴²

Mária királyné pecsétje

Hadviselés Havasalföldön és Orsovánál, 1522

Szokatlanul zajos volt a tél: január első heteiben Nagy Radu törvénytelen fia, ugyancsak Radu, ki ekkor Havasalföld vajdája volt többször megütközött Mehmed szilisztrai bég seregével és végül sikerült győzelmet aratnia. Március elején viszont a nyughatatlan nándorfehérvári Bali bég elfoglalta Orsova várát.

Új kormánytanács, 1522

Időközben lejárt a bácsi országgyűlés által létrehozott kormánytanács működési ideje. Budán ez nyomasztotta leginkább az urakat: vajon kikből fog újralétesülni a tanács, vajon közöttük leszek-e én is? A találgatások azért is erősödtek, mert Őfelsége, miután nemcsak Magyarországnak, hanem Csehországnak a királya is egyben, tavasszal Prágába utazott, ám előtte, február 16-án még meghagyta, hogy helytartóként Báthory István nádor és országos főkapitány vezesse az országot. Ez nem mindenkinek tetszett, és mikor Őfelsége elhagyta Magyarországot, elégedetlenkedni kezdtek. A zajongást

⁴² 'Egyetértéssel a kicsik is nagygyá lesznek, a széthúzástól a legnagyobbak is elenyésznek.'

csak erősítette, hogy Őfelsége a mi ügyeinkben Csehországban csak annyit tudott elérni, hogy a rendek megígérték: ha Szulejmán személyesen indul hadba, akkor segíteni fognak. Ilyet már hallottunk mástól is.

Brodarics István követsége Rómába, 1522

Ez idő tájt barátom, Brodarics István az új pápához, VI. Adorjánhoz – vagyis Hadriánhoz – ment követségbe. Őszentsége áldásos ténykedése korábban is segítette Magyarországot küzdelmeiben, ezért megválasztása után igen fontosnak tartotta, hogy kihallgatáson fogadja Brodaricsot. Őszentségéről illik tudni, hogy korábban V. Károly császár nevelője volt, ezért nagyon nem volt mindegy, hogy milyen szándékkal viseltetik irántunk, hiszen Károllyal a kapcsolata igen erős maradt. Igaz lehetett az, amit Brodarics 1522. szeptember 1-jén Rómából írt Őfelségének: a lehető legjobb választás volt Adorjánt pápává tenni Magyarország szempontjából, mert Őszentsége valóban elkötelezett híve volt hazánk megmentésének. Olyannyira akart segíteni, hogy azonnal százezer aranyat ajánlott Őfelségének, melyből negyvenezer le is fizetett, s kötelezettsége teljesítésére nem volt rest adókat kivetni, vagy zálogba adni évszázados kincseket sem. Őszentsége három évre békét hirdetett a keresztény uralkodók között, aminek foganatja ugyan nem nagyon volt, azonban mégis biztatólag hatott szívünkre.

Radu vajda Szapolyai János híve lesz, 1522

Márciusban, a januárban még diadalmaskodó Radu vajdát a törökök elkergették, s ez Erdélybe menekülve, ismét Szapolyai híve lett.

Nürnbergi birodalmi gyűlés tavasszal, 1522

Március 23-án megkezdődött az V. Károly által, többek között Magyarországnak a török fenyegettségével kapcsolatos segélyezése ügyében összehívott nürnbergi gyűlés. A gyűlésen, április 1-jén a magyar követek, Jozefics Ferenc zenggi püspök és Dészázy István váradi prépost részletesen ismertették, hogy mi is történt 1521-ben Magyarországon, ismertették a magyarországi haderő állapotát, és segélyt kértek a törökök ellen. A gyűlés bizottságot állított fel, mely végül egy egész Romzug-ot javasolt megadni a magyaroknak. A Romzug hatalmas segítség lett volna, hiszen az húszezer gyalogos és négyezer lovas rendelkezésre bocsátását jelenti. A kezdeti lelkesedés azonban gyorsan alábbhagyott, és öt nap múlva a birodalmi rendek háromezer fegyverest

ajánlottak fel Magyarország részére, de a kérdésben való döntést ősre halasztották. Ma már tudjuk, hogy ősszel egy évre újra eltolódott a döntéshozatal. A német nemtörődomség miatt végül a háromezer fegyverest sem adták át, mivel Ófelsége nem tudta teljesíteni az egyébként teljesíthetetlen feltételeket.

A bécsi találkozó, 1522

Ófelsége – a nürnbergi gyűlés által megszavazott segély feltételeként kért bécsi találkozót – május 20-ra hívta össze, melyre követségbe küldte Szatmári György érseket, Báthory István nádort, Balassa Ferencet, Désházy Istvánt, Korlátkövi Pétert, Sárkány Ambrust, Trepka Andrást és Werbőczy Istvánt. A tanácskozásra érkező német rendek azonban május 25-én Bécsbe érkezvén azt látták, hogy csak Ferdinánd főherceg tanácsosai tartózkodnak ott, kiket Harrach Lénárd és Herberstein György vezettek. Röviddel ezután lóhalálában érkezett meg két lengyel követ és Sárkány Ambrus Trepka Andrással, de a többi magyar érkezése még távoli volt. Június 14-én Sárkány Ambrus és mások előadták az álláspontunkat, melyekre a német küldöttség – mintha csak erre várt volna régóta – már másnap elutasító választ adott. Legfőképp azt nehezményezték, hogy a magyar és cseh rendek nem küldtek önálló követeket. Az nem érdekelte a német küldötteket, hogy ahhoz, amit ők kértek, előbb mindkét országban országgyűlést kellett volna tartani. Hiába magyaráztuk, hogy azért kellett a követséget így kiállítani, mert ellenkező esetben a nyárra tervezett segélyről lehetetlenség lett volna tárgyalni, hiszen még az is lehet, hogy az országgyűlések csak a nyár végére tudtak volna felállni. A németek ezt kihasználva a háromezer gyalogost nem Ófelségéhez rendelték, hanem a horvátországi végekre utasították. Désházy követ hiába érkezett meg 22-én, hiába kértünk százezer fős haderőt, és hiába jött el július 5-én az esztergomi érsek és Macedonai László is, a németek minden tárgyalástól elzárkóztak, majd július 9-én Ferdinánd főherceggel közösen olyan zárónyilatkozatot adtak ki, hogy a bécsi tárgyalás megghiúsulását a magyarok okozták. Ferdinánd főherceg vállalta ebben a nyilatkozatban, hogy az őszi nürnbergi birodalmi gyűlésre elősegíti, hogy a magyar és cseh rendek mind külön-külön hozzák a megbízóleveleiket. Egy német követ nevetve mondta: *faber quisque suae fortunae est*⁴³. Szeretném én ezt a követet nehézvértetben Jahjapasa-oglu Bali janicsárjaitól ötven méterre látni, rekkenő hőségben azzal a tudattal, hogy tíz török jut egy keresztényre, s hogy a családját védtelenül hagyta hosszú időre. Nem tudják ezek, milyen a törökkel küzdeni: prédikálnak a magyarok magavisetéről, miközben ők elegánsan szúrják hátba egymást.

⁴³ 'mindenki a saját szerencséjének kovácsa'

Országgyűlés tavasszal, 1522

Mind aközben, melyekről beszámoltam, szép csendesesen meg kellett volna nyitnia magát a Szent György napi országgyűlésnek, de olyan kevesen jelentek meg, hogy az meg sem tudott alakulni. Ez nem volt jó jel, ahogyan azt a bekövetkező események is igazolták.

Szatmári György esztergomi érsek lesz, 1522

Május elején esztergomi érsek lett Szatmári György pécsi püspök, ki egyben a fő- és titkos kancellári méltóságot is viselte.

Klissza ostroma, 1522

Június közepén Hüsrev boszniai és Mehmed hercegovinai bég háromezres seregével ostromolta Klisszát, de nem tudta bevenni az erősséget, melyet Novákovics Péter várkapitány háromszáz emberével védett. Novákovics kapitány megsegítésére egy ezeröt-száz főnyi horvát sereg érkezett, amit Krusics Péter zenggi kapitány utasítására Orlovics György vezetett.

Szapolyai János hadi sikerei, 1522

Június és augusztus folyamán a törökök ellen Szapolyai János vitézkedett. Legfontosabb győzelme az volt, hogy a havasalföldi Grumazinál szétverte a vajdaságot megszállás alatt tartó Mehmed szilisztrai bég seregét. Hogy János úr erejéről legyen fogalmunk, elmondom, hogy ezután lement Nikápolyt és Sistovot is megostromolni, majd pedig visszatért Erdélybe, ahol a törököket újra szétkergetve ismét Radut ültette a vajdai székbe. A vajda azonban hamarosan újra elbukott Gherghitánál és Slatinánál, majd ismét Erdélybe menekült.

Német seregek Horvátországban, 1522

A nyár folyamán Horvátországba szép lassan beszivárogtak a német birodalmi és osztrák egységek, ettől kezdve azt híresztelték, hogy Ferdinánd főherceg megóvja a horvátokat. Mindez valótlanság volt, még az is meglehetett, hogy Ferdinánd is ellenünk készült.

Országgyűlés nyáron, 1522

Augusztus 10-én kezdődött Budán a Báthory István nádor által összehívott részországgyűlés, mely 18-án már fel is oszlatta magát. Legfontosabb határozata az volt, hogy ki-nevezte a nürnbergi birodalmi gyűlésre utazó követséget oly módon, hogy a követek Öfelségétől és a rendektől külön kapták megbízóleveleiket, melyek ünnepélyes formában igazolták a követi minőségüket. A megbízólevél tartalmazta a követek nevét, a követség indokait, s kérte a követség elfogadását, a követek meghallgatását.

Újabb pártoskodások, szövetkezések, 1522

Augusztus 22-én, ki tudja hányadszor, főúri tudós és mecénás szövetség jött létre, mely a Báthory István nádor és Szapolyai János erdélyi vajda által jelzett csoportosulás ellen szövetkezett. Ennek legnevesebb részesei voltak: Várday Ferenc erdélyi püspök, Perényi Ferenc váradi püspök, Drágffy János tárnokmester, Báthory András, Pálóczy Antal, Perényi Péter és Ráskai Gáspár. Bennük közös volt a tudós hajlam, és az is, hogy háttérbe szorultak szerencsésebb rokonaik miatt a közügyek intézésében. Céljuk annyi volt, hogy összeszedjék, bizonyítsák azokat a kártételeket, melyeket nekik Öfelsége távollétében a másik csoportosulás okozott.

Felkészülés a következő nürnbergi birodalmi gyűlésre, 1522

Szeptember 29-én megszövegezték a nürnbergi gyűlésre küldött követek utasítását. Követnek jelölték ki Drágffy Jánost, Gethei Jánost, Gosztonyi Jánost, Korlátkövi Pétert, Macedóniai Lászlót, Pogány Zsigmondot és Werbőczy Istvánt. A követeknek a Türkenhilfe, azaz a törökök elleni harchoz szükséges hadisegély megadását kellett volna elérniük. Indulás előtt közölték velük, hogy Öfelsége már egy hónapja követet küldött Öszentségéhez, hogy küldjön pápai követet a nürnbergi gyűlésre, de csak olyat, aki támogatni tudja a magyar kérést.

Ismét Radu lesz a vajda Havasalföldön, 1522

Október 15-én Szapolyai János és Radu vajda seregei betörték Havasalföldre, és mivel a dridui és rucari csatában a törököket újra leverték, ismét – ki számolja hányadszor – Radu lett a vajda. Sokkal tartozik ő Szapolyai Jánosnak, az már biztos.

Nürnbergi birodalmi gyűlés ősszel, 1522

November 11-én megkezdődött a régen várt német birodalmi gyűlés. Követeink a korábbi megbicsakláson okulva jó előre, már október 12-én megérkeztek. A gyűlésen a magyar vezérszónok Macedóniai László volt. Rajta kívül Gosztonyi János püspök, Werbőczy István személynök, Drágffy János, Korlátkövi Péter, Ketey János, Pogány Zsigmond, Kenderessy Mihály és a többi követ újabb és újabb segélykérelmeket terjesztettek elő. Szinte látni lehetett, ahogyan a németek képviselői ébren próbálták magukat tartani: valójában nem érdekelte őket Magyarország sorsa, és a kért húszezer gyalogos és négyezer lovas helyett összesen csak négyezer gyalogost ajánlottak fel, noha a kérésünket egyrészt Chierigati pápai nuncius pápai követ támogatta, másrészt a rendek által kiküldött bizottság ekkor is indokoltnak tartott húszezer fegyverest segélybe adni. A tárgyalások folytatódtak, a rendek azt ígérték, hogy 1523. május 25-re a segítségüket Sopronba küldik. A gyors és hatásos segítség helyett a németek a négyezer gyalogos megadásának is feltételt szabtak: 1523. március 15-ig Öfelségének be kellett volna jelentenie, hogy a segély esetére elfogadja az egyéb feltételeket is, ami az élelmezést, pénzváltást és más hasonló dolgokat illeti. December 3-án a magyar követek, nem tudtak mit tenni, emlékiratot adtak át Ferdinándnak és a rendeknek, melyben összefoglalva leírták a sérelmeket, kéréseket és kiemelték, hogy úgy tűnik, a rendek nem értik meg, micsoda veszélyről beszéltek nekik. Sapienti sat.⁴⁴

Frangepán Bernát és a törökök ajánlata, 1522

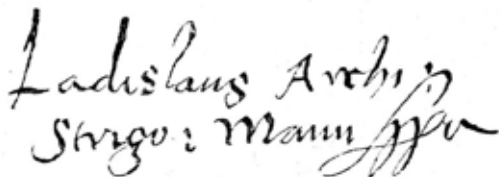
Meg kell említenem, hogy Frangepán Bernát november 18-án Nürnbergben arról tájékoztatta a német rendeket, hogy őt a törökök személyesen is megkeresték egy kecsegtető ajánlattal, de azt visszautasította, amire a törökök felpredálták a birtokait. Elmondta, hogy senkitől, csak a rendektől tud segílyt kérni Horvátországnak, mert ha nem kapnak, a törököknek meg fognak hódolni.

Német tanácsadók Budán, 1522

Az év folyamán, a királyi esküvőt követően igen nagy számban jöttek németek, kik főleg tanácsadóként ténykedtek. Nagy terhet jelentett az országnak az is, hogy a királyné udvartartását is el kellett tartani, ráadásul Mária királyné nem tudta magával hozni a korábban kialkudott hozományát. Ez a hír hamar kapott lábra és bejárta a keresztény

⁴⁴ 'a bölcsnek ennyi elég'

uralkodók udvarait, amit csak tetézett az, hogy Mária királyné tanácsadójává tette az ekkor már rendkívüli befolyással bíró Szalkai László egri püspököt, pénzügyi tanácsadója pedig Szerencsés Imre lett, kiről majd később bővebben szólok. Szalkai ekkor az augsburgi Fugger-ház ellenségével, a nürnbergiekkel tartott jó kapcsolatot, és úgy tűnt, az a célja, hogy a királyi hatalmat szilárdá tegye, de nem a Fuggerek pénzét felhasználva.

Szalkai László aláírása

Eretnekség a királyi udvarban, 1522

Igen sok gondnak lett okozója, hogy ekkoriban Brandenburgi György úr már nyíltan rokonszenvezett Luther Mártonnal, és így a királynét is a lutheráni vonalra próbálta kényszeríteni. Emiatt aztán Mária királyné maga mellé vette Cordatus Konrádot udvari papnak, ki reformata szellemben prédikált.

Rhodosz eleste, 1522

Karácsony után kaptuk a hírt, hogy a Megváltó születésnapjakor elesett Rodosz, amit Szulejmán szultán június 26. óta ostromlott. Ennél rosszabb hírrel nehezebb lett volna zárni ezt az évet. Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris.⁴⁵

A hír után sokszor csendült fel Budán a Szent Lászlóhoz írt háromszáz éves ének:⁴⁶

⁴⁵ 'Amíg sikeres leszel, sok barátot fogsz számlálni, amint beborul fölötted az ég, magadra maradsz.'

⁴⁶ Fordításként Csanádi Béla ismert szövegét közöljük

Regis regum civis, ave,
regum gemma, Ladislae,
regni consors gloriae.
Regem regum es aggressus,
sis defensor indefessus
et athleta patriae.

Salve, salus Hungarorum,
rex, coheres angelorum,
vas caelestis gloriae,
ab aeterno vas electum,
vas insigne, vas electum
vendicans iustitiae.

Hungarorum gens, congaude,
nova novi regis laude
pulsans tintinnabula,
felix, ave, Varadinum,
cuius augens fama signum
resonet per saecula.

Tibi, Christe, concors hymnum
canit orbis, qui per lignum
ad te trahis omnia,
scala factus ascensorum
et corona confessorum
tibi laus et gloria.
Amen.

Áve, égi király híve,
királyoknak gyöngye, éke,
László, mennynek sorsosa!
Ég királyát hűn követted,
országunkat védelmezted,
légy hazánknek bajnoka.

Menedéke magyaroknak,
Örök-társa angyaloknak,
Égi kegynek eszköze:
Üdvözlégy, ó, kiváltságos,
híres-neves, igazságos
jó ítélet hírnöke.

Vigadozzál, magyar nemzet,
harsonálsz, énekelj,
új királynak új dalod.
Boldog Várad, szálljon híred,
Növekedjék dicsőséged,
Visszhangozzák századok.

Krisztus, földről himnusz szárnyal
hozzád, aki keresztfáddal
magadhoz vonsz népeket.
Szentek útja te vagy égbe,
hitvallóknak dicsősége,
Néked áldás, tisztelet.
Amen.

III. Anno Domini 1523

Őszentsége Magyarország megsegítésére tett intézkedései, 1523

Nándorfehérvár eleste után két évvel Magyarországnak a törököktől való veszélyeztetettsége nemhogy csökkent volna Őfelsége erőfeszítéseinek köszönhetően, hanem inkább növekedni látszott. Minden bajunkban legfőbb támaszunknak Őszentsége lát-szott, nemcsak hitben, de anyagiakban is. Fáradhatatlanul írta a leveleket a keresztény királyoknak és fejedelmeknek, buzdítva őket arra, hogy segítsék meg törekvéseinket, és 1523 áprilisában ismét elrendelte három évre a fegyvernagyvást azzal, hogy a békétlenkedőket egyházi büntetéssel sújtja. Február 4-én pedig Tomori Pál ferences rendi barát-nak kalocsai érsekké történő kinevezését megerősítette. Ugyancsak ő az, akinek mind a mai napig köszönhetjük Burgio ittlétét, akiről a későbbiekben szakadatlanul írni fogok.

De Vio és Burgio Budára érkeznek, 1523

Őszentsége, Tommaso Cajetan De Vio bíborost pápai követként küldte hozzánk ötven-ezer arannyal, hogy a hazai villongásokat lecsendesítse, és mellé adta társnak a világi Antonio Giovanni Burgio bárót, hazánk azóta is leghűségesebb pártolóját. Ezek ketten nyáron érkeztek meg Budára, miközben Őfelsége Cseh- és Morvaországban igen sikere-sen vette fel a harcot a széthullással: a cseh bárókból álló kormányát leváltotta, a veszni látszó koronajavakat visszaszerezte és adót sikerült megszavaztatnia. Ez azért is fon-tos volt, mert márciusban az öreg Jahjapasa-oglu Bali eredménytelenül ostromolta meg Péterváradot, és talán emiatt határozták el a tanácsosok, hogy a főuraknak arányosan nagyobb terheket kell vállalniuk az országunk védelmében.

Herberstein és Burgo Budára érkeznek, 1523

Ferdinánd főherceg sem tétlenkedett, februárban követként Budára küldte Herberstein Zsigmondot, majd március 8-án Andrea da Burgót. Kik nem járatosak hazai ügyekben, összetéveszthetik Burgót és Burgiót, pedig ha ismernék őket, soha nem tennének ilyet.

Szapolyai János Olmützben, 1523

Magyarországon forró volt a hangulat. A Szent György napra országgyűlést hirdető, de még Csehországban tartózkodó király elé, Olmützbe ment Szapolyai János, ki a király köreibe tartózkodó német, cseh, morva, sziléziai és magyar urak előtt mindenféle vádak alól már jó előre tisztázni próbálta magát, sőt még a főkapitányi hivataláról is lemondott. Nagy volt a csodálkozás, nyilvánvaló, hogy Szapolyainak volt félteni valója. Senki nem nagyon hallotta még a bocsánatkérését sem, megalázkodni pedig addig senki sem látta soha. Őfelsége természetesen nem fogadta el a lemondást, de láthatóan jó érzéssel töltötte el, hogy János úr elébe ment.

Országgyűlés tavasszal, 1523

Április 24-én Budán országgyűlés vette kezdetét, melyen kevesen vettek részt, mivel azt előbb január 6-ra, majd 14-re és végül Szent György napjára hirdették meg. Április 27-én érkezett Csehországból vissza Őfelsége és május 4-én meg is nyitotta a gyűlést. Szapolyai János is megjelent, ami addig ritkaságszámba ment. Május 5-én Őfelsége a korábban meghunyászkodó Szapolyaitól kérte a nála lévő királyi javak visszaszolgáltatását és Burgo, Brandenburgi György és mások előtt meg is fenyegette. Úgy látszik, hogy Szapolyai magára talált Olmütz óta, mert azt felelte Őfelségének, hogy perelje be nyugodtan, mert csak jogi utak bejárásával kényszeríthető a javak visszaadására. Hatalmas vita kerekedett abból, hogy Őfelségét a nemesség azzal zsarolta meg, hogy az adókat nem szavazza meg, ha Báthory marad a nádor. A nádort azzal vádolták, hogy az általa beszédett hétszázezer forintból nem csak egy ötszáz fős sereget lehetett volna felszerelni. A hangoskodók azzal is megvádolták, hogy barátságban van Szulejmánnal, sőt, hogy nála, a házában egy török kémet is látott valaki egyszer. A vádak alaptalanak voltak valójában, de nem is ezek kivizsgálása volt a cél, hanem a nádor eltávolítása, így végül Őfelsége a nádori tisztségéből letette Báthoryt, és példátlan módon a nádori tisztség feladatait magára vállalta. Ezeken kívül szervezése alá vonta a végvidékeket és a kalocsai érsek Tomorit megtette Alsó-Magyarország főkapitányának. Valójában az, hogy Őfelsége átvállalta a nádori teendőket azt jelentette, hogy a nádori bíróság perei átkerültek a királyi személyes jelenléti bíróságra, és ezáltal Werbőczy István, ki ekkor személynök volt, vehette át a nádori perekben az ítélkezést. Sok törvény meghozatalára került ekkor sor, kiemelendő ezek közül a sok gondot okozó lutheránusoknak és pártfogóiknak fő- és jószágvesztését előíró cikkely. Úgy tűnik, igazak azok a híresztelések, melyek szerint Thurzó Elek ügyködött azon, hogy a gyűlés olyan törvényeket alkosson, melyeket alkotott. Ez onnan sejthető, hogy a gyűlés bezárása után Herberstein szállításán felajánlkozott arra, hogy Ferdinánd főherceget minden magyar ügyről értesíti.

Ezt nálunk boldogabb országokban kémkedésnek hívják, melynek a bakó vet véget. Hihetetlen, mire nem vetemedik Thurzó úr a pénz hatalom biztos tudatában. Ekkor ismét megmutatkozott Mária királyné talpraesettsége. Képes volt arra, hogy saját kezelésbe vegye az alsó-magyarországi bányavárosokat, mint királynéi birtokokat, s ezáltal Thurzó úr gazdasági érdekeit megtörte. Persze nem kell Thurzó kincstartót féltetni, hiszen Őfelsége a gyűlés bezárása előtt tanácsosokat nevezett ki maga mellé, közöttük Thurzót is. Thurzó Eleken túl tanácsosnak nevezte ki Andrea da Burgot, Brandenburgi György urat, Szalkai László kancellárt, Bornemissza János udvarbíró és Gosztonyi János győri püspököt és királynéi kancellárt. Az országgyűlés alatt lett hírré, hogy a törökök újra meghódították Havasalföldet és Radu vajda hozzánk menekült. A török fenyegetettség miatt az országgyűlés segítségkérés céljából a nürnbergi birodalmi gyűlésre követnek Dóczy Ferencet választotta.

Szapolyai János és a török ajánlat, 1523

Nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy miközben országunk ülésezett, Andrea da Burgo császári követ 1523. április 16-án jelentést tett arról, hogy a török ajánlatot tett Szapolyai Jánosnak. Hogy ebből mi volt az igazság, nem tudhatom, de az biztos, hogy János úr ugyan mestere a diplomáciának, viszont hűséges Magyarországhoz.

Szent Pál ereklyéje Budán, 1523

1523. év májusában Őfelsége Prága városából Budára vitette Remete Szent Pál fejereklyéjét, ami egy népes körmenettel került a budaszentlőrinci pálosok birtokába. Őfelsége, jobban örült az ereklye érkezésének, mintha Nándorfehérvárt visszafoglaltuk volna. Mélyen vallásos királyunk ilyen lépésekkel is próbálta erősíteni a lelket a magyarokban.

Követjárás és levéljárás, 1523

Míg Burgo októberig itt tartózkodott, ismét nagy számban jöttek és mentek a követek, levelek. Tudok arról, hogy augusztus 24-én a zágrábi püspök, Erdődy Simon, majd szeptember 24-én az egri püspök és kancellár Szalkai László írt levelet Ferdinánd főhercegnek, mely levelekben felajánlották szolgálataikat. Szalkai oly szorgalmas volt, hogy ugyanezért Ferdinánd bizalmasának, Salamanca Gábornak is írt. Burgo személyes sikere volt, hogy a főherceg pártjára hozta az esztergomi érsek Szatmári Györgyöt is.

Klissza és Kruppa ostroma, 1523

Az országgyűlés május 19-i befejeztét követően érkezett a hír, hogy ostrom alá kerültek a boszniai törökök által Klissza és Kruppa váraink. Nem voltak könnyű napok ezek, tudvalevő például, hogy július elején végre elvetette a királyi tanács a törökökkel köthető béke tervét, annak ellenére, hogy azt Andrea da Burgo császári követ határozottan támogatta.

Nürnbergi birodalmi gyűlés, 1523

Június 12-én a nürnbergi birodalmi gyűléssel kapcsolatosan végre megkapták a megbízáseleveleiket a követek, azonban a gyűlést egy évvel elhalasztották, a birodalmi kormány pedig minden segílyt megtagadott, arra hivatkozva, hogy a magyarok nem teljesítették a feltételeket. Bis dat, qui cito dat,⁴⁷ ez így igaz. Ha ezt valljuk, mi van azokkal akik büntetlenül ígérik a nélkülözőnek a segílyt, ám végül nem adnak semmit?

Velence elhagyja Budát, 1523

Ezen a nyáron szép csendben megszűnt a velenceiek állandó képvisellete, és Lorenzo Orio követ visszatért hazájába. Helyette Vincenzo Guidoto titkár érkezett Budára. Én úgy véltem akkor és most is, hogy ez nagyon nem jó jel arra nézve, hogyha tényleg baj lesz, ki fog nekünk segíteni.

Szávaszentdemeteri csata, 1523

Augusztus 4-én elindult Ferhad pasa és Bali szendrői bég serege a Szerémségben. Augusztus 6-án a fegyvert ragadott parasztok megtámadták a török hajókat, s emiatt a török sereg egy része levált a főseregről, hogy megtámadja a parasztsereget, s azt tönkreverte. Eközben azonban a parasztok felmentésére megérkezett egy magyar sereg és szétverte az addig győztes török sereget, és a másik török haderőnek is sikerrel támadt. Mikor ez a csata is befejeződött, a maradék török sereg támadt a győztes, de szétszéledt magyar seregre, és hatalmas küzdelem alakult ki. Ez volt augusztus 7. napján a szávaszentdemeteri–nagyolaszi csata, ahol a Bárdy István kapitány által vezetett magyar végvári hadak legyőzték a Ferhad pasa által vezérelt török sereget, hatalmas veszteségeket okozva. A rengeteg török halott mellett hét-száz magyar halt hősi halált.

⁴⁷ 'kétszer ad, ki gyorsan ad'

Tomori Pál és a végvárak, 1523

Okulva a tapasztalatokból Tomori úr szeptemberben megkezdte a Nándorfehérvár elesével végképp felbomlott dunai naszádosok és a végváarak újjászervezését.

Nagyszombati Márton verse, 1523

Bécsben a bencés szerzetes Martinus Thyrnavinus, kit mi néhány hónappal ezelőtti haláláig⁴⁸ Nagyszombati Mártonként tiszteltünk, kiadta hatalmas méretű, ezernyolcszáz sorból álló versét (*Opusculum ad regni Hungariae procures*), melyben a főurakat a török ellen harcra buzdítja.

Adorján pápa halála, 1523

Az isteni gondviselés enyhítette Öszentsége megpróbáltatásait azzal, hogy 1523. szeptember havának 14. napján magához szólította időnek előtte, s így nem lehetett tanúja mindannak, ami ezután következett. Öszentsége sírján méltó felirat hirdeti dicsőségét, melyet mi magyarok nem felejthetünk el soha: „*Proh Dolor! Quantum refert in quae tempora vel optimi cujusque virtus incidat.*”, és valóban, mi magyarok tudjuk azt, hogy erényeikhez méltatlan korban is megszülethetnek a legjobb szándékú emberek.

VII. Kelemen pápa, 1523

Adorján pápát a Medici pápa, VII. Kelemen követte a sorban, így tehát az új pápa tevékenysége és jóindulata a meghatározó mikor e sorokat írom. Tudni kell, hogy Őfelsége és az udvar örömmel fogadta Kelemen pápa megválasztásának hírért. Okunk volt az örömrre, hiszen korábban X. Leó pápa nevezte ki Kelement Magyarország protektorává...

⁴⁸ 1526

VII. Kelemen pápa

De Vio és Burgio első intézkedései, a németújhelyi találkozó, 1523

1523 nyarán De Vio legátus és Burgio nuncius – alighogy megérkeztek – azonnal munkához láttak, Németújhelyre⁴⁹ mentek, hogy tanácskozást folytassanak egy nagy török-ellenes hadjárat megszervezésével kapcsolatban.

A tárgyalások október 17–22. között tartottak. A találkozón Öfelsége, Ferdinánd főherceg és a Zsigmond lengyel királyt képviselő Krzysztof Szydłowiecki kancellár vett részt. Öfelsége október 15-én érkezett meg, kíséretének fontosabb tagjai Szalkai László győri püspök és kancellár, Thurzó Elek, Sárkány Ambrus és Palásthy Ferenc voltak. A tárgyalások 17-én kezdődtek, ekkor még titkosan és bizalmasan: a lengyel kancellár szállásán Andrea da Burgo elmondta a jelenlévő Salamancának és Szalkainak, hogy két fő ügyben kell tárgyalniuk: az egyik a török fenyegetés, a másik a nagy magyar kérdés: Öfelsége uralkodása, kormányzása. Általános gondként emelte ki, hogy azért nincsen pénz semmire Magyarországon, mert semmilyen rend sincs sehol, aminek fő okozója-

⁴⁹ Bécsújhely, ma Wiener Neustadt, Ausztria

ként Őfelsége a tanácsadókat jelölte meg, azok pedig Őfelségét. Őfelsége megosztotta a jelenlévőkkel a kémeinek jelentését arról, hogy a főurak arra szövetkeznek, hogy egy következő országgyűlésen a teljes hatalmat magukhoz ragadják. Megoldásként javasolta, hogy az 1515-ben kötött szövetséget újból megkössék. Szalkai megoldásnak az összefogáson alapuló hatalmas támadást tartotta a törökökkel szemben. Másnap ugyanezek titokban Őfelségéről tanácskoztak és arra jutottak, hogy Őfelsége egyre kevésbé jól látja el az uralkodói feladatait, hagyja, hogy a tanácsadói rosszul vezessék, pazarló és azzal sem törődik, hogy senki nem tiszteli. Elhangzott az is Burgótól, hogy ő ebben az ügyben már titokban megkereste Mária királynét, de nem járt szerencsével. Mivel abban egyezsége jutottak, hogy Őfelségének ki kell magából vetnie a haszontalanságokat és fel kell nőnie a feladataihoz, a lengyel kancellár ezután rögtön kihallgatást kért Őfelségétől. A kancellár és Őfelsége azonban csak a törökök elleni háborúról tudott tárgyalni, melyhez Őfelsége megígért hatvanezer fegyverest és száz ágyút. Ezután kivétel nélkül titokban vagy anélkül tanácskozott, de végül arra jutottak, hogy szükség volna hat vagy nyolc feddhetetlen embert Őfelsége kamarásává tenni, akik őrködhetnének afelett, hogy alkalmatlanok ne jussanak a közelébe. S hogy valakik a döntések meghozatalában is segítsék őt, egy tanácsot javasoltak létrehozni, ahová magyar részről Brandenburi Györgyöt, Szapolyai Jánost és Szatmári Györgyöt javasolták felvenni. Másnap (ekkor már október 20-a volt), Ferdinánd főherceg végre válaszolt a törökök elleni hadjáratral kapcsolatban, s nem sokat, de nyolcezer gyalogost, ezer-ezer nehéz- és könnyűlovast ajánlott fel, valamint 30 ágyút. Végül a jelenlévők két napig mulatozással töltötték az időt. *Facile, quod volumus, credimus.*⁵⁰

A pozsonyi tárgyalások, 1523

A bécsújhelyi találkozó után Őfelsége, Burgo, a magyar főurak és a lengyel kancellár Pozsonyba mentek, ahol csatlakoztak hozzájuk más magyarországiak és folytatták a megbeszéléseket, innen azonban már hiányzott Ferdinánd főherceg. November 30-án titokban tárgyaltak: Őfelsége, Mária királyné, a lengyel kancellár, a császár követei, Szalkai és Brandenburi György. Arról szólt a megbeszélés, hogy hogyan lehetne és kellene Magyarországon a belső rendet felállítani, és megszüntetni a gyűlölködést a pártok, valamint a magyarok és nem magyarok között. December 9-én szűkebb körben tárgyalták meg Őfelsége magatartását és az udvar erkölceinek javítását. Másnap Szatmári, Várday, Bornemissza, Korlátkövi és a lengyel kancellár abban okoskodtak, hogy a királyi tanácsban hogyan lehetne rendet tenni, mert hogy a tanácsosok pártokra szakadva semmiben nem értettek egyet. Elhangzott az is, hogy a tanácsosok fosztják ki

⁵⁰ 'Könnyen elhiszük, amit akarunk.'

az országot, hiszen olyan jövedelmekre tesznek szert, melyek még az ország egész saját jövedelmeivel is vetekednek. Én ezt kétlem, de az biztos, hogy a tanácsosok több életre elegendően jól voltak lakatva javakkal, juttatásokkal. Sokféleképp javasolták orvosolni a gondokat, azonban változás semmi nem történt.

Osztrovica eleste, 1523

Az év gyászos eseménnyel zárult: Osztrovica vára a török ostromnak nem bír ellenállni, így az egyik legfontosabb dalmát erősségünk a törököké lett.

A perzsa sah levelei, 1523

Ezen a télen Őfelsége a távolság ellenére kapcsolatot tartott fenn Iszmail perzsa sahhal. A sah egy libanoni maronita szerzetessel, Petrussal küldte leveleit és többször figyelmeztette Őfelségét, hogy a törökök ellenünk törnek hamarosan, és jó lenne összefogni. Mint tudjuk ez nem történt meg, maradt hát az imádság:⁵¹

Hiszök Istenben, mindenható atyában,
mennynek és földnek teremtőjében és ő egy fiában,
Jézusban Krisztusban, mi Urunkban,
ki fogantaték Szentlélektől, születék Szíz Máriától,
kénzaték Poncio Pilátus alatt,
megfeszítették, meghala és eltemetteté.
Szálla poklokra, harmadnap halottaiból feltámad,
méne mennyekben, és ül Atyaistennek jogja felől,
innen lészen jövendő elevenöket és holtakat ítélni.
Hiszök Szentlélekben, keresztyén anyaszentegyházban,
szentöknek egyességét, bínöknek bocsánatját,
testnek feltámadatját és örök életöt.
Amen.

⁵¹ A szöveget a kiadásban megjelent kódexszövegekkel összevetve végül a következő kiadványban szereplő szöveggént adtuk közre: Istennek tíz parancsolatja; Credo. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. Kovács Sándor, Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1984.

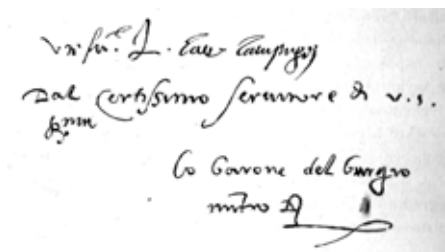
IV. Anno Domini 1524

Pápai segély Klisszának, Ószentsége levelei, 1524

Kelemen pápa „*Regnorum nostrorum Protector*”-ként⁵² járt el, mikor első teendői között gondot viselt arra, hogy Klissza védőinek jelentős segílyt küldjön. Ez olyan segíly volt, mely el is jutott a rászorulókhhoz. Ószentsége levelei, melyeket már az év januárjától kezdve szorgalmasan küldözgetett sokszor fellelkesítették Ófelségét.

Ószentsége intézkedései Magyarország érdekében, 1524

Ószentsége megírta Ófelségének, hogy Magyarország biztonsága a német birodalomtól függ, ezért Laurentius Campeggiot elküldte némethonba széles megbízással, amit kiterjesztett Magyarországra is. Ennek pedig a célja az volt, hogy Campeggio a gondok megoldását egyszerre legyen képes eszközölni ott és idehaza. Ószentsége pápai nunciust is kijelölt Burgio személyében, hiszen Burgio képességei megfelelték a feladatnak, s ráadásul őt már annak előtte is megkedvelt a királyi udvarunk.

Campeggio és Burgio aláírása

Ószentsége intézkedésiből kiviláglott, hogy egy erős és független Magyarorszában reménykedett, hiszen Magyarország – Lengyelországgal a hátában – egyensúlyt tudna tartani, ha netán Franciaország vagy V. Károly uralni próbálná a törököktől távoltartott világot. Ószentsége ezen túl egyértelműen hazánkat szemelte ki a török hódítás elleni védbástyanak. Ad astra per aspera.⁵³

Az elmaradt tavaszi országgyűlés, 1524

A szokásos Szent György napi országgyűlést ebben az évben Ófelsége nem hívta össze, mert tartott attól, hogy a török támadni fogja az országot. A gyűlést inkább a biztonságos szeptember 8-ra hirdette meg, amikor már nem volt várható a támadás.

⁵² Magyarország protektoraként

⁵³ 'tövises az út a csillagokig'

Nürnbergi birodalmi gyűlés, 1524

1524. év január 11. napján kezdetét vette a nürnbergi birodalmi gyűlés, ahol Campeggio jelentős erőfeszítéseket tett, hogy valódi segítséget eszközöljön ki a törökök ellen. Őt mindenben támogatták Őfelségének a gyűlésre február 4-én küldött megbízottjai is: Sárkány Ambrus úr Pozsony főispánja, és Gosztonyi János győri püspök. A magyar követek március 21-én szónokolhattak, kérelmeiket maga Ferdinánd főherceg is támogatta, hiszen jól értesült volt a várható veszélyről. Ugyancsak a magyar ügy mellé állt Burgo is, aki április elején azt írta a főherceg bizalmas hívének, Cles trienti püspöknek, hogy mindenképp szükséges, hogy Magyarország segítséget kapjon a birodalomtól, mert e nélkül olyan katasztrófa éri az országot, amire nem is gondolnak sehol sem. Leírta, hogy Magyarország igen nagy betegségben szenved, és ápolásra szorul, mert *aegroto dum anima est, spes est*⁵⁴.

Libanoni Péter a nürnbergi birodalmi gyűlésen, 1524

Február 4-én Őfelsége azt írta Őszentségének, hogy Magyarország nem tud ellenállni a törökök támadásának, és nem volnánk ilyen lehetetlen helyzetben, ha korábban X. Leó pápa követelésére nem utasítjuk el a békekötést. Egy napra rá, Őfelsége már VIII. Henrik angol királytól kért segítséget.

Libanoni Petrus, kiről mint a perzsa sah emberéről korábban szóltam, megjelent a nürnbergi gyűlésen, és kapcsolatban lépett a császárral: egyrészt az arab leveleket Rómába küldette, ahol lefordították és elküldték a császárnak, másrészt Nürnbergből maga is elment a császárhoz Burgosba, ahol az ott tartózkodó magyarok igazolták, hogy őt többször látták Budán az elmúlt években. A legfontosabb az volt, hogy a sah leírta, hogy számára érthetetlen, hogy a keresztény országok egymással háborúznak ahelyett, hogy összefognának, és nyugatról megtámadnák a törököket. Ha így lenne, akkor ő keletről tenné ugyanezt. Az ellenségeskedéssel *aliud ex alio malum gignitur*⁵⁵. Leírta azt is, hogy a szultán többször felhívta őt arra, hogy álljon mellé, és együtt támadjanak Magyarországra. Károly császár azonban arra gyanakodott, hogy Petrus nem igazi szerzetes, hanem kém, vagy a sah levele hamisítvány, esetleg mindkettő. Emiatt nem tett semmit egy egész évig, ismét nem volt igaz rá, hogy *auxilium Christi venit ad nos tempore tristi*⁵⁶, vak volt és elbizakodott.

Itt írom le, bár későbbre tartozik: fél évvel ezelőtt, 1525. augusztus 25-én írt végre a császár a sahnak, ki azonban már 1524. május végén meghalt. A császár levele csak

⁵⁴ 'amíg a beteg lélegzik, van remény

⁵⁵ 'az egyik baj szüli a másikat'

⁵⁶ 'Krisztus segítségét a nehéz időkben vesszük észre'

semmitmondó általánosságokat tartalmazott. Így semmisítette meg a tétovázása a lehető legnagyobb segítséget, ami érhetett volna minket. Tudjuk, hogy Tahmásp sah – Iszmail utóda –, ki még ma is csak tizenkét–tizenhárom éves lehet, már elvetette az összefogás gondolatát. A sahot egyébként is lekötötte, hogy apja halála után az üzbég kán megrohanta országát. Mindenhol ugyanaz: dögkeselyűk keringenek a világ felett. A jövő nem ígérkezik itt Budán túl szépnek 1526 tavaszán.

A nürnbergi birodalmi gyűlés és a fegyveres segély, 1524

A nürnbergi gyűlésen ígéretésből nem volt kevés. A császár biztosai felajánlották, hogy a wormszi gyűlés által a császár koronázására kíséretként megszavazott húszezer fegyverest elküldik a törökök ellen. Április 12-én, a rendek közbeszólása akasztotta meg az ügyet, ők ahhoz ragaszkodtak, hogy csakis tízezer fegyverest adnak, és csak arra az esetre, ha Magyarországra támadnának a törökök. Ezek a támadó hadjáratot nem támogatták, sőt az egész kérdés tárgyalását eltették későbbi időkre olyan ügyesen, hogy ebből a felajánlásból egyetlen fegyverest sem kaptunk segítségül.

Burgio Krakkóban, 1524

Burgio sejtette, hogy Nürnbergben csak szép szavak fognak elhangozni, és komoly segítséget nem fogunk kapni, ezért már február közepétől szorgosan gyűjtötte be Őszentségétől azon ajánlóleveleket, melyek a lengyelországi urak segítségét sürgették. Amint tudott, útra kelt és júliusban már Krakkóban osztogatta hol nyilvánosan, hol bizalmasan a pápai leveleket az uraknak. A levelek egy közös célt szolgáltak: Zsigmond király legyen segítségére Őfelségének, nehogy néhány év múlva Rómában a magyarok felett énekeljék beati, qui in Domino moriuntur.⁵⁷ Burgio elszántságát fokozta, hogy a törökök júliusban több erősséget ostrom alá vettek, közöttük Szörény, Orsova és Péth várait is.

Burgio azonban elszámította magát, mivel a terve arra épült, hogy a budai viszonyokat saját tapasztalatból jól ismerő Zsigmond király személyesen eljön Őfelségéhez tanácskozni. Az ottani tanácsosok azonban megtiltották uralkodójuknak, hogy ezt az utat megtegye és arra hivatkoztak, hogy egyrészt féltik az életét, másrészt azt várják tőle, hogy otthon tegyen rendet, ne egy idegen országban. A király, ha megfontolta is a kéréseinket, annak eleget már csak azért sem kívánt tenni, mert Esztergom érseke külön futárral küldött neki levelet, melyben sötéten vázolta fel azt, hogy Szapolyai épp

⁵⁷ 'boldogok, akik az Úrban hálnak meg'

azon mesterkedik, hogy kormányzó legyen. Végül Zsigmond király azt üzenté az akkor már Budára visszaérkező Burgiónak, hogy azért nem tud eleget tenni a kérésnek, mert a törökökkel és tatárokkal a lengyel határok mentén vívott harcok miatt nélkülözhetlenné lett az otthontartózkodása.

Klissza újabb ostroma, Szatmári György érsek halála, 1524

Február 5-én a boszniai törökök ostromolni kezdték Klissza erősségét, emiatt a királyi tanács újra tárgyalni kezdte a törökök elleni nem halogatható háborúskodás kérdését. A tárgyalások megkezdése után nem sokkal, váratlanul megtért poraiba Szatmári György, Esztergom érseke, fő- és titkos kancellár, ki addig Őfelsége egyik legfőbb támasza volt. Gyászunkat könnyítette a hír, hogy április 10-én a Klisszát ostromló török sereget a tengerről érkező Krusics Péter serege úgy, mint két éve most is szétverte, a zenggi kapitány Orlovics György vitézi helytállásával támogatva.

Küzdelem az esztergomi érseki méltóságért, 1524

A Ferdinánd pártján álló főpapok – Szatmári érsek halála után – rögvest nagy levelezésbe kezdtek: Erdődy Simon zágrábi püspök írt a főhercegnek, támogatását kérve, majd Erdődy Péter küldött levelet Salamancának, hogy a testvére – Simon – igen alkalmas volna a győri püspökségre, végül ugyanez az Erdődy Péter írt a főhercegnek, emlékeztetve arra, hogy a bécsújhelyi találkozon zsíros hivatalt ígért a testvérének. Ferdinánd április 19-én adta válaszát Schnaidpeck követnek, melyben kijelentette, hogy az érsekséget ő eredetileg Gosztonyi János győri püspöknek ígérte, ha Szalkai fel nem lépne az iránt igényvel, egyben arra utasította a követet, hogy tegyen meg mindent a kérdés rendezése során.

Szalkai László esztergomi érsek lesz, 1524

Újra felmerült a kérdés: ha az urak nem segítenek, honnan lehetne pénzt találni az ország védelmére? Az egyház részéről jött némi segítség. Egyrészt Szatmári György esztergomi érsek, április 7-i halálával jelentős vagyon nyílt meg: az érsek úgy tett végakaratot, hogy hatvanezer aranyat lehetett a hagyatékából felhasználni az Ausztriánál zálogban lévő várak visszavételére. Ezt az összeget azonban az országos védelemre fordította Őfelsége. Másrészt Őszentsége engedélyezte a Szentszék által, hogy a Szatmári érsek halálával megüresedett érsekséget két évig ne töltsse be senki, és az így nyert összegeket is a véde-

lemre fordítsuk. El kell mondanom, hogy az udvar rávette Őfelségét, hogy ezzel a pápai lehetőséggel ne éljen. A méltóságot a mátészalkai Szalkai László egri püspök és királyi kancellár nyerte el, akit Burgio nyomban második magyar királynak nevezett leveleiben. Isten bocsássa meg, de úgy látom, hogy Szalkai érsek alacsony származását (egy varga fia) azzal feledteti, hogy mérhetetlen vagyont és hatalmat összpontosít a kezében. Félek leírni, de bajaink egyik forrása éppen az érsek úr, különösen, hogy Őfelsége kárára szövetkezett Várday Pál egri püspökkel és Sárkány Ambrus úrral. Nem szerencsés az sem, hogy Mária királynéval túlságosan is bensőséges a viszonya. Az pedig csodaszám-ba megy, hogy elérte, hogy Brandenburg György úr is a kezéből eszik.

Őfelsége tehát nem sokkal május 6-a előtt kinevezte Esztergom érsekévé Szalkai Lászlót, aki annak ellenére, hogy püspök volt, fel sem volt szentelve eladdig. Az érsek úr kezében mérhetetlen hatalom összpontosult kinevezése pillanatában.

Brodarics István hivatalkérő levele, 1524

Május 3-án Brodarics István kérte a főherceget, hogyha Magyarországon megfelelő hivatal üresednék meg, akkor segítse őt ennek megszerzésében: a megélhetés mindig is nagyúr volt és az is marad. Sokszor fordul elő az, hogy hiába okos ember valaki, ha nem elég erős megvédeni magát. Mindig rosszra vezet az, ha valaki országos ügyekben úgy jár el, hogy közben arra kell gondolnia, hogy családját miből eteti, ruházza. Sokan vannak ezzel így, bár nem kevés az a vagyonos ember, aki megtehetné, hogy akár javadal-mazás nélkül, a dolgok gyönyörűségére és az ország üdvére végezze, amit rá kiszabott a sors. Én egyet sem ismerek, aki teljesen önzetlenül látná el szolgálatát.

A két fő párt, és vezéreik, 1524

Ki kell térnem Magyarország legfőbb bajára, a pártoskodókra. Tudni kell, hogy ahogyan mindig is, most is legalább két pártra szakadóban volt az ország: az udvari pártra, mely barátja a németeknek, ezt Brandenburg György vezette, valamint a nemzeti pártra, melyet Werbőczy István vezetett.

Burgio ajánlólevelei, 1524

Amikor Őszentsége követségbe küld valakit, azt megfelelő ajánlólevelekkel látja el. Így történt ez Burgio esetében is, aki egy egész láda ajánlólevelet hozott magával. Volt, amit Őfelségének adott át, volt, amit az udvari párt vezetőinek, de volt kizárólag

Werbőczynek szánt ajánlólevél is, melyet magam is olvastam, és amely, ha nehezen is hihető, de egyenesen jóváhagyta pártoskodásukat Őfelségével szemben. Ugyancsak olvastam azt a levelet, melyet Őszentsége Szapolyainak írt, de ez a levél megijesztett, mert felhívta a vajdát, hogy örködjék nem csupán Erdély, de az egész ország felett. Sőt, a levélben Őszentsége utalt arra, hogy Burgio nunciussal lesznek majd titkos megbeszélőnivalói is. Bornemissza János úrtól pedig úgy értesültem, hogy Őszentsége őt még az erdélyi vajdánál és Werbőczynél is jobban magasztalta a neki írt levélben. Akkor még nem tudtam, hogy mindez mire való dolog volt, mostanra már okosabbá lettem.

Hírek Szulejmán szultán tervezett hadjáratáról, 1524

A kémek, szökött foglyok, Havasalföld vajdája és bánjaink a tavalyi év elején egymástól függetlenül jelentették az udvar számára, hogy Szulejmán szultán egy nagyszabású hadjáratot tervez Ibrahim nagyvezírrrel Magyarország ellen. A hírek komolyak voltak, magam is fültanúja voltam több kihallgatásnak. Őfelsége Őszentségének a segítségét kérte ismét, de most szinte fenyegette a levelében Őszentségét és újfent emlékeztette, hogy annakidején X. Leó pápa kérésére nem fogadta el a békejebbot a törököktől.

Ibrahim pasa, Magyarország veszedelmes ellensége

Írnék néhány gondolatot Pargali Damat Ibrahim Pasáról, azaz Ibrahim nagyvezírről, mivel ő egymaga is nagy veszélyt jelent Magyarországra. A Birodalomban Makbul, azaz Kegyenc néven emlegetik őt, aki olyan nagyon ügyes és szerencsés volt, hogy Szulejmán szultán sógorává lett, mert nőül vette annak húgát, az özvegy Haticsét. Ez az Ibrahim valójában azért viseli a Pargali nevet, mert görögföldön, Parga városában született, még hozzá keresztény családba, ahonnan kalózkodó rabolták el úgy hatéves korában és rabszolgának adták el. Szerencsés volt, a szultán palotájába került, a hercegek mellé, ahol iszlám hitre tért, így nevelkedett, és mivel igen jó feje volt a tanuláshoz, most sok nyelven beszél és művelt embernek mondatik. Szulejmán belső barátja lett, állítólag volt, hogy egy ágyban is aludt vele. A követi munkákban és a belügyekben is egyaránt jártas. Azt mesélték kémeink, hogy volt, mikor arra kérte Szulejmánt, hogy támogatását csökkentse vele szemben, mert tartott attól, hogy sokaknak így felkelti a féltékenységet. Végül Szulejmántól hercegi rangot kapott. Mikor Szulejmán szultán lett, kinevezte a harem fehér eunuchjainak vezetőjévé, majd a szultán kamarájának lett a vezetője, még később a solymászkodóknak a kapitánya, bár ezek nekünk nem sokat mondanak. Végezetül ő lett Szulejmán legfőbb tanácsadója és nagyvezíre. Valójában ő az, aki Magyarország ügyeiben a döntéseket meghozza, így figyelmünket mindig rajta kell

tartanunk. Amellett, hogy művelt ember, állandóan hadjáratokat vezet, így részt vett Nándorfehérvár 1521. évi elfoglalásában, és később Egyiptomban és Rodoszon is harcolt. Azért írtam mindezt le, mert okkal tartok attól, hogy Ibrahim nagyvezírrrel még sokszor lesz dolga a magyaroknak.

Tárgyalás a törökökkel, a békekötés megakadályozása, 1524

Őfelsége már nem bízhatott Őszentsége gyors segítségében, ezért, hogy időt nyerjen, 1524 februárjában tárgyalni kezdett a törökökkel, amiről Őszentsége röviddel ezután tudomást szerzett Guidoto velencei ügyvivő jelentéseiből, és valószínűleg a nemzeti párthoz tartozók magánleveleiből, akik elleneztek a törökökkel való békekötésnek még a gondolatát is. Ők abból indulnak ki, hogy caedite eos, novit enim Dominus qui sunt eius.⁵⁸ Rövidlátó és istentelen gondolatok ezek. Őszentsége amint a hírt megtudta, a főherceghez fordult, hogy érje el, hogy a béke létre ne jöhessen. Ferdinánd április 16-án megírta Schnaidpeck János követnek, hogy tud arról, hogy Őfelsége a törökökkel egyezkedik, és ezt Őfelségének is nyíltan megírta. Május 4-én Ferdinánd főherceget értesítette Schnaidpeck a tárgyalásokról: mi magyarok a törökökkel adófizetés és a főherceg tartományai felé történő szabad átvonulás fejében lennének hajlandók békét kötni.

Őszentsége Burgiót utasította arra, hogy ügyeljen arra, hogy a békekötés elmaradjon, ezért a nuncius a bemutatkozó kihallgatásakor nyíltan kérte Őfelségét, hogy ilyen békét meg ne kössön, de egyben ígérte, hogy Őszentsége mindenben támogatni fogja a magyarokat. Őfelsége, mint jó keresztény fogadta a kérést és elhitte az ígéretet, ezért kiutasította a török békekövetet. Emiatt aztán röviddel ezután jelentős támadásokat szenvedtek el végváraink. Itt különösen Szörény várának ügyét kell említenem, melyet májusban és júniusban ostromoltak. Őfelsége parancsba adta a környék uraságainak, hogy bandériumaikkal a várat menteni induljanak, ám egyetlen uraság sem mozdult. Hiába próbáltunk mi jogtudósok valahogy megértetni velük, hogy conqueri fortunam adversam, non lamentari decet,⁵⁹ nem hallgattak ránk.

Lutheránus a máglyán, 1524

Olyan idők voltak ezek, amikor a harcos politikai csatározásokat vallási feszültségek is terhelték: példának okáért egy Wittenbergből jött lutheránust – kit a királyné által az

⁵⁸ 'öljétek meg mindent, Isten majd kiválogatja'

⁵⁹ 'a balszerencsét nem siratni kell, hanem legyőzni'

udvarból korábban elzavart Cordatus Konrád küldött ide Luther könyveivel – megégettünk és elégettük a lutheránus tévelygéseket tartalmazó könyveket is. Ami a megégettet-tet illeti, az ő máglyáját az általa behozott könyvekből raktuk...

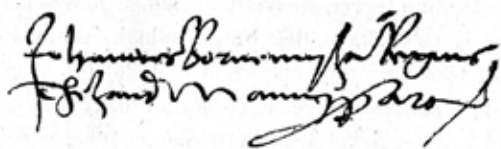
Szerencsére ezt én nem láttam, mások szájából hallottam.

Zrínyi Miklós és Ferdinánd főherceg megállapodása, 1524

Nem feledkezhetünk meg arról, hogy Ferdinánd főherceg többször kérte Őfelségét arra, hogy a főhercegi tartományokkal határos horvát területeket adja át, azonban ezt a tanácsosok szavára hallgatni Őfelsége még csak meg sem fontolta. Ennek okáért aztán a nyáron gróf Nikola Zrinski, kit mi Zrínyi Miklósnak nevezünk – az ugyancsak Miklós nevű, tizenhat éves fia kíséretében – felkereste Ferdinánd főherceget Bécsben, és egyezséget kötött vele novigradi és dobranivói várainak átadásáról. Ezután a főherceg az odaveszett várak visszaszerzésére haditanácsot tartott, azonban az itáliai háborúskodásban beálló események végül elfojtották ezt az akaratot is.

Az őszi országgyűlés előzményei, 1524

Augusztus 6-án Bornemissza János az őszi országgyűlésünkre császári követnek kijelölt Andrea da Burgot kérte levélben, hogy a lehető leghamarabb érje el, hogy Őfelsége találkozhasson Zsigmond lengyel királlyal és Ferdinánd főherceggel, hogy a sürgető veszélyről dönthessenek. Nem sokkal ezután, a főurak kiegyeztek, hogy ismét Báthory István legyen a nádor, így Őfelsége augusztus 8-án írhatott végre Zsigmond királynak, hogy egy hónap múlva országgyűlést tartanak Magyarországon, s kérte, hogy küldje el hozzánk a már általunk is jól ismert kancellárját követnek.

Bornemissza János aláírása

Az országgyűlés előzményei hangozsak voltak, mert a főurak kisebb csapatokat hoztak magukkal, hogy ellensúlyt tartsanak a nemesekkel. Szapolyai kényszerűen maradt távol, mivel a törökök éppen Szörény várát vették ostrom alá.

Megmozdultak a külső országbeliek is: Ferdinánd főherceg Burgot és Salamancát látta el megbízólevéllel, Zsigmond király pedig Cricius András krakkó palatinusát.

A szeptember 8. napjára összehívott országgyűlés miatt Őfelsége még jó időben Csehországba is írt leveleket, melyekben fegyveres kísérettel kérte híveit eljőnni az or-

szággyűlésre. Ezen levelek egy részét illetéktelenek elfogták és a magyar uraknak juttatták, így az urak támadólag vonták kérdőre Őfelségét, aki azzal mentette magát, hogy a cseh fegyvereseket a törökök ellen hívta be segítségül.

Országgyűlés ősszel, 1524

Végül nem volt mit tenni, az országgyűlést megnyitották. Itt én magam is döbben-ten hallgattam a szónokokat, akik már nem azt követelték, hogy a külföldi követek ne állandóan tartózkodjanak Budán, hanem azt, hogy egyáltalán ne legyenek itt Magyarországon. Őfelsége pedig kiengesztelésül visszahelyezte a santa Báthory Istvánt a nádorságba.

Őfelsége szeptember 20-án személyesen jelent meg Rákoson, ahol egy dicséretesen felkészült beszédet tartott, melynek legfőbb mondanivalója az volt, hogy a pápai segélyként a Fugger-háznál elhelyezett összeget az ország rendelkezésére bízza. A beszédet abban a reményben mondta el, hogy a gyűlés végre foglalkozni kezd az ország megvédésével, ám újfent csalatkoznia kellett: a szónokok saját vélt vagy valós sérelmeik orvoslását követelték. A felszólalók azok ellen szították a hangulatot, akik kivonták magukat a közös terhek viselése alól, másrészt pedig az idegenek és a belső ügyekbe beavatkozó külországi követek ellen lázítottak. Valamennyien pedig jó pénzek veretését követelték. Az urak nem fogták fel, hogy ezek a dolgok mind a védelem ügye mögé valók.

Szörény eleste, vita Werbőczy Istvánnal, 1524

Ezalatt történt, hogy a nándorfehérvári bég a védőkkel kiegyezve, elfoglalta Szörény várát Kállay János bántól. Ezáltal vált Bali bég az egyik leggyűlöltebb ellenségünkkel, és ez volt az a pillanat, mely sokak szemét végre felnyitotta, hiszen nem elég a szegény és a gyász, Szörény vesztével Erdély felé is kapu nyílt az országon. Mikor Szörény elestéről tudomást szerzett a nemesség, Őfelségéhez küldöttséget menesztett Werbőczyvel az élen, aki kíméletlenül és Őfelségére nézve igen igazságtalanul sorba vette, hogy Őfelsége és édesatyja alatt mi veszteséget szenvedett az ország. Werbőczy nyíltan felszólította Őfelségét, hogy most már vezesse az országot, különben majd a nemesség fogja a dolgokat helyretenni és megbosszulja a veszteséget azokon, akik azt okozták. Őfelségét senki nem hallgatta meg. Werbőczy kinevette a királyt, ezért az esztergomi érsek próbált Őfelsége helyett szólni a szokásos módon: mindent megígért, de közben igen sok bort vedelt, így aztán senki nem vette komolyan amit mondott, különösen azért nem, mert csak Őfelsége nevében ígért mindent.

Az őszi országgyűlés legfontosabb határozatai, 1524

Őfelsége és Werbőczy vitája után a nemesség több határozatot hozott, melyek közül ezek voltak a jelentősebbek:

- I. Őfelségeik környezetében nem magyar alattvaló német nem szolgálhat, és külföldi ne lehessen kancellár, kapitány, királyi tanácsnak tagja és így tovább.
 - II. Tiltsák meg, hogy a császár és a főherceg állandó követeket tartson Budán.
 - III. Ha kell, az országgyűlés kormányzót fog választani.
 - IV. Az összes egyházi és világi főméltóságot az idegenektől el kell venni és újra ki kell osztani.
 - V. A főurak alakítsák meg a bandériumaikat, ne csak beszéljenek róla.
 - VI. Állandó zsoldossereget kell szervezni.
 - VII. Új királyi tanács alakuljon a következőkkel: Szalkai László Esztergom érseke, Gosztonyi János Erdély püspöke, Erdődy Simon Zágráb püspöke, Paksy Balázs Győr püspöke, a mindenkori nádor, az erdélyi vajda és Drágffy János.
- A gyűlésen csak egy magyart bélyegeztek árulónak, ő pedig Ártándi Pál volt.

Ártándi Pálról

Egész életében Szapolyai János híve volt, az 1505. évi rákosi országgyűlésen bihari küldötként mutatta meg magát. 1514-ben harcolt a Székely Dózsa György vezette pórlázadás leverésében, s vitézségének is köszönhetően ekkor vette nőül Telegdi István kincstartó lányát, s így került sógorságba Báthory Istvánnal és losonci Bánffy Miklóssal. 1522-ben ő vezette a küldöttséget Zsigmond lengyel királyhoz, s próbálta rávenni a törökök elleni háborúra. Egy évre rá Őfelsége kíséretében Csehországban járt és tagja volt a Kalandosok társaságának is. Az országgyűlésen azért támadták, mert nyíltan volt híve a királynénak, akit pedig németérműnek tartottak a nemesek.

Zavargások az őszi országgyűlésen, 1524

Szeptember 23-án hatalmas zavargások voltak a gyűlésen, így a legnagyobb szerencse, hogy nem fegyveres országgyűlés volt, mert akkor rengetegen odavesztek volna. Így is sok főúr kényszerült arra, hogy lóhalálában haza meneküljön.

Az őszi országgyűlés eredménytelensége, 1524

A zavargások után az országgyűlés határozatait sem a főurak, sem Ófelsége nem hagyta jóvá, így az országgyűlés eredménytelennek látszott. A nemesek mielőtt szétszéledtek volna, megbízottakat választottak, akik aztán valahogy megegyezkedtek a főurakkal, és így valamiféle határozatokat mégiscsak kihordott magából ez a gyűlés is. Az azonban egyértelmű volt, hogy semmi lényegeset nem végeztek el az urak, pedig akkor már a fülünkben hallottuk a török dobok pergését.

*Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur.*⁶⁰

Szörény és Orsova végnapjai, 1524

Ófelsége – ki tudja kinek a tanácsára – rögtön, ahogy feloszlott az őszi országgyűlés, Szörény visszafoglalására tett lépéseket, melyhez Özsentsége kétezer gyalogos felfogadását ígerte, Ferdinánd főherceg pedig ágyút, puskát, löport küldött. Ófelsége azonban ismét valamely tanácsosok hatására lemondott a tervről, így Szörényt és Orsovát a török lerombolhatta.

Soproni könyvégetés, 1524

Október végén Ófelsége megbízásából a ferences tanár, Gergely barát, lutheránus vizsgálatot tartott Sopronban, melynek eredményeként papokat büntetett meg és nyilvános sokaság előtt megégette Luther könyveit.

Sárkány Ambrus országbíró lesz, 1524

Október 29-én ismét fontos esemény történt: Ófelsége országbíróvá emelte Sárkány Ambrus urat.

Nádasdy Tamás követsége, 1524

November végén Burgio nuncius javaslatára Ófelsége Nádasdy Tamást küldte Bécsbe, hogy onnan újra Budára hívja Campeggio bíborost abból a célból, hogy ne ott vára-

⁶⁰ 'Egyetértéssel a kicsik is nagygyá lesznek, a széthúzástól a legnagyobbak is elenyésznek.'

kozzék hiába a következő nürnbergi gyűlésre, hanem Budán fordítsa hasznos dolgokra erejét, példának okáért közvetítsen a lengyel király és a német lovagrend vitájában és segítse elő Magyarország védelmét.

Szeretném felhívni a figyelmet erre az alacsonyabb származású ifjúra, Nádasdy Tamásra, aki rövid idő alatt Szalkai érsek és Bornemissza János úr pártfogoltja lett. Úgy értesültem, hogy Mária királyné is kedvét leli a társaságában. Úgy vélem, hogy pályafutása elején jár, és nem csak a pártfogók szerzésében, de szövetségesek megtalálásában is leleményes: tudvalevő, hogy szoros barátja neki például az izgága Majláth István.

Campeggio Budán, 1524

Campeggio december 18. napján érkezett Budára, és Ófelsége nem volt rest elébe menni az esztergomi érsekkel karöltve. Campeggio így igen megtisztelve érezte magát és ennek hangot is adott. December 24-én az ünnepélyes audiencián állást foglalt Magyarország megvédelése mellett, mert tudta és állította, hogy soha máskor nem volt nagyobb szükség a tanácsokra és pénzbeli támogatásra, mint akkoriban. Sokan boldogan hallgattuk, amikor azt ecsetelte, hogy úgy látja, hogy van kellő erő hazánkban ahhoz, hogy a helyzetét jelentősen jobbjítsa. Miután közölte, hogy anyagiakban is támogatja Őszentsége a törekvéseinket, felhívta Ófelségét, majd pedig az urakat arra, hogy biztosítsák az ország védelmét. Szép szavak voltak ezek, de tudjuk, hogy *consentit facilius unus, quam multi*⁶¹.

Campeggio úr a hazai gondokat mélységükben kívánta megismerni, ezért Ófelsége többünket bízott meg azzal, hogy a bíboros kíváncsiságát kielégítsük. Nekem olyan benyomásom támadt, hogy a bíboros igen képzett diplomata, akit nem a megélhetés és a vagyonfelhalmozás tesz boldoggá, és aki ha a szenteskedéssel felhagy, erős kézzel tudja megragadni az ügyeket is. A mi szerencsénkre, ebben Burgióval közös vonásaik voltak.

A bíboros igen hamar megértette, hogy a legszerencsétlenebbül a közügyek gyakorlása áll, senki nem intézi valóságosan a tennivalóit, ezért felelőse sincsen semminek. Ekkor összekülönbözött Ófelségével, mert közölte vele, hogy bizonyos abban, hogy Ófelsége könnyelmű és következetlen országlása a bajok egyik legfőbb forrása. Így is tett jelentést Őszentségének, miszerint a királyunk olyan jó ember, hogy ezért valójában királyként semmit sem ér.

Így fejeződik be az 1524. év krónikája, és félek, hogy ahogyan 1524-ben, úgy 1525-ben is igaz lesz, hogy *ex nihilo nihil fit*.⁶²

⁶¹ 'egy embert könnyebb meggyőznöd, mint sokaságot'

⁶² 'semmit se jöhet létre'

V. Anno Domini 1525

Utólag látom, hogy igaza lett azoknak, akik az 1524 utáni éveket úgy jósolták, hogy az bellum omnium contra omnes⁶³ lesz.

Őfelsége segélykérő levelei, 1525

Január 5-én Őfelsége igen hosszú levelet írt Őszentségének, melyben bemutatta országunk romlását és kérte, hogy Őszentsége hatalmazza fel Campeggiót arra, hogy a Fugger-háznál letett pénzt Őfelsége javára kifizethesse. Ezzel egy időben Őfelsége sorban írta a segélykérő leveleket a császárhoz és a királyi udvarokba. Campeggiót azonban a török veszélynél jobban érdekelte az, hogy a magyar királyt elfordítsa a Habsburg-befolyástól, ezért több alkalommal is gyengének nevezte Őfelségét. Campeggio meg kívánta találni azokat, akik ezt a gyengeséget okozták, fenntartották és kihasználták. Nem tudtam kiigazodni Campeggión, aki azt gondolta, hogy amennyiben ezeket az urakat a királytól sikerülne eltávolítania, Őfelsége gyorsan megerősödhetne jellemében. Campeggio jól látta, hogy sokan a veszélytől való félelmükben elbújtak volna, mások pedig vakmerően bármikor hadra keltek volna a törökökkel szemben.

Campeggio hatása, 1525

A bíboros a legveszélyesebbnek Brandenburgi Györgyöt tartotta, de mivel ő rokona Őfelségének, lehetetlennek tűnt az eltávolítása, így legfeljebb arra próbált kísérleteket tenni, hogy György urat elszigetelje. Sorban következett a már említett Johann Schnaidpeck von Schönkirchen német császári követ, aki már 1523 őszétől Budán ette Őfelsége kenyerét, s akit Szapolyai és pártja a legjobban gyűlölt. Campeggio szerint ez a két német veszélyes eretnek, mert magukba szívták a lutheránus tévtanokat. Schnaidpeck eltávolítását már korábban kérte Ferdinánd főhercegtől, de mivel az csak folytonosan ígérekkel ámított, ezért végül Őfelségét kereste meg, hogy írjon sürgető levelet a császárnak, hogy az maga hívja vissza Budáról a követet. Őfelsége értette ezeket a kéréseket, hiszen 1524. október végén ő maga is bevádolta Schnaidpecket Ferdinándnál azzal, hogy Magyarországon élőködik az esztergomi érsek úrral szövetségben.

Campeggio az érsek urat is megfeddte és megfenyegette, hogy amennyiben Magyarország elveszik, akkor az érseksége is elveszik. Jó diplomataként rögtön ezután bíbornoki méltóságot ígért neki arra az esetre, ha ezután méltón gyakorolja a reá bízott hatalmat.

⁶³ 'mindenki háborúja mindenki ellen'

Ismerve Szalkai érseket, nem csodálkoztam azon, hogy 1525 húsvétjakor Campeggio áldozópapnak, majd püspöknek szentelte fel őt. Szalkai sokszor idézett kedves mondata, hogy *credendo vides*,⁶⁴ én azt mondanám vele kapcsolatban, hogy ő a hit által gazdagodik.

Tomori Pálról

Tomori Pál Campeggio szívében a mai napig is az első helyet foglalja el. Tomori sok szenvedés útján vált azzá, akit ma ismerünk. Pályafutása, Őfelsége nevelőjének, Bornemissza Jánosnak az udvarában kezdődött, ott szedte fel magára a vitézség alapjait. Innen indult el aztán folytonos vitézi tettekre. Erdély kúriai jegyzője lett, vagy ha kellett, kincstárban tisztviselő és sókamara ispánja, majd tíz éven át fogarasi várnagy. 1506-ban jelentős szerepet játszott a székely lázadók leverésében. Hogy ne csak a kardjával, de fejével is szolgálja a hazát, Őfelsége atyja, a néhai Ulászló király a török udvarba küldte követként. 1514 nyarán a Székely Dózsa György vezette lázadás leverésében is megmutatta oroszlánkörmeit. A Bihar várost ostromlókat teljesen tönkrevverte, vezérüket, Lőrinc papot elfogta. Innentől négy évig Munkács várnagya lett, majd számtalan érdemei elismeréseként megtették budai várkapitánnyá. Sokan emlékezünk arra, hogy hat éve májusban neki sikerült a nádorválasztó országgyűlésen leverni a nemesek zendülését. Ezután szerencsecsillaga elhagyta, kétszeri jegyességben is megölte, így öt éve a vagyonát szétesztotta rokonainak és megtért szerzetesnek Esztergomban a ferencesek közé. Nem sokáig nyugodhatott szerzetesi cellájában, mert Nándorfehérvár eleste után a nemesek rögvést kértek Őfelségétől, hogy Tomorit tegye meg Kalocsa érsekének, és ami fontosabb, az alsó vidékek kapitányának. Tomori úr a király szavára még nem, csak Adorján pápa kérésére fogadta el ezeket a tisztségeket, melyeket mind a mai napig nagyszerűen gyakorol. Oly népszerűségnek örvend, hogy Őszentsége tavaly februárban írt levelében hallatlan módon magasztalta, és ezt teszi ma Burgio is, kivel értesüléseiket folyton kicserélik. Így aztán Tomori úr kémei valójában Őszentsége asztalára is jelentenek. Életének ismertetése azért is fontos, mert ebben az évben majd minden eseményben részes lett. 1525 januárjának elején Tomori Budára érkezett a végvidékek tisztjeivel, és tisztségükről lemondtak, amiért a saját és katonáik fizetése elmaradt, és megfelelő pénzt arra sem kaptak, hogy a védelmi feladatokat ellássák. A lemondás nem érte váratlanul Őszentsége követeit, így közös erővel próbálták őt helyén maradásra rábírni. Tomori úrtól tudom, hogy végül abban állapodott meg a követekkel, hogy színleg tartotta magát a lemondásához mindaddig, amíg nem biztosították számára a végvidék védelméhez szükséges feltételeket.

⁶⁴ 'a hit által látunk'

A közös cél érdekében kitalált terv eredményes volt, végül Tomori úr ötszáz gyalogosa, háromszáz lovasa, ezer sajkása részére kapott tizenháromezer forintot, melyet azonnal ki is fizetett nekik. Az urak, meglepődve a dolgok ilyen állásán, erősen ígérték, hogy a bandériumaikat leküldik Péterváradra. Mikor mindez így előkerült, Campeggio – színlag – megszorongatta Tomori urat, felszólítva, hogy vegye fel ismét a tisztséget, amit az meg is tett. Tudok arról, hogy Tomori úr gyomrának kényes volt ez az eljárás, de ő is belátta, hogy mostanság csupán a hazaszeretetre hivatkozni meddő vállalkozás. Miután a kapitányságot újra felvette, Campeggio Őfelsége határozott kérésére vállalkozást tett arra, hogy az Őszentsége által segélyre küldött pénzből háromszáz gyalogost szereljen fel, illetve, ha ezt Tomori alaposan kéri, újabb kétszáz gyalogos vagy lovas előállításához szükséges összeget teremtsen elő.

Február 2-án Tomori a Campeggio által felszerelt háromszáz gyalogossal Péterváradra indult.

Cordatus Konrád visszatér Budára, 1525

Vallásunk ügyében jelentősnek mondható esemény, hogy a magyar származással is kérkedő Cordatus Konrád visszatért Budára és itt egy Kreiszing János nevű pappal lutheránus eretnokségeket kezdett terjeszteni, Őfelségével is sikerült találkoznia. Ám az egyház érdekein éberem őrködő Campeggio mindkettőjüket az esztergomi érsek börtönébe juttatta harmincnégy hétig tartó fogságra.

Bűnbocsánat Rómán kívül, 1525

Őfelsége, be nem várva Őszentsége jóváhagyását, olyan rendeletet hozott, hogy nem kell Rómába zarándokolnia bűnbocsánatért senkinek, mert biztos volt abban, hogy Őszentsége jóváhagyja azt, hogy az esedékes jubileumkor meg lehet váltani a zarándoklatot a török elleni hadjárat céljára megfizetett adománnyal.⁶⁵ Őszentsége az engedélyt megadta, ám a jubileumi ládákban igen csekély pénzt találtak: míg huszonöt éve százhuszezer forint gyűlt így össze, 1525-ben csupán legfeljebb négyezer. Igen nagy szomorúság ülte meg Őfelsége szívét, amikor arról értesült, hogy üvegek, rézdarabkák, hamis pénzek is voltak a ládákban, sőt gúnyos iratok is, melyek például azt ajánlották Őfelségének, hogy a jubileumot vigye Rómába, a pénzt hagyja meg a magyaroknak.

⁶⁵ A pápák minden negyed évszázad elteltével a Rómába zarándoklóknak bűnbocsánatot ígérték.

Bali bég levele Tomori Pálhoz, 1525

Az idő tájt, mikor Tomori a kapitányságról a fentebb elmondottak szerint lemondott, Nándorfehérvár török kapitánya, Bali bég igen furcsa levelet küldött neki. A levélben nem kevesebb állt, mint hogy a bég arra kéri Tomorit, hogy tudassa vele, hogy lehet-e neki rokona, mert úgy tudja, hogy egy ilyen nevű magyar vitézzel áll rokonságban. Tomori Őfelségét is tájékoztatta arról, hogy fiágon az ősei Bosznia földjéről származnak, miként Bali bég ősei is, így a bég valóban lehet az ő rokona. Ez nem csupán családi kérdés volt, titokban abban kezdtünk reménykedni, hátha azért küldte el a bég ezt a levelet, mert Szulejmán szultánt el kívánja hagyni. Ha ez így történt volna, az hihetetlen nagy lehetőség lett volna nekünk, hogy Nándorfehérvár erősségét visszavegyük. Mindezeket mérlegelve, Őfelsége engedélyével és Őszentsége követeinak bátorításával Tomori levelezésbe kezdett a béggel, és olyan titkos tárgyalások kezdődtek, melyekről én sem tudok. Mivel azonban az év alatt semmi nem következett ezekből a tárgyalásokból, a királyi tanács és Őszentsége követei az ügyet azzal tették félre, hogy mindez vélhetően csak egy ügyes csel volt Bali bégtől, hogy az időnket tétlenségben veszejtse el. A megsértett Tomori ezután betöréseket szervezett török területekre, foglyokat ejtett, akik közül az értékeseket Őfelségének, illetve Őszentsége követeinak adományozta.

Francia király fogsága, 1525

Míg ezek a dolgok történtek minálunk, 1525. február 24-én a Ferenc király által vezetett franciákkal háborúskodó V. Károly német-római császár Páviánál nagy győzelmet aratott, és magát Ferenc királyt is fogságba tudta vetni. Itt Budán sokáig tárgyaltuk mindezt, és arra jutottunk, hogy egy háborúnak a legrosszabb kimenetele lehet az, ha a király fogságba esik, netán hősi halált hal: olyan láncolatai indulhatnak meg ilyenkor az ország bomlásának, melyekre gondolni is nehéz.

Jajca segélykérése, 1525

Március végén lóhalálában és holtfáradtan megjelentek az országtanács előtt Jajca erősség őrségi követei, akik rettenetes ostromállapotokról hoztak híreket, és Jeruzsálem pusztulásához hasonlították a kialakult helyzetet. Elmondták, hogy több török hadsereg fogta gyűrűbe a várat, majd elkezdték aláaknázni, ezért az őrség azonnali segítséget kért. Ekkor az országtanács tízezres sereg előállítását szavazta meg, és voltak, akik bandériumaikat ajánlották fel a védekezéshez. A vezér kérdésében az országtanács egyöntűen úgy határozott, hogy a legalkalmasabbnak Frangepán Kristófot tartják.

Frangepán Kristófról

Fontosnak tartom, hogy röviden leírjam, ki is ez a Frangepán Kristóf. A királyi családból származó, és az összes magyar és horvát főúrral rokon Frangepán, 1490-ben a császár hűségére tért, és számtalan megbízatás elvégzése után 1509-ben Velence ellen kapitánykodott. Két év múlva Gradiska hős védelmezője lett. Ezután rengeteg csatát nyert meg, hősies vezetése döntő volt ezekben az ütközetekben. Ezután 1514. június 5-én egy ütközet során sebesülten fogságba esett, mely négy évig tartott Velencében. Hiába kérték őt ki koronás rokonai, a doge nem engedett. Búskomorság lett rajta úrrá, s nemegyszer megkísérelte a fejét összetörni a cellája falán, de mindig megmentették vagy lefoglák. Közben, amikor csak apró esély mutatkozott, szökni próbált, de hiába: a doge börtönét jól őrizték kifelé. Igen nagy bátorságot mutatott, amikor visszautasította a szerződést, amelyet a doge kívánt kötni vele arról, hogy szabadságáért cserébe legalább öt éven át nem visel hadat ellene. Végül, amikor 1519 év elején a doge, mint értékes foglyot átadta őt a francia Ferenc királynak, Milánóból sikerült elszökni. Szökésekor épp azt tárgyalták, hogy rajta váltsák ki a spanyolok fogságában sínylőddő egyik fontos navarrai vezért. Ami fontos számunkra, hogy ezután újra császári zsoldba lépett, azonban, amikor arról kapott hírt, hogy Horvátországot a török veszélyezteti, rögvest Őfelségének ajánlotta fel szolgálatait és visszatérve a határt védte. Mivel gyermekei nem voltak, és nem kötötte magát szülőföldjéhez, nem elégedett meg a határon lévő apró csatározásokkal. A francia király szolgálatát vette fel, bár az ő elmondásából tudom, hogy ez azért bántotta lelkiismeretét, hiszen a franciák oldalán azok ellen kellett harcolnia, akiket nem is olyan régen szolgált. A francia király terve szerint ebben az évben, januárban fel kellett volna mennie seregével Stíriába és Karintiába, ahol a bosnyák basával egyesítván az erejét, támadást indított volna Ferdinánd főherceg és Károly császár hadai ellen. Szerencséjére az az itáliai ügynök, aki a közvetítésben részt vett, Ferdinánd híveinek tudomására hozta ezt az összeesküvést, így Frangepán úr fogságba esett Innsbruckban, ahol megbánva könnyelműségét arra szerződött, hogy a törökök ellen fog ezután hadakozni. S hogy a sors pont Budára vetette március elején, talán nem véletlen: így a magyar országtanács megbízhatta Jajca megsegítésével, ami mindenképp neki szabott feladat volt. S hogy hogyan végezte küldetését, erről röviddel később szólok.

Szalkai érsek mérhetetlen hatalma, 1525

Őfelsége május 27. napjára újabb országgyűlést hívott össze Rákos mezejére. Mind tudtuk: ez most egy nagyon zajos gyűlés lesz. Tudta ezt Őzsentsége is, aki ezért Szalkai érsek urat vette elő, hogy igyekezzen gondoskodni a gyűlés zavartalan lebonyolításról. Szalkai érsek beavatott ezen titkaiba, talán azért is, hogy Őfelsége felé így üzenjen:

Őszentsége bíborosi ígéretet tett neki. Szalkai ezután már fennen hirdette, hogy nincs is veszedelem, és erről Burgiót is biztosította, többek között azzal, hogy bizonygatta, hogy kétezer fegyveres áll készenlétben beavatkozni, ha erre szükség mutatkozik. Azt is terjesztette az érsek úr, hogy a gyűlésen résztvevők mindegyike az egyháztól, és így közvetve tőle függ, ezért azt teszi, amit neki parancsol. Burgio nekem is panaszkolt, hogy úgy érzi, hogy az esztergomi érsek, mintha egy másik Magyarországon vezetné az egyházát. Én csendben megtartottam a véleményemet, mert tudva tudtam, hogy aki Szalkai ellen szól, az a maga életét törheti ketté. De inimico noli loquier male, sed cogites⁶⁶.

Szalkai lépéseit részleges siker kísérte, már ami a királyi jövedelmek visszaszerzését illeti, viszont egy elfogott levél másolatából tudom, hogy május 8-án Rómába azt jelentette Campeggio, hogy Szalkai szerint Ófelsége nem akar és nem tud király lenni...és még ő prédikálja, hogy diliges proximum tuum, sicut te ipsum⁶⁷.

Tavaszi országgyűlés kezdete, 1525

A nemesség május 7. után jelentős számban gyülekezett az országgyűlésen, fegyvereiket is magukkal hozva. Szalkai érsek ettől úgy megijedt, hogy titokban levelet írt Őszentségének, hogy nem tudja mint lesz a gyűlésnek vége. A főurak egymás után szólították fel a megjelenteket a fegyverek letételére, de a nemesek fenyegetően léptek fel, és fegyvereiket maguknál tartották.

A szónokok csokorba gyűjtötték a sérelmeiket, különösen a pénzügyek miatt, azon belül pedig támadták Szerencsés Imre alkincstárnokot, akinek a rossz pénz forgalomba kerülését rótták fel bűneként.

Miután végeztek Szerencsés Imre ügyével, a gyűlés azzal kezdett foglalkozni, hogy Báthory nádor nagyot sikkasztott a zsoldosok pénzéből, másrészt Szatmáron hamis pénzt veretett.

Szerencsés, avagy Fortunatus Imréről

Megállnék egy kicsit az alkincstárnok személyének leírásánál, mert nagyon is fontos az, amit ő róla tudhatunk. Három néven ismert ő, egyrészt Szerencsésnek mondják őt a nemesek, de az iratokban sokszor Fortunatusként szerepel, valójában pedig Snéor ben Efraimként látott napvilágot szefaradin zsidó családban Spanyolhonban. Amíg odaha-

⁶⁶ 'Ellenségedről legfeljebb gondolj, de ne mondj rosszat.'

⁶⁷ 'szeresd tenmagadat, mint felebarátodat'

za volt, részt vett az ország pénzügyeinek irányításában, mígnem 1492-ben az ismert okok és Torquemada inkvizítor buzgósága miatt ő is szerteszaladt a világban, nálunk kötött ki, és szerelemmel kezdett szeretni egy katolikus nőt. Mivel az ilyesmit halállal büntetjük, amikor elfogták azonnal kikeresztelkedett, és rá jellemzően a budai gettóban hagyta volt zsidó feleségét és két fiát. Ez még nem volna olyan nagyon rendkívüli, azonban a keresztvíz alá Szalkai érsek úr tartotta, és nem kisebb embert mondhat keresztatyjának, mint a néhai Perényi Imre nádort. Szerencsés fordulat volt ez órá nézve, az már bizonyos. Fortunatus kölcsönei mozgatták és mozgatják Ófelsége országát, s ezt nem mindenki szereti. Nos, legelőbb őt támadta a nemesség, benne a hamisan kikeresztelkedett zsidót látták, ezáltal haragjukat rá öntötték ki.

Báthory Istvánról

Mikor tehát a gyűlésen az urak a Fortunatus Imre ellen érzett dühüket kikiabálták, az asztalra hozták nádorunk, Báthory István ügyét. Legfőképp azzal vádolták, hogy ő okozta Nándorfehérvár elestét. Ha már szót ejtettem Fortunatusról, néhány szót vesztegetnék a nádor úrra is.

A nádor urat, még zalai ispánként Ófelsége atyja választotta ki Ófelsége nevelőjének: akkor kötődött össze a sorsa Bornemissza úrral. Szépen emelkedvén felfelé, 1510-ben már budai várnagy, 1511-ben temesi ispán lett, s Bátorban templomot kezdett építeni testvéreivel. Nemsokára, 1512-ben Illádiánál, Krassóban egy kisebb török csapatot vert le egy portyán. Igazán nagy tettet hajtott végre, mikor Dózsa György fellázadt parasztjainak előhadát verte tönkre Apátfalvánál. Dózsa bosszúra szomjazva a győzelmet ünneplő Nagylakra támadott, ahonnan egyedül Báthory volt képes elmenekülni. A lényeg, hogy Báthory úr végül Szapolyai János segítségével mentette a menthetőt, majd szövetségben torolták meg a parasztokon vétkeiket. 1519-ben lett nádor, de azonnal őt vádolták minden bajért, amit a török okozott nekünk. Ami sokkal fontosabb ennél, hogy midőn Ófelsége 1522-ben Csehország rendbetételére elutazott, Báthoryt tette meg helyettesének. Ekkor Szapolyaival közösen vezették az országot.

Az országgyűlésen történtek, 1525

Május 10-én Ófelsége a nyitrai püspök útján üzent a nemességnek, hogy a javaslatait elő szeretné terjeszteni, mire a nemesség két napot kért a válasza. A nemesség valójában azt akarta, hogy fény derüljön arra, hogy kik és miért nem hajtják végre az országgyűlések határozatait.

Május 11-én Rákosról a tömeg Budára jött és megszállta Szent János Egyházát, emiatt végleg megghiúsult, hogy szabályos gyűlés folyhasson le. Felkért és keresetlen szóonokok újra és újra, telekiabálták egymás fejét különféle sérelmeikkel.

Május 12-én folytatódott a gyűlés, itt Szalkai érsek volt a célpontja a vádaknak: úgy vélték, hogy Szalkai gyűlöli a nemességet, mivel maga nem nemesi származású. Elhangzottak azonban olyan vádak is, melyek azért alkalmasak volnának ma is vizsgálatra: miképpen fordítja az érsek a maga hasznára a nemzet javait...

A megszólított érsek nem mert Rákosra menni, viszont a bajt megelőzendő, kihallgatást kért Ófelségétől és vállalta, hogy a vádakát tisztázó vizsgálatok alá veti magát. Burgio az ország érdekében Ófelsége előtt mentette Szalkai érseket, aki megnyugtatta Burgiót, de azért nem zárta ki Szalkai vétkességét, és csak az egyház iránti tiszteletből nem engedte a vizsgálatokat. Ezen a napon, Rákoson felolvasták Ófelsége jegyzékét, mire újabb két napot kértek a nemesek. Burgio a főuraknak bemutatta Őszentségének a törökök elleni harcra buzdító iratait. A fáradhatatlan nuncius ezután maga kiment Rákosra, ahol a nemesek előtt igen hatásos beszédet tartott, mely végre lecsendesítette a békétleneket. Werbőczy őszintén megköszönte Őszentsége szavait, támogatását és biztatását.

Május 13-án a nemesek követeléseit egy díszbe öltözött, hatvan főből álló küldöttség vitte Ófelsége elé. Négy követelést említettek: első, hogy a németeket, különösen, mert eretnek lutheránusok, utasítsa ki. A második, hogy zavarja el a császár követét, aki minden főbb közügybe beavatkozik anélkül, hogy erre joga volna. A harmadik, hogy Ófelsége úgy alakítsa át az országtanácsot, hogy abba ülnökként nemes is részes lehessen. A negyedik pont pedig Fortunatus Imre máglyára vetésére vonatkozott. Ófelsége a küldöttséget azzal bocsátotta el, hogy másnap ad nekik választ. Ezután tanácskozni vonult vissza, de ez eredményre nem vezetett, ezért újabb haladékot kért az országgyűléstől, így végül május 15-én már egy százhusz nemesből álló küldöttségnek hirdette ki a válaszát. A németek itt-tartózkodását megvédte, Fortunatusnak az ügyében pedig vizsgálatot ígért, mert törvényes eljárás nélkül nem lehet őt sem megbüntetni. Ófelsége a császár követével és az országtanács ügyével kapcsolatban nem nyilatkozott, nyilvánvalóan teljesíthetetlenek voltak a velük szembeni követelések.

Míg az udvarban ez játszódott le, addig a Rákoson maradottak úgy múltatták az időt, ahogy tudták. Egyikük valahogy ellopta Ófelsége ajándékát, mely a lengyel király fiáé lett volna: ezt a fegyveres fabábut egyszerűen felakasztották a nyakánál fogva egy fára. El sem tudom képzelni, mit akartak ezzel a becstelenséggel elérni. Mikor aztán a küldöttség dolgávegzetlen visszatért Rákosra, hatalmas felzúdulás vette kezdetét. Sok ezren követelték, hogy ha van mersze, Ófelsége jöjjön közibéjük és teljesítse a követeléseket, különben maguk járják ki a dolgokat. A józanabbak javaslatára május 17-én a küldöttség újra Ófelsége elé járult és kérte, hogy egyedül, kíséret nélkül jelenjen meg Rákoson, amire Ófelsége azt válaszolta a főurak rémületére, hogy teljesíti kívánságukat másnap délután. A főurak és

Őzsentsége követei megpróbálták Őfelségét lebeszélni a megjelenésről, órákon át rémítették a lehetséges következményekkel. Őfelsége nem volt hajlandó a szavát megszegni és május 18. délutánján egyedül kiment Rákosra. Olyan volt mindez, mintha a szultáni had elé ment volna ki. A reggel öt óra óta ülésező országgyűlés megilletődve fogadta Őfelségét, akik ott voltak, máig emlegetik ezt az eseményt. A királyt Werbőczy fogadta Szobi Mihállyal, és legelsőként azt kérdezte tőle, hogy vajon kik a felelősök azért, hogy a már elfogadott törvényeket nem hajtották végre?

Őfelsége a válaszban csak arra tért ki, hogy nem ő az, aki miatt mindez előállott. Ezután Werbőczy újra előadta a négy követelést és megtoldotta a következőkkel: az udvar kizárólag magyarokból álljon; a király pedig hajtsa végre az országtanács határozatait; tartsa fenn Erdély rendjeinek szabadságjogait; távolítsa el Tahy bánt; értékét tartó jó pénzt veressen; bízsa a kincstárnokra az ország jövedelmeivel kapcsolatos ügyek intézését; vizsgálta meg az összes pénzverő elszámolását; az elhalt esztergomi érsek végrendelete által meghatározott hagyatékot valóban az előírt célra használtassa fel; vessen véget az okoknak, amelyek miatt a törvényeket nem hajtották végre, illetve amelyek miatt a közjavak tékozlása folyik; jobban törődjön országa ügyeivel; legyen végre a magyarok valódi királya.

Őfelsége az újabb kérésekre azt ígérte, hogy másnap ad választ, ekkor lincshangulat alakult ki, igen sokan kiáltozták, hogy el ne engedjék a királyt. Őfelsége ezekre a botrányos megnyilatkozásokra ügyet sem véve, igazi uralkodóhoz méltóan indult el, a gyülekezet, mint Mózes előtt a tenger megnyílt, s Lajos király sajkával tért vissza a főurak közé.

Miután Őfelsége elment, főúri küldöttek jelentek meg Rákoson és tiltakoztak, hogy elfogadhatatlan, hogy az országgyűlés a főurak nélkül, Őfelsége védelmének biztosítását mellőzve tárgyaljon. Szerencsére Őfelsége királyi jelenléte még hatott a jelenlévőkre, így Werbőczy egyszerűen csak azt közölte a küldöttekkel, hogy a főurak mindig a király közelében vannak, úgyhogy van módjuk a tárgyalásra, másképp pedig a nemesség készen áll a tárgyalásra, csak legyen kivel tárgyalniuk.

Rákoson az országgyűlés hat napig viszonylagos nyugalomban várta a híreket Őfelségétől, majd május 19-én újra lázongani kezdtek, ami most főképp a főpapjaink ellen irányult, ezért úgy határoztak, hogy a dézsmát elveszik tőlük, s azt a végvárak céljaira fordítják szigorú elszámolás mellett. Nem tett jót a hangulatnak az sem, hogy híre jött, hogy megtagadták a beszercebányai bányában dolgozók a munkát, mert rossz pénzben kapták a bérüket.

Az országgyűlésen pedig látták, hogy semmi nem fog történni, ezért úgy határoztak, hogy Hatvanban, Keresztelő Szent János napján újra összejönnek, mégpedig fegyveresen, azért, hogy kizárólag az ország megvédéséről tárgyaljanak. Döntésük arra is irányult, hogy ha valaki nem jelenne meg, azzal szemben hazaárulóként fognak eljárni. Végezetül a csendesebb társaik közül követséget menesztettek Őfelségéhez ezeket a hatá-

rozatokat közölni. Őfelsége a követséget Campeggio társaságában fogadta, így a küldöttség Campeggiónak külön megerősítette, hogy a dézsma megvonása nem keresztényietlen cselekedetből lett elhatározva, mert mindannyian továbbra is az egyház hűséges alattvalói maradtak. Campeggio erre felajánlotta, hogy közvetít a nemesek és Őfelsége között, de határozottan felszólította a követséget, hogy a nemesség a dézsma megvonásától álljon el, és Hatvanban ne merészeljenek így összehívott országgyűlést tartani.

Őfelsége döntései az országgyűlés után, 1525

Őfelsége hosszas tanakodás után végül a következőket határozta: eltávolítja az udvarból a németeket, csak két-két udvarnokot tart meg a maga és a királyné részére; amint az lehetséges, Velence és a császár követeit szintén elbocsátja; kizárólag magyarokat állít az országos és udvari hivatalokra; megújítja a kormánytanácsot; jó pénzt veret; Fortunatus Imrét fogságából ki nem engedi, míg az ügyét el nem intézik; Tahy bánt leteszi a hivatalából. Másrészről azonban követelte a dézsma ügyének elvetését és azt, hogy ne merészeljen senki Hatvanban országgyűlést tartani.

A nemesség nem volt elégedett Őfelsége válaszával, de a dézsma ügyében úgy nyilatkoztak, hogy ha végleg nem is, de átmenetileg elejtik a követelésüket. Az új országgyűlés megtartásához viszont ragaszkodtak, emiatt százötven főből álló választmányt választottak. A gyűlés véglegesen május 22-én oszlatta fel magát.

Újabb főúri szövetség, 1525

A végső döntés miatt, ugyancsak május 22-én, az országgyűlésen jelenlévő főurak összefogtak, és minden szépet és jót megígértek egymásnak. Egyetlen példát írok le: valamennyien mindenkire kötelezően vállalták, hogy özvegyeik és árváik érdekeit oltalmazni fogják. Nem az összefogás tartalma volt a fontos, hanem az a tény, hogy összefogott egymással Báthory István nádor, Szapolyai János erdélyi vajda, Szapolyai György, Sárkány Ambrus országbíró, Thurzó Elek tárnokmester és kincstartó, Korlátkövi Péter főudvarmester, Szalkai László esztergomi érsek, és a püspökök: Várday Pál egri, Erdődy Simon zágrábi, Gosztonyi János erdélyi, Perényi Ferenc váradi, Móre Fülöp pécsi, Szalaházy Tamás veszprémi, Paksy Balázs győri, Podmaniczky István nyitrai és Macedóniai László szerémi püspökök. Részesen volt még Perényi Péter, Kanizsai László, Pálóczy Antal, Bánffy János, Ország Ferenc, Ország Imre, Széchy Tamás, Bánffy Zsigmond, Erdődy Péter, Szentgyörgyi Farkas, Hampó Ferenc, Bebek Imre. Az összefogásban tehát – Tomori Pált kivéve – az összes püspök részt vett. Szapolyai János helyett öccse, György írta alá a megállapodást.

Szapolyai Györgyről

Szapolyai György teljesen bátyja árnyékában él, de őhöz végtelenül hűséges, akár életét is áldozni hajlandó érte, legalábbis nekem bizalmasan ezt mondta. Teljesen ősz, megtört ember ő, tudvalevő, hogy jegyese volt 1504-ben Hunyadi Mátyás egyetlen leányunkája, Corvin Erzsébet, aki azonban tisztázatlan körülmények között megtért a Teremtőhöz 1508-ban. György úr azóta sem vett nőül senkit, életét bátyja kiszolgálására tette fel.

Zsidóüldözés Budán, 1525

A főúri szövetségben résztvevők úgy határoztak, hogy szükség esetén fegyveresen is megakadályozzák a Hatvanban tervezett országgyűlést. Ezen felbátorodva, Mária királyné kijárta, hogy Fortunatus Imrét szabadon bocsássák, aminek igen komoly következményei lettek, mivel Fortunatust a német udvarnokok kísérték haza, igen ostobán. Céljukat elérték, felfigyeltek rájuk a nemesi párt Budán lévő tagjai, akik egymást fellármázva felfegyverkeztek és megrohanták Fortunatus Imre házát, ahol épp a szabadulás miatti vígasság folyt. A palota megtámadásakor, aki tudott, a királyi palotába vezető rejtékajton a királyhoz menekült, míg a támadók a palotán belül iszonyatos barbár pusztítást okoztak. A sebesült Fortunatus szerint az elvitt értékek mellett hatvanezer régi – legjobb minőségű – aranyforintot is elraboltak. A fosztogatás alatt valakik kiáltozni kezdtek, hogy lángokban áll az esztergomi érsek palotája, mire a tömeg oda vonult át, ahol azonban már ágyúval felfegyverzett örök álltak. Brandenburgi György házában is fegyveresek állták útját a csöcseléknek, így a tömeg bátorsága odaveszett. Mivel a fosztogatásra való vágy nem lankadt, ezért vezéreiket követve átmentek a Budával szemben lévő Pest zsidó részébe, hogy a zsidókat fosszák ki. A zsidók hamar értesülve a közelgő veszélyről, fegyvert ragadtak és vitézül harcoltak több órán át, azonban mikor a túlerővel szemben nem volt már erejük küzdeni, bemenekültek egy védekezésre és tárolásra szolgáló toronyba. A támadók ezután ugyanazt a barbár pusztítást végezték a zsidók házaiban, mint előtte Budán. Mivel kevés értéket találtak, úgy gondolták, hogy a kincseiket a zsidók magukkal menekítették a toronyba, ezért megpróbálták felgyújtani azt, majd mikor ez sem sikerült, ostrom alá vették. Ekkor érkeztek meg a zavargásokat elfojtó fegyvereseik élén Szapolyai György és Báthory István.

A főurak a szörnyűséges támadásokat szemlélve rettegni kezdtek, így Burgio őrizte a királyi palotát, Campeggio pedig saját házának védelmére rendelt fegyvereseket. A rend június elején állt helyre, amikor ezeröttszáz morva fegyveres költözött Budára.

A hatvani országgyűlésen való megjelenés tilalma, a budai országgyűlésen való megjelenés kötelezettsége, 1525

Június 5. napján Ófelsége – leginkább a főurak követelésére – rendeletben tiltotta meg a Hatvanban tartandó országgyűlést, ellenben Szent Mihály napjára, szeptember 29-ére Budára összehívta az új országgyűlést. Amikor jönni kezdtek a hírek arról, hogy Baranya, Somogy, Valkó, Tolna és Zala megyék fegyveresen mennek el a gyűlésre, Campeggio nagyon elbizonytalanodott, mert rettenetesen tartott attól, hogy lázadás tör majd ki még az évben.

Frangepán Kristóf hőstette, 1525

Emlékezünk, Frangepán Kristóf március végén kapta a megbízatást Jajca felmentésére, emiatt Ófelsége ezer gyalogost és kétszáz lovast állított elő és felhívta a főurakat, valamint a megyéket, hogy a bandériumokat erre a célra küldjék Frangepán alá. Végül a főurak közül csak a horvát bánok, Sárkány Ambrus és a vránai perjel bandériumai álltak rendelkezésre, valamint az az ötszáz lovas, akiket Ferdinánd főherceg bocsátott hadba. Frangepán április 18-án indult el Budáról, és mivel abban reménykedett, hogy többen csatlakoznának hozzá, lassú menetben haladt. Június 7-én a Száván történő átkeléskor tartott végső hadiszemlét: a serege kétezer lovast és négyezer gyalogost tett ki. Ekkor a boszniai basa felhagyott Jajca ostromával és a tizenhatezres sereggel elibük ment, de Frangepán az erdőkön át, kisebb összecsapásokkal kikerülte a török sereget. Június 9. és 12. között végül sikeresen törte át a Jajcát ostromló törökök gyűrűjét, sikerült a vár védőit élelmiszerrel és lőszerrel ellátni, majd pedig leverte azt a török sereget, mely visszavonuláskor elébe állt.

Frangepán hőstetéről a hír nem sokkal a Hatvanban tartandó országgyűlés kezdete előtt érkezett Budára, ahol leírhatatlan örömet okozott. Néhány napig úgy éreztük, hogy legyőzhetetlen a magyar, s nem igaz ránk, a mondás: *una salus victis nullam sperare salutem*.⁶⁸

Hatvani országgyűlés előzményei, 1525

Június első heteiben a vármegyék megyegyűléseken vitatták meg a legfőbb kérdést, hogy a rákosi gyűlésen hozott határozatokhoz tartják-e magukat, vagy Ófelsége tiltásának tesznek eleget, azaz vajon a hatvani vagy a budai országgyűlésre kell-e menniük? A

⁶⁸ 'a legyőzötteknek egy menedékük van: hogy ne reménykedjenek semmiféle menedékben.'

vita valójában színjáték volt, mivel Werbőczy és Szapolyai János hívei voltak túlnyomó többségben. Őfelsége igyekezett határozottan lebeszélni a főurakat arról, hogy a hatvani országgyűlésnek ellenálljanak, s főleg arról, hogy fegyveresen lépjenek fel bárki ellen. Sokat vitázott Szalkai érsekkel, aki kimondhatatlanul rettegett, nem egyszer panaszkolta, hogy éjszakáit elemésztí az aggodalom. Egy idő után az érsek önmagára talált, s előadta tervét: Őfelsége áldozza fel a célnak az udvarban lévő németeket, a nádort és az országbíró, pártoljon át Werbőczyékhez, és bízassa a nemességet, hogy Hatvanban az mégis megjelenjék. Természetesen ezt a tervét nem Őfelsége szemébe mondta, hanem a királynénak, aki ekkoriban Őfelsége oldalán a közügyeknek szentelte magát. A tervről az elején csak Thurzó Elek tudott a főurak közül.

Thurzó Elekről

Thurzó úr most harmincötödik évét taposva sokat látott és tapasztalt ember lett. Apja krakkói polgármester, körmöci kamarás is, de legfőképp bányákban és rézkohókban volt érdekelt. Fontos tudni azt is, hogy anyja, Beck Magdaléna, az elhunyt Szatmári György érseknek volt az unokahúga, s ez a kapcsolat igencsak jót tett Elek úr pályafutásának. Követve apja nyomdokait, 1521-ben körmöci kamarai gróf, végül Őfelsége kincstárnoka lett, majd pedig 1525-ben évben tárnokmesterré tették. A legfontosabb, hogy szoros kapcsolatban állt a Fuggerházzal, s ez a kapcsolat oly erős volt, hogy például Thurzó úr nem félt rögvest eladni nekik Vöröskő várát, amint azt Mária királynétől megkapta.

Azt beszélik, hogy magyar nyelven írt szerelmes levelet feleségének, ormosdi Székely Magdolnának.

Szapolyai János lekenyerezése, 1525

A veszedelmesnek látszó országgyűlés előtt Szalkai érsek titokban írt az erdélyi vajdának és megígérte, hogy az Újlaki örökség megszerzéséhez segítséget nyújt. János vajdának több sem kellett, szinte azonnal egyezsége jutott az érsekkel.

Werbőczy István, a mérleg nyelve, 1525

Az érsek, és Thurzó Elek is megkeresték Werbőczyt, akinek a haza iránt tanúsított hűségére hivatkoztak. A terv bevált, június közepén már egyezségben volt az udvar Werbőczyvel, és ezáltal megteremtődött a lehetősége annak, hogy a két párt közelítsen egymáshoz. Amiben különbség volt, az az, hogy Werbőczy azt híresztelte, hogy ő volt az, aki a királynéra tudott hatni, s így megváltoztatni a dolgokat. Végül is abban egyeztek ki, hogy a hatvani gyűlés célja az lesz, hogy Ófelsége tekintélyét helyreállítsa.

A külföldiek elhagyják az országot, 1525

Ezeket követően Ófelsége ajándékokkal kedveskedve, de mégis visszaküldte a német udvarnokokat, és a császár követe, sőt maga Brandenburgi György úr is eltávozott. Indulása előtt beszéltem vele, megdöbbenett, mennyire világosan látja a kialakult helyzetet. Örömet fejezte ki, hogy távollétével segítheti Ófelségét.

Támadás a Fuggerek ellen, 1525

Ami azonban ezután történt, az máig kihatóan rontotta Magyarország helyzetét. A Fugger-ház a Thurzó családdal szövetkezve uralta Alsó-Magyarország bányáit, réziparát és pénzügyi ügynökséget is létesítettek Budán. A Fuggerek factorát, Hans Albertet június 22-én berendelték a királyi palotába azzal a hamis üzenettel, hogy üzleti ügyben kívánnak vele tárgyalni. A palotában lefoglták és a királyi emberek a Fugger-bányákban és -házakban lefoglalták azokat a vagyonokat. Ófelsége abban a reményben rendelte ezt el, hogy ezáltal még inkább megtalálja a szót az országgyűlésre készülő nemességgel, a főurak ellenében is. A főurak döbbenten vették tudomásul, hogy Ófelsége maga szándékozott a hatvani országgyűlést megnyitni. Többségük azonban nem ismerte a Werbőczyvel való titkos kapcsolatot, amit még Burgio előtt is lepleztek, így nem is érthették azt sem, hogy az esztergomi érsek hogyan állíttathatott csupán kétszáz gyalogost a védelemre.

A hatvani országgyűlés, 1525

Június 24-én megkezdődött a hatvani országgyűlés, amin egyesek szerint tizenötezer nemes gyülekezett össze, míg a királyt és a főurakat kíséretükkel úgy háromezer fővel várták megérkezni.

Werbőczy minden szónokot megelőzve – sokakban nem kis megütközést keltve – nyíltan Őfelsége pártjára állt, hirdette, hogy mindenkinek mérsékelnie kell magát, és azt is, hogy Őfelsége igaz királya Magyarországnak. Ellenvéleményre nem nagyon hagyott időt, indítványozta, hogy válasszanak maguk közül hatvan főből álló küldöttséget, melyet megbíznak a királynak Hatvanba történő meghívásával. A megbízást teljesítették, Őfelsége pedig ígéretet tett arra, hogy útnak indul. Burgio vele tartott, különös tekintettel arra, hogy Őfelsége részére ő kölcsönözte pápai pénzből azt a négyezer aranyat, mely a megjelenéshez kellett.

Őfelsége július 2-án indult és aznap Besnyőn szállt meg. Werbőczy szervezésének köszönhetően a következő napon az országgyűlésre megérkezett nemesség jó része – irratlan tömeg – Hatvan előtt két mérföldre várta a királyt és elkísérte szállására, a ferencesek kolostorába. Őfelsége hirtelen ötlettől vezetve ezen a délutánon már meg is jelent az országgyűlésen, egy hatalmas mezőn, ahol a tömeget kerítéssel deszkázták körül, s ahol a királyt körbeülték a főurak. A nemesség végigállta a tanácskozásokat.

A nemesség láthatóan tisztelettel fogadta a királyt, aki bátornak mutatkozott. Ekkor kölcsönös tiszteletadásra került sor, az igazi tanácskozás másnap kezdődött, melyet Werbőczy magyar nyelvű elmondhatatlanul hosszú beszéde nyitott meg. Ennek mondanivalója nem volt más, minthogy a gondok okozói az urak, akiket Őfelségének rendre kell utasítania, hivataluktól meg kell fosztania. Ígérte, hogy ha ezt megteszi, akkor a nemesség felsorakozik mögé. Más szónoklatok is elhangzottak, melyek közös pontja az volt, hogy Őfelségének meg kell szabadulnia a rossz tanácsadóitól. Erre Szalkai érsek kért szót, és elmondta, hogy amikor őt megtették esztergomi érseknek, azonnal le kívánt mondani a kancellárságról, azonban ezt Őfelsége akkor nem engedte meg neki. Azt is mondta, hogy ha Őfelsége úgy kívánja, bármikor szívesen leteszi a hivalt. Beszédét néhol megzavarta néhány nemes, aki a varga fiának nevezve az érseket, és annak azonnali hivatalvesztését követelte. Ekkor az érsek, megtartva a kancellári címét, a kancellária vezetéséről átmenetileg lemondott a veszprémi püspök, kancelláriai titkár, Szalaházy Tamás javára.

Ezután Báthory István nádor emelkedett szóra és ügyetlenül arra hivatkozott, hogy igazságtalan volna az, ha az országos méltóságokat viselőket törvényszerű eljárás nélkül tennék le a hivatalukról. A tömeg nem fogadta el ezt a szónoklatot és követelte, hogy az országgyűlés azonnal válasszon alkalmas nádort, addig ne is tárgyaljon semmiről.

A tömeg csitítására Sárkány Ambrus országbíró vállalkozott. Alig hittem a fülemnek, mikor azzal akarta elfogadtatni magát a gyűléssel, hogy bizonygatta, hogy két-hárman vannak vele együtt, akik igazán érdemet szereztek az ország szolgálatában. Nem véletlen, hogy szónoklatát ez után nem tudta befejezni, hazaárulónak, tolvajnak nevezték, sőt egyesek ott helyben le akarták kaszabolni.

A soron következő Thurzó Elek kincstárnok és Korlátkövi Péter főudvarmester már nem mertek megszólalni, de ez sem volt jó döntés, mert így minden korlátozás nélkül

szórta rájuk a vádakat a gyűlés: Thurzó Eleket parázna lengyel parasztnak, Korlátkövi Pétert máglyára valónak nevezték.

Az indulatok oly forróak lettek, hogy Szapolyai vajda, Werböczy és más hiteles emberek sem tudták a tömeget csitítani. Ekkor Ártándi Pált emelték néhányan vállukra, aki túliabálva a tömeget másnapra új nádor választását indítványozta. Nem is javasolhatott mást, hiszen Báthory István Zsigmond lengyel király pártján állt, míg Ártándi legfőbb támogatója a királyné a németeket pártolta. Őfelsége, akit láthatóan megviselt a gyűlés, másnapra ígérve választát, eltávozott.

Ekkor éjjel a főurak nem aludtak, mind saját életüket féltették. Körülvették Őfelségét és kérték, hogy azonnal térjen vissza Budára.

Másnap reggel derült ki, hogy az éjszaka leple alatt Báthory István nádor és Sárkány Ambrus elmenekültek. A szökés hírére a gyűlésen örömnépet tartottak, hazaárulóknak mondták ki a szökevényeket. Ekkor megjelent Drágffy Tamás és Szalaházy Tamás veszprémi püspök és elmondták, hogy Őfelsége igazságtalannak tartja azt, ha bárkit vizsgálat nélkül fosztanak meg hivatalától, ezért a vizsgálatot azonnal elrendelte. A tömeg nem kívánta elfogadni ezt az érvelést, és azonnali nádorválasztást követelt. Werböczy ezt ügyesen úgy tudta megakadályozni, hogy indítványozta, hogy a király felhatalmazását kérje a nádorválasztáshoz. A küldöttség térült-fordult és meghozta a nemeseknek kedvező választ, miszerint Őfelsége nem ellenzi a nádor választását. Ezután rövid szónoklatokat követően közfelkiáltással választották meg Werböczy Istvánt nádornak.

Werböczy Istvánról

Werböczy István hosszú tanulmányokat folytatott, így jól bírja a magyar mellett a latin, görög és német nyelvet. Korán felismerték a képességeit. Kezdetben Ugocsa országgyűlési követe, s mint ilyen, rétori képességeit igen hamar csillogtathatta nagy tömegek előtt. A törvényalkotásnak 1498-tól kezdve részese volt. 1500-ban és a következő évben a nemesség vezére és vezérszónoka lett. Őfelsége uralkodásának kezdetén főképp diplomáciai utakat járt, ő volt, ki a török veszély miatt megjárta Velencét, Rómát, Wormsot és Nürnberget. Őfelsége atyja megbízására 1504-ben elkezdte a szokásjog gyűjtését, ezt 1514-ben az országgyűlés a LXIII. törvénycikk formájában elfogadta és a király is megerősítette. Mivel azonban a Székely Dózsa György által vezetett parasztfelkelés felborított mindent az országban, végül a törvényre nem került rá királyi pecsét és így ki sem hirdették. Miután II. Ulászló király elhalálozott, Werböczy attól félve, hogy munkája kárba vész, 1517-ben Bécsben saját költségen kinyomtatta *Tripartitum opus iuris consuetudinarii inclyti regni Hungariae* cím alatt, melyet mi csak Tripartitumnak vagy Hármaskönyvnek nevezünk. Ugyan királyi pecsét azóta sem került a munkára, mégis úgy hírlik, hogy

a bíróságokon alkalmazzák. Hitében erős ember lévén 1521-ben, amikor V. Károly császárnál követségben járt, magával Lutherrel is vitázott. Mielőtt nádorrá lett volna, országbírói ítélőmester volt.

Werbőczy nádorsága alatt folytatódó országgyűlés, 1525

A nádorválasztás után, a hangadók ismét erőre kaptak és felbíztatták a gyűlést, hogy más országos méltóságokról is rendelkezzen. Így kiáltották ki kancellárnak Várday Pált, országbírónak Drágffy Jánost, tárnokmesternek Kanizsai Lászlót és horvát bánnak Frangepán Kristófot.

Ez a fejvesztett tisztségosztogatás már nem volt elfogadható Öfelsége számára és ennek hangot is adott, hiszen azt mindenki tudja, hogy ezek az adományozások és kinevezések a király jogához tartoznak. Öfelsége csalódottan látta, hogy hiába tiltakozott, a gyűlésen résztvevők vígasságokon mulatták az időt. Öfelségének be kellett látnia, hogy ducunt fata volentem, nolentem trahunt⁶⁹.

Július 5-én Öfelsége kíséretével újra a gyűlésbe szállt, és a dolgok rendezése végett kérte, hogy a gyűlésen lévők adják elő követeléseiket. Ezután, mintha megbeszélték volna előre, a tömegből kivált tíz nemes előadta, hogy Werbőczy nádornak történő megválasztását kéri elsőként Öfelségétől megerősíteni. Mivel a nádorválasztást Öfelsége engedélyével tartották, így a kinevezéshez Öfelsége hozzájárult, és Korlátkövi Péter főudvarmester hirdette ki, hogy attól kezdve Werbőczy a nádor. Az éljenzés közben Werbőczy színleg könyörgött, hogy ezt a hatalmas terhet ne rakják rá, mert nincs képessége arra, hogy a kívánalmaknak eleget tegyen. A tömeg zúgolódva követelte Werbőczytól, hogy álljon helyt, mert a tisztséget csak ő képes most ellátni. Végül az új nádor csak beleegyezett abba, hogy Magyarország méltóságai közül a legmagasabb legyen az övé. Esküt tett, aztán gyakorlottnak tűnő módon Öfelsége jobbán lévő székbe vetette magát. Nem tudta még, hogy rá is vár a sors fordulata: etium ille est fur, qui fidutiam hominum rapit.⁷⁰

Werbőczy a nemesség további kívánságait újra ismertette: kérte Öfelségét, hogy nevezze ki esztergomi érseknek és kancellárnak Várday Pált, országbírónak Drágffy Jánost, tárnokmesternek Kanizsai Lászlót, horvát bánnak Bodó Ferencet, budai tiszttartónak Dóczy Jánost, valamint kincstárnoknak Szerencsés Imrét. Emlékeztetnék arra, hogy Szerencsés Imrét nem sokkal ezelőtt ugyanez a nemesség még máglyára akarta küldeni. A fordulat oka az volt, hogy Fortunatus, megérezve a lehetőséget, azt híresztelte, hogy majd bebizonyítja a Fuggerek egymillió forintos csalását.

⁶⁹ 'vezetik a végzetek az akarót, a nem akarót vonszolják'

⁷⁰ 'az is tolvaj aki az emberek bizalmát meglopja'

A kedélyeket felkorbácsolta, hogy oda kellett volna adni az Újlaki hagyatékot az erdélyi vajdának, és oda kellett volna adományozni az elmenekült Sárkány Ambrus jószágait Bodónak. Követelték továbbá, hogy Ófelsége ne feledkezzen meg Frangepán Kristóf érdemeiről és veressen jó pénzt.

Ófelsége úgy nyilatkozott, hogy Budára érven a hivatalok átadásával kapcsolatos teendőket is megejti. A király ez után július 6-án eltávozott és megtért Budára, abban a hitben, hogy végre lecsendesednek a viták.

A gyűlés is befejezte a munkát és 1526 Szent György napjára kitűzte a következő gyűlést.

Megalakul a Kalandosnak nevezett szövetség, 1525

Ahogy az várható volt, az esztergomi érsek azonnal főúri szövetség szervezésébe kezdett a hatvani országgyűlés eredményeinek megsemmisítésére, mely Kalandosnak nevezte magát. Burgio azt hitte, hogy az erdélyi vajda áll az események mögött.

Burgio és Szapolyai János, 1525

A szegény jó Burgio, ki teljesen magyarrá lett, úgy vélte, hogy extra Hungariam, non est vita.⁷¹ Volt elgondolás abban, amit hitt, miszerint Szapolyai Jánosnak nagyobb lett a Kalandos szövetség létrejöttével a hatalma, mint a királynak. Hiszen valójában ő tette nádorrá Werbőczyt, tőle került függésbe az esztergomi érsek, és ráadásul a veszprémi püspök lett a kancellár, aki pártállását tekintve ugyanolyan, mint az esztergomi érsek. Hozzá kell tenni, hogy a király végül nem járult hozzá Várday kinevezéséhez. Burgio szerint a kincstárnokot az előbbiek emelik fel a hivatalra, és persze az országtanács nyolc nemesi ülnöke is a vajda asztala alól eszik. S hogy a kép teljes legyen, Szapolyai elérte, hogy a megyék kapitányai is az ő emberei legyenek, így aztán a fegyveres erő is biztosítva van arra az esetre, ha be kell vetni azt. Én mondogattam Burgiónak, hogy *falsa tempore ac spatio vanescunt*,⁷² ő viszont azt állította, hogy *fata obstant*.⁷³ Július elején tehát Burgio nem sok mindent tehetett, hacsak azt nem, hogy a Fugger-ház vagyonleltárának elkészítésénél szemeit az elszámolásra vetette és elérte, hogy az Öszentségétől származó pénzes ládákat lepecsételjék és azokat Bornemissza János házában őrizzék.

⁷¹ 'Magyarországon kívül nincs élet'

⁷² 'a hamisságok idővel semmivé lesznek'

⁷³ 'a sors ellenáll'

A júliusi országtanács, 1525

Július 11-én tartotta első ülését az új országtanács, ezen Báthory István is megjelent. Báthory a nádor helyére, Őfelsége jobbjára kívánt ülni, aminek természetesen Werbőczy ellenállt, és olyan heves vita keletkezett, hogy a fegyverek előkerülésétől is tartani kellett, ezért Őfelsége és a tanács többi tagja óvatosan egyesével elhagyta az üléstermet. A vitából az derült ki, hogy Báthory István csak akkor adta volna át a méltóságot, ha törvényes eljárásban a vádak alaposágát megállapítják, Werbőczy pedig arra hivatkozott, hogy őt az országgyűlés választotta meg és a király is jóváhagyta a választást. Mindennek egyetlen jó hatása volt: felrázta Őfelségét, aki korábban panaszkolt nekem, hogy atyja búskomorságát érezte megtelepedni magán, mintha rossz lenne a vér, melyből életet nyert. Bátorítottam, hogy semelyik fiú sem tartozik elszámolni apja vétkeiért, s főképp olyan vétkekért nem, melyekért az apa sem teljesen felelős. Intettem Őfelségét tisztelettel, hogy örüljön az élet apróságainak is: etiam capillus unus habet umbram suam.⁷⁴

A lengyel követ kihallgatásai, 1525

Őfelsége a zajos országtanácsi ülést követően pártot váltott. Július 15-én a királyné személyes lakosztályába kérette az egyik lengyel követet, aki előtt kijelentette, hogy a hatvani országgyűlés határozataiba csak azért egyezett bele, mert féltette Magyarországot egy lázadás kitörésétől. Szegény Karukowsky követ egyik lábáról a másikra állt, nem értette, hogy miért pont neki kell ezt meghallgatnia. Őfelsége másnap, mikor hivatalosan is elbocsátotta Karukowskyt, az erdélyi vajdával közösséget tartó urak előtt, a követnek mondottaktól eltérően azt jelentette ki, hogy a Zsigmond király által támogatott Szapolyai fivéreket ő is oly becsben tartja, mint maga a lengyel király. Hogy mindez ne legyen elég, a követ tényleges elutazásakor, július 18-án titokban ismét tárgyalt Őfelségével, aki ekkor azt kérte, hogy a követ járjon el, hogy a lengyel király eljöjjön Budára a királyi tekintély helyreállítására.

Zsigmond lengyel királytól kért segítség, 1525

Őfelsége néhány nap után nyíltan beszélt arról, hogy királyi nagybátyja segítségét kéri. Ki más, mint Szalkai érsek úr ragadta meg az alkalmat, hogy a találkozót Olmützben előkészíthesse szeptember elejére. Érvei, mint mindig, most is helyükön voltak: javasolta, hogy Őfelsége Pozsonyba, vagy esetleg Nagyszombatba hívja össze az országgyűlést, ahová a lengyel királlyal az oldalán vonulhatna be. Campeggio is egyetértett az érsek-

⁷⁴ 'egyetlen hajszálnak is van árnyéka'

kel. Azt azért a dolgok rendjének megőrzése végett leírom, hogy Campeggio ezt úgy képzelte el, hogy a királyné Budán marad, hogy Zsigmond király eltántoríthassa őt a veszélyes lutheránus tanoktól. Ezzel szemben Szalkai érsek kifejezetten kívánta, hogy a királyné is emelje jelenlétével az esemény fényét.

Zsigmond király a találkozás napját hónapról hónapra távolabb lopta: bölcs ember, aki tudta, hogy egy ilyen fellépés amellet, hogy kétséges sikerrel kecsegtet, nagyon is visszafelé sülnhet el. Ráadásul a tizenkét éves Hedvig lányával kapcsolatban szép reményeket dédelgetett, s ebbe nem fért bele a magyarokkal közös kockázatvállalás.

Soha véget nem érő pártoskodás, 1525

A főurak és a nemesek nem nyugodhattak. Egyik oldalt álltak az esztergomi érsek, az erdélyi vajda, Werbőczy nádor, Dóczy János, ki a kincstárságot kapta meg, és természetesen az országtanács nemesi ülnökei. Ezek mind bírták a királyné támogatását. Ugyanakkor nem kisebb erő állott ezekkel szemben, mint a sértett Báthory István vezette Kalandosok társasága, akik száma biztosan meghaladta a nyolcvan–száz főt, egyesek kétszáz és annál is több résztvevőről beszélnek. Volt valaki, aki azonban a pártoskodás elejétől kezdve mindkét oldalon húzta a hasznót, s ez persze nem lehetett más, mint Szalkai érsek úr, és ezt Burgio jelentette is Rómába. Az érseken kívül még egy ember volt, aki jól forgatta magát, s ez Thurzó úr. Thurzó Elek a Kalandosokat erősen beajánlotta a királynénak, és szinte mindent megígért neki, így például, hogy előmozdítja a tekintélyük helyreállítását, valamint, hogy a királyságot illető jövedelmeket hiánytalanul újra Öfelsége hatáskörébe fogja venni.

Burgio az esztergomi érsekkel szemben, 1525

Burgio nem volt felkészülve ezekre az eseményekre. Mikor tavaly ősszel megtudta, mi is folyik az orra előtt, tőle szokatlan módon és hevesen vonta kérdőre Szalkait, és nem tartotta vissza magát attól sem, hogy – akár nyíltan – szidalmazza az érseket. Hallottam, amint Szent Ambrus szavaival próbálta korholni az érseket, aki szemmel láthatóan érdeklődve figyelte a nuncius próbálkozásait:

Febris nostra avaritia est,
febris nostra libido est,
febris nostra luxuria est,
febris nostra ambitio est,
febris nostra iracundia est.⁷⁵

⁷⁵ 'A mi betegségünk a kapzsiság, a mi betegségünk a bujaság, a mi betegségünk a fényűzés, a mi betegségünk a törtetés, a mi betegségünk a harag.'

A Fugger-vizsgálat, 1525

Az országtanács legelső feladataként nem kevesebbet tűzött ki, minthogy vizsgálja meg a Fugger-ház és a Thurzók számadáskönyveit. A Fuggerek érdekében a császár Eberstein Vilmost, a lengyelek királya Nipschitz Miklóst, Ferdinánd főherceg pedig Lamparter Jánost állította ki vezértárgyalónak. Burgióra megint hálátlan szerep hárult, Öszentsége őt bízta meg a magyar tárgyalóküldöttség vezetésével. Igen súlyos vádakat kellett tisztázni, ezért többen fogtak hozzá annak kiderítéséhez, hogy története törvénytelenység, ám végül csak arra kellett jutniuk, hogyha volt is ilyen, annak nyomát nem találják. Kisebb gond volt, hogy híre ment a fiaskónak, a nagyobb az, hogy hosszú hónapokon át kongott az ürességtől a kincstárunk, hiszen a pénzt az országban a Fuggerek forgatták. Kölcsönöket nem kapott a kincstárnok, de én ezt különösen nagy szerencsének tartom: olyan uzsoraajánlatokat is elfogadott volna, amelyek rögvest teljes kiszolgáltatottságba taszították volna az országot. Mivel tehát a Fuggereken és Thurzókön fogást nem talált az országtanács, égő orcával kezdett tárgyalásba a bevádoltakkal. El lehet képzelni ezeket a tárgyalásokat... Végül augusztus 26-án egy olyan megállapodás született, melyet mindkét fél sikernek tudott be: a megvádoltak mentesültek a számadás alól, visszakapták azokat a javaikat, melyeket korábban elkoboztak, leszámítva a Besztercebányán található bányáikat, és persze visszakapta szabadságát a lefogott Hans Albert is. Másrésről Őfelségének elengedték a neki kölcsönzött összegeket, illetve vállaltak négyszer ötvenezer forint fizetését, s ebből akkor ki is fizették az első részt. Azóta tudjuk, hogy a háromszor ötvenezer forintot a Fuggerek nem fizették ki, mivel az ügynökeik által kötött megállapodást a tulajdonosok később nem hagyták jóvá. Ezek a fizetés helyett most kétszázötvenezer forintnál is nagyobb összegben kártérítés fizetését követelik. Mivel ismerték a magyarok húzó-halasztó tárgyalási módját, rögvest Öszentsége és más országok fejedelmeihez is előterjesztették kérésüket, hogy az összeget préseljék ki szegény Őfelségéből. Örök tanulság ez számunkra: vigyázni kell a pénzforgatókkal, nem szabad bántani, de még inkább az oldalunkra kell állítani őket, hiszen hiába minden hit, hűség és dicsőség, ezeken nem lehet jószágot venni. Csak a pénz beszél és irányít mindent, végső soron a törököket is, kár azt gondolni, hogy a hit mozgatna valamit is. Az anyag szintjén a hit mozgat, ám felette, a pénz.⁷⁶

⁷⁶ Az utolsó két mondatot – vélhetően – a krónika szerzője megpróbálta kisatírozni, ami akkor sikerült is, azonban a legújabb technikák a két tintát – tudniillik az íráskori, és a satírozáskor használtat – el tudta különíteni egymástól. Nem is csodálkozhatunk ezen: kevesebért is máglyahalált haltak sokan. Itt jegyezzük meg, hogy az egész krónikát áthatja egy lázadó szellemiség, így valójában nem kész alkotásnak, hanem egy saját felhasználásra készült piszkozatnak tekinthetjük. Erre utalnak azok a krónikában mindenhol fellelhető csonkítások, melyeket nyilvánvalóan nem az okirat elhasználódása okozott: az eredeti iraton rendre feltűnnek – főleg a kritikus események tárgyalásánál – a kiszakítások, áthúzások, javítások, sőt a levéltárosok nem egy esetben mutatták ki az oldalakat ért olyan behatásokat, melyek titkosírással utalnak.

Rossz pénz verésének tilalma, 1525

Szeptember 1. napján Őfelsége az 1521. augusztus 22-én először kibocsátott nova monetának, azaz a névértékénél is csekélyebb értékű pénznek a verését megtiltotta.

Bányászlázadások, 1525

Szeptember közepén szövetségre léptek a türelmüket vesztett felvidéki bányászok, ami nagyon aggasztó volt. 17-én és 18-án a felbőszült tömeg rárontott a selmecbányai kamaraispáni börtönre és az ott tartott társaikat kiszabadították.

Szulejmán szultán és Zsigmond lengyel király megállapodása, 1525

November 15-én a lengyelek királya aláírta a békeszerződést a törökökkel, amiből az következett, hogy Zsigmond királyhoz ezután már nem szaladhatunk segítségért. Én megértettem a lengyeleket, ők nem úgy jártak, mint mi: végig tárgyaltak, nekünk viszont öt éve már nem volt diplomáciai kapcsolatunk a törökökkel. Őfelsége végtelenül el volt keseredve, a szerződést úgy élte meg, hogy egyetlen szeretett rokona, a nagybátyja magára hagyta. Ezidőtájt Őfelsége megkomolyodott, initium sapientiae est timor Domini⁷⁷.

Utólagos tisztázó tárgyalások a Fuggerek ügyében, 1525

December 2-án megkezdődtek a kudarcos Fugger-ügy tisztázását célzó tárgyalások Szalkai érsek felügyelete és házigazdasága alatt. A követek szószólója megint Burgio lett, aki kérte, hogy Őfelsége igazolja, hogy milyen vádak alapján indult a támadás a Fuggerház ellen. Szalkai érsek Őfelsége helyett válaszolt, és a kérdésre váddal felelt, megvádolva a követeket, hogy Őfelsége intézkedéseit kívánják felülbírálni. Ahogy az várható volt, az első napon csak eddig jutottak, majd december 3-án Őfelsége Szalkai érsek tanácsára a tárgyalások lefolytatásának feltételül azt tűzte ki, hogy az eredeti megállapodás szerint a Fuggerek fizessék meg a háromszor ötvenezer forintnyi tartozásukat. A követeket meglepte ez az okoskodás és hogy időt nyerjenek, javasolták, hogy Őfelsége kímélése érdekében a magyarok biztosokat jelöljenek ki a tárgyalásra. A komédia úgy folytatódott, ahogy Szalkai érsek mindezt előre megírta: kijelölt biztos lett az egri püspök, a főudvar-

⁷⁷ 'a bölcsesség kezdete az Úr félelme'

mester, és a mindig és mindenhogyan felhasználhatónak bizonyuló Fortunatus Imre. A biztosok azt a kényelmes álláspontot közölték a követekkel, hogy Őfelsége a maga részéről a korábbi megállapodáshoz ragaszkodik. Süketek párbeszéde zajlott, persze azért tudni lehetett, arra megy ki a játék, hogy a követek maguk adják fel a várakozást, és távozzanak. Így is lett, Szalkai érsek jól bevált régi mesterkedéseinek ismét eredményes következményei lettek. Látszólagos eredménynek mondom, mert a latinoknak igaza van: iustitia est regnorum fundamentum.⁷⁸

Adófizetés megtagadása, 1525

Arra nem sokan számítottak, hogy a tárgyalások megszakadása újabb, súlyosabb következményeket ró majd a kincstárra: a fizetésre kötelesek visszaautasították az adót arra hivatkozva, hogy még mindig vannak idegen országbeliek Őfelsége udvarában, vagy egyszerűen azért nem fizettek, mert a németek javára nem kívántak fizetni. A logika ugyanaz volt, mint amit az érsek alkalmazott korábban, csak visszafelé kezdtek működtetni. Olyan az ország, mint amilyenek a vezetői, és fordítva is igaz. Hihetetlen volt ezt látni, különösen miután már a parasztok is ugyanezt mondták uraiknak. Így terjedt szélesebben szét ez a méreg az ország testében. Hiába mondtam Őfelségének, hogy egy egész országot nem lehet börtönbe vetni, és az országos ellenkezés könnyen csaphat át fegyveres ellenállásba, hajthatatlan volt. Kevesen voltunk, kik azt kívántuk megértetni Őfelségével, hogy ha a török ilyen viszonyok között ront ránk, a véres kardot hordózókat csak mutatványosnak fogják tartani, és senki nem áll fegyverbe majd.

Fegyveresek elégedetlenkednek, 1525

Nem sokkal ezután sok helyről jelentették, hogy a zsoldosok és katonák csapatokban hagyták el a szolgálatot, a parancsnokaik halálbüntetéssel való fenyegetéssel sem tudták őket álláshelyükön tartani. Ennek oka, hogy nem fogadták már el a rontott minőségű pénzt, és az országtanács semmit nem tett annak érdekében, hogy a hatvani országgyűlés által elfogadott törvényeket legalább részben betartsa és elkezdje beváltani a rossz pénzt egy a kettő arányban. Egyetlen lépés az volt, amit már említettem: Őfelsége betiltotta a rossz pénz verését.

⁷⁸ 'az igazság az országok/királyságok talpköve'

Burgio kitart a magyarok mellett, 1525

Burgio az események láttán nyilvánosan megtépdeste a szakállát, de továbbra is kereste azokat a megoldásokat, melyek a magyarok számára a legjobbak voltak. Nem tudom mit szeret ez az ember bennünk, akik folytonosan saját érdekünk szerint formáljuk az igazságot, de tagadhatatlan, hogy a nuncius úr atyafi lett, mióta bajainkban és nélkülözéseinkben részesült. Ha nem lenne közöttünk, mintha fél karomat vágnák le, és ha egyszer ő feladja a szolgálatát, nem tudom, miben bízhatnánk.

Tomori Pál tehetetlensége, 1525

Tomori Pál érsek úr sem tudott mit tenni, az erősségek ablakából leste, mikor hoznak már jó hírt, eleséget, pénzt, esetleg katonaságot. Úgy hírlik, még a törökökkel is üzletelt, késeket adott el nekik, hogy katonáit fizethesse. Végül ereje sem volt ahhoz – persze szíve sem – hogy a fizetetlen fegyvereseit tovább marasztalja. Ahogyan nem lehet egy országot börtönbe vetni, úgy nem lehet az egész katonaságot fogságra ítélni: nem lesz, ki őrizze őket. Emiatt nézte el, hogy katonái néha magyarokat fosztogattak, jobb esetben átszöktek török területre rabolni, legalább ezek betevője felől nem kellett gondoskodnia. Mikor Budán járt, borozgatások végén sokszor mesél nekem arról, hogy milyen szép időket éltek azok, akik Hunyadi Mátyás élete végén szolgálatban voltak. „Rend, rend és rend, ez kellene” mondogatja minduntalan, s ha szokimondóbb kedvében találhatik, akkor az összefogást emlegeti. Szavait, mint a tiszta forrás vizét iszom: jó és megpróbált ember ő, kívánom, hogy életével betelve, csendesesen, érseki tisztségét letéve, szerzetesi magányban elmélkedéssel tölthesse idős napjait.

Ősszel érkező hírek az Török Birodalomból, 1525

Még szeptember vége felé érkezett a figyelmeztetés a kalocsai érsek török fogságba esett titkáráról, hogy Bali bég a szultántól azt a parancsot kapta, hogy ostromolja meg Péterváradot. A tikár szerint az sem volt kizárható, hogy ostrom éri majd Szávaszentdemetert és Titelt is, illetve hogy eredménytelen ostrom esetén a török a maga gyalogsága számára erősséget fog építeni a Száva és a Duna között. Ez a gyaloghad úgy kétszáz emberre rúghat, és a célja az volna, mint Nándorfehérvár esetében: megnyissa a kaput Magyarország felé, illetve megakadályozza a magyar betöréseket török területre.

Őfelsége a hírekre megindította az ekkor szokásos, de láthatóan felettébb lassú hivatali eljárást, ami alatt példának okáért az írnokok munkáját is értem, ugyanis egy irat elkészítése önmagában általában tíz napot is igénybe szokott venni. Mire a felhívások

a megyékhez és urakhoz eljutott, az több mint egy hónap, így ebben az esetben le kellett volna mondani a várakról, ha Tomori Pál erőt nem vett volna a seregén és nem szállt hadba a törökök ellen. Tomori lement a Szerémségbe, hogy várja a törököket, akik a Száván akartak átkelni.

Az elmaradó török támadás hatása, 1525

A zűrzavart fokozta, hogy 1525-ben végül elmaradt Bali bég jövetele, így a sok hangoskodó és tenni nem akaró uraság kárörvendve mutogatott azokra, akik korábban valamit tettek a hírek hallatára. Ez persze azt eredményezte, hogy később azok, akik ekkor még rendben felálltak a haza védelmére, maguk is ülve maradtak. Ha idén, 1526-ban támadna a török, biztos vagyok benne, hogy a híreket kétkedve fogják fogadni, és ez egy valós támadás esetén súlyos késlekedést okoz majd. Tomori, mivel jól tudta, hogy manapság már ahhoz is sokat kell küzdeni, hogy később, egyáltalán keveset tudjunk tenni, a temesi ispánnal Szabács vára alá ment portyázni és a közelben felprédált egy várost, Kolicsot. Itt is védelmembe kell vennem Tomorit, keresztényietlen cselekedete láttán: ha Tomori nem ütközik meg a törökökkel és nem prédálja fel a várost, a katonái sehogy sem juthattak volna semmihez hozzá, hiszen Budáról nem kaptak semmit és csak a harci szellemüket veszítették volna, ami a végvidéken végzetes.

Tomori Pál magára marad, 1525

Amikor fény derült Tomori portyázására, azok az urak, akik addig Tomori alá küldték bandériumaikat, gyorsan kivonták onnan, mondván, hogy az ő kárukra senki se vitézkedjék. Mikor pedig ennek híre ment, Burgio is visszahívatta Őszentsége zsoldosait, hogyha későbbiekben Pétervárad mégiscsak elesne, senki ne mondja, hogy ezt Őszentsége zsoldosai okozták. Burgióban legalább annyi tisztesség volt, hogy kijelentette, hogyha az urak visszaküldik kellő számban bandériumaikat, akkor ő is így fog tenni a pápai zsoldosokkal. Azt is hozzá kell tennem, hogy Burgio csak akkor hívatta vissza a zsoldosokat, amikor már az összes bandériumbeli fegyveres eltávozott.

Török cselvetés a horvátokkal, 1525

Október elején Horvátországba jött egy szultáni követ, s úgy nyilatkozott, hogy ha a horvátországiak Ferdinánd főherceg területei felé zavartalan utat biztosítanak a töröknek, adómentességet kapnak és azt, hogy áthaladáskor velük szemben kíméletesek lesznek.

Titel feldúlása, Pétervárad nehézségei, 1525

Bali bég egy kisebb csapatot küldött Titel feldúlására és felgyújtására, ahol közel száz ottmaradott szerencsétlent rabigába is hajtott. Emiatt decemberben Burgio azonnal megpróbálta elérni a megyéknél és az uraknál, hogy azok újra (vagy tán először végre) küldjenek segítséget, s akkor ő is tartja a szavát a pápai zsoldosokkal kapcsolatban. Mindez teljesen hatástalan maradt, Pétervárad védők és ellátás nélkül rettegett a törökök árnyékában, és Tomori Pál sem kapta meg azt az összeget, amiből tartozását rendezni tudta volna és kifizethette volna legalább a saját seregének zsoldját.

Franciaország kiegyezése Szulejmánnal, 1525

Mialatt Zsigmond lengyel király november hónap 15-én békét kötött Isztambulban Szulejmánnal, addig a mi Kalandosaink Kecskeméten üléseztek hosszan, még mindig azért, hogy a hatvani országgyűlés eredményeit megsemmisítsék. Nem sokkal ezután, a Madridban a rabok kenyerén élő Ferenc francia király helyett az országát régensként kormányzó anyja, Savoyai Lujza békekövetséget indított Isztambulba. Hogy fájdalmunk nagyobb legyen, a követséget a mi Frangepán Kristófunk rokona, Frangepán János vezette, aki idén, 1526. február 6-án tért vissza Franciaországba a hírrel, hogy Szulejmán elfogadta a békeajánlatot. Ám ne szaladjunk előrébb a kelleténél!

A béke és háború ügye 1525. évben

Mivel háborús évnek nézünk elébe, a tavalyi év történetéből a legfontosabb eseményeket elkülönítve vetem papírra.

Békekötési kísérlet a törökökkel, 1525

1524. év végén több forrásból is azt lehetett hallani, hogy a törökökkel való békekötést úgy lehetett volna elérni, ha Szulejmánt a seregével átengedtük volna Magyarországon. Tudta ezt mindenki, mert mikor Szulejmán a lengyel követekkel tárgyalt az ő különbségükről, azt üzenté, hogy velünk is kötne hasonló békét. Érdeemes ránézni a földabroszra, mekkora terület mentesülhetett volna a háborútól. Így viszont tudott volt az is, hogy ha a Jagellók uralta országokkal békét kötne Szulejmán, akkor vélhetően Itália ellen vonulna, s ez sokaknak nagyon nem tetszett. Mikor Campeggio meghallotta ezeket a híreket, Szalkai érseket nagy haraggal vonta kérdőre. Szalkai természetesen azt bizony-

gatta, hogy a török békéről már a beszéd is nagy bűn, s tagadta, hogy bármilyen követet küldtünk volna Szulejmánhoz. Igen ám, de már május első hetében különleges követ érkezett Zsigmond lengyel királytól, aki felajánlotta a törökök felé közvetítést. Burgio, ekkor már jól ismerve Szalkai érsek cselvetéseit, azt jelentette Őzsentségének, hogy egyértelmű, hogy a békeközvetítést valójában nem a lengyelek, hanem a magyarok akarják.

Campeggio és Burgio ebben az időben igen sokat rágódott ezen a dolgon, majd kijelentették, hogy addig folytatható ilyen tárgyalás, ameddig az a kereszténységre hátrányt nem hoz. A kedves pápai követek nyilatkozatában azonban az is szerepelt, hogy Magyarországnak szavatolnia kell, hogy Itália földjét és országait a török nem fogja támadni, mintha ezt a Mennyei Atyán kívül bárki is tudná szavatoltatni. Ugyanakkor sokunkban újra bizalmat ébresztett Őzsentségének üzenete, mely a béketárgyalásokat önmagában nem ellenezte.

Ilyen előzmények ellenére a Rákoson tartott országgyűlés elvetette a béke gondolatát, még csak vitázni sem vitázott róla. A zűrzavaros hatvani országgyűlés után Őfelsége a nyilvánosság tudtával kérte meg Zsigmond királyt, hogy a magyarok nevében ne alkudozzon a békéről, mert remélhető egy nagy összefogás a törökök ellen, ám közben titokban az ellenkezőjére bízta nagybátyját. Mindez 1525 júliusában történt. Nem tudom, ki tud kiigazodni rajtunk, ha így viselkedünk.

Ahogy azt írtam korábban, Szulejmán Lengyelországgal végül tényleg megkötötte a békét. A követ visszatérőben elmondta, hogy megpróbálta Magyarország ügyét is előterjeszteni, de Ibrahim nagyvezír ezelől elzárkózott, s annyit mondott, hogy ha a lengyel király maga terjeszti elő ezt a kérelmét, akkor Szulejmán szultán talán meghallgatja őt. Tudjuk, hogy Szulejmánnak Magyarországgal kapcsolatos teljhatalmú megbízottja Ibrahim nagyvezír, így aztán még tavaly év végén követet menesztett Őfelsége Zsigmond királyhoz, hogy az segítsen valamilyen fegyvernyugvást elérni. Rontott a helyzetünkön, hogy míg mi titokban, addig Horvátország rendjei nyíltan egyezkedtek a törökökkel. El sem tudom képzelni, mit gondolhatnak rólunk a nemrégiben még a nevünket rettegő szomszédaink: annyira gyenge volna Őfelsége, hogy az ország részekre szakadt?

Frangepán Kristóf elüldözése, 1525

Meg kell emlékeznem Jajca hős felmentőjének, Frangepán Kristófnak a históriájáról, mely rossz hírünket vitte szomszédainkhoz. Frangepán 1525 júliusában érkezett Budára, hogy az országnak nyújtott szolgálataiért kiérdemelt és a részére megítélt adományt átvegye. Ilyen adomány volt Zengg városa, melyet azonban a hatvani országgyűlés megakadályozott átadni. Frangepán úr augusztus végéig várta, hogy az adományt megkapja, majd 30-án az országtanácsban próbálta elérni, hogy az ügyében eljárjunk. Itt szóváltásba keveredett Szalkai érsekkel, aki Őfelsége nevében kérte Frangepánt, hogy

legyen türelemmel, aki azonban azt mondta, hogy nem bízik Ófelsége ígéretében. Szalkai érsek emiatt Frangepánt hazugnak nevezte, majd a veszekedés elfajult, és Szalkai meg-rángatta Frangepán szakállát, melyet a fogsága óta nem vágott le. Frangepán ezt a sértés nem tudta elnézni és arcon ütötte Szalkai érseket. Ófelsége mindkettőjüket megszidta és elmondta, hogy különösen azért fáj neki az, ami történt, mert mindkettőjüket az atyjának tekinti. Mivel azonban esztergomi érseket bántalmazta Frangepán, nem volt mit tenni, Ófelsége bezáratta őt a Csonkatoronyba. Erre aztán azonnal megjelent Batthyány Ferenc a horvát főurakkal, hogy magukat túszként felajánlják Frangepán szabadságáért. Biztosak lehetünk abban, hogy Szalkai érsek jól kitervelte mindezt és pontosan tudta, hogy hogyan tegye el láb alól a Jajcai hőst annak érdekében, hogy a gond megoldódjon. A gond pedig valójában az volt, hogy Tahy János bánt – aki Szalkai jó embere – meg akarták fosztani a hivatalától és arra Frangepánt szerették volna ültetni. Burgio és a királyné óvatosan próbálta békességre bírni Szalkait és Frangepánt. A békülés a színen három nap múlva megtörtént, csak hogy Frangepán tudva, hogy Szalkai valójában soha nem békül meg, önként eltávozott. Hihetetlen, de Szalkai érseknek sikerült legyőznie azt, akit a csatátéren nem ért kudarc. Hogy miért is fontos ez? Példának okáért azért is, mert Frangepán úr még a rövid fogsága alatt, szeptember 14-én keltezett egy levelet Velence dogejának erről az ügyről, így a hír rövid idő alatt mindenhova eljutott, még VIII. Henrik angol király udvarában is beszédtema volt egy időre. Kérdeztették is útfélen a kereskedők, milyen ország az, ahol ilyesmi megtörténhet? Még azt is leírom, hogy Frangepán bezáratása után nem sokkal Bornemissza János és Batthyány Ferenc emberei között vita támadt Budán a várkapu előtt, ennek eredményeként sebesültek és halottak is maradtak. *Odi profanum vulgus et arceo*⁷⁹.

Az elmaradt zágrábi országgyűlés, 1525

Ófelsége, Werbőczy nádortól kapott tanácsok alapján országgyűlést hirdetett ki Zágrábba, mert abban hitt, hogy ott személyével minden vitát fel fog tudni oldani, és egyesíteni tudja a magyar és horvát erőket a törökök elleni harchoz. Istennek hála, Burgio ismét résen volt és megértette Ófelségével, hogy nem lenne számára biztonságos az út, és ráadásul Szulejmán a kémei által minderről értesülve vélhetően kapna az alkalmon megtámadni Szlavóniát. Ófelsége Werbőczy és Burgio között őrlődött és végül belátta, hogy a tervezett vállalkozás csekély reménnyel és sok veszéllyel járna. Burgio végül azt tanácsolta Ófelségének, hogy maradjon Budán és a Szlavóniába küldeni készült bandériumokat küldje gyorsan Tomori megsegítésére, a veszélyben lévő Péterváradra.

⁷⁹ 'gyűlölöm a hitvány tömeget és távol tartom magam tőle'

Az urak és Őfelsége végül belátták, hogy újfent Burgio látta jól a dolgok állását. Hogy Őfelsége tekintélye megmaradjon, a zágrábi országgyűlés összehívását azzal vonták vissza, hogy ott éppen pestisjárvány pusztít.

Jajca ismét segítséget kér, 1525

Októberben Budára érkeztek újabb követek, akiket a jajcai bánok küldtek, hogy Őfelsége tudtára adják, ha nem kapnak azonnal segítséget, az erősséget képtelenek lesznek tartani. A követek az országtanácsban süket füleket találtak, ezért gyorsan visszamentek, hogy legalább maguk erejével erősítsék az ottmaradottakat. Az országtanács csak addig jutott, hogy felajánlotta Jajca javára az erdélyi királyi jövedelmek egy részét. Ez ismét olyan intézkedés volt, ami rossz hírünket keltette, hiszen ezek a jövedelmek nem voltak beszedve, eziránt még csak akkoriban kezdődtek az intézkedések. Burgio háromezer forintot, majd ő utána a pénzkiadásban mindig óvatos Szalkai érsek ezer forintot adott kölcsön, hogy ennivalót vehessenek a megszorultak.

A horvát urak magánbékéi, 1525

Nyilvánvaló, hogy ebben a helyzetben Horvátország segítséget nem kaphatott Magyarországtól, miközben a török éppen őket kószolgatta. Emiatt törvényszerű volt, hogy újra a törököknek való meghódolással fenyegezzék meg az udvart. Októberben nem egy horvát főúrról derült ki, hogy különadót fizetett a törököknek azért, hogy őt ne háborgassák. Csodálkoznunk kell-e azon, hogy nem kaptunk sehonnan segítséget? Ki segítene egy olyan királyt, akinek az országában a rendetlenséget rendnek fogadják el?

A horvát urak utolsó segítségkérése, 1525

Október elején érkeztek Korbáviai János követei Budára, akik ismertették a törökök ajánlatát, mely lényegében azt tartalmazta, hogy Szulejmán visszaad nekik mindent, amit elfoglalt és el fog foglalni Szlavóniában, viszont a teljes területen szabad átvonulást kért a hadak számára.

A horvát követek által elmondottak mindenkit megdöbbenettek, példa nélküli helyzet állt elő, Őfelsége mintha megszűnt volna királynak lenni a horvát területeken. A tehetetlen urakat Burgio rázta fel, egyesével járva körbe őket, hogy akadályozzák meg ezt a megállapodást, mert akkor Magyarország nem tarthatja magát. Az urak össbesültek és a lehető legrosszabb választ adták: a Ferdinánd főherceg pártján álló és

saját vagyonát is féltő Korbáviai Jánost adománnyal akarták kiengesztelni, s ezáltal elérni, hogy ne kössön ilyen békét. A követek hazatértek, s tudjuk, hogy az urak ajánlatát, mely valójában megvesztegetés volt, Horvátországban sértésnek tekintették. Egy utolsó követiséget küldtek Ófelségéhez decemberben, amely végleges elhatározásként jelentette, hogy a horvátok azonnali és jelentős segítség hiányában egyezséget kötnek a szultánnal. Ófelsége csak kitartásra tudta kérlelni őket, valamint leküldte Horvátországba Batthyány Ferenc és Bánffy Zsigmond urakat, hogy az elszakadást akadályozzák meg. Batthyányi Ferencet kiváló képességei mellett azért is küldte, mert neki jelentős szerepe volt abban, hogy a Székely Dózsa György által vezetett parasztfelkelést leverjék korábban. Magam kockázatosnak tartottam Batthyányi küldetését több ok miatt, s nem kellett csalatkoznom gondolatomban, hamar kiderült, hogy Batthyányinak amennyi jó tulajdonsága van, legalább van ugyanannyi rossz is.

Búcsú az 1525 évtől

Sokan úgy gondoljuk, hogy 1526-ban szultáni hadjáratra kell számítanunk, hiszen a törökök számára most adatott meg a támadás ideje. Én, ki nem viselhetem a háborús-kodást és irtózom a vérontástól, az elkövetkezendő 1526 esztendő krónikája előtt eképp imádkozom:

Kérlek, nemes asszonyom, Szíz Mária,
 hogy ne hagyj engemet szükségemben, se lelki se testiekben,
 de igen jelesben az én halálomnak utolsó szükségében.
 És az te szerelmes, édességes szent fiadért szabadíts meg minket
 mind fejenként az gonosz törököktől,
 és tarts meg minket az te szent fiadnak szerelméért az igaz keresztyén
 hitben,
 és törjed meg a gonosz szándékokat, kit teéretted engedjen
 és adjon meg az Atya, Fiú, Szentlélek, egy örök Isten.
 Ámen.⁸⁰

⁸⁰ A szöveg itt közölt változata a Gömör-kódexben található. A vers forrása: Katalin magánimája. Búcsús ima. Pogány törökök ellen. In: A magyar nyelvű középkori irodalom. Válogatás, szöveggondozás, jegyzetek: V. Kovács Sándor, Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1984.

VI. Anno Domini 1526, a Szent György napi országgyűlésig

Arma virumque cano.⁸¹

Körösi horvát országgyűlés, 1526

Horvátország főurai belátva, hogy a budai udvar magára hagyta őket, egy végleges tárgyalást kezdtek Szulejmánnal. Ennek eredménye az volt, hogy 1526. január 25. napjára Körösre gyűlést hívtak össze, melyre a szultáni követet is várták. A Körösön tartandó gyűlésre Ófelsége Batthyány Ferencet küldte volna, aki azonban kijelentette, hogy nem lehet az, hogy a magyar király követe Szulejmán követéhez képest alábbvaló felszereltséggel jelenjen meg, így kétezer-ötszáz aranyforintot kért a megbízatás teljesítésére. Mivel ezt az összeget a kincstár nem tudta állni, így végül a gyűlésen Ófelségét senki nem képviselte. Batthyány szerencséje, hogy a szultán követe sem jött el, így végül a horvát urak is jórészt távolmaradtak a gyűléstől. Csak sejthető, hogy mi történt volna, ha a török követ és a horvát főurak tárgyalhattak volna, hiszen az így megcsonkított gyűlés is elfogadott egy olyan határozatot, miszerint Ófelsége nem gondoskodik a védelmükről, ezért jogukban áll olyan uralkodót keresniük, akiben a védelmük tekintetében bízhatnak.

Tomori Pál lemondása, 1526

Január 12-én Ófelsége mellett voltam, mikor Tomori Pál, mint Alsó-Magyarország kapitánya újra benyújtotta a kapitányi tisztségről való lemondását arra hivatkozva, hogy a seregét a semmiből nem tudja kifizetni, ezáltal nem tudja ellátni Alsó-Magyarország védelmét. Ófelsége elkínzott volt a sok gondtól ezekben a napokban és kissé nyersen utasította rendre Tomorit, közölte, hogy nem fogadja el a lemondását. Tomori erre azt felelte, hogy Ófelsége jobban teszi, ha hozzászokik a gondolathoz, hogy nincs Alsó-Magyarországnak kapitánya, majd engedély nélkül magára hagyta a királyt. Ófelsége könyörgött Burgiónak, hogy akadályozza meg a lemondást. Burgio sem volt bizakodó, többször és hosszan próbálta Tomorit rávenni a maradásra.

⁸¹ 'fegyvert, s vitézt éneklek'

Közben Werbőczy hosszú hónapok óta a nádorság gondjainak erdejében próbált utat találni, és elkezdte magát „*Regni Hungariae Palatinus et servus*”-ként, azaz nádornak és egyben az ország szolgájának nevezni. Szép gondolat volt tőle a szolgálat gondolata. Werbőczy szorongva szembesült azzal, hogy míg szónokként mindenkre hatással tudott lenni, hiszen jól tudott az érzésekkel játszani, addig nádorként már nem volt fogatja annak amit mondott. Egyre keserűbbé vált, és abban reménykedett, hogy Őfelsége vagy a közelgő országgyűlés szépen leteszi a hivatalról. Illik erre Burgiónak akkoriban és most is sokszor hangoztatott gondolata: ha csak három forintból is, de meg lehetne menteni Magyarországot, hát nem nagyon akadna akárcsak három ember, ki ezt a költséget magára venné.

A krónikában még nem szóltam Bakics Pálról és híreiről. 1525. augusztus vége felé szerbhon előkelői közül többen Bakics Pál vencsáci vajda vezetésével menedéket kértek tőlünk és elmondták, hogy a török most már biztosan megtámadja Magyarországot 1526-ban. Bakics ekkor már vagy egy éve folyamatosan szolgáltatta a híreket Tomori Pálnak, így méltán bízhatott abban, hogy védelmet nyújt számára az ország. Itt azért le kell írnom, amit Tomori titkárától hallottam, azaz, hogy Bakics Pál szökésének nemcsak a

fegyverkező török volt az oka, hanem az is, hogy nagyon jó barátságban volt Ferhad pasával. Ez a Ferhad pasa valójában Szulejmán szultán albán származású sógora volt. Ő is rabszolgából lett vezír, méghozzá harmadik vezír, akit Szulejmán néhány éve ki-nevezett szendrői szandzsákbégnek. Csakhogy Ferhadnak nem sikerült Tomori Pált le-győznie, és az általa elkövetett hibák, és az ezáltal okozott veszteségek miatt Szulejmán Drinápolyban 1524. november 1-jén lefejeztette. Miután Ferhadot kivégezték, Bakics Pál részese lett annak az összeesküvésnek, melyet Ibrahim nagyvezír ellen a janicsárok terveztek. Ibrahim a vizsgálat során nem csupán azzal vádolta meg Bakicsot, hogy az összeesküvésben részt vett, hanem, hogy a kivégzett Ferhad kincseit magához vette. Ha ezeket is figyelembe vesszük, nem csodálkozhatunk, hogy Bakics elmenekült.

Számunkra csak az volt fontos, hogy egy harcra termett előkelő vitéz kért menedéket, emiatt Tomori Bakics érkezését örömmel jelentette Budára. Javasolta Őfelségének, hogy adjon jóságot a menekülteknek, aminek biztosan híre megy, és ez által a török

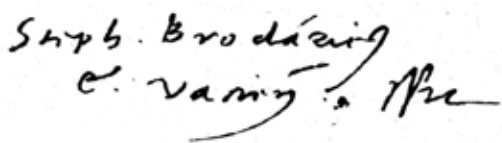
hátszágából, azaz Szerbiából, Bosnyákországból és Bolgáriából sokan vándorolnának át Magyarországra, ahol ezeket a menekülteket hadra lehetne fogni.

Burgio nem értett egyet Tomori Pállal, mert úgy vélte, hogy Bakics Pál – és öt testvére – letelepedése károkat okozhat Magyarországnak. Őfelsége viszont Burgióval nem értett egyet, ezért felvette a kapcsolatot Bakiccsal és megígérte neki a védelmet és jószágot is adott. Én azon a véleményen vagyok, hogy Bakics, aki nyilvánvalóan a saját hasznát lesi mindenhol, pontosan tudja, hogy Magyarország az egyetlen esélye az életben maradásra és vagyonának megőrzésére, ezért vitéz magyar lehet még belőle egyszer. Végeredményben Bakics egész családjával és minden hordozható vagyonával, ötven könnyűlovassal menekült hozzánk.

Bakics Páltól tudjuk, hogy maga is járt Szulejmán udvarában, ahol a többi szandzsákbég és vajda mind ugyanazt a kérdést kapta: melyik út vezet legkönnyebben Budára? Ezek mind egyformán azt állították, hogy a legbiztonságosabb az, ha Szulejmán a Száván keresztül érkezik. Bakics azt is elmondta és esküvel megerősítette, hogy 1525. december 1-jén Isztambulban megjelent Szulejmán rendelete, mely általános jelleggel hívta fegyverbe az alattvalóit, és ezzel egy időben Nándorfehérvárra hidak építéséhez szükséges anyagokat szállíttatott. Mindannyian ismerjük a törökök hadba szállásnak a jellemzőit, s ha Bakics jelentése igaz – amit mások is megerősítettek –, az azt jelenti, hogy Szulejmán idén valóban nagy hadjáratot intéz Magyarország ellen.

Brodarics István kancellár lesz, 1526

A mai napon, azaz 1526. év március havának 11. napján érem magamat utol a történetírásban. A mai napon Őfelsége kancellárnak nevezte ki barátomat, a szerémségi Brodarics Istvánt. Kinevezésének hihetetlenül szövevényes történetét tanulságképpen írom le a krónikába.

Brodarics István aláírása

Emlékezzünk vissza, hogy 1524-ben, amikor Szalkai esztergomi érsekké lett, nem mondott le a kancellári tisztségről. Ez sokakban keltett ellenszenvet akkor. A felháborodás végül egy év múlva a rákosi országgyűlésen lett szavakba öntve, s Szalkai érezvén, hogy ezt a húrt

nem feszítheti tovább, lemondott a tisztségről. Ám, hogy a kezét a hivatalon tarthassa, Szalaházy Tamás veszprémi püspök urat javasolta a tisztség betöltésére. Burgio azonban az én barátomat, Brodarics Istvánt javasolta a méltóságra.

Mivel Őfelsége nem akart haragosa lenni Szalkai érseknek, ám számított Zsigmond lengyel király támogatására is, nem tudott dönten. Az emlékezetes hatvani országgyű-

lés Várday Pált, Eger püspökét emelte fel kancellárnak, ezt a döntést azonban Ófelsége nem hagyta jóvá. Közben a királyné az ő régi hívét, az erdélyi püspököt, Gosztonyi Jánost támogatta a hivatal elnyerésében, mivel ezt a kinevezést Ófelsége neki megígérte. Ófelsége viszont Burgio előtt tagadta, hogy Gosztonyi kinevezését megígérte volna a királynénak.

Lajos királynak így végül már négy jelölt között kellett választania, s ezzel indokolta azt, hogy miért késlekedik. Várday Pál ekkor kijelentette, hogy nem kíván kancellár lenni. Mindenki számára egyértelmű volt, hogy a helyzet Szalkainak kedvezett, hiszen ő a döntés hiánya miatt folyamatosan ellátta a kancellári feladatokat.

Nem sokkal ezután Ófelsége közölte, hogy Brodaricsot fogja kancellárnak kinevezni, különösen azért is, mert az Szalkai érsekkel és a királynéval szemben nem fog merni lépéseket tenni. A kihirdetéssel addig akart várni, amíg Brodarics Rómából Budára vissza nem érkezik. Hogy a látszat fennmaradjon, Brodaricsot a király nem hívta vissza, hanem hagyta, hogy küldetését elvégezze. Ófelsége azzal siettetta a dolgot, hogy levélben kérte Öszentségét, hogy Brodaricsot bízta meg bármilyen olyan ügygel, ami miatt neki vissza kell térnie Budára. Öszentsége nagyra tartotta Brodaricsot, viszont örök kárhozattal fenyegette meg arra az esetre, ha hűtlen lenne Ófelségéhez. Annak ellenére, hogy Brodarics tudta, hogy *quid vesper erit, incertum est*,⁸² vállalta a megmérettetést.

Brodarics Budára szeptember elején érkezett meg, a király azonnal ki akarta nevezni, ezért személyesen kérte Gosztonyit, hogy mentesítse azon ígérete alól, melyet ő Burgio előtt eltagadott. Gosztonyi elfogadta a bocsánatkérést, félreállt, azonban Szalkai érsek, a lengyel király által is támogatott Brodarics kinevezését késleltetni kezdte különféle indokokkal.

Az érsek végül ebben az ügyben megmutatta, hogy mennyire nem törődik senkivel és semmivel. Sokan úgy gondolják, hogy ennyi cselvetés után üdvözülni csak úgy üdvözülhet, ha vérét adja az orszáért, ami az ő esetében igen nehezen képzelhető el. Szalkai érsek, ugyanis kijelentette, hogy a rákosi országgyűlésen őt sérelem érte, mert a királyi pecsétet erőszakkal vették el tőle, ezért azt kérte Ófelségétől, hogy újra nevezze őt ki kancellárnak és ígérte, hogy ebben az esetben heteken belül maga nyújtja be lemondását. Megint bebizonyosodott, hogy *Romae omnia venalia sunt*.⁸³

Szalkai érsek követelése elképesztette a külföldi követeket is. Nagy volt tehát Burgio félelme, hogy ha ennek is híre megy – márpedig soha, semmilyen hatalom még nem volt képes a hírek áramlását tartósan megakadályozni –, akkor az a kevés segély is elapad, amit még várhattunk a külföldtől. Ófelsége is érezte, hogy ez már tűrhetetlen, és Werbőczyt bízta meg azzal, hogy tárgyaljon az érsekkel, faggassa ki, mivel lehetne őt kiengesztelni.

⁸² 'bizonytalan, hogy mit hoz az este'

⁸³ 'Rómában pénzért minden eladó'

Hosszú heteken át tartó tárgyalások után Szalkai érsek azt mondta, hogy ha Őfelsége nyilvánosan ismét megkéri őt, hogy a kancellárságot fogadja el, akkor ő ugyanott és ugyanakkor maga helyett Brodaricsot ajánlja. Mivel Őfelsége félt attól, hogy Szalkai érsek csapdát állít neki, így ezt nem fogadta el megoldásnak. Szalkai érsek erre Esztergomba ment boldogan, mivel ismét semmi nem történt az ügyben. Őfelsége megalázkodva Werbőczy nádort küldte az érsek után, hogy hívja vissza, aki azzal küldte el Werbőczyt, hogy őt ez ügyben ne keressék, ő csak az esztergomi érsek. Végül azért engedett és visszatért Budára, ahol Burgio megfenyegette, hogy a türelemnek vége szakadt. Szalkai kijelentette, hogy senki nem kételkedhetik abban, hogy ígéretét betartja.

Ez után Burgio rávette a királyt és a királynét, hogy együtt lépjenek fel és közöljék az érsekkel, hogy nincs tovább türelem vele szemben. Szalkai érsek néhány napos gondolkodásra kért időt, ám újra több hét telt el anélkül, hogy bármi történt volna. Ekkor már 1525 novemberében jártunk. Brodarics pedig ez alatt nagyon kényelmetlenül érezte magát, amiről azzal próbált elfeledkezni, hogy komoly tanulmányokat folytatott a kancellária vezetésével kapcsolatban.

Szalkai érsek vanitatum vanitas⁸⁴ gondoskodott arról, hogy Őfelsége „véletlenül” megtudja, hogy azt tartaná megfelelő kárpótlásnak, ha bíbornokká neveznék ki. Ezzel az ország főpásztora nem csupán a felkent királyt, hanem Őszentségét is zsarolni kezdte. Ekkor Szulejmán udvarából olyan hírek érkeztek, hogy a törökök tanácsstalansággal szemlélik ezt a helyzetet, nem tudják, hogy mi magyarok ilyen ravaszak volnánk, vagy ennyire ostobák és gyengék.

A kocka el volt vetve, Őfelségének volt sürgető a kancellár kinevezése, ezért elfogadta Szalkai javaslatát, és december 1-jén Őszentségének levelet írt. Komolyan keseregtünk azon, hogyha egy csekély esélye is lehetne, Szalkai érsek a végén még megkoronázná saját magát.

Burgio nehéz helyzetben találta magát. Hogyan támogathatná Szalkait, aki az országot teszi tönkre, viszont, ha nem támogatja, azzal biztosan tönkremegy az ország. Késői korok okuljanak ebből. Akár egyetlen ember is micsoda károkat tud okozni, miközben megdicsőül és elhiteti sokakkal, hogy a hivatalát önzetlenségből vállalja. Nincs a hatalomban nyugalom, béke, qui non proficit, deficit⁸⁵.

Burgio azt is tudta, hogy amennyiben támogatását megvonná, azzal végleg Brodaricsot taszítaná ki a hivatalból, így két levelet írt Őszentségének. A hivatalos levélben hozzájárult a kinevezéshez, a másik, titkos levélben pedig felfedte a valós helyzetet. A hivatalos levél szerint Szalkai Lászlótól függ Magyarország, Cseh- és Morvaország, Szilézia jövője, mert ő Magyarország leghatalmasabb ura. Olyan hatalma van, amely

⁸⁴ 'hiúságok, hiúsága'

⁸⁵ 'aki nem előrehalad, az visszafelé csúszik'

másokat, így az erdélyi vajdát és sok főurat elrettent olyan dolgoktól, melyek még súlyosabb következményekkel járnának. Javasolta a bíbornoki kinevezést, mivel Magyarországon az egyház feje az úr. Végül pedig sokatmondóan leírta, hogy Szalkai érsek bíbornokká való kinevezésével Brodarics István is betölthetné a feladatát.

A másik, titkos levél leplezetlenül szólt arról, hogy az érsek az országot saját vállalkozásának tekinti, minden döntését áthatja a magánérdek, hívei jogsértéseit számolatlanul nézi el. Leírta, hogy tartani kell attól, hogy bíbornoki kinevezésével ezek a hibái megsokasodhatnak. Kertelés nélkül közölte, hogy az országban gyűlölik és félik őt az emberek. Azt is leírta, hogy a bíbornoki kinevezés sem biztosíték arra, hogy Szalkai érsek nem akadályozza meg Brodarics kinevezését. Mindezek alapján azt kérte Özsentségtől, hogy legyen körültekintő a kinevezésnél. Özsentsége gyorsan válaszolt Öfelségének: arra hivatkozott, hogy egyedül ő nem dönthet, csak a bíbornoki testület döntése alapján hozhatja meg a döntést.

Burgio, miután megkapta Özsentsége értesítését, hogy nem nevezi ki Szalkai érseket, azonnal Öfelségéhez fordult és kérte, hogy tegye le azt a tervet, hogy bíbornokot csinál Szalkai érsekből, mivel az érsek csak a saját érdekeit képviseli. Burgio azért merte ezt kérni, mert ekkor már fel volt hatalmazva Özsentsége által, hogy a bíbornoki címet Tomori Pálnak vagy Brodarics Istvánnak ajánlja fel. Burgio végül a felhatalmazással nem kívánt élni, mert azzal rettenetesen megsértette volna Szalkait, ráadásul egyik jeltet sem tartotta alkalmasnak bíbornoknak: Tomori Pál túl jó ember és túl jó katona, Brodarics István pedig túl szerény, hogy el tudja viselni mindazt, ami a bíbornoksággal jár. Burgio ez után tudatta Öfelségével, hogy Özsentsége nem fogja addig kinevezni bíbornoknak Szalkait, míg Brodarics kancellár nem lesz. Ezzel egy időben az érseket is puhította azzal, hogy támogatja a kinevezését.

Öfelsége pedig úgy akarta, hogy Szalkai bíbornok legyen, ezért 1526. január 28-án az országtanácsot összehívta és a tanács előtt felkérte Szalkait, hogy fogadja el újra a kancellári tisztséget. Szalkai teljes győzelmet aratott. A gyűlés előtt színleg szabadkozott és csak a király többszöri kérésére volt kegyes a pecsétet átvenni, a hivatalt felvenni. Ezután újabb két hét telt el anélkül, hogy Szalkai lemondott volna, így február közepén Öfelsége is emlékeztette ígéretére. Szalkai ekkor arra hivatkozva tagadta meg a lemondást, hogy az ő hivatalviselése segíti Öfelsége érdekeit. Hogy a teljes szegénytől megóvja Öfelségét, kijelentette, hogy a csehországi rendekkel kapcsolatos tanácskozások eredményes lezárása után mindenképp lemond.

Nem sokkal ezelőtt, március 4-én Szalkai érsek az országtanács előtt bejelentette lemondását és átadta a pecsétet Öfelségének.

Így tehát ma, 1526. március 11-én barátom, Brodarics István végre kancellárrá neveztetett ki. A néhány napos késedelem oka az volt, hogy a kancellári tisztséghez legalább püspöknek kell lenni, és nem volt üres püspökség erre a célra. Öfelsége ügyességét dicséri, hogy Macedóniai Lászlót lemondatta a szerémi püspökségről a Brodaricsot

korábban illető pécsi prépostság fejében, így Brodarics Istvánt előbb szerémi püspökké szentelték, majd kancellárrá emelték fel.

Ettől kezdve pedig a krónikát élfőidőben írom, rövid visszatekintésekkel.

Viták a kincstárnok személyével kapcsolatban, 1526

Burgio, ki igen felbuzdult, hogy a kancellári tisztséget lerendezték, Dóczy János kincstárnokkal kapcsolatban kezdett mozgolódni, mivel ez a tisztség is a kancellár hivatalához mérhető, s hatalmas volt az elégedetlenség a hatvani országgyűlésen megválasztott Dóczy működésével kapcsolatban. A főuraknak volt saját jelöltjük, Korlátkövi Péter személyében, ám Burgio látta, hogy Korlátkövi úr sok mindenre alkalmas, de ha valamitől távol kell tartani őt, akkor ez az a tisztség. Mivel Burgiónak jelöltje mind a mai napig nincs, a közlegő Szent György napi országgyűlésig kérte Őfelségét, hogy e tisztség betöltéséről ne rendelkezzen. Tudom, hogy Burgio Thurzó Eleket tartotta a hozzáértés tekintetében a legalkalmasabbnak, azonban ő annyira össze van kapcsolva a Fugger-házzal és olyan jó embere a királynénak, hogy félő volt, jövedelmeink rossz kézbe kerülnének. Második helyen alkalmasnak találta Bornemissza János urat, de persze ő a kora és megromlott emlékezőtehetsége miatt nem alkalmas erre. Emiatt végül Tomori Pált kereste meg és őt kérte fel a tisztségre, amit Tomori sokadszori kérésére sem fogadott el. Emiatt Burgio nemrégiben Őzsentsége segítségét kérte, elmagyarázva, hogy Magyarország valójában a királyon túl három személytől függ: a nádortól, kivel most elégedettek lehetünk, a kancellártól, akit végre kineveztek és a kincstárnoktól, így fontos ennek a kinevezése is. Őzsentségének Tomori Pált ajánlotta, ebben támogatta őt Brodarics István és a sokat tapasztalt Bornemissza János is. Én azt gondolom, hogy Tomorit nem lehet a végekről elmozdítani, ezt be kell látnia Burgiónak is.

Késlekedés az országgyűlés összehívásával, 1526

Március végén még nem volt meg az országgyűlés pontos helye, és emiatt a meghívólevelek sem mentek ki. Ennek oka az volt, hogy a királyné határozottan ellene volt a fegyveres országgyűlésnek, mert Lajos királlyal együtt attól tartottak, hogy azon fegyveres lázadás tör ki. A királyné többször hangoztatta, hogy jobban félti Őfelségét a nemesektől, mint a törököktől. Burgio többször beszélt a királynével és magyarázni próbálta neki, hogy ha Őfelsége személyesen szállna táborba, azzal az egész országot maga mellé állítaná. Őfelségét egy másik komoly ok is visszatartotta a fegyveres országgyűléstől: egyszerűen nem volt fedezete a kincstárban. Nem volt húszezer forint, amivel bandériumait felállíthatta volna és kíséretét megszervezhette volna. E nélkül pedig valóban

közvetlen életveszélynek tette volna ki magát. Nem volt már mit zálogba sem adni, minden zálogban volt már, és az udvar napi étkeztetéséhez is kölcsönöket kellett folyvást felvennie. Hihetetlen ezt látni és azt elképzelni, hogy minderről a törökök is tudnak.

Az országtanács hűtlensége, 1526

1526. március 26-án írom e sorokat. Ma a török készülődésről érkező hírekre az országtanács ahelyett, hogy Ófelsége mögé zárkózott volna fel, kijelentette, hogy amennyiben Magyarország elveszik, az országtanács tagjait felelősség nem terheli. Hogy gondolják az urak, hogyan lehet így felkészülni egy döntő ütközetre? Időközben érkezett a hír, hogy Pálos Gergely és Nagy László várnagyok Titel várát megóvták ugyan Bali bég ostromától, de az ostrom után a védők és a lakók szerteszaladtak. Vajon mi értelme így a győzelemnek? Ez volt az az országtanács ülés, ahol Ófelsége közölte, hogy nem tart tábori fegyveres országgyűlést, hanem azt Budára hívja össze.

Bányászlázadás vége, 1526

A bányászlázadásokkal kapcsolatban Werbőczy alig tíz napja hozott az ügyben végítéletet. Az ügy onnan indult, hogy Körmöcbányán, Selmecebányán, Besztercebányán, Libetbányán, Újbányán, Hodrusbányán és Korpona városban a lutheránus tanok természetyszerűleg elterjedtek, miután oda, a Thurzók a Fuggerekkel együtt Németföldről telepítettek be sok bányatisztet és munkást, akik lutheránusok voltak. Közülük szívtárogtak ki a káros tanok annyira, hogy tavaly tavasszal már a besztercebányai plébános arról panaszkodott Szalkai érseknek, hogy a katolika hívei kisebbségbe kerültek. Ezek a bányászok a rossz pénz elfogadását is megtagadták és nem vették fel a munkát, hogy ezáltal kárt okozzanak. Erre a Fugger-ház képviselőjéből kikényszerítettek egy ígéretet, hogy a rossz pénzben kétszeres kifizetést fognak kapni. Ez nyilvánvalóan tartathatatlant volt a Fuggerek számára, és Ófelsége sem engedhette meg, hogy ilyen gyakorlat terjedjen el, így aztán tavaly júniusban Korlátkövi Péter főudvarmestert küldte ki rendcsinálásra, aki a vezetőket elfogatta. Mivel azonban ez nem hozta meg a kívánt eredményt, Korlátkövi kivette a bányakezelést a Fuggerek kezéből és rábízta a kamaragrófra, Pechaim Bernátra, aki viszont nem tudta fenntartani még azt a rendet sem, amit Korlátkövi, ugyanis ezután a Fuggerek bíztatták fel embereiket az elégedetlenségre. Idén márciusban a besztercebányai bányászokhoz polgárok is csatlakoztak, és még nem tisztázott körülmények között közülük vagy négyezren fegyvert fogtak. Az országtanács megrémült ettől, és Werbőczy nádort valamint a hadvezér Ráskai Gáspár temesi főispánt bízta meg a lázadás leverésével. Április 8-án Werbőczyék megérkeztek

Besztercebányára, ahol megalakították a Zólyom megyei nemesek rendkívüli törvényszékét. Velük voltam én magam is. Április 13-án Werbőczy nádor végre ítéletet hozott a lázadással kapcsolatban. A döntése nem az ügynek, hanem a közállapotoknak szólt, mert a vezetőket kivégeztette, és azoknak a vagyonát, akik elmenekültek elkoboztatta.

Az Újlaki vagyon sorsa, 1526

Szót kell ejtenem még az Újlaki vagyon ügyéről, amiről már említést tettem korábban. A nádorságban megtört Werbőczy, mint bíró, nagy elszántsággal fogott neki rendezni az Újlaki-vagyon sorsát. A dologhoz annyit kell tudni, hogy két éve elhunyt a bosnyák herceg Újlaki Lőrinc, aki után nem maradt egyetlen Újlaki sem, kire a vagyon annak rendje és módja szerint szállhatott volna. Mivel korábban Szapolyai János erdélyi vajdával kölcsönös jelleggel királyi jóváhagyás mellett örökösödési szerződést kötött, Szapolyai joggal kérte az örökség átadását. Ugyanakkor Újlaki birtokait II. Ulászló király az ellene vitt lázadása miatt még 1495-ben elkobozta, majd csak azzal adta neki vissza, hogy azok a halálakor a koronára szállnak. Mikor Újlaki meghalt, Őfelsége annak legjobb birtokait eladományozta híveinek, így lett Batthyány Ferencé Németújvár, Thurzó Eleké Galgóc, a vagyon másik része Újlaki özvegyénél maradt, amíg az özvegyi és a leányági igényekről a bíróság nem dönt. Mivel a Szapolyai fivérek is igényt tartottak a vagyonra, per keletkezett, melyet még tavaly májusban a hatvani országgyűlés előtt tárgyaltak. A vagyon a Koronára háramlott vissza a perben, azonban a perújítás miatt az ügy nem lett lezárva, és az országgyűlésen a nemesség azt követelte, hogy a vagyont kapják meg a Szapolyai fivérek. Mivel azonban Werbőczy István – ekkor épp új nádor – azon a véleményen volt, hogy a bírói döntés helyes, azt nem változtatták meg. Így történhetett, hogy az új tárgyalásra idén, 1526. január 31-én került sor.

A tárgyalás nem kezdődött biztatóan, mert azok a bírák, akik Báthory István volt nádor hívei voltak, nem akartak tárgyalni az új nádor, Werbőczy István elnöklésével. Végül február közepén összeült a törvényszék és ugyanazt a döntést hozták ki, mint korábban: az örökösödési szerződés semmis, a vagyon a Koronára száll. Sajnos a döntés a Szapolyaiakat Werbőczy ellenségévé tette, így most úgy állunk, hogy a nádor és az erdélyi vajda is ellenségei egymásnak, miközben Szulejmán lehetőségét érezzük a tarkónkon.

Burgio segélykérései Rómához, 1526

Burgiának Rómába idén írt levelei sok keserűséggel vannak tele. Ez a jó ember igaz magyarként áll mellettünk, de eszét nem vesztette el, mint sokan közülünk, akik azt

mondják, hogy nyugodtan jöjjön Szulejmán, s lehet, hogy csak halálhírét viszik haza a pogányok.

Őszentsége Burgio levelei alapján a bíbornokokból külön tanácsot szervezett idén tavasszal, és velük fogadta a külországok követeit, akiket mind megkért arra, hogy uralkodóikat próbálják rávenni Magyarország megsegítésére. A Magyarországtól távolabb lévő országoktól pénzsegélyt kért, hiszen ez gyorsan szállítható, a közelebbi országoktól inkább fegyveresek küldését remélte.

Szent György napi országgyűlés előtti utolsó országtanács, 1526

Őszentsége tavasszal folyamatosan az ügyünk megsegítésén fáradozott, tudjuk, hogy uralkodóknak és fejedelmeknek külön-külön levelet írt, kérte őket a segítségnyújtásra, Őfelségét pedig kitartásra bízta és támogatásáról biztosította. Ez utóbbi levelét Burgio olvasta fel március elején az országtanácsban. Itt én is jelen voltam ülnökként és láthatam, hogy az urak őszintén meghatódtak Őszentsége támogató szavaitól. Olyannyira meghatódtak, hogy hirtelen elhatározták, hogy a főúri bandériumok felét március 25-ig leküldik a végekre, a másik felével pedig maguk jelennek meg a Szent György napi országgyűlésen. Megszavazták azt is, hogy a nemesek minden tizedik jobbágyukat kötelesek felfegyverezni, és ha kell, azt azonnal a király táborába küldeni. Őfelsége kijelentette, hogy személyesen száll a táborba és újra a fejedelmekhez és királyokhoz fordul segítségért. Az ülés után azonban semmi nem valósult meg a határozatokból, hacsak annyi nem, hogy Őfelsége egy hónap alatt tudta a leveleket megfogalmaztatni és elküldetni.

Burgio visszahívását kéri Rómától, 1526

Burgio – nem félelemből – hanem azt remélve, hogy Rómában nagyobb segítségünkre lehet, kezdeményezte Őszentségénél a visszahívását. Én magam tudtam erről, jó barátságba kerültünk. Elmondta indokait, melyekkel nem tudtam nem egyetérteni, különösen, hogy nem tud semmit tenni már Magyarországért, nem lehet ide elég pénzt küldeni, mert már késő a felkészülésre, és hogy Őszentségére veszélyes lehet, ha pápai zsoldosokkal az élén bukik el Magyarország. Burgio visszahívása mellett azt is kérte Őszentségétől, hogy a nála még meglévő teljes segélyt átadhassa Tomori Pál részére.

Tomori Pál az utódlásáról rendelkezik, 1526

Tomori Pált, aki nem kívánt tovább kapitány maradni, Burgio tudta csak rávenni, hogy Péterváradra visszatérjen és ellátmányt vigyen a védőknek. A nuncius annyi pénzt adott neki, hogy abból legalább az országgyűlésig fenntarthassa a védelmet. Tomori Pál – gondolhatjuk, micsoda elkeseredettségben – Őfelségének engedélye nélkül, a távozását vele nem tudatva elhagyta Budát. Hogy állapota milyen volt, azt elmondja, hogy levélben közölte Őszentségével, hogy érseki méltóságától megválik és Czibak Imrét ajánlotta utódjának.

Segélykérések az ország végváraiból, 1526

Márciusban végvári kapitányok érkeztek és mindenhová segélyt kértek. Mivel a kincstárban nem volt már egy forint sem, és kölcsönt senki nem adott idehaza Őfelségének, a Fugger-házzal kezdődtek meg tárgyalások a kölcsön ügyében. A Fuggerek a kölcsön folyósítását a vagyonuk visszaadásától, a bányabérleti szerződések meghosszabbításától tették függővé, ennek fejében ötvenezer aranyforint bérleti díjat előre fizettek ki. Mivel ebből az összegből a kincstárnak a legsürgetőbb kölcsönöket vissza kellett fizetni, összesen úgy tizenötezer forint maradhatott meg, ami egyetlen erősség felszerelésére sem volt elég, így a hiányzó összeget az Erdélyből jövő só eladásából remélte a kincstár beszerezni. A sószállítmányt viszont Szapolyai János vajda lefoglalta arra hivatkozva, hogy az az ő követeléseinek kielégítésére szolgál. Én azt remélem, hogy János vajda ezt az összeget Erdély védelmére fogja fordítani. Mindenesetre nagyon szerencsétlenül álltak és állnak a pénzügyek, Őfelsége nem bírta már tovább a ránehezedő nyomást, eltávozott, hogy Visegrádon és Esztergomban vadászattal múlassa az időt az országgyűlésig.

Szulejmán hadjárata megindult, 1526

Alig távozott Őfelsége, Tomori úr érkezett április 13-án Budára éjfélkor és fellármázott mindenkit azzal, hogy biztos forrástól tudja, hogy a szultán megindult. Tomori, Burgio és kíséretük – én magam is – Esztergomba siettünk, ahol Őfelsége Szalkai érsek vendégszeretetét élvezte. Itt Tomori azonnal meggyőzte Őfelségét, hogy Budán van a helye, s azonnal vissza is indultunk, majd késedelem nélkül megkezdtük a tanácskozásokat, amelyen első helyen állt Tomori főkapitányi tisztségéhez szükséges feltételek biztosítása, és az, hogy elérjük, hogy Pétervárad ne kerüljön Nándorfehérvár sorsára.

Szulejmán

Adományok Pétervárad felmentésére, 1526

Burgio volt a Pétervárad megmentése ügyének adományozói közt az első, ötszáz gyalogost, kétszáz lovaszt, és egyebeket adott Tomorinak. Annak az ezüst koporsónak a darabjait, amely eredetileg Szent Gellért ereklyéit tartalmazta volna, és 1514-ben a Dózsa-féle lázadáskor darabokra törtek, beküldte a pénzverdébe, abból gyorsan pénzt vertek, amit Tomorinak küldött meg. Felajánlásokat tettek Szalkai érsek és az országtanács

tagjai. Úgy két nap múlva indulhat már Tomori az adományokkal Péterváradra, hogy megmentse azt.

Hírek Szulejmán közeledtéről, 1526

Ömlenek a jelentések és hírek arról, hogy a törökök egyszerre három irányból támadnak ránk: Erdélyen át, Péterváradon keresztül és Szlavónia testén átjőve. Véleményem szerint ezek a hírek így nem lehetnek igazak, csak arra jók, hogy ne tudjuk, melyik irányból jönnek majd a sereggel. Ez arra jó nekik, hogy Ófelsége csak az utolsó pillanatban tudja meg, hogy hová kell a védelmet csoportosítani, s az így lehet, hogy késve érkezik majd.

A Krónika végzése, 1526. április 23.

Itt zárul tehát az ország krónikája, melyben 1526. év Szent György napi országgyűléséig igyekeztem Ófelsége számára legjobb tudásom és tudomásom szerint leírni mindazt, amit tapasztaltam. Mivel holnap kezdődik az országgyűlés, ezért tovább a krónikát nem folytathatom, mert azt át kell adnom Ófelsége részére. Még annyit, hogy 1456 óta 1521-ig, azaz úgy hetven évig nem került sor nagy szultáni hadjáratra, most viszont öt év alatt már a második hadjárat kezdődik. Hihetetlenül hosszú idő volt ez a hetven év, melyet – úgy tűnik – Magyarország elvesztegetett. Ki tudja, mi lesz ennek az ára.

Addig is memento mori.

Ad maiorem Dei gloriam.⁸⁶

⁸⁶ Első sor 'emlékezz a halálra/holtakra', azaz tartsd észben, hogy meg fogsz halni valamikor, második sor 'Isten nagyobb dicsőségére'

Additamentumi⁸⁷**Additamentum Debitumi⁸⁸**

Őfelsége az atyjától nagyjából 400 000 arany adósságot örökölt, részben emiatt elkezdtek adósságai. Itt most azokat szedem össze, melyekről én magam is tudok, mivel azok felvételében, visszaadásában vagy ügykezelésében részt vettem:

Brandenburgi György

- 1521-ben átadta az udvarnak a 13 márka és 14 lat súlyú aranyláncát, 200 márka 40 lat súlyú aranyozott ezüstmarháit⁸⁹ és más clenodiumokat⁹⁰.
- 1522-ben a követelése 21 795 forintra rúgtak az udvarral szemben, és a frankfurti követése miatt 4890 forint követelést tartott nyilván.
- 1522-ben egy újabb elszámolás során már 100 000 forintnyi követelést tartott nyilván.

Török Bálint

- 1521-ben Nándorfehérvár kapitánysága miatt az apját illető, tőle örökölt 70 000 aranyat követelt.

Bakócz Tamás

- 1516-ban 10 500 forintot követelt.
- 1518-ban 500 forintot adott Jajca segítésére, ezt a rovásadóból visszakapta.
- 1518-ban 1000 forintot adott a végvári erősségek céljaira.
- 1519-ben Őfelsége szükségleteinek fedezésére Batthyány Benedeknek adott 1000 forintot.

Szalkai László

Jelentős követelése volt, mert emiatt rendelték el a cenzust Brassóban, de többet nem tudok róla.

Szerencsés Imre

Nemrég (1526) adott 1500 forintot, amiért biztosítéskul nála van a pozsonyi harmincad.

Báthory István

- 1518-ban Őfelsége elszámolt vele, és 28 216 forintnyi adósságot talált.
- 1521-ben Pétervárad segítésére 2000 forintot, más célokra 4000 forintot adott, s kapta zálogba ezekért Csöreg várát.

⁸⁷ A piszkozatban maradt munkához különféle listákat csatoltak. Ezeket a szerző vagy felakart dolgozni, vagy önálló mellékletben kívánta átadni.

⁸⁸ Adósságokat tartalmazó melléklet

⁸⁹ 'ingóságait'

⁹⁰ kincset, értéket

Fuggerek

50 000 arany követelés mellett most (1526-ban) adtak 25 000 aranyat.

Thurzó György

1520-ban 25 000 forintot tartott számon követelésként az udvarral szemben.

Thurzó Elek

- 1522-ben az udvarral szemben 65 000 aranyat követelt, emiatt kapott pénzverésre jogot, és emellett Mária királyné is tartozott még 25 000 arannyal.
- 1525-ben 100 000 forint követelését mutatta ki.

Dóczy Ferenc

- 1521-ben Nándorfehérvár megsegítésére 2000 aranyat adott, amiért Óvár erősségét zálogolja.
- 1525-ben a végvári erősségek céljaira 1000 forintot adott.

Balassa Ferenc

- 1524-ben kölcsönzött Őfelségének 4000 aranyat és ezüstmarhákat.

Kanizsai László

- 1517-ben 300 forintnyi sót kap követelése egy részéért.
- 1522-ben Őfelsége elszámolása alapján követelhet még 11 607 forintot, mivel Kanizsai elengedett 3607 forintot. A ki nem fizetett tartozásért Csókakőt zálogolja.

Máté, tolnai főapát

- 1518-ban 320 forintot adott, amit a rovásadóból visszakapott.

Bánffy János

- 1525-ben 585 forintot követelhetett.

Sulyok Balázs

- 1521-ben fivérével, Istvánnal 4000 arany követelést tartott nyilván.

Széchy Tamás

- 1519-ben Jajca megsegítésére ad 2000 forintot
- 1520-ban 1000 forintot ad kölcsön. Tudomásom szerint a kölcsönt a birtokairól származó adóból kapta vissza.

Várday Pál

- 1518-ban Dóczy Ferenctől az udvar céljaira 200 forintot vett fel kincstartóként.
 - 1524-ben Dóczy Ferenctől a végvárok céljaira 650 forintot vett fel kincstartóként.
- Most (1526-ban) 600 forinttal adósa neki Öfelsége.

Podmaniczky István

- 1518-ban 150 forintot adott, de a taxából visszakapta.

Orlovics György

1522-ben Klissza és Zengg kapitányságával kapcsolatban 15 743 forintot tartott nyilván, ebből tudomásom szerint csak 3000 forintot kapott meg.

Fischer Jakab

- 1521-ben 6000 arany kölcsönt tartott nyilván, ezért Besztercebányából rezet adtak neki.

Továbbá, nem emlékszem pontosan melyik évben

- Csőregh János 4000 forintot tartott követelésként nyilván
- Várday Mihály és Imre 7000 forintnyi kölcsönt tartanak nyilván

Számításokhoz tudni kell, hogy 25 dukát az udvari konyha napi szükséglete, mellyel sokszor nem rendelkezik Öfelsége.

Additamentum Dignationis⁹¹**Nádor (comes palatinus)**

Perényi Imre 1504–1519

Báthory István 1519–1523

Báthory István 1524–1525

Werbőczy István 1525–1526 (?)

Báthory István 1526 (?)⁹²

Főkancellár (cancellarius regis)

Bakócz Tamás 1491–1521

Szatmári György 1521–1524

Szalkai László 1524–

Esztergom érseke (archiepiscopus strigoniensis)

Bakócz Tamás 1497–1521

Szatmári György 1521–1524

Szalkai László 1524–

Erdélyi vajda (Woyvoda Transylvaniensis)

Szapolyai János 1510–

Országbíró (iudex curiae regiae)

Szentgyörgyi Péter 1500–1517

Újlaki Lőrinc 1518–1524

Sárkány Ambrus 1524–1525

Drágffy János 1525–

Bánok (banus Croatiae Dalmatiae et Sclavoniae)

Beriszló Péter 1513–1520

Korbáviai János 1520–1524

Tahy János 1524–1526

Batthyány Ferenc 1525–

⁹¹ Méltóságokat, tisztségeket tartalmazó melléklet

⁹² Báthory Istvánt nádornak ismételten az 1526. évi országgyűlés tette meg, amely gyűlés április 24-én kezdődött. Az additamentumon lévő kérdőjelezés azt jelentheti, hogy a szerző azt az országgyűlés megkezdése előtt készítette, de már akkor, amikor sejtette, hogy Werbőczy nádorságának vége szakad, és helyette ismét Báthory lesz a nádor. Az egyes tisztségeknek a feljegyzéskori birtokosai közül többen Mohácsnál estek el, így ez is alátámasztja az additamentumok keletkezésének időpontját.

Tárnokmester (magister tavernicorum regalium)

Ráskai Balázs 1499–1518

Drágffy János 1518–1523

Thurzó Elek 1523–

Kamarásmester (magister cubiculariorum)

Perényi Gábor 1505–

Pálóczy Mihály 1514–1516

Ország Imre 1517–

Thurzó Elek 1521–1524

Tárczay Miklós 1525–

Lovászmester (magister agazonum regalium)

Báthory György 1505–

Asztalnokmester (dapiferorum regalium magister)

Perényi István 1515–1523

Móré László 1521–

Horváth Gáspár 1524–

Pohárnokmester (magister pincernarum)

Bánffy János 1508–1516–

Batthyány Ferenc 1515–

Kincstartó (thesaurarius)

Beriszló Péter 1513–1516

Szobi Mihály 1518–1519

Paksy János 1518–1521

Essegvári Ferenc 1521–1522 rendi kincstartó

Kanizsai László 1521–1522 rendi kincstartó

Ráskai Gáspár 1521–1522 rendi kincstartó

Werbóczy István 1521–1522 rendi kincstartó

Dóczy János 1525–

Főudvarmester (magister curiae regiae)

Buzlai Mózes 1500–1519

Pethő János 1514–1521

Korlátkövi Péter 1515–

Trepka András 1522–

Temesi ispán (comes Temesiensis)

Újlaki Lőrinc 1511–1518

Báthory István 1509–1523

Drágffy János 1523–1525

Czibak Imre 1525–1526

Ráskai Gáspár 1526–

Pozsonyi ispán (comes Poseniensis)

Bornemissza János 1514–

Személynök (personalis praesentiae regiae in iudiciis locumtenens)

Werbőczy István 1516–1525

Thuróczy Miklós 1525–⁹³**Kamarások (camerarii)**

Országgh Ferenc

Balassa Imre

Bánffy Boldizsár

Czettrich Ulrik

Dessewffy János

Erdődy Péter

Lipcsey Péter

Batthyány Boldizsár

Apafi Ferenc

Szentgyörgyi Farkas

Bóth János

Hispanus Lőrinc

Kajdácsi Horváth György

Szerecsen János

Wathay István

Zolthai János

Csáky Mihály

Czobor Gáspár

Móré György

Lezeczky Márton

Thatwar Václav

Ernusz Ferenc

⁹³ Igen apró és elmosódott aluljegyzés történt az additamentum ezen részénél, melyet „**ego-met**”-ként lehet legvalószínűbben olvasni. Az „**egomet**” „**én magam**” jelentéssel bír, ez az egyetlen közvetlen bizonyíték arra, hogy a Memoria Hungarorum szerzője Thuróczy Miklós.

Pongrácz Miklós
Buzlai Farkas
Várday Péter
Várday Mihály
Stibicz Zsigmond
Paksy Ferenc
Karthágói Hannibál
Rothkriger Menyhért
Forgách Zsigmond
Korlátkövi Antal
Korlátkövi Zsigmond
Heresthieni Miklós
Putnoky Imre
Barkanecz János
Preskovicz Bálint
Solcher Jeromos
Berger Kristóf
Hieranth Miklós
Minóczy Márkus
Kossaczki János
Thruczky Péter
Pook János
Pemflinger Kristóf
Bárány Bernát
Istvánffy János
Fülpesi Albert
Huburk Kristóf
Hajnal János
Ráskai Gáspár
Saffarith Péter
Bresoweczki János
Zabláthy Jeromos
Lezetha Bálint
Lezetha János
Csányi János
Fouthoron Kristóf
Herczegh Mihály
Herczegh Miklós
Pruskóczy Bálint
Szentiváni Kelemen
Wiszokai Márkus

Ivándy Gergely
Sibahóczy Márton
Szentkirályi Pál
Kerecsényi György
Kispereczky János
Erdőteleki Tamás
Kajdacsy György
Lukóczy János
Pileczky Miklós
Kezeliczky András
Czedléczi Miklós
Kossaczki László
Proznóczy Mihály
Proznóczy Miklós
Hispanus Ágoston
Pogrel Ferenc
Kuczky Miklós
Klenóczy Benedek
Lezeczky Félix
Lezeczky János

Familiárisok (familiaris)

Zrínyi Miklós
Török Bálint
Bradács György
Jaksith Márkus
Frangepán Kristóf
Frangepán Farkas
Frangepán Bernát
Pekry Lajos
Bánffy Zsigmond
Somi Gáspár
Keglevich Péter
Désházy István
Szalóki György
Czibak Imre
Grussóczy Mihály
Lőkös János
Török Mihály
Kállay Vitéz János
Hardeck János

Testőrök

Podmaniczky Mihály gyalogosok kapitánya
Balassa Ferenc udvari lovasság kapitánya
Czibak Imre karánsebesi lovasság kapitánya
Keglevich Péter jajcai lovasság kapitánya
Kállói Vitéz János temesvári lovasság kapitánya

Lovas fegyveresek

Bosnyák Tamás
Ábránffy Miklós
Paksy Gáspár
Zkoblith György
Csáky László
Brodarics Mátyás
Kemen István
Boltha Albert
Ördög László
Dessewffy István
Bóth István
Zalai Bernát
Bohosmicza János
Somlyai Mihály
Junak Miklós
Orbai László
Orbai Tamás
Bradács Imre
Pozsgai Miklós
Szokoly János
Bessenyei István
Semsei János
Benei Péter
Pribér Lázár
Castellanfi János
Ostrosith János
Somogy Ferenc
Gilétfy Ferenc
Gilétfy György
Gilétfy Mihály
Kopprowith Péter
Horváth György
Redneki János

Hobordanecz János
Szkarika György
Vladissith Lukács

Udvarnokok

Igen sokan voltak, és vannak is, itt azokat sorolom fel csupán, kik fontosabbak:

Thúry Benedek
Aczél István
Ábrahámffy István
Ilyevölgyi Albert
Nádasdy György
Chernelházi Ambrus
Neczpály Menyhért
Jakosith György
Apponyi Péter
Basó Gergely
Szemere Péter
Pestényi László
Újfalussy Miklós
Szirmai Pál
Putnoky János
Wass Márton
Jánoki Osvald
és a Rákócziak, közülük: György, Márton, Lajos, Ferenc

Őfelsége gyóntatója

Szegedi Antal

Őfelsége a királyné papja

Henckel János
Cordatus Konrád

Additamentum Consiliarii⁹⁴**Egyházi tanácsosok:**

Frangepán Gergely kalocsai érsek 1503–1520
Várday Ferenc erdélyi püspök 1514–1524
Beriszló Péter veszprémi püspök 1512–1524
Tomori Pál kalocsai érsek 1523–
Erdődy Simon zágrábi püspök 1518–
Perényi Ferenc váradi püspök 1514–
Móré Fülöp pécsi püspök 1524–
Podmaniczky István nyitrai püspök 1513–
Csaholyi Ferenc csanádi püspök 1514–
Macedóniai László szerémi püspök 1520–1526
Országgh János váci püspök 1520–
Keserű Mihály boszniai püspök 1515–1525

Világi tanácsosok a főurak közül:

Szentgyörgyi Péter országbíró
Újlaki Lőrinc országbíró
Báthory István nádor
Sárkány Ambrus országbíró
Brandenburgi György Ansbach és Bayreuth őrgrófja
Bornemissza János pozsonyi főispán, kincstartó, jegyző, budai várnagy
Báthory György lovászmester
Drágffy János országbíró
Báthory András tárnokmester
Kanizsai László rendi kincstartó
Thurzó Elek tárnokmester
Pálóczy Anta zempléni főispán

Világi tanácsosok a nemesek közül:

Thuróczy Miklós
Szobi Mihály
Ártándi Pál
Glésán Miklós
Pöstyéni Gergely
Paksy János
Bornemissza Péter
Derencsényi György

⁹⁴ tanácsosokat felsoroló melléklet

Bodó Ferenc
Faiszy János
Macedoniai Miklós
Kenderessy Mihály
Pogány Zsigmond
Csányi Balázs
Perneszy Miklós
Kutasi Lukács
Csallovicz Pál
Várkonyi Amade István
Aczél István
Merzyny Péter
Sitkei György
Bánffy Lőrinc
Schlik Albin

Additamentum Secretarii⁹⁵

Bácsi Miklós
Serédy Gáspár
Szalaházy Tamás
Albisi Bernát
Balbi Jeromos
Piso Jakab
Bucsai Illés
Aczél Ferenc
Budai László
Keserű Mihály
Bebek Imre
Nádasdy Tamás
Móré Fülöp
Mekcsey György
Gerendi Miklós
Paksy Balázs
Kálnai Imre
Oláh Miklós
Apafi Farkas
Statileo János

⁹⁵ titkárokat felsoroló melléklet

Brodarics István
Gerendi Miklós
Batthyány Orbán

Cseh ügyekben:
Ziabka Sapka György
Welhartic Václav
Valdstram Erasmus

Morva ügyekben:
Luxau György

Additamentum Buda⁹⁶

Bornemissza János várnagy 1506–
Kajtári Furkó Barnabás alporkoláb
Csiagli Antal alporkoláb
Barácsi Miklós udvarbíró 1521–1526
Cseszneki György udvarbíró 1526–

⁹⁶ budai melléklet

2. RÉSZ COMMENTARIUM LUDOVICUS REX, MDXXVI

Buda, 1526. április 24.

Félelmes földnek vagyok a királya. Tudom, hogy Szulejmán szultán feletti fényes győzelem nélkül olyan pusztulás vár Magyarországra, ahol nekem sem életemben, sem holtamban nem lehet maradásom, ezért elhatároztam, hogy commentariumokat készítek azokról a vészterhes és dicsőséges időkről, melyek előtttem és Magyarország előtt állnak.

A sors elől nem tudok kitérni. Tanácsadóimban nap mint nap csalódnom kell, ezért megértettem, hogy senki más, csakis én írhatom meg azokat a dolgokat, melyek később világosságot gyűjthetnek hanyatló emlékezetem sötétjében.

Mindenekelőtt leírom, hogy meggyőződésem, hogy elkerülhetetlen egy végső összecsapás Szulejmán szultánnal, ennek csak a helye és időpontja nem ismert még. Ahogyan ezt nem tudom, azt sem tudhatom, hogy uralkodásom rövid avagy hosszú lesz-e. Azt viszont tudom, hogy most, a Rákos mezején tartandó Országgyűlésen van itt az idő, hogy az utolsó pillanatban felkészüljek országgal együtt arra, ami elkerülhetetlen.

Minden elromlott, ami elromolhattott, kivéve Istenbe vetett hitemet, Mária iránti szerelmemet és Tomori Pálba vetett bizalmamat. Apám öröksége túlságosan nehéz számomra, kit könnyű életre neveltek. Békeidőben kellett volna születnem és élnem, akkor jó királya lehetnék a magyaroknak, írhatta volna rólam is a firenzei, hogy quod nihil illi deerat ad regnandum praeter regnum.⁹⁷

II. Lajos király

⁹⁷ 'Semmi más nem hiányzott neki az uralkodáshoz, csak az ország.' A commentariumokban feltűnő egyes gondolatok egyértelművé teszik, hogy a „firenzei kézirat” Macchiavelli „Il Principe”, azaz „A Fejedelem” című munkája lehetett, melyet Macchiavelli 1513-ban írt, s

Remélem, hogy szerencsétlen születésemmel,⁹⁸ de kiváltképp csodás megmaradásommal, és imádságaimmal már előre megfizettem annak az árát, hogy ennek az országnak jó uralkodója legyek, jobb, mint megboldogult Atyám volt, és nagyobb szerencsét remélek, mint amit Corvin János tudhatott magáénak, s ezalatt nem arra gondolok, hogy nekem megadatott, hogy király legyek.

Mint mindenkinek, nekem is el kell számolnom tetteimmal és lelkiismeretemmel, ezért az igazságot, csakis az igazságot írom meg a commentariumokban. Mivel azonban az igazság veszélyes, ezért időnek előtte senki sem olvashatja soraimat. Ki eddig jutott benne, már ezzel is felségsértést követett el, ezért ne folytassa és felejtse el, amit megtudott. A commentariumokhoz az ágostonos Thomas Kempis könyvéből idézek néha, ez a könyv az én megfáradt lelkemnek párnája.⁹⁹

Most pedig gondokkal terheltén, és szinte mezítelen lélekkel megyek ki Brodarics kancellárral az urak közé, meghallgatva panaszaikat, hazugságaikat és tanácsaikat, ezáltal engedek az országgal közös sorsomat irányító isteni akaratnak, *mert hiábavaló igyekezet hosszú életet óhajtani, és az igaz életre kevés gondot viselni.*¹⁰⁰

R. Ludovicus

Commentarium I.

Buda, 1526. április 24.

Félreteszem N. mester vaskos könyvecskéjét, amit bekérettem tőle. Hűségese emberem zavartnak tűnt, mikor átnyújtotta a rengeteg lapot, mondtam is neki, hogyha kevesebbet írt volna, elolvassám, de erre most nincs időm. A nemesség már olyan hangosan gyülekezik a Rákoson, hogy idehallik. Nem tartozik N. mesterre, de alig tudok haladni abban a veszélyes firenzei kéziratban is, amelyet Cordatus Konrádtól kaptam titokban.¹⁰¹

Ma reggel kaptam meg az értesítést, hogy VIII. Henrik angol király Richmondból Magyarország ügyében azt írta Őszentségének, hogy saját hadviselése miatt nem tud segíteni nekünk. Azt is írta, hogy ne is várja tőle senki a segítséget, ha Magyarország

amelyet csak a halála után, 1532-ben adtak ki. A katolikus egyház üldözte a munkát, tiltott listára vette (index librorum prohibitorum), mert az szemben áll Hippói Szent Ágoston tanításaival. Jelölése a szövegben: „F”, a szövegek Lutter Éva által fordított könyvéből valók.

⁹⁸ II. Lajos király koraszülött volt, természetes inkubátorként leölt disznókba tették, s így maradt életben.

⁹⁹ II. Lajos commentariumaiban dőltén jelöljük azokat a részeket, melyek vitathatatlanul Thomas Kempis „De imitatione Christi”, azaz „Krisztus követése” című könyvéből származnak. Dr. Jelenits István által fordított szövegeket adjuk közre. Jelzete: „K.T.”

¹⁰⁰ K.T., I. könyv, 1. fejezet, II. alatt

¹⁰¹ Macchiavelli „Il Principe”

szomszédai sem segítenek az országnak, de megígérte, hogy amint Őszentsége arról értesíti őt, hogy a Magyarországgal határos keresztény országok igazi segílyt nyújtanak, akkor ő maga is hozzátesz ahhoz valamit. Igaza van Henriknek, teljesen igaza, onnan nézve Magyarország egy feneketlen pénznyelő kúthoz hasonlatos.

Ha igaz, amit Bakics Pál mondott nekünk, akkor mostanában kellene elindulnia Szulejmánnak Isztambulból, a nagy hadjáratra.¹⁰² Talán ez meggyőzi az urakat arról, hogy a mostani országgyűlést végre úgy tartsuk meg, hogy annak értelme is legyen.

Elhatároztam, hogy felkészülök a küzdelemre, ezért minél többet kívánok megtanulni a haditudományokból. Beszéltem Bornemissza úrral, ki boldogan ajánlotta fel, hogy beavat a törökök hadviselésébe, és mindabba, ami szerinte elengedhetetlenül szükséges a tisztes helytálláshoz. Nagyon fáradékony már, lassan beszél, de így talán könnyebb megjegyezni azt, amit mond.

Commentarium II.

Buda, 1526. május 8.

Rettenetesen fárasztó napok vannak mögöttem, ezért a tavaszi országgyűlésről csak most tudok írni.

A gyűlés csendesen kezdődött, csak a szokásos zúgolódást kellett elviselnem. A hangoskodások főleg a korábbi gyűlések által hivataluktól megfosztottak ellen irányultak. Leginkább Ártándi Pál volt, aki a hangulatot rontotta azzal, hogy a kancellárt szidalmazta. A másik oldalról pedig a báróvá lett Tarczay Miklós kamarásmester vitte a hangot. Visszatérve Ártándira, nem tudom felfogni ép ésszel, hogy Mária mit kedvel ebben a durva és gátlástalan emberben. Ártándi hosszan magyarázta, hogy a kancellária élére olyan valakit kell állítani, aki mindenkitől egyenlő távolságot tud tartani. Mintha lenne egyetlen ember is ebben az országban, aki ne pártoskodna! Ártándi egyébként a kisebb nemeseket tudta mozgatni szónoklataival, a főurak Werbőczyvel tartottak. Így telt el néhány nap, közben Burgio minduntalan azzal zaklatott, hogy valamit tenni kellene a védekezés ügyében, mert csak kétszáz könnyűlovas és ötszáz gyalogos áll hadrendben. Burgio nagyon letört, úgy tekint Magyarországra, mintha elveszett volna. Nem állítom, hogy okunk van a derűre, de még meg sem kezdtük a háborút, hát hogy lehetne azt gondolni, hogy már el is veszítettük azt? Abban igaza van, hogy résen kell lennünk, nehogy a török felbiztassa a parasztokat, akik aztán fellázadnak, mint 1514-ben. Azt azonban ő is látja, hogyha kiegyezést keresnék a parasztokkal, akkor meg a nemesség tenné a kardját a torkomra, nincs tehát semmilyen lehetőségem az ilyen belső bajok lecsitítására. Megköszöntem Burgiónak, hogy támogatja Tomorit húszezer arannyal, fegyverrel és

¹⁰² Szulejmán április 23-án indult el.

gyalogossal. Szinte egyedül ő az, aki segítséget ad és adott nekünk. Megbeszéltem vele, hogy a legfontosabb, hogy a régi és új nádor egymásnak ne essen, hiszen látszik, hogy erre készülnek: mindketten vagy félezer lovassal a hátuk mögött jelentek meg.

Április 27-én a nemesség Szalkait szidalmazta, és Báthoryt magasztalta. Ebben a feszült hangulatban állt elém Werbőczy nádor, és azt hazudta, hogy őt erőszakkal tettük meg nádornak, és benyújtotta a lemondását. Milyen ember ez a Werbőczy, akit eddig minden jóval ellátott a hazája, és most, a végveszély pillanatában hátat fordít neki? Kérésünknek nem tett eleget, nem várta be a döntésemet, hanem még aznap éjjel megszökött Szobryval, az apjával együtt, és otthagya a szerencsétlen megbízottjait, akik komédiába illő módon mentegették urukat. Másnap követeket küldtettem át Rákosra a nemességhez azzal, hogy mondják az elégedetlenek szemébe az igazságot: tavaly májusban szinte minden követelésünknek eleget tettem, és ennek ellenére ők voltak azok, akik Hatvanba mégis összehívták a fegyveres országgyűlést, melyet megtartani megtiltottam.

Akaratom ellenére gyűltek tehát akkor össze és megvádoltak, hogy nem akarok kö-zibük menni. S nem csak vádoltak, zsaroltak is, mert azt üzenték, hogyha én nem megyek hozzájuk, akkor majd ők jönnek fegyveresen Budára. Hogy megelőzzem azt, hogy magyar ontsa magyarnak vérét, elmentem Hatvanba, ahol ismét zsarolásnak estem áldozatul: kényszerítettek, hogy kipróbált embereket letegyek a hivatalukból.

Mindezek után a küldötteim elmondták azt is, hogy nádorok táncoltak körül: az új nádor lemondott és megszökött, a régi nádor pedig azt követeli, hogy rendes bírósági eljárásban marasztaljuk vagy mentsük fel őt. Közöltem a nemesekkel, hogy azzal, hogy Werbőczy megszökött, beismerte vétkeit, s így ésszerű volt a régi nádort újra nádorrá tennem. A nemesség nagyobb része örömmel vitte a hírt, a Werbőczy-hívek pedig nem mertek ellentmondani a többségnek. Igaza van a firenzeinek, *az emberek megbosszulják az apróbb sérelmeket, mivel a súlyosakat nem tudják; ezért vagy dedelgetni, vagy elpusztítani kell őket: az embereknek úgy kell ártani, hogy ne lehessen félni a bosszútól.*¹⁰³

Újabb egy nap múlva,¹⁰⁴ miközben pihenni próbáltam Máriám mellett, egyszerre csak zajongásra lettem figyelmes. Az örök jelentették, hogy Rákosról a nemesek a vár alá vonultak, és követelték, hogy Werbőczyt állítsam elő három nap alatt. Rövid idő múlva néhányan behatoltak a várba, így ki kellett szaladnom eléjük vértezet nélkül, hogy megakadályozzam Werbőczy házának kifosztását. Él bennem a Fortunatus háza elleni támadás rémképe és az azt követő események, ezért döntöttem úgy, hogy magam megyek eléjük. Itt szó szót követett, de végül elhitték a behatolók, hogy a házban semmi más, csak boroshordók és papírosok vannak. Örömmel fogadták, mikor azt mondtam

¹⁰³ F. 3. részlet

¹⁰⁴ április 29-én

nekik, hogy bort tölem kapnak, amennyit csak szeretnének. Ekkor jelent meg Báthory is, aki addig féltve a bőrét, a hátsó sorokból tüzelte a nemeseket.

Ezek után április 30-án már újra a várnál gyülekeztek, és azt követelték, hogy hozzak olyan rendelkezést, ami szerint a nádort csak nagyon fontos ok miatt lehessen hivatalától megfosztani. Nyilvánvalóan Báthory rendelte meg ezt a törvényt, s amikor ebbe is beleegyeztem, a szokástól eltérően az országgyűlés nagy része szétszéledt. A szokás pedig általában az, hogy tizenöt napig kitart mindenki a gyűlésen, s csak ekkor távozik el, maga mögött hagyva úgy százötven megbízottat, hogy a kialakultak szerint vegyenek részt a törvények megfogalmazásában. Ehelyett most már egy hét elteltével szétszéledtek, és csak száz embert hagytak itt a munkára.

Május 1-jén egész nap tanácskoztam a nemesekkel, főurakkal és tanácsosokkal, majd másnap – mivel alig maradtak egyszerű nemesek a gyűlésen – átvonultunk a Szent János-templomba és ott tartottuk meg az ülést. Itt nem várt kellemetlenkedés kezdődött: ismét kikezdték Mária királynét és a külföldi hivatalnokainkat, de olyan kevesen voltak a hangadók, hogy egyszerűen nem foglalkoztam a kérdésekkel.

A következő napon elkészült, így kiadhattam azt az oklevelet, melyben Werbőczyt hazaárulásban elítéltük. Megint Ártándi Pál volt a leghangosabb. Jó egy napra rá, az oklevelet a kevés ittmaradt nemesnek is felolvastattam és kértem, hogy csak az maradjon, akinek feltétlenül szükséges. Így aztán már tényleg alig maradtak.

Május 7-én az a hír keltett riadalmat, hogy Mária királyné, Szalkai, Thurzó és Sárkány urak kiegyeztek a Fugger-házzal. Mindez nem volt igaz, noha úgy vélem, egy ilyen kiegyezés mindenkinek a javát szolgálná.

Másnap kértem a megmaradt nemeseket, hogy egy kicsit még legyenek ott a gyűlésen, ám hirtelen mindegyikük elszelelt. Ennek az lett a következménye, hogy a törvényeket mind a főuraknak kellett megfogalmazniuk, ami belátható, hogy nem szerencsés dolog. A munka nagyon hanyagul ment, egyből kiderült, hogy a főuraknak az országgyűléssel kapcsolatban csak annyi volt a céljuk, hogy Báthoryt újra nádorrá tegyék. Amikor megfeddtem őket, sokan hátat fordítottak nekem. A törvények közül a VIII–XIV., a XVIII., a XXIX–XXX. és a XXXVIII. cikkelyek foglalkoztak a hadjárat előkészítésével, a XVII. cikkely érvénytelenítette a hatvani országgyűlés egyes rendelkezéseit, a XXII. cikkely lett az, amely kimondja, hogy a nádori tisztség sérthetetlen és élethosszig tart, majd pedig a XXVI. cikkelyben adtuk ki Werbőczy és Szobry elfogatóparancsát. Talán reményt kelt az, hogy az urak vezérnek jelölték Frangepán Kristóf és Nikolaus zu Salm-Reifferscheidt grófokat. Ez utóbbit a magyarok néha Zólyomi Miklósnak nevezik. Meg kell említenem azt is, hogy a kincstartó Thurzó Elek lett, akivel szemben nekem komoly kifogásaim vannak.

Végezetül leírom, hogy elgondolkodtatott az, hogy kérésem ellenére megint nem vett részt az az erdélyi vajda országgyűlésen, és az is, hogy Szalkai érsek leveleiben azt üzengeti mindenfelé, hogy az országban mindenütt béke és nyugalom honol.

Lemásolom azokat a törvénycikkeket, melyek további uralkodásom alapját képezik majd, különösen a várható nagy szultáni hadjáratra:

1526. évi I. törvénycikk: a király éljen a maga hatalmával

Az összes főpap, urak, bárók és országlakosok, a Rákos mezején szent György vértanu ünnepén tartott jelen közönséges országgyűlésen egyértelmű megegyezéssel határozták és kérték a királyi felséget.

1. § Hogy Ő felsége méltóztatnék az ő meglevő tekintélyét és hatalmát felhasználni és mindazt, ami az ország kormányára tartozik, érett megfontolással megtenni és eligazítani, úgy azt, ami Ő felsége jövedelmeinek rendes beszerzését és gyarapítását meg helyes kezelését, mint minden mást, ami az ország védelmét, szabadságát és egyéb szükségéit illeti.

1526. évi XIII. törvénycikk: a királyi felség a hadi dolgokban jártasokkal tanácskozzék a jövő hadjáratról

Hogy őfelsége válasszon ki még a katonai osztályból némely, a hadi dolgokban és katonai tudományban jártas egyéneket, akikkel mindenről beszélgessen és tanácskozzék, ami a hadjáratra tartozik.

1526. évi XIV. törvénycikk: az ellenség ellen a külföldi keresztény fejedelmektől segílyt kell kérni

Szentséges urunkat és más keresztény fejedelmeket fel kell kérni, hogy az ellenség ellen segítséget küldjenek.

1526. évi XV. törvénycikk: a végvárak elvesztői megbüntetendők

Mivel a végvárak elvesztői büntetlenül maradtak, aminek következtében igen sok végvár el is veszett:

1. § Ennélfogva határozták, hogy a végvárak elvesztőit a decretum értelmében büntessék meg.

2. § Hogy mások, akik a végvidékeket őrzik, ez által megintetvén, annál is buzgóbban törekedjenek a végvárakat megőrizni.

3. § És a királyi felség a végvárak elvesztőinek a decretum tartalma ellenére meg ne kegyelmezessen, vagy ha ezt megtette volna, annak semmi ereje se legyen.

4. § Hanem inkább vesse azokat a decretum értelmében büntetés alá.

1526. évi XVIII. törvénycikk: főkapitány választandó

Minthogy a közönséges hadjárat főkapitány nélkül nem lehetséges: válasszon ki a királyi felség egy (vagy két) főkapitányt, aki az ilyen hadjárat intézésére alkalmas.

1526. évi XXIX. törvénycikk: a katonákat mindenkinek késedelem nélkül össze kell gyűjtenie

Hogy minden úr és vármegye köteles legyen az ő csapatait a decretum értelmében azonnal teljes számban kiállítani és a királyi felség parancsához képest jó móddal felfegyverkezve a szükséges helyekre küldeni és késedelem nélkül útnak indítani.

1. § És ő felsége kapitányára hallgassanak és engedelmeskedjenek neki.¹⁰⁵

A firenzei szerint *nincs nehezebb, kétesebb kimenetelű, veszélyesebb dolog, mint új törvények bevezetéséért síkra szállni. Mert ellenségei mindazok, akiknek a régi törvények hasznára vannak, azok pedig, akiknek az új rendelkezések szolgálnak hasznukra, pusztán lagymatag védelmezői.*¹⁰⁶

Commentarium III.

Buda, 1526. május 9.

Most olvasom Tomori Pál levelét, amelyben arról értesít, hogy találkozott Keserű Mihály boszniai püspök váránál¹⁰⁷ Bakics Pál és Podavinyi Pál jajcai sajkáskapitány futárával. A futár Tomorival maradt, mígnem ahhoz a várához nem értek, ahol Bakics Pál találkozott a törököktől érkező emberével. A levelekből, és a kém állításaiból az tudható meg, hogy Szulejmán április 24-én elindult Isztambulból Magyarország felé.¹⁰⁸ Olvasom, hogy Szendrőn és Nándorfehérvárott hídépítéséhez szükséges faanyagból rengeteg van. Tomori segítséget kér tőlem Pétervárad megerősítéséhez, és sok más elintézéséhez, valamint kérte, hogy engedélyezzem Bakics Pálnak, hogy feljebb vonulhasson a családjával. Ez a hűséges hívem még azt is megengedi magának a levélben, hogy azzal vádoljon: semmilyen előkészületet nem teszek Szulejmán ellen. *Ki miben vétett, abban fog keservesebben bűnhődni.*¹⁰⁹

Elkezdődött tehát. Szulejmán megindult, miközben mi országgyűlést tartottunk.

Mindenki könyörög: a parasztok a katonáknak, a katonák a parancsnokaiknak, a parancsnokok a kapitánynak, a kapitány nekem, én pedig Őszentségének és a többi királynak könyörgök, hogy segítsen. Eljött hát az idő, amikor eldőlt az ország sorsa, hacsak az isteni akarat le nem sújt Szulejmánra, és vissza nem fordítja őt. *Mit ér akár az egész teremtet világ, ha a teremtőtől elhagyatol?*¹¹⁰

Nem tudok segíteni, nincs miből. Talán Burgio el tudja intézni, hogy egy sereget felszerelhessek, viszont ő azzal háborgat, hogy a Kalandosok eluralták az országgyűlést, és megvádolt azzal, hogy előre kiegyeztem velük. Igaza van. Ez volt még a legkevésbé rossz megoldás. Abban is igaza van, hogy folytonosan komédiázunk: tegnap a külföldi követek előtt az urak azt állították, hogyha baj érné az országot, az csakis az én hibám volna, én pedig ennek az ellenkezőjét mondtam.

¹⁰⁵ A jogszabályok szövegét a www.1000ev.hu/ oldalon található szövegfordításban közöljük

¹⁰⁶ F. 6. részlet

¹⁰⁷ Valkóvár

¹⁰⁸ valójában április 23-án

¹⁰⁹ K.T. I.24.II. részlet

¹¹⁰ K.T. III.1. részlet

Burgio szerint sakkoznak velem. Mikor megkérdeztem, melyik bábu vagyok én, talán a leüthetetlen király, Burgio szomorúan legyintett és magamra hagyott. Elhatároztam, hogy addig, amíg Szulejmán és serege Magyarországon van vagy azt támadja, többet nem sakkozom.

Commentarium IV.

Buda, 1526. május 13.

Bornemissza úrral sokat beszéltem az országgyűlés óta a török hadviselésről. Ezeket igyekszem hűen lejegyezni. Ami talán a legfontosabb, hogy a török – mégha másképp is gondolkodik és érez, mint mi – szintén az eszével él, ezért már vagy száz éve kitűnő kémhálózatot épített ki. Ezeknek alattomban, és a keresztény követektől ellesve, elorozva, kikényszerítve szerzett tudásuk hatalmas, így nem szabad abban reménykednem, hogy nem ismerik Magyarország főbb útjait, vizeit, erősségeit. A saját kémeinktől tudjuk, hogy a török határon állomásozó csapataiknak általános feladata a kémkedés. Ugyancsak tévedés volna azt gondolni, hogy Allah dicsőségére viszi mindezt végbe a szultán. Persze, Allahnak hálálkodnak, de mégis, a vagyonszerzés, a források megszerzése a céljuk, ez látható azokból a hódítási nyomvonalakból, melyek az elmúlt évtizedekben keletkeztek. Nem várható tehát a törököktől, hogy hirtelenkedve döntenek a hadjárat felől és annak lefolyásáról. Az, hogy Szulejmán még nem támadta meg az országot, nagyban köszönhető annak, hogy erejét hat éve Szíriában, három éve pedig Egyiptomban kötötték le a lázadók. Bornemissza úr bizonygatta azt is, hogy a török követi rend nagyon fejlett és a követeik igen műveltek. Talán ezért is állították be V. Károly császárrá tételét a törökök elleni nyílt támadássá: Károly rengeteg címe mellett viseli a Jeruzsálem ura, Athén és Petras hercege, Ázsia és Afrika ura címeket is. Bornemissza úr szerint a legnagyobb baj Károly császárválasztásával, hogy oly hatalmas birodalom jött létre így, ami megborította a keresztény világon belüli egyensúlyt, a törököket pedig egy kereszteshadjárat lehetőségével fenyegeti, már pusztán a léte miatt. Ezt pedig a törökök nem hagyhatják annyiban.

Megkértem Bornemissza urat, hogy tanításomat másokkal is beszélje át, nehogy híre menjen annak, hogy bárki, egyedül befolyásolja a királyt. Javasoltam neki Oláh Miklóst, ki fiatal kora ellenére igen járatosnak mutatkozik diplomáciai kérdésekben. Vele kapcsolatban nem mellékes, hogy nagyanyja Mária, Hunyadi János testvére volt. Kértem, hogy ha Zay Ferenc az udvarban tartózkodna, őt is részesítse abban, amit a törökökről tud, *mert az idő sürget, s egyképpen hozhat magával jót is, mint rosszat; és rosszat, mint jót.*¹¹¹

¹¹¹ F. 3. részlet

*Commentarium V.**Buda, 1526. május 24.*

Burgio felkeresett egy csokor levéllel, amit Öszentségével váltott az utóbbi időben. Felolvasta azokat a részeket, melyekben Öszentsége arra bíztat, hogy szálljak hadba, és ugyanerre vegyem rá az urakat is. Kérdeztem Burgiótól, hogy mondtam-e bármikor bármi olyasmit, ami ennek ellentmond? Burgio elismerte, hogy nem, de közölte, hogy nem elégedett az erőfeszítéseimmel. Erre felálltam, kardot ragadtam és hangosan fogadkoztam a hadbaszállás mellett, mire az urak követték a példámat. Ekkor toppant be a jajcai bán hírnöke, aki szerint a bán török csapatokkal verekedett meg, és a foglyok mind azt állítják: a szultán idén megtámad minket.

Délután Morvaországba, Sziléziába, Csehországba írtam újra segítségért. Hátha most lesz fülük a hallásra, szemük az olvasásra és szívük az adakozásra.

*Add, hogy most, ma, egész elszánással nekifogjak, mert semmi az, amit eddig tettem.*¹¹²

*Commentarium VI.**Buda, 1526. május 28.*

Két napja csak arról tárgyalunk, hogy a janicsárok lázadása miként segítheti ügyeinket. Amici, diem perdidit.¹¹³

*Commentarium VII.**Buda, 1526. május 29.*

Ma érkezett Tomori Pál futárja, három török fogollyal és egy levéllel, ami szerint a szultán a múlt hónap 24. napján megindult ellenünk. Bakics Pál, ki ekkor velem volt, megerősítette a hírt, de óva intett attól, hogy elhiggyem, amit Tomori írt, azaz, hogy a sereg szinte csak fiatal, tapasztalatlan katonákból áll, mert a rhodoszi és más hadjáratokban a legjobbjaik elhullottak. Sokan vettek körül, újra megígértem, hogy elindulok a végekre. Elmondtam azt is, hogy épp arra várok, hogy gyors segítség érkezzék Cseh- és Morvaországból, Sziléziából.

Késő délután hírvivő jött Bornemissza úr hivatalából azzal, hogy most futott be a híradás, miszerint a törökök hajókat vontatnak felfelé a Dunán Nikápolyból Nándorfehérvár irányába.

¹¹² K.T. I.19.I. részlet¹¹³ Barátaim, elveszítettem ezt a napot. – Suetonius

Commentarium VIII.
Buda, 1526. május 30.

Újabb nehéz hír: egy hete Cognac városában megalakult V. Károly császár ellen az a szövetség, ami magát Szent Ligának nevezi. A céljuk, a január 14-én megkötött madridi egyezmény eltörlése. A ligát pedig nem akárkik kötötték: Öszentsége, Franciaország, Firenze, Milánó, Velence és a Török Birodalom... Így aztán egyik résztől sem kaphatunk segítséget, ezek magukkal lesznek elfoglalva, a császár pedig a törökök elé lök majd minket védőpajzsként.

Kézhez kaptam Ferdinánd levelének másolatát, amit öt napja írt Speyerben V. Károly császárnak. Szegény sógorom is jól látja a helyzetet, mert azzal rémíti meg a bátyját, hogy itt Magyarországon olyan súlyos a helyzet, hogy ha az még tovább romlik, akkor az osztrák tartományok és Germánia is veszélybe kerülhet.

Burgio szerint háromszázezer emberből áll a szultáni sereg, s ezek mind Drinápolytól vannak már.

Commentarium IX.
Buda, 1526. június 1.

Ma többek között Sopron városának írtam sürgető levelet, és kértem, hogy a Boldogságos Szűz napjára¹¹⁴ küldjenek száz gyalogost, ágyút és egyebeket Tolnára. Hogy vita ne legyen az élelem beszerzésével, listát adtam nekik arról, hogy manapság minek mi az értéke. Ilyen leveleket küldöttem ma más gazdag városokba, reményt fűzve ahhoz, hogy ezek komolyan veszik, amit írtam.

Commentarium X.
Buda, 1526. június 2.

Bornemissza úrral megtárgyaltam néhány újabb fontos dolgot a törökökkel kapcsolatban. A török birodalom lakóit három-négyszeresére kell becsülnünk a magyarországi lelkek számához képest, és úgy kilenc-tízmillió dukátnyi bevétele lehet évente a szultánnak. Ez rettenetesen nagy összeg.

Érdekes, hogy a törököknél minden fordítva van: míg nálunk az urak, és esetleg a nemesek viszik a hivatalokat, addig ott általában rabszolgaként kezdett idegenek kerülnek országos hivatalra, kiknek az élete, léte és vagyona, mind a szultán kegyelmétől

¹¹⁴ Sarlós Boldogasszony, azaz július 2.

függ. Csodálkoznivaló nincs tehát azon, hogy a török tisztviselő azonnal és kíméletlenül végrehajtja az ura parancsát. Bornemissza szerint az is sokat segít a szultánnak, hogy azok, akik a birodalmat mozgatják, tanult emberek, a szónak abban az értelmében is, hogy egyazon könyveket azonos módon magyarázva olvastak el és tanultak meg. Ha ehhez vesszük még azt is, hogy Allahhoz mennyire ragaszkodnak, hát nem csoda, hogy abban a birodalomban minden olajozottan megy.

Igen elgondolkodtató, hogy a törököknek van saját birodalmi serege és hatalmas állandó zsoldossereget is tudnak állítani, míg nekünk, ha sikerül is pénzt kikönyörögnünk a rokonainktól, alig tudunk felállítani néhány hónapra valami zsoldosságot. A birodalmi sereg, mint egy gépezet működik, nem kérdez, csak végrehajt, a zsoldosseregük pedig azért ütőképes, mert soha nem oszlik fel, és a legjobb harcosok kerülnek oda. Nálunk a zsoldosok Mátyás király óta inkább a hadakozni alig tudó, nincstelenek sorából kerülnek ki. Jó tudni, hogy a törökök serege négyfelé osztható: a tímáros szpáhikra, a zsoldosokra, az irreguláris hadakra, amelyek rendszertelenül jönnek létre, no meg a vazallusaik csapataira. A tímárbirtokosok a szultánnak tett szolgálataik után kapnak járadékot az általuk kezelt földek után, de a föld tulajdonát soha nem szerezhetik meg. Ezeknél a jövedelmük nagysága alapján kell a katonákat a szultán részére kiállítani: az egyszerű tímárbirtokosok jövedelme húszezer akcséig terjed, és ebből háromezer akcsék után egy-egy harcost állít ki. A ziámetbirtokosok jövedelme a húszezertől a százezer akcséig terjedhet, ezek négyezer akcsék után állítanak ki egy-egy harcost. Végezetül a hászbirtokosok, akiknek a jövedelme a százezer akcsét meghaladja, ötezer akcsék után adnak egy-egy harcost. A többi birtokfajta Bornemissza szerint nem érdemes figyelemre, elég, ha ezeket megjegyzem, mert ebből lehet kiszámítani, hogy mekkora sereget várhatunk.

A végtelenül fáradt Bornemissza még annyit mondott, hogy azt is be kell látni, hogy a törökök soha nem sajnálták a pénzt arra, hogy úgy keleten, mint nyugaton eltanulják a fegyverkezés minden fortélyát. A szerencsénk az, hogy ezt a roppant nagy sereget ellátmánnyal még a szultánnak is nagyon nehéz eljuttatnia Magyarországra.

Éjszakámat a firenzei kézirat tanulmányozásával töltöttem, s ismét saját hibáimat kellett megtalálnom a sorok között, mert eddig a hadakozás művészetének tanulmányozását elhanyagoltam. A firenzei szerint egy fejedelemnek *a hadban való jártasságot ... sohasem szabad elhanyagolnia, s békében még inkább kell gyakorolnia, mint háború idején; ezt kétféleképpen teheti: szellemi és testi fáradozással. S ami a testgyakorlást illeti, azonkívül, hogy jó rendben és gyakorlatban tartja az övét, járjon vadászni; a vadászon testét az idő viszontagságaihoz szoktassa, és ismerje meg a vidéket, tanulja meg, hol vannak hegységek, honnan nyílnak völgyek, hol terül el síkság, jegyezze meg a folyókat, mocsarakat, és mindezekre a dolgokra nagy gondot fordítson. Ezeknek ismerete fontos: megtanulja, hogy országát ismernie kell, hiszen így könnyebb megvédenie...*

Hogy elméjét parlagon ne hagyja, a fejedelemnek a történelmet kell tanulmányoznia, s figyelemmel kell kísérnie a nagy emberek cselekedeteit, megjegyeznie, miként jártak el háború idején, szemügyre vennie, mi okozta győzelmeiket és veszteségeiket, hogy emezektől megmenekedjék, amazokat pedig megismételhesse, mindenekelőtt tegyen úgy, mint valamely nagy ember már ő előtt, aki egy korábbi, dicsőség és hír övezte férfiú nyomában haladt, s annak tetteihez és cselekedeteihez tartotta magát.¹¹⁵

Commentarium XI.

Buda, 1526. június 4.

Pétevárad, Jajca és más erősségek céljaira a kincstár ma kilencezeröttszáz forintot adott ki, és még ezerötvenet a fegyverek vásárlására. Klissza kapitánya ekkor érkezett, de neki már csak a maradék csekély százötven forintot tudtuk kiadni.

Mindenhol csak a nehézségek végtelen láncolata látszik. *Intézz és rendezz mindent akaratom és jótetszésed szerint, csak azt találod mindenütt, hogy valamit tőrnöd is kell, ha tetszik, ha nem; s így a keresztet mindig fölleled! Mert hol testi fájdalmat érzel, hol lelkedben kell belső háborúságot elviselned.*

Néha Isten hagy el, máskor felebarátod vet próbára, s ami még rosszabb, sokszor magad terhére leszel, és semmi orvosság, vigasztalás-szabadulást, könnyebbülést nem ad, hanem addig kell tőrnöd, míg Isten akarja.¹¹⁶

Commentarium XII.

Buda, 1526. június 5.

Ma Burgio arról tájékoztatott, hogy az a pénz, amit Öszentsége a hadjáratra küldött, már Bécsben van. Összehívtam hát a királyi tanácsot, s együtt azt határoztuk, hogy erős kísérettel a pénz elé megyünk Bécsbe és azt elhozzuk onnan.

Máshonnan érkezett a hír, hogy Tomori naszádosai tucatnyi ácsot fogtak el a Száván, miközben hidat próbáltak építeni a törököknek. A foglyok vallomásai szerint Szulejmán nemsokára a határookra érkezik, ezért újra összehívtam a királyi tanácsot, és megfogadtam előttük, hogy lemegyek a végekre a szultán elé. Ekkor Burgio azt vetette fel, hogy ez csakúgy lehetséges, ha azonnal adót szedünk be, és abból felfegyverkezünk. Erre követeltem, hogy a bandériumok költségeit a leghamarább adjuk össze. Ennek a legszükségesebb részét harmincezer forintra tettem. Az urak megsemmisülve ültek az

¹¹⁵ F 14. részlet

¹¹⁶ K.T. II.12. részlet

asztal körül, mikor Burgio, ez a legnagyobb magyar, ötszáz aranyat vett elő a sajátjából és az asztalra tette. Ezután Szalkai érsek az irdatlan vagyonából csak a hatezer forintot érő rézkészletét ajánlotta fel és ugyanennyi értékű birtokának elzálogosítását ígérte. Az érsek érezheti, hogy nagy a veszély, mert ezeken túl megígérte, hogy kiállít ezer gyalogost és négyszáz lovast. Ezután többen tettek felajánlásokat, így pénzben tízezer és papíron vagy húszezer forint gyűlt össze. Ezután én álltam fel és bejelentettem, hogy minden vagyonomat, ami pénzzé tehető, a hadiköltségek céljára felajánlom. Mária királyné azonnal eladta egy Morvaországban lévő várát, amiből ötszáz nehézlovast lehet felfogadni. A legfontosabb ezután következett: úgy rendelkezünk, hogy július 2-ra Tolnára össze kell gyűlnie a seregnek, és ott én személyesen átveszem a vezérletet. Burgio csüggedt egyedül: mindezt későinek mondta már.

Commentarium XIII.

Buda, 1526. június 7.

Szegény Tomori, ma is hiába jött segélyért. Ez a nagy vitéz mostanában sűrűn folytatja bánatát borba, aggódok, nehogy valami baja essék idejekorán.

Commentarium XIV.

Buda, 1526. június 10.

Burgio, a mi reménységünk, ma Morvaországba küldte az embereit ötvenezer arannyal, hogy azok ott négyezer gyalogost fogadjanak fel. Nagyon nagy szükség van erre a haderőre, reménykedem, hogy sikerrel járnak.

Én egész nap a firenzeit olvasom, főképp, amit a törvényekről, de méginkább, amit a hadseregekről ír. *A legfontosabb alapok, melyeken ... az egyeduralkak nyugszanak: a jó törvények és a jó hadsereg. És mert elképzelhetetlen, hogy jó törvényeket találjunk ott, ahol nincs jó haderő, ahol pedig jó a hadsereg, szükségszerűen a törvények is jók... A haderő, amely az államot megvédi vagy saját hadereje vagy zsoldos hadsereg vagy segédcsapat vagy ennek a háromnak keveréke. A zsoldos és a segédhaderő veszélyes és felesleges; aki zsoldosok fegyverére alapozza uralmának biztonságát, nem lehet annak soha nyugalma, mert ... engedetlenek, hűtelenek, ... az ellenséggel szemben gyávák; Istent nem félik, emberekkel szemben adott szavuk nincs, ... békében ők fosztanak ki, háborúban az ellenség. Ennek oka, hogy csak az a kis fizetség vonzza őket a harcmezőre, nem érzelem vagy más hathatós ok, ez meg nem elég, hogy érted készek legyenek meghalni. Akkor akarnak zsoldodba szegődni, amikor nem hadakozol, és mihelyt kitör a háború, megszöknek vagy elhagynak. A zsoldos vezérek vagy kiváló hadvezérek vagy*

*sem. Ha azok, nem bízatsz bennük, mert ők maguk is hatalomra törnek...; ha pedig nem vitézek, tönkretesznek a legközönségesebb módon. A fejedelemnek személyesen kell részt vennie és a hadvezér tisztét betöltenie.*¹¹⁷

*A segédcsapat a zsoldos seregnél is sokkal veszélyesebb: romlásod bennük rejlik, mivelhogy egységesek és mások parancsát követni készek, míg a zsoldosoknak, mikor győztek, több időre és megfelelő alkalomra van szükségük, mert nem alkotnak egyetlen sereget és mert a te zsoldodon vannak, s közülük egyvalaki, akit vezérül kiszemeltél, nem tud tüstént olyan tekintélyre szert tenni, hogy ellened fordulhasson.*¹¹⁸

Commentarium XV.

Buda, 1526. június 13.

Kong az ürességtől az udvar. Az urak mind eltávoztak, ki bandériumot állít, ki az irháját menti. Én azon vagyok, hogy július 2-ára Tolnán táborba tudjak szállni, hiszen, mint mondják: a török augusztus első hetében biztosan eléri a határokat.

Bodonyból Szapolyairól hamisnak tűnő híreket kaptam, mely szerint, ha nem áll ki mellettem, megkapja Szulejmán egyik lánytestvérét feleségnek. Burgióból kibújt az ördög, és azt tanácsolta, hogy a vajdát és fivérét, György urat tartsam hűség-pórázon, és küldjek ki embereket álhírekkel, hogy a Szapolyaikat befeketítsem a szultán előtt. Tudom, hogy *a legnagyobb ellenséged mindig ott bujkál, ahol utoljára keresnéd.*¹¹⁹ Abban egyet-értettem Burgióval, hogy azt kell híresztelni, hogy rengeteg segítség érkezett és érkezik az országba, de hogy a Szapolyaikkal így bánjak, nem vette be a gyomrom.

A befutott hírek szerint a vezérnek hívott Frangepán Kristóf késik, Salm gróf pedig nem kívánja azt a dicsőséget, hogy a magyar király seregeit a törököknek vezesse. Azt gyanítom, hogy Salm nem reménykedik még egy tisztességes eldöntetlen csatában sem, hanem csak vereségben gondolkodik. Ha viszont ez így van, akkor legalább másképp miért nem segít? És hol van Frangepán?

Este pedig azt hallottam Krusich Pétertől, hogy azt beszélük náluk a török foglyok, hogy a perzsa sah támadása miatt a törökök visszafordultak. Ismerem én a sahot és valamennyire Szulejmánt is: kizárt, hogy így legyen.

Most éjjel azzal ébresztettek, hogy Tomori jelentette Péterváradról, hogy Szulejmán már Filippopoliszban¹²⁰ van, ahol Behrám pasával, az anatóliai sereg vezérével tárgyalt, és hogy húsz nap múlva Nándorfehérváron lesz. A hír arról is szólt, hogy Bali bég tíz napon belül a Száván átkel a seregével, s így senki nem tudja megmondani, meddig

¹¹⁷ F 12, részlet

¹¹⁸ F 13, részlet

¹¹⁹ Julius Caesar citátuma

¹²⁰ Ma Plovdiv, Bulgária

özönlik be a török. Nem lehetett volna ezt a hírt reggel közölni? Ember vagyok én is, vagyis mostanra már emberré lettem.

Commentarium XVI.

Buda, 1526. június 16.

Ma arról faggattam Bornemisszát, hogy a török birodalomban tényleg a szultán dönt-e a háború és béke kérdéséről, anélkül, hogy a tanácsadóit erről megkérdezné. Bornemissza szerint ez valahogy úgy van, hogy a szultán a nagyvezírrrel dönt közösen, majd a dívánban, ami a mi királyi tanácsunkhoz hasonló ülés lehet, meghatározzák a háború feltételeit, de már nem vonják kétségbe az annak megindítására vonatkozó döntést. A dívánban helyet kap a szultánon és a nagyvezíren kívül a sereg két főbírója, valamint Anatólia és Rumélia beglerbégje, ezeknek a kincstárnokai, valamint a janicsár aga – aki a sereget képviseli –, a kapudán pasa – aki a tengeri flottát vezérli – és egy nisandzsi nevű hivatalnok. Miután itt megtárgyalták az ügyeket, a birodalomba szerteszét csau-szokat határozatokkal küldenek ki a.

A szultán 9-én Nisbe érkezett.

Commentarium XVII.

Buda, 1526. június 17.

Az országtanács ma úgy határozott, hogy az egyházak kötelesek az arany és ezüst jószágaik feléből pénzt verni, és azt a fegyverkezésre fordítani. Mondtam az esztergomi érseknek, hogy *most pedig Isten úgy intézte, hogy tanuljuk egymás terhét hordozni; mert senki nincs hiba nélkül, senki sem olyan, hogy terhet ne jelentene másnak, senki sem elég önmagának, senki sem elég okos saját ügyeinek intézésére, hanem szükséges egymás terhét hordoznunk, egymást vigasztalnunk és segítenünk.*¹²¹

Commentarium XVIII.

Buda, 1526. június 18.

Délelőtt Burgio bemutatta nekem a kapitányokat, akiket azzal bízott meg újfent, hogy újabb négyezer fegyverest váltsanak meg az Öszentsége által küldött pénzen. Ezeket a kapitányokat magamhoz öleltem és kértem, hogy a leggyorsabban tegyék azt, amit a

¹²¹ K.T. I.16.II. részlet.

nuncius úr kért. Annál is inkább fontos ez, mert tegnap kaptunk levelet Tomoritól, aki tudatta velünk, hogy Ibrahim nagyvezír és az anatóliai beglerbég, Behrárn serege épp Bakics Pál régi birtokán vonta össze fegyvereseit, ez pedig alig van két napra gyalogosan Szabáctól. Szulejmán állítólag Szófiába érkezett. Azt is megtudtuk, hogy a Dunán fellelé úgy száz hajót vontatnak, és Bali bég két híddal el is készült, de az Isten kegyelméből ömlő eső miatt nem tudták még azokat a helyükre állítani. Ez a szokatlanul sok eső segíteni fog még nekünk.

Egy moldvai követet is fogadtunk ma, ki Stefan cel Tinar vajda levelét hozta. Ebből azt tudtuk meg, hogy a vajdát a szultán arra csábítja, hogy azonnal álljon mellé és jöjjön ellenünk. A vajda még ellenáll, de nagy gondban van, mert úgy ötvenezer tatár lovas készül őket és Lengyelországot megtámadni.

Havasalföld vajdája pedig azt írta, hogy Nikápolynál is vesztegel egy nagy török sereg, amelyet Erdély ellen fognak bevetni. Szerintem ez csak cselvetés lehet.

Ma megérkezett Móré Fülöp pécsi püspök négyszáz gyalogosa, ez végre valami. Rajta kívül mások eddig még csak ígéretet küldtek.

Burgio minduntalan azzal riogat, hogy Szapolyaival nincs rendjén valami. Azt feleltem neki, hogy vele soha nem volt rendjén semmi, viszont ma ő az egyetlen erős ember, aki valódi sereget is tudhat maga mögött, ezért én nem kívánok vele összeakaszkodni. A firenzei gondolatai ezekben a nehéz napokban sokat segítenek abban, hogy hogyan viszonyuljak az erdélyi vajdához, és a többi urakhoz, s egyben sok korábbi tettetemet is dicséri: *a fejedelemnek mindazonáltal vigyáznia kell: csak annyira féljék, hogy a szeretet hiánya gyűlöletnek ne legyen okozója, mert nagyon is rendjén van, ha félnek tőle, de mégsem gyűlölik; s ez így lesz mindaddig, míg alattvalói vagyonához és asszonyaihoz nem nyúl. S ha valami mégis vérontást követel, úgy járjon el, hogy tettének magyarázata és nyilvánvaló oka legyen; s mindenekelőtt a mások vagyonától tartózkodjék, mert hamarabb felejtik el az emberek tulajdon apjuk halálát, mint vagyonuk elvesztését. Mivel az emberek könnyen nyúlnak idegen birtokhoz, aki fosztogatásból él, bőven talál okot, hogy a másét elfoglalhassa, a vérontásnak viszont nehezebb okát és magyarázatát adni.*¹²²

Nagyon rosszul esik azt hallanom mindenhol, hogy a veszedelem miatt én volnék a felelős. *A jó szándék éppúgy gyűlöletet szíthat, mint a rossz; ... a fejedelem országának megtartása érdekében gyakorta arra kényszerül, hogy rossz legyen, mert ha az a közösség – a nép vagy az urak, bármelyik legyen is –, amelyikre szükséged van, hogy hatalmad fenntarthatd, romlott, annak a jellemét kell követned, hogy eleget tehess neki. Márpedig ilyenformán a jámbor cselekedetek ellenségeid lesznek.*¹²³ Minden országnak olyan a királya, mint az ország, s amit az ország megérdemel. Ha tehát én alkal-

¹²² F 17. részlet

¹²³ F 19. részlet

matlan vagyok uralkodónak, akkor ez az ország alkalmatlan arra, hogy uralják. Félre a kesergéssel, nem akarok atyám kedélytelenségébe zuhanni, fontosabb most, hogy az a hír járja, hogy már egyetlen fegyveresünk sincsen Titelben és Újlakon. Amit a sok pénzzel kapcsolatban kérdezni szoktam, az emberekre is igaz: hova tűnik ez a rengeteg sok ember? Hogy lehet az, hogy az a kevés sincs a helyén, kit jól megfizetünk? *Ahányszor csak emberek között voltam, emberségemben megrövidültem.*¹²⁴

Werbőczy állítólag az erdélyi vajda által felbízott nyolcezres haddal jön Budára, hogy újra nádorrá tegyem. Ennek a hírnek sem hiszek, de azért kiküldetek egy követet a volt nádorhoz, békítőleg kérve tanácsait.

Commentarium XIX.

Buda, 1526. június 19.

A királyi tanács folyton ülésezik, és be kell látnom, hogy senki nincsen, aki értené a fegyverek nyelvét, akinek a tanácsát most nyugodtan meg lehetne fogadni. Hiába kérelem őket, hogy tegyék félre vitáikat, ezek képtelenek arra, hogy távolabbra tekintve az ország érdekében döntsenek. Ehelyett napestig úgy vitáznak, mint a gyerekek, akik azon hűsködnek, melyikük a jobb családból való. A firenzei róluk azt mondja, hogy *a fejedelemnek ügyelnie kell, hogy megfelelő minisztereket állítson maga mellé: ezek vagy jók vagy rosszak, az uralkodó bölcsessége szerint. A fejedelem eszes voltát elsősorban az dicséri, kik vannak körülötte; és ha ezek alkalmasak és hűségesek, mindig bölcsnek tarthatjuk a fejedelmet, hiszen ki tudta ismerni őket és meg tudta tartani hűségüket... az, aki egy országot tart a kezében, soha magával ne gondoljon, mindig csak a fejedellemmel; soha ne foglalkozzék mással, csak annak a javát szolgálja. Másfelől a fejedelem is gondoskodjék arról, hogy a miniszter barátságát biztosítsa: jutalmazza, tegye gazdaggá és elkötelezetté; adjon neki kitüntetések és megbízatásokat, hogy láthassa, nem élhet nélküle; legyen elég tisztessége, hogy több tisztességre ne áhítozzék; legyen elég gazdagsága, hogy több gazdagságra ne áhítozzék; és legyen elég megbízatása, hogy féljen a változásoktól.*¹²⁵

Eszerint nem mindig voltam bölcs, hiszen tanácsadóim rendszeresen magamra hagynak, csak magukra gondolnak.

Rettenetesen kifáraszt minden.

Szememre vetik, hogy sokszor délig alszom, de azt nem tudják, hogy hajnalban fekszem le. Addig csakis hivatalos ügyekkel bajlódom, különösen azért, mert a tanácsadóim, akikben megbízhatnék, nincsenek körülöttem. Talán ezért mutatnak tiszte-

¹²⁴ K.T. I. 20. I. részlet

¹²⁵ F 22. részlet

letlenséget irántam, de nekem nincs erőm arra, hogy megregulázzam ezeket az öntelt senkiháziakat. Egyedül Burgio feddését viselem, mert ez az ember igazán jót akar és cselekszik is. Most azon a véleményen van, hogy lesz, ki a pusztulásba szalad, lesz, ki valahogy átvészeli a veszedelmet és lesznek olyanok is, akik a menekülésbe halnak majd bele. *Nincs mindenkor az ember hatalmában az ő útja, hanem Isten joga, hogy adjon és vigasztaljon, amikor akar, amennyit akar, s akit akar, jótetszése szerint, nem különben.*¹²⁶

Commentarium XX.

Buda, 1526. június 21.

Hetek óta reggeltől estig leveleket írok, és segítséget kérek mindenkitől, akit csak el tudok érni. Ma Andrea Grittinek Velence urának írtam, utalva arra, hogy neki mindent tudnia kell, hiszen korábban már több levelemben feltártam előtte a veszély nagyságát. Gyors segítségért könyörögtem, hiszen Szulejmán úgy három-négy napra járhat Nándorfehérvártól. Gritti fia, Ludovico, állítólag jó viszonyban van Szulejmánnal.

*Add Uram, hogy a te kegyelmed által végbevihessem azt, amit természetem szerint lehetetlennek gondolok!*¹²⁷

Commentarium XXI.

Buda, 1526. június 22.

Bornemissza szerint a felvonuló hadak élelemmel való ellátása hatalmas költségeket emészt fel, ezért van az, hogy gyakran mi égetjük fel falvainkat a törökök elől, hogy nehogy valami ételmet találjanak. Úgy tudja, hogy a szultán minden olyan hadjárat esetében, mint ami most ellenünk indult, legalább két-három hónapra való élelelemmel látja el a sereget, s mivel a szállítás a vízen a leggyorsabb és legegyszerűbb, ezért van az, hogy annyira fontos ma a folyók feletti uralom.

Megtudtam azt is, hogy a török úgy indítja meg a hadjáratát, hogy a meleg hónapokban legyen elég ideje felvonulni, megütközni, megerősíteni a helyzetét, majd visszavonulni. Bornemissza úr szerint az Isztambultól való távolság miatt nem lehetséges az, hogy a török elfoglalja Magyarországot, s az pedig méginkább egyértelmű, hogy Bécsen túl soha nem tudna hosszabb időre gyökeret verni, mert a hátszágot fenn kellene tartania. Szomorúan bólogatott, mikor rákérdeztem, hogy ez lehet az oka annak, hogy a németektől nem kapunk segítséget. Azt is meg-

¹²⁶ K.T. III. 7. részlet

¹²⁷ K.T.III.20. II. részlet

magyarázta, hogy a Hunyadiak korát megelőzően és azóta sem tartották magukat itt a telek alatt a törökök, ez is azt mutatja, hogyha hadjáratra készülnek, azt nem tervezhetik hosszúra.

Commentarium XXII.

Buda, 1526. június 23.

Ma lemondott Thurzó Elek a kincstartóságról, mivel állítása szerint minden pénzét, harminckétezer forintot beadta a fegyverkezéshez. Thurzóval keményen beszéltem és nem fogadtam el a lemondását. Azzal nyugtattam meg, hogy a lehetetlen dolgokat nem köteles elvégezni, de csak tegye a dolgát, ahogyan tudja és ne járja Werbőczy útját, aki megfutamodott. *Amicos secundae res parant, adversae probant.*¹²⁸

Ma végre elindultak a királyi emberek a mozgósító parancsokkal.

Commentarium XXIII.

Buda, 1526. június 24.

Ma Batthyány Ferenc bánnak írtam és emlékeztettem, hogy az egyházak arany és ezüst jószágainak és pénzének a felét be kell szolgáltatnia, s hogy ezzel Szlavóniában Erdődy Simon zágrábi püspököt bíztam meg. Tudattam vele, hogy csak olyan hírek jönnek, hogy a beszolgáltatás nem halad, ezért Batthyányt, mint a beszolgáltatásért felelőst utasítottam arra, hogy királyi hatalommal felruházva járjon el és szedje be azt, amit a háború céljaira elrendeltem beszedni.

Tomori szerint egy ötvenezer főből álló elősereg elérte Nándorfehérvárt és megkezdte a Száván való átkelés előkészítését. A Száva velünk van, mert megáradva elmosta a már felállított hidakat. Az áradás pedig még mindig tart, a hegyek ontják magukból a temérdek vizet: sír szegény Magyarország a Boldogságos Szűz oltalma alatt is. Megparancsoltam, hogy a végekhez közeli megyék minden kézbe fegyvert adjanak, nem bánom én, ha kiegyenesítik a parasztok a kaszáikat.

Burgio szokása szerint háborog, idegeskedik és szervez, de azért vannak jó pillanatai is: megsúgta, hogy egy dolog miatt bizakodik, s ez nem más, mint a magyarokban lévő töretlen harci szellem, bátorság. Legyen neki igaza. Én olyan magyarokkal találkozom inkább, akik a szájukkal harcolnak és egymás ellen acsarkodnak és siránkoznak a soruk felett.

¹²⁸ A jósors szerzi, a balsors próbára teszi a barátokat. – Seneca

*Conqueri fortunam adversam, non lamentari decet.*¹²⁹

Most este érkezett Szalkai érsektől egy jó emberem, ettől tudom, hogy az érsek is szorgalmasan írja a leveleket: ma Besztercebányára írt a plébánoshoz, és imádság mellett lovakat kért küldeni, melyek bírják az ágyúk vontatását.

Commentarium XXIV.

Buda, 1526. június 25.

Bornemissza úr ma rossz híreket közölt, elmondta, hogy miben jobb a keresztény hadviselésnél a töröké. Egyrészt hatalmas emberfölényben van, másrészt mozgékony, harmadrészt fegyelmezett. A hátránya, hogy nincsen olyan rettenetes támadó ereje, mint a mi nehézlovasságunknak, melynek azonban az a hátránya, hogy semmi másra nem alkalmas, mint egy hatalmas erejű lökésre, mely vagy szétszakítja az ellenséget vagy csak megzavarja. Ha csak megzavarja, attól kezdve a nehézlovasság már saját magának ellensége: nem mozgékony, nem tud gyorsan változtatni helyzetén. Mindannyian, kik páncélt viselünk, pontosan tudjuk, miről beszélt Bornemissza úr.

Azt is megtudtam, hogy a törökök általában úgy zavarják meg az ellensége harcrendjét, hogy rettenetes mennyiségű nyílvesztőt lőnek ki minden oldalról a megtámadottakra, megnyitják a soraikat az abba belegázolni készülő nehézlovasság előtt, amely így dolgavégezetlenül lovagolja ki magából az erőt, s mire újra hadrendbe állna, lehet, hogy már véget is ért a csata.

Bornemissza este igen fáradt volt, nem felelt kérdéseimre, csak azt, amit atyámnak is mondogatott urlakodása vége felé: *vita nihil aliud quam ad mortem iter est.*¹³⁰

Commentarium XXV.

Buda, 1526. június 29.

Ma érkezett Báthory nádor titkára, akitől megtudtam, hogy a nádor Pécssett tartja magát, és azt kéri, hogy szereljem fel őt és a seregét oly módon, ami Magyarország nádorához méltó, mert ha baj éri őt a csatában, akkor az egész serege szét fog széledni. Milyen ember ez a nádor? Mit képzelsz magáról? Szüretelni küldtem én őt a végekre? Ha valakinek, neki ismernie kellene a kincstár állapotát... Nem szégyelli saját magát magasztalni a levelében és emiatt felszerelt katonákat kérni? Hogy mondhat olyat a törököktől látótávolságra, hogy nem hajlandó háborúba menni jobbágyokkal az oldalán?

¹²⁹ A balszerencsét nem siratni kell, hanem legyőzni. (Cicero)

¹³⁰ Az élet nem más, mint utazás a halál felé. – Seneca

Igazat kell adnom a firenzeinek, *aki azt hinné, hogy a nagy emberekkel az új kedvezések elfeledtetik a régi sérelmeket, téved.*¹³¹ Szétvet a mérég: menjen csak Tolnára a nádor, majd ott találkozunk és megbeszéljük ezt a dolgot.

Commentarium XXVI.

Buda, 1526. június 30.

Tomori futárja hozta a hírt, hogy megérkeztek hozzá a tavasszal Szkender Miklós halálával végződő portyán fogságba esett híveim. Ezeket Isztambulba vitték, majd onnan szöktek meg a török seregből. A török úgy húszezer fővel átkelt a Száván, így már Magyarország földjét tapossa, a Száva már nem véd minket. Én arra várok, hogy végre az egyházi kincsekből pénz alakuljon, abból pedig fegyver, ellátmány és katona. Most látom csak, milyen lassan is intéződnék a dolgok Magyarországon. Újra kiadtam a parancsot, hogy a végvidék megyei akadályozzák meg a törökök további átkelését a Száván, s azokat, akik átkeltek, ne hagyják élni, támadásokkal pusztítsák őket. Tudom, hogy Tomori hasztalan próbálkozik, mert mindenki azt feleli neki, hogy csak akkor kötelesek hadba szállni, ha a királyuk vezeti a sereget. Igen ám, de én nem tudok sereg nélkül elindulni sehová. Most azon fogunk vitatkozni, hogy mekkora lehet az a sereg, amit már a magyarok királya méltósággal vezethet, s amihez az addig hűtlenkedők boldogan csatlakozhatnak? Azt is írja valamelyik levelében, hogy kiküld húszt-harminc lovast odacsapni a mozgolódó töröknek. Sajnos panasszal van tele a levele: alig van már katonája Péterváradon és azoknak sem tud fizetni. Ugyancsak felpanaszolja a nádort, aki még mindig nem érkezett meg hozzá segítséggel, és a kémek jelentéseiről is beszámol. Aggasztó, hogy Újlakot és Titelt nem védi egyetlen fegyveres sem. Szegény Tomori már pénzt nem is, hanem csak élelmet kér, de azt sem tudok neki küldeni. Egyedül talán abban tudok segíteni, hogy Podvinyay Tamás sajkás kapitány mellé kineveztessek egy másik kapitányt is. Ami az egyházi jószágok pénzzé verését illeti: erre már nem lesz idő, ezért az urakkal elrendeltük, hogy a véres kardot hordozzák szerte szét az országban.

Tomori tőlem vár parancsot, kérdezi, hogy feladja-e Pétervárad védelmét, vonuljon-e ki a törökök elé nyílt terepre, vagy csatlakozzon a királyi fősereghez? Alig van már tanácsos mellettem, s ezek sem tudnak mit mondani. Burgio szerint veszni kellene hagyni Péterváradot, mert azt Tomori ezerötszáz embere úgysem képes megvédeni, s ha kitartának, legfeljebb egy szép nagy temetőjük lenne a vár. A nuncius azzal bíztat, hogy alig egy hét és a négyezres morva gyalogság, mit ő toborzott, már Budán lesz.

Nem tudom mi lesz Szapolyai hadaival, de az már biztos, hogy nem cselvetés volt az, hogy Enyedre összehívta az erdélyi rendeket, hogy azok határozzanak végre a védeke-

¹³¹ F. 7. részlet

zéről. Utasítottam Szapolyait, hogy legyen nagyon óvatos a felajánlkozó havasalföldi vajdával, de ha úgy látja, hogy az igazat szól, kössön szövetséget vele és a moldvai vajdával arra, hogy a törököket hátba támadják.

Éjjel újra tárgyaltam Burgióval, aki javasolta, hogy lélekben adjuk fel a Dráva–Száva közti területet és úgy védekezzünk majd, hogy csak ezek essenek el, a többi megmaradjon. Eszembe jutottak a firenzei szavai: *aki az ellenséggel nyílt harcmezőn nem tudja összemérni erejét, a városának erősítésére és felszerelésére biztatom, s hogy a vidékkel ne törődjék.*¹³² Hiába van nekik igazuk, ebben a helyzetben és ebben az országban ezt megtenni nem lehet, ezért megmondtam Burgiónak, hogy nem áldozhatom fel országom egy részét az ottaniakkal együtt azért, hogy esetleg a többi rész megmenekülhessen. Burgio szerint életveszélyben vagyok: ha nem szállok hadba, akkor az enyéim törnek az életemre, ha pedig hadba szállok, akkor azt csak felkészületlenül tehetem és így könnyen áldozata lehetek a törököknek. Burgio ezért azt javasolta, hogy titokban kezdjem megszervezni a menekülésemet az országból, ha a háború a részünkre veszni látszana. Ezen elgondolkodtam, de azt válaszoltam, hogy ha eddig rossz királynak tartottak a magyarok, és cserbenhagyom őket, akkor soha nem lehetek jó király, ezért menekülni csak akkor fogok, ha már üldöznek. Ellenben, ha kitartok velük az első sorokban, megbocsátanak nekem vétkeimért és jó királyuknak fognak tartani, akit érdemes a csatában követni. *Sokszor nem tudjuk, mire vagyunk képesek, de a kísértés megmutatja, mik vagyunk.*¹³³

Én Magyarország királya vagyok.

Ez az Isten útja.

Commentarium XXVII.

Buda, 1526. július 1.

A kincstár ürességén keseregtem, mikor Bornemissza úr meglátogatott. Ügyetlen kérdéseket tettem neki fel a seregünk felépítésével kapcsolatban, s ő hosszan magyarázta azt, amit már régről tudnom kellett volna. Egyrészről ma is megvannak az állandó seregek: a királyi bandérium, a főurak bandériumai, a végvári őrség, a zsoldosok, a naszádosok és a rácokból álló könnyűlovasság. Másrészről a háború esetére felállítható hadsereg – melyet az országból kivinnem nem lehet – a következőkből áll: a királyi, egyházi és bárói bandériumok, városok seregei, a zsoldosok, a kivátságos népek hadai – ezek a székelyek, kunok, jászok és vlachok –, a nemesi felkelés¹³⁴ – ez ma nem lehet több huszonötezer főnél –, a telekkatonaság – jobbágyok után –, a nemzeti felkelés és az idegen zsoldosok.

¹³² F. 10 részlet

¹³³ K.T. I.13.V. részlet.

¹³⁴ A nemesek katonai kötelezettsége az Aranybullától (1222) az 1809. évi győri csatáig.

Láthattam, hogy milyen nehéz így felállítani a sereget, különösen azért is, mert a török mindig azt játsza velünk, hogy azt mutatja, hogy több helyen kíván támadni: mi pedig nem tudjuk összevonni seregeinket, csak az utolsó pillanatban.

Legalább az megillet engem, hogy kinevezzem a fővezéreket, akikkel a haditanácsot meg tudom alakítani. Bornemissza arra intett, hogy népszerűtlen embert nem lehet kinevezni. Ma ilyen ember Báthory nádor.

Commentarium XXVIII.

Buda, 1526. július 3.

Vágszendrőnél Bali bég csatlakozott Ibrahim nagyvezírhez, és június 30-án már Nándorfehérvárott vacsoráztak együtt.

A határokat csakis Tomori Pál védi néhány száz emberével, s közben rengeteg sok szerb menekül a Duna védvonala mögé.

Commentarium XXIX.

Buda, 1526. július 4.

Ma Budára jött Báthory nádor, aki azzal fenyegett meg, hogyha én meg nem indulok, a nemesség nem fog hadba szállni. Ezt mondja Báthory, kiről éveken át jelentették a követek, hogy reggeltől estig és estétől reggelig állandóan itallal van tele, soha nem józan. Sokat tanulok a firenzeitől, hogy miben hibáztam eddigi uralkodásom során. Nem téved akkor, mikor azt mondja, hogy *a sérelmeket mind egyszerre kell elkövetni, mert így kevésbé érzik őket, és kevésbé bántanak; a kedvezéseket pedig apránként kell adagolni, hogy jobban éreztessék hatásukat. S főként: az uralkodónak alattvalóival olyan viszonyban kell lennie, hogy azon a sors jóra vagy rosszra fordulása ne változtasson; mert ha a dolgok rosszra fordulnak és szükséged lenne rá, nem folyamodhatsz a rosszhoz; és a jó, amit cselekszel, nem lesz hasznodra, mert úgy ítélik, csak kínodban tetted, és senki sem lesz hálás érte.*¹³⁵

¹³⁵ F 8. részlet

*Commentarium XXX.**Buda, 1526. július 5.*

Ma egyértelművé vált, hogy két lehetőség áll előttünk: vagy elkerüljük a csatát vagy nyílt csatába bocsátkozzunk. Bornemissza szerint jobb volna a csatát elkerülni, ha az nem járna mindjárt azzal, hogy feladjuk az ország déli részét. Egyetértettünk abban, hogy ebben az esetben a nemesek támadnának ránk teljes joggal, s így a töröknek csak ki kellene várnia, míg a magyar kivéreztetí a magyart. Ez megengedhetetlen, tehát a nyílt csata a mi sorsunk. *Omnia homini dum vivit speranda sunt.*¹³⁶

*Commentarium XXXI.**Buda, 1526. július 8.*

Tomori írja Péterváradról, hogy el kell vetnem azt a tervet, hogy a Dráva mentén tábo-rozzak. Azon kesereg, hogy tucatjával szökdösnek el az éhező fegyveresei, naszádosai és menekülnek a parasztok is, látván azt, hogy a vár és a környék teljesen védtelen. Utasításomat kéri és emiatt emlegeti Serédy Gáspárt, kit korábban hozzá küldtem. Megint felrója, hogy semmit nem csinálók, csak a peres ügyeket intézem és sem pénzt sem élelmet nem küldök. Azt írta, hogy úgy vehetem, hogy Péterváradon és környékén már Szulejmán uralkodik, aki vélhetően nem vásárt akar tartani, nem ezért építi a hidat fel. Más körülmények között felségsértési perbe vonnám, de most nem lehet, és meg-bocsátok Tomorinak, hiszen tudom, hogy az elkeseredettség beszél belőle. Igaza van, a tanácsosok csak beszélnek, és igen, még a lovakat sem patkoltuk meg itt Budán. Talán abban is igaza lehet, hogy Bakicsot méltóságra kellene emelni gyorsan, birtokokat kel-lene neki adni, hátha ettől a rácok segítségére sietnek, s így ezzel a mi megsegítésünkre volnának.

Tomori olyanokat is ír, hogy már vagy háromezer török sátor áll a Száva partján a Szerémségben. Tudatja, hogy az ágyúinkat végre már a Moraván úsztatják, tehát azok legalább jönni látszanak.

Fáradt vagyok leírni még mindazt, amit Tomori összehordott levelében. Soknak eny-yi is elég, rémálmok gyötörnek.

*Animus meminisse horret.*¹³⁷¹³⁶ Amíg él az ember, mindent remélnie kell. – Seneca¹³⁷ Lelkem visszariad az emlékezéstől. – Vergilius

*Commentarium XXXII.**Buda, 1526. július 10.*

Nagyon nagy a mehetnékem már Budáról, de az urak és az itteni nemesek még nem akarnak indulni, így nem tudok kíséretől gondoskodni, anélkül pedig felelőtlenség útra kelni. Burgio nagyon maga alatt van, szerinte csak az marad az országból, amit Szulejmán kegyesen meghagy. Hiányolja, hogy semmiben és sehol nincsen rend, nincs sereg, nincsenek vezérek és az ellátmány sincs megszervezve. Megöleltem Burgiót és a szemébe mondtam: ugye megérted barátom, hogy én, Lajos király miért temetkeztem az elmúlt években a lustaság álcája mögé, miért vadászattal múltattam az időt? Ugyanez volt a helyzet, mert az uraknak az kedvezett, ha a zavarosban halászhattak. Most pedig már nincs hal a vizekben, így az urak nem törődnek a kiszáradó tóval. Ez a tó a szegény Magyarország.

Mit tehettem volna az elmúlt években, hogy az ország helyzetén javítsak? Bárcsak hamarabb került volna a kezembe a firenzei könyve, úgy tűnik nekem, hogy a szavait alkalmazhattam volna: *a nép céljait szolgálni becsületesebb, mint az előkelőkét, az utóbbiak ugyanis az elnyomást akarják, a nép pedig az elnyomás ellen küzd... Az ellenséges nép elől a fejedelem biztonságban nem lehet, mert számosak; az előkelőkkel szemben biztosíthatja magát, mert kevesek... A gyűlölettel viseltető előkelőségektől nemcsak azért kell félnie, hogy elhagyják, hanem, hogy ellene fordulnak, több lévén bennük a ravaszság és előrelátás, és idejében menekülven, annak a kegyét keresik, akiről úgy vélik, győzni fog. Minthogy az uralkodónak mindig egyazon néppel kell élnie, a nagyságokat pedig cserélheti nap mint nap, kedve szerint váltogatva őket.*¹³⁸

*Commentarium XXXIII.**Buda, 1526. július 12.*

Egyre jönnek a hírek, hogy az egyház arany és ezüst készleteinek begyűjtése alig halad, mert vagy elzavarják a királyi embereket vagy megvesztegetik azokat. Gyászolok azoknak a listáknak láttán, amelyekből kiderül, hogy még így is micsoda pusztulás megy végbe nemzetünk által őrzött és tisztelt kegytárgyak sokaságában. Úgy tűnik, hogy ami pénz ebből bejön, az nem éri meg azt a pusztítást, amit okoz.

Ma jött az a hír is, hogy július 6-án megérkezett Ibrahim nagyvezírhez és Bali béghez Huszrev boszniai bég lovassága is és 8-án már Szalánkeménél jártak. A kém azt is elmondta, hogy Szalánkeménél megtudta a török, hogy én még Budán tartózkodom csekély fegyveres védelem alatt.

¹³⁸ F 9. részlet

*Commentarium XXXIV.**Buda, 1526. július 13.*

Ma ismét írtam Batthyány Ferencnek, hogy Ibrahim nagyvezír és Bali bég a Szerémségben Péterváradnál vert tábort és valószínű, hogy Újlakot meg fogja ostromolni. Azt is megírtam, hogy Tolnán fogok táborba szállni és utasítottam arra, hogy a nemeseket és a jobbágyok ötödét állítsa hadrendbe és fővesztés mellett várja a további parancsokat. Ezek talán annyiban jó hírek, hogy a török nem tudja, melyik út vezet Budára a leggyorsabban.

Burgio szorgalmasan írja jelentéseit Özszentségének. Megkértem, hogy írja le, hogy az urak vonakodnak hadba szállni, amíg én velük nem tartok. Vészesen múlnak a napok. Ha ki is hirdetném, hogy ma hadba szállnék, akkor is vagy tizenöt nap kellene, hogy ezt mindenhol megtudják Magyarországon. Ha feltesszük, hogy eljutott hozzájuk a hír, akkor a megyék gyűlést hívnának össze, ahol megtárgyalnák, hogy hadba szállnak-e. Ha hadba szállnának, akkor két hétbe kerülne, hogy a seregüket felállítsák, így tehát másfél hónap biztosan kellene ahhoz, aminek ma most meg kellene lennie. Másfél hónap múlva pedig már augusztus vége felé fogunk járni, s akkorra a török annyira bent lesz Magyarországon, hogy az összezsapás elkerülhetetlen lesz.

Tomoritól levél jött: július 9-én megérkezett a török sereg Pétervárad alá, úgy negyvenezer harcossal, míg a várban ezer védő tartózkodik. Tomori kiment a nyílt mezőre, szembe a törökökkel, hogy azt a vár ostromától addig tartsa vissza, amíg lehet. Én pedig elküldtem Sárkány Ambrust kétezer gyalogossal, hogy siessen Tomorihoz, és ha mást nem, a folyami átkelőket védje meg.

*Commentarium XXXV.**Buda, 1526. július 15.*

Ibrahim nagyvezír negyvenezeres seregével talán már megtámadta Péterváradot. Imádkozom az otlélvőkért, hogy tartsanak ki addig, amíg lehet. Szulejmán pedig 11-én Zimonyba érkezett. Mit lehetne még remélni, ha a török így bekerít bennünket?

Olvasom a firenzei gondolatait, s néha egészen elkeseredem azon, mennyire másra tanítottak engem. Hát nincs igaza, mikor azt mondja, hogy *az előkelőségekkel kétféle módon kell eljárni. Vagy úgy tartod őket, hogy megbecsülöd, akik jóban, rosszban mindvégig kitartanak melletted vagy sem. Részesítsd tiszteletben azokat, akik kitaratóak és nem rabolnak; akik nem hívek, azokkal ismét kétféleképpen járj el: mivel vagy félelemből és jellemük gyöngesége miatt ilyenek, az értékesebbjét, akikről jó tanácsot várhatsz, használd fel, hiszen, ha jól megy sorod, díszedre válnak, ha pedig bajban vagy, nem kell tartanod tőlük. Hanem ha ármányosságból és haszonlesésből nem áll-*

nak melléd, annak a jele, hogy inkább magukkal törődnek, mintsem veled; ezektől a fejedelemnek óvakodnia kell, s jobban kell félnie tőlük, mintha nyílt ellenségei lennének, mert a bajban mindig romlására törnek. Aki tehát a nép kegyéből uralkodik, a nép kegyét keresse, s ez könnyű is, mert a nép nem óhajt mást, mint hogy ne éljen elnyomás alatt. S annak is, aki a nép akarata ellen, az előkelők kegyéből lett uralkodó, a maga oldalára kell állítania a népet: s ez is könnyű lesz, ha védelmébe veszi őket. És ha az emberek jót kapnak onnan, ahonnan rosszat vártak, szívesebben elkötelezik magukat jövőjüknek; s a nép rögtön jobban fogja támogatni, mintha az ő kegyéből került volna uralomra.¹³⁹

Commentarium XXXVI.

Buda, 1526. július 18.

A törököknek – ahogy mi tudjuk – fel kell hagynia a hadjárattal, ha azt Kászim napjáig¹⁴⁰ be nem tudják fejezni. Ellenkező esetben a tél hazafelé úton éri őket. Talán ez az utolsó, amit Bornemisszától megtanulhattam, mivel kérte, hogy elvonulhasson és kipihenje fáradalmait.

Commentarium XXXVII.

Buda, 1526. július 19.

Nincs kibúvó, még felveszek tízezer aranyat jó érmében Fortunatus Imrétől, melyet a pozsonyi harmincadokból kívánok neki visszaadni. Indulok kell, most, az aratás közepén.

Commentarium XXXVIII.

Buda, 1526. július 20.

Négyezres sereggemmel elindulok Budáról. Kezemben Burgio vázlata a kivonulás rajzával Csinos munka, de hasztalan, kit érdekel majd az, hogy ki, hogyan vonult ki Budáról ezen a napon? A jó Burgiótól búcsút veszek és parancsot teszek arra, hogy itt várakozzék és intézze a halaszthatatlan ügyeket. Reá bízom, hogy a morvaországbeli sereget majd küldje hozzám és hogy segítse Szapolyai György urat a seregének összetartásában, már ha az igényt tart a szolgálataira. Kértem, hogy javíttassa meg az

¹³⁹ F 9. részlet.

¹⁴⁰ október 26.

ágyúkat, amiből eddig tizennyolcat sikerült megreparáltatni: ennyi most a teljes tűzértségünk.

Budáról kifelé Palisnay György boszniai püspök érkezett hozzám, a Bácsott táborban lévő Tomoritól, s elmondta, hogy 15-e óta ostrom alatt áll Titel. Nem tudtam mit mondani neki, misét rendeltem a védőkért.¹⁴¹

Buda vára a Schedel-krónikában (15–16. század fordulóján)

¹⁴¹ A következő oldalon található imádság forrása: Peer-kódex (16. század első fele.) Nicea-Konstantinápolyi hitvallás. Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalom történetéhez. Középkor (1000–1500). ELTE Régi Magyar Irodalomtudományi Intézet,

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilia omnium et invisibilia. Et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de caelis, et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine: et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et ascendit in caelum: sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem: qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur; qui locutus est per prophetas. Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum, et expecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

Hiszek Istenben, mindenható Atyában, mennek és földnek teremtében, mindenek látójában és látlanójában. És egy Uronkban, Jézusban Krisztusban, Istennek egyetlen Fiában, és Atyától minden világnak előtte születettben. Istentől való Istenben, fénességtől való fénességben igaz Istenben, születettben, nem teremtettben, Atyaistenvel egyetemben, kinek miatta mindenek vadnak. Ki miérettünk, emberekért és mi idvösségünkért mennyekből leszálla. És fogantaték Szentlélektől, születék Szíz Máriától és emberré lőn. Feszül miérettünk Poncio Pilátusnak alatta, hala és eltemettették. És feltámadá harmadnapon írásokszerént és méne mennyekben, ül Atyának jogján és mégis megjövendő nagy dicsőségben ítélni eleveneket és holtakat, kinek országának vége nem lészen. És Szentlélekben, elevenejtő Úrban, ki Atyától és Fiútól származik, ki Atyával és Fiúval egyetembe imádtatik és dicsősöltetik, ki szólt prófétáknak miatta és ki miatt szóltak az próféták. És apostaloktól szerzett egy szent Egyházat vallok. Hiszek egy keresztséget, bűnöknek bocsánatját és várok halottaknak feltámadását és az jövendő világnak ítéletit. Ámen.

Commentarium XXXIX.

Érd, 1526. július 22.

Igen csalódott vagyok, senki nem csatlakozott hozzám. Sárkány Ambrus kastélyában éjszakázom.

Commentarium XL.
Ercsi, 1526. július 22.

Reggel Sárkány Ambrus úr kastélyában hivatalosan elbúcsúztam Bornemissza úrtól és Thurzó Elektől, akik majd Máriámat kísérik vissza Budára. Az urak aztán úgy döntöttek, egy darabon még elkísérnek.

Ma Báthory András érkezett hozzám seregével, válogatott vitézekkel, és a boszniai érsek is megjött.

Commentarium XLI.
Csepel-sziget, 1526. július 24.

Ma elbúcsúztam Máriámtól, ki Budára vagy Pozsonyba fog menni, míg a háború dolga el nem csendesedik. Alig akart elengedni, s én is alig akartam őt útjára bocsátani. Azt mondta nekem, saját szavaival, *hogy aki nem kész arra, hogy mindent elviseljen, és azt tegye, amit kedvese akar, nem méltó arra, hogy szerelmesnek nevezze. Semmi sem édesebb a szeretetnél, semmi sem erősebb, mert a szeretet Istentől született, és csak Istenben nyugodhatik meg.*¹⁴²

Mária megcsókolta a nyakamban függő arany-szív-medált, s elszaladt. Nem tudom, hogy kerültem fel a kocsira, s meddig tartott ma az út.

Mária királyné

Commentarium XLII.
Pentele, 1526. július 27.

Közénk jött ma Bácsy György, Szapolyai követe. Megtárgyaltam vele a tárgyalni valót, és határozott utasítást kért az ura számára. Azért kérte ezt, mert korábban vingárti Horváth János étekfogót küldtem, hogy a vajda hamar egyesüljön a seregemmel, majd később Batthyány Orbánt menesztettem azzal, hogy a vajda a havaselvi vajdával támad-

¹⁴² K.T.III.5.II. részletek

ja meg Bolgárországot, végül pedig somlyói Báthory István ment azzal a paranccsal hozzá, hogy mégiscsak csatlakozzék hozzám, s ne tegye azt, amit Batthyányival üzen-tem. Ezeken a vajda nem tudott kiigazodni. Istenem, csak nehogy ez okozza késedelmét a csatából. Nagyon messze táborozik, s mire megkapja a parancsot és elindul, lehet, hogy elkésik. Statileót is elküldtem hozzá, hogy erősítse a vajdát a tennivalókban.

Egész nap tanácskozunk, s úgy vélem, ez így is lesz, míg meg nem érkezünk a csata helyére.

Az urak nem bírnak magukkal, három vezért akarnak kinevezni: Báthory nádort, Tomori Pált és Szapolyai vajdát.

Hallottam, hogy Werbőczy vagy hatezer emberével Tomorihoz tart, annak segítségére. Ha valóban igaz ez, és időben odaér, minden bűne alól mentesítem őt.

Sokan vannak körülöttem, mintha mindenki prófétává lett volna. *Szavakat hangoztathatnak, de lelket nem adnak.* Reggeltől estig miséznek a papjaink, látom, hogy mozog a szájuk, hallani is hallom őket, de üresség gyötör. *Ne legyen ítéletemre a meghallott, de tettekre nem váltott ige, amelyet megismertem, de meg nem szerettem, hittem, de szívembe nem írtam.*¹⁴³

Commentarium XLIII.

Földvár, 1526. július 28.

Elesett Pétervárad, eddig bírták a kéthetes ostromot Alapi György kapitány emberei.

Ma határozott végső utasításokat adtam Bácsynak, aki mehet vissza lóhalálában az erdélyi vajdához.

Commentarium XLIV.

Adony, 1526. július 31.

Itt rendelkeztem ma arról, hogy a bánságok, Magyarország és Erdély jobbágynak felét fegyverbe kell vonni. Batthyány Ferencet utasítottam, hogy hordozza körbe a véres kardot ő is. Tudattam vele, hogy olyan nehéz a helyzetünk, hogy a leprásokat is be kell sorozni a seregbe, elkülönítve. Azt is közöltem vele, hogy várom, hogy a területein lévő szerzetesek a rendjeiket otthagya csatlakozzanak a hadhoz. A horvátországi rendeknek is ugyanezt parancsoltam.

¹⁴³ K.T.III.2.II. részlet

*Commentarium XLV.**Paks, 1526. augusztus 4.*

Ferdinánd főherceg levele itt ért, ebben szomorú híreket közölt. A császár még 27-én Granadából azt írta, hogy megkapta a segélykérő leveleimet, de a saját hadi ügyei miatt nem tud segíteni. Károly császár vagy tévedésben van vagy a tanácsadók vezetik félre, de válaszírássra most nincsen időm.

Ma titokban levelet írtam Burgiónak és a legjobb futárral küldtem, mivel a levél az esetleges elmenekülésem részleteit tartalmazza. Ezeket ide sem merem leírni, nehogy idegen szemek olvassák.

Megkaptam a hírt Burgiótól, hogy kifizette három hónapra a morva gyalogság négyezer fegyveresének zsoldját. Istennek legyen hála.

*Commentarium XLVI.**Paks, 1526. augusztus 5.*

Levélírásba fulladok bele. Ma ismét írtam Batthyány Ferencnek, hogy nemcsak a jobbagyok felét, hanem hogy az összeset szólítsa fegyverbe. Ezt írtam meg Erdélybe és Magyarország több részébe is.

Kedves emberemnek, Burgiónak is írtam és tájékoztattam, hogy a pápai gyalogosokat Baltazar Epistrenis kapitánysága alatt Sárkány Ambrus seregébe helyeztük el. Kértem, hogy harminckét mázsa puskaport indítson útnak Bécsből Epistrenis kapitányságához, más részét pedig Ciprusi Hannibál kapitányhoz és azokhoz a morva zsoldosokhoz, kik lengyel parancsnokság alá kerültek.

*Nyisd meg Uram szívemet a te törvényeidben, és taníts meg arra, hogy parancsaid szerint éljek. Add meg nekem, hogy értssem akaratodat, és nagy tisztelettel, szorgos megfontolással emlékezetemben tartsam jóitéményeidet.*¹⁴⁴

*Commentarium XLVII.**Dunaszentgyörgy, 1526. augusztus 6.*

Brodarics kancellár ma reggel írt Mária királynénak, tudom, egyetért Máriámmal abban, hogy lehetetlenség harminc nap alatt olyan sereget toborozni, mely biztosan nem szenved vereséget. Kérdeztem a kancellártól, hogy ha ez így van, akkor mit is kellene tenni. Azzal védekezett, hogy soha nem hallgatják meg, mert túl óvatos a magyarokhoz

¹⁴⁴ K.T. III.22.I. részlet

képest és túlságosan félt engem. Mondtam neki, hogy engem ne féltsen, csak tegye a dolgát, de ha már ír Máriámnak, arra kérje, hogy az ne meneküljön sehová, maradjon, ahol van, nehogy híre menjen annak, hogy a királyné a vesztét érzi.

Kiadtam a parancsot a továbbhaladásra, Tolnára.

Commentarium XLVIII.

Tolna, 1526. augusztus 6.

A nádor a seregével Tolnán már várakozott rám. Öröm volt látni elhatározottságát és fegyvereseinek jó állapotát. Leküldtem Sárkány Ambrust Eszékre, hogy az átkelőt ameddig tudja, védelmezze, s utána küldtem a nádort is a seregével, mert nagyon fontos nekünk az eszéki átkelő. Azt tervezem, hogy Tomorit, ki most Bácsott van, ugyancsak leküldöm ide, hátha hárman elég erősek lesznek ahhoz, hogy az ellenséget győzelemmel vívják meg.

Hallottam, hogy Besztercebányán újabb fegyveres felkelés támadt a bányászok között.

Commentarium XLIX.

Tolna, 1526. augusztus 13.

Az elmúlt hetet tanácskozással és imádkozással töltöttem és minden áldott nap emlékezetből lerajzoltam Máriámat a porba, ahol épp megálltam. Tanácsnokaim ezalatt is szavakkal tömték tele a fületem, ők nem tudják, hogy én már más ember lettem, átlátok rajtuk és *igen sokszor nem ott vagyok, ahol test szerint állok vagy ülök, inkább ott, ahová gondolataim elragadnak. Én ott vagyok, ahol eszem jár, eszem meg többnyire ott jár, ahol az van, amit szeretek. Ahol a kincsöd, ott a szíved is.*¹⁴⁵

Indulunk tovább.

Commentarium L.

Szekszárd, 1526. augusztus 14.

Egy hete elesett Újlak. A nemesek nem hajlandóak a nádorral tartani Eszékre. Ez lázadás, de most nincs módom megfelelő elégtételt venni.

Megkaptam Nádasdy Tamás királyi titkár levelét, melyet július 28-án Speyerben írt. Elmondja, hogy a birodalmi gyűlésen sikerült előadnia a kéréseimet és várja, hogy valami történjék ezügyben.

¹⁴⁵ K.T. III.48.II. részlet

*Commentarium LI.**Kesztlöc, 1526. augusztus 16.*

Itt ért Burgio levele, aki leírta, hogy Öszentsége akaratának ellenszegülve nem volt hajlandó Rómába visszatérni, mert nem hagyhatja magára szeretett országunkat. Burgio olyan nekem, mintha az apám volna. Remélem módomban lesz nemsokára szemtől szembe megköszönni neki végtelen hűségét.

Váraink sorra hullanak: Cserög, Racs, Berkasz, Negaj, Szata, Valkó, Ireg, Borovo...

A nemesek néhányan végre összeverődtek és óvatos menetben megindultak Eszék felé a parancsom szerint, de a többség még mindig ellenkezik.

Édes Istenem, megérkezett Szapolyai György, ki azt híresztelte eddig, hogy sokezer serege van. Valójában ezerkétszáz gyalogossal, kétszáz magyarosan felszerelt nehézlovassal és száz könnyűlovassal érkezett. Örömmel látom, de a számokból nagyon hiányzik az a különbség, amit magáról eddig elhitetett.

Délután valósággal országgyűlést tartottak az urak, hogy menjenek-e Eszékre vagy sem. Megkérdeztek, hogy hajlandó vagyok-e velük együtt véretem hullatni, s én erre határozottan igennel válaszoltam. Azt parancsoltam, hogy az egész sereg Báta mellett tegye magát táborba. Úgy tudom, hogy két napja megérkeztek már Eszék alá a törökök.

Írtam Batthyánnak, hogy ma már Bátára fogunk érni és utasítottam, hogy két napon belül küldjön részletes leírást az új táborba a nála lévő hadakról.

A török fő sereg 11-én Sotinban, 12-én Vukováiban volt. Harmadnapra biztosan elérték Borovót is.

*Commentarium LII.**Báta, 1526. augusztus 16.*

Dél előtt a Karasónál tartózkodó Tomorihoz küldtem Palisnay püspök urat, hogy hívja át Tomorit a királyi táborba tanácskozni, mert ott döntenek el a vezérség sorsát. Tomori megjött, a vezérség sorsa eldőlt, s az is, hogy Mohácsnál várjuk be ütközetre a törököket. *Ott mutatod meg nekem, mi vagyok, mi voltam, és mivé lettem, mert semmi vagyok, de előbb nem tudtam azt.*¹⁴⁶

Éjjel jött a hírnök, hogy Thuróczy Miklós, az új személynök – az én bizalmas emberem – kivégeztette a beszercebányai bányászvezéreket.

¹⁴⁶ K.T. III.7. részlet

*Commentarium LIII.**Báta, 1526. augusztus 19.*

Ma Budára küldtem Várday Pál egri püspök urat, hogy vizsgálja ki Bernard von Friedensheim körmöci kamarás, tóti Lengyel János és Bornemissza Péter megbízottam sikkasztásbeli ügyét, ami a besztercebányai kamarában történhetett. Remélem, hogy a püspök menlevelével átnyargalva az országon gyorsan kideríti az igazságot és a hiányzó pénzt ide magával mihamarabb visszahozza.

Hihetetlen az a harci kedv, ami a magyarokban lángol. Erős bizakodottságnak indulok, ha néhány órát a köreikben töltök el. *Az ember a tetteket méri le, Isten pedig a szándékokat.*¹⁴⁷

Palisnay püspök azzal érkezett vissza, hogy Tomori azt javasolja, hogy kérjek békét a törököktől, majd éjjel Tomori maga is megérkezett.

*Commentarium LIV.**Újfalu, 1526. augusztus 21.*

Már álmomban is leveleket írok Batthyáynak. Valójában azt írtam neki, hogy továbbra sincs más, csak az, amit korábban a máramarosi ispánnal, Pogány Zsigmonddal neki levélben megküldtünk: a török arra törekszik, hogy Batthyány úr seregét a miénktől leválassza, ezért utasítottam arra, hogy hagyjon fel a toborzással és minden meglévő emberével éjjel-nappal jövetben érkezzen ide hozzánk. Mindenkre szükségem van. Jön a hír, hogy a törökök folyamatosan kelnek át a Dráván Eszéknél.

*Commentarium LV.**Mohács, 1526. augusztus 23.*

Együtt vagyunk végre Tomorival, Szapolyai Györggyel, kiket ma hivatalosan kineveztünk a sereg fővezérévé azzal, hogyha János vajda megjönne, akkor György úr átadja neki a vezérletet. Ha pedig Frangepán Kristóf mégis eljönne, akkor hárman lesznek a fővezérek. Valami vita támadhatott Perényi Péter temesi ispán és Tomori között, mire az új fővezérek lemondtak, de az urak most józanok voltak és visszakönyörögték őket a vezérségre, Perényit pedig elvezették.

Néhány fogolytól azt hallottuk, hogy a török tüzérek többsége német és olasz, és arra készülnek, hogy alkalmas időpontban hozzánk pártolnak és Szulejmán ellen fordítják

¹⁴⁷ K.T. II.6. II. részlet

a fegyvereket. Elzárattam ezeket a foglyokat, nehogy túlzottan elbizakodtassák a mieinket.

Szapolyaitól tudom, hogy bátyja, János vajda 15-én megindult Tordáról felénk.

Tomorit elküldtem tízezer lovassal a Dráva átkelőjéhez, megismerni a valós hadi helyzetet, de azzal jött vissza, hogy három híd már áll, és annyi a török, hogy ott nem lehet őket visszatartóztatni. Ezután vonultunk ide, Mohácsra. A környéket jól ismerem, szép emlékeim vannak lankáiról.

Bízom Istenben, hogy megsegít itt újra, amint azt tette, mikor itt betegség ért.

Ecce signum crucis, o spes certa salutis.

Hostibus en Christus prostratis emicat altus.

Dat summo Regi famulatum contio caeli.

Emicat in caelo sanctae Genetricis imago.

Sessio regnantem notat et Christum dorninantem.

Édes fája keresztnek, erős záloga kegyelemnek.

Lába alatt ellenség, fényben a krisztusi fenség.

Egybegyűlők szolgálnak a legfőbb égi Királynak.

Íme, a szent Anya képe ragyog csillogva az égben.

Ülve mutatja a trónus a rajta uralkodó Krisztust.¹⁴⁸

Commentarium LVI.

Mohács, 1526. augusztus 24.

Nádasdy Tamás levele érkezett Speyerből, hogy a német rendek négyezer fegyverest ígérnek. Ígérnek! Ígérgetnek, mikor mi már kint állunk a csatapiacón?

Tomori minden nap zaklatja a törököket, folyamatosan lecsap rájuk.

Nagyon várom, hogy Frangepán Kristóf és Batthyány Ferenc megérkezzen seregeivel. Csak az erdélyi vajda lesz képtelen megérkezni, hacsak nem húzódik át a csata szeptember közepére.

Az országbíró Drágffy János végrendeletet ír. Elmondta, hogy itt van erre az idő, s hogy magyarul írja le végakarátát. Láttam aztán, hogy többen, tucatnyian végrendelkeztek ma.

Most, hogy minden körülménynek foglya volnék, egyre jobban érzem, hogy az élettel valójában micsoda szabadságot kap az ember. Belső szabadulást érzek, megtisztulni látszik az egész életem, láthatóvá válik, hogy mi értékes és mi nem az. *Aki jártas a ke-*

¹⁴⁸ A szöveg a koronázási palást hexameterait tartalmazza 1031-ből. Ford. Csonka Ferenc. Forrás: Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomtörténethez. Középkor. Szerk. Madas Edit. Tankönyvkiadó. Bp., 1992

gyelem ajándékában, és megnevelődött az attól való megfosztatásnak ostorcsapásai alatt, az nem lesz oly vakmerő, hogy bármi jót magának tulajdonítson. Légy hát hálás a legcsekélyebbért is, akkor méltó leszel arra, hogy többet kapjál.¹⁴⁹

Commentarium LVII.

Mohács, 1526. augusztus 26.

Ma egész nap összecsapások voltak a török felderítők, és a magyarok között.

Hallom a hírt, hogy tegnap Tomori és Perényi a Dráva és Karasica között sikertelenül próbálták a törököket megállítani. Ezután csodás hír jött, Tomorinak sikerült Krassóvárnál egy tízezres török sereget tönkrevernien, háromezer halott törököt hagyott a csatatéren és ötszáz fölötti számban hozott foglyokat.

Ma ismét írtam Batthyáynak, de vele együtt ugyanolyan levelet kap Erdődy Simon püspök úr és Szlavónia rendjei is. Nagyon sürget az idő, így rájuk parancsoltam, hogy azonnal induljanak, siessenek hozzánk. Gyorsan, gyorsan, gyorsan. Azt is megírtam, hogyha lehetetlen is, de holnap hajnalban már itt legyenek.

Közben megjöttek Frangepán Kristóf és Szapolyai János küldöncei is, kik mintha összebeszéltek volna, azt könyörögték, hogy semmit ne csináljak, míg uraik a seregeikkel nem csatlakoznak. Tomori újra megérkezett. A tanácsadók ököltre menően vitáztak, de már előre tudtam, hogy a hevesebbek szava fog dönteni, mert a magyarok között néha gyávaságnak tűnik az óvatosság. Három pártra szakadt a sereg: voltak, akik azonnal támadni kívántak, voltak, akik – mint én is – az átmeneti visszavonulást javasolták Pozsonyig, és voltak a Tomori seregében szolgálók, akik már egy ideje lázadoztak, hogy csak akkor mennek harcba, ha én közibük szállok. Ezek azon vannak, hogy mivel ők közelebb vannak a törökökhöz, mint a királyi tábor, ezért gyávaságból nem fognak visszavonulva csatlakozni hozzám. Burgio nem volt velem, s így nem volt, ki tanácsot adott volna: Tomori most tehetetlen és gyenge volt, Szapolyai György tapasztalatlan, én pedig tanácstalan. Ekkor Tomori nagy hibát követett el, mert, hogy feloldja a helyzetet, kijelentette, hogy a háromezres török seregtől nem kell nagyon megijedni, mert legfeljebb hetvenezren vannak közöttük jó harcosok. Emiatt azonnal a csatázni akarók lettek a lehangosabbak, így magamnak kellett őket csendesíteni. Ekkor hihetetlen felségsértés történt. Tomorinak a tanácskozáson lévő ember megfenyegette azzal, hogyha én nem megyek a sereggel hozzájuk, ők átállnak azonnal Szulejmán oldalára. Szólni sem tudtam, most sem tudok nagyon beszélni erről. Döntöttek végül arról – miről már korábban is döntöttünk – ott vívjuk meg a csatát, ahol a nagyobb sereg áll: Mohácsnál.

¹⁴⁹ K.T. II.könyv 10.II. részlet

Tomori elnyargalt a Karassóhoz, majd a seregével visszatért a királyi sereghez.

A kémek jelentették, hogy Tomori elvonulására a török azonnal átkelt a Karassón. Tomorival nem váltottunk szót: én végtelenül sértett vagyok, Tomori pedig határtalanul szégyenkezik. *Quid vesper erit, incertum est.*¹⁵⁰

Commentarium LVIII.

Mohács, 1526. augusztus 27.

Reggel felkerestem Tomorit és békejobbot nyújtottam neki. Az öreg könnyezve fogadta el és sokáig ölelkezve álltunk. Értettük egymást szavak nélkül is: *ha most nem gondolsz magadra, ki gondol majd veled annak idején? Most van a drága idő. Az emberek élete mint az árnyék hirtelen elmúlik. Ki emlékezik majd rád holtod után, és ki imádkozik érted?*¹⁵¹

Drágffy megint végrendeletet ír, körülötte a táborban vagy százan tesznek ugyanígy. Én elhatároztam, hogy nem írok végrendeletet, mert ha ennek híre menne, a sereg talán megfutamodna. Végrendeletet tehát nem írtam, de levelet küldtem Marsovszky Istvánnal Ferdinánd főherceghez Wass Angelitha és János fia ügyében. Arra kérem a levélben a főherceget, hogyha velem történne valami, legyen gondja ezekre.

Nádasdy jelentette, hogy 10-én a trieri érsek az ügyünk mellé állt a birodalmi gyűlésen, de mivel semmi nem történt, 17-én a szász választófejedelem sürgette meg védelmünk ügyét. Ezek a németek nincsenek eszüknél.

Gnoinski Lénárd, Radics Bosics és Bakics Pál mind azt javasolják, hogy építsünk szekérvárat, de a magyarok lehurrogták őket.

Commentarium LIX.

Mohács, 1526. augusztus 28.

Néhány napja Fortunatus Imre meghalt, de előtte még visszatért ősei hitére. Béke vele, már nem tudok senkire haragudni.

Ma Brandenburgi Györgynek írtam, megemlítve tegnapi levelemet, melyet Ferdinánd főherceghez küldtem. Kifejeztem reményemet abban, hogy nem voltak hiábavalók a vívőleckéi, s hogy nem lesznek most ártalmamra azok az üres órák, melyek kitöltését boldogsággal tőle tanultam el. *A szerencse ott mutatja meg hatalmát, ahol nem áll vele szemben átgondolt erő.*¹⁵²

¹⁵⁰ Bizonytalan, hogy mit hoz az este. (Titus Livius)

¹⁵¹ K.T.I.23.II. és I.23.III. részlet

¹⁵² F 25. részlet

Három lovaskapitányt rendeltek mellém, az Isten legyen hozzájuk kegyelmes, velem pedig irgalmas: Ráskai Gáspár, Kállay Vitéz János és Török Bálint fog védelmezni engem.

Commentarium LX.

Mohács, 1526. augusztus 29.

Hajnal van, de mindenki talpon. Huszonhatezerre becsüljük a seregünk számát. Nincs a keresztény világban most sehol sem ekkora sereg. A törököket meglepjük és legyőzzük Isten segítségével. Ennél nagyobb sereget a császár sem tudott volna kiállítani. Mire hát akkor a csüggedés?

Magam is páncélt fogok öltetni, s ezután már nem lesz módom sem levelet, sem commentariumokat írni.

Rettenetes a meleg.

Nem tudom, hogyan imádkozzak. Nem tudom, mit imádkozzak.

Egyedül vagyok.

*Ember vagy és nem Isten, test vagy, nem angyal.*¹⁵³

Most érkezett meg a holtfáradt Batthyány Ferenc négyezer seregével. Tizenkétezernyi kipihent harcos helyett négyezer kiéhezett és fáradt fegyverest kaptunk az Úristentől az utolsó pillanatban.

A többiekről csak hírek érkeztek: Brandenburgi György a cseh–morva sereggel úton van, a német zsoldosok még csak Győrnél járnak, Frangepán Kristóf serege pedig Zágrábnál poroszkál.

Elkészült a harcvonal terve: első harcvonalba a gyalogság kerül, középen Tomorival. A balszárny Perényi Péter, a jobbszárny Batthyány Ferenc és Tahy János vezérlete alatt lesz. Az ágyúkból nyolcvan lesz velük.

A lovasság három részre állítódik: magyarra, csehre és lengyelre. Vezérek: Tárczay és Korlátkövi, valamint Schlik és Trepka.

A lovasság után a királyi dandár jön a terv szerint, ezer nehézlovassal, körülöttem lesz az esztergomi érsek, a zágrábi, váradi, pécsi, nyitrai, győri, váci, szerémi és boszniai püspökök, a fehérvári prépost, a nádor és a zászlósurak.

Latinul, olaszul, németül, csehül, lengyelül és görögül tudok imádkozni, magyarul nem szokásom.¹⁵⁴

¹⁵³ K.T.III.57.I. részlet

¹⁵⁴ Itt II. Lajos király az általa említett nyelveken a kezdősort írta le az imából

Pater noster, qui es in
cælis,
Sanctificetur nomen
tuum...

Padre nostro, Che sei nei
cieli,
sia santificato il tuo
nome...

Vater Unserim Himmel,
Geheiligt werde Dein
Name...

Otce nas,
Jenz jsi na nebesich,
Posvet se jmeno tve,
Prijd kralovstvi tve...

Modlitwa Panska
Ojcz nasz,
Ktory jestes w niebie
Swiec sie imie Twoje...

Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς
οὐρανοῖς
ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά
σου...

Félek. Órák óta csatarendben állunk, kijöttem pihenni néhány percet. Hallom, hogy Tomori elküldte kémlelésre a testőreimet. Azt mondja, hogy a török biztos nem támad ma – most épp imádkozik –, de az már nem biztos, hogy mi nem támadunk. Hiszek neki, különben hogyan választotta volna le rólam a testőrséget...

Páncélzatom levetem, látom az urak is így tesznek, a török sereg egyharmada van csak előttünk, ezek is táboroznak.

Mohácson vagyok, távol Máriámtól, a legmagyarabb magyarjaim között, Szulejmán szájában, Isten kezében... ráborulok a földabroszra, pihennem kéne, máma elmarad a csata.

...felráztak, itt vannak a testőrök mind, Tomori parancsot adott, mégis támadunk.

...újra páncélba kell öltöznöm... nincs, aki segítsen... mindenki rohanvást erősíti magára a fegyvert. *Nehéz és reménytelen helyzetekben a legmerészebb tervek a legbiztonságosabbak.*¹⁵⁵

Készen állok. *Ismertél, mielőtt a világ világ lett, s mielőtt én a világra születtem.*¹⁵⁶

Mindjárt, mindjárt: annyi időm csak van, hogy életemben egyszer igazán magyar-ként féljem az Urat:¹⁵⁷

¹⁵⁵ valószínűleg Titus Livius gondolata

¹⁵⁶ K.T. III.3.III. részlet

¹⁵⁷ II. Lajos megpróbálta magyarul leírni a Miatyánkot, ami igen rosszul sikerült neki, bár végighaladt vele. Kézírása görcsös, kapkodó, hiányos: nyilván a csata miatt nem tudott asztalnál, alkalmas körülmények között írni, ezért a szerkesztőség úgy döntött, hogy az 1466-os Münchener-kódex magyar imaszövegét közöljük a király hibás szövege helyett, és az idegen nyelvű imákat modern fordításban szerepeltetjük. A szöveg itt megszakad, feltételezhetjük, hogy II. Lajos király ezután hadba szállt, megütközött a törökkel, és hősi halált halt a Csele-pataknál.

Mi atyánk,
 ki vagy mennyekben szenteltessék te neved.
 Jőjön te országod. Légyen te akaratod, miként mennyen és azonként földön.
 Mi testi kenyerönk
 felett való kenyeret
 adjad mű nekünk ma.
 És bocsássad mű nekünk
 mű vétetönket,
 miként es mű bocsátonk
 nekünk vétetteknek.
 És ne vigy münket késértetbe.
 De szabadóch münket gonosztól.
 Ámen.¹⁵⁸

Ezt az iratköteget, N. mester írásaival
 együtt apródomra, Somlyai Balázsra
 bízom míg a csatának
 vége

nem

lesz.¹⁵⁹

LVDO(vici) HVNG(ariae) BO(h)EM(iae) QUE REX AN(n)V(m)
 AGENS XX.
 IN TVRCAS APVD MOHAZ CVM PARVA SVORVM
 MANV PVGNA(n)s HONESTE OBYT MDXXXVI.¹⁶⁰

Somlyay Balas Nagy Banyay¹⁶¹

¹⁵⁸ A Miatyánk magyar leirata után látható, hogy a tinta ráborult a papírra, melyet valaki kézzel törölt le, nehogy az a szövegre is ráfolyjon. Szakértők ujjlenyomatokat találtak a papíron, valaki, akinek tintás volt a keze, megfogta azt az ima szövege alatt. Mivel a Commentariumról más forrás nem számolt be eddig, feltételezhetjük, hogy az titokban is maradt. Így nem járhatunk messze az igazságtól, ha feltételezzük, hogy a tintafoltos ujjlenyomatok II. Lajos király kezétől származnak.

¹⁵⁹ az itt nyomtatott szöveg követi az írás vonalát

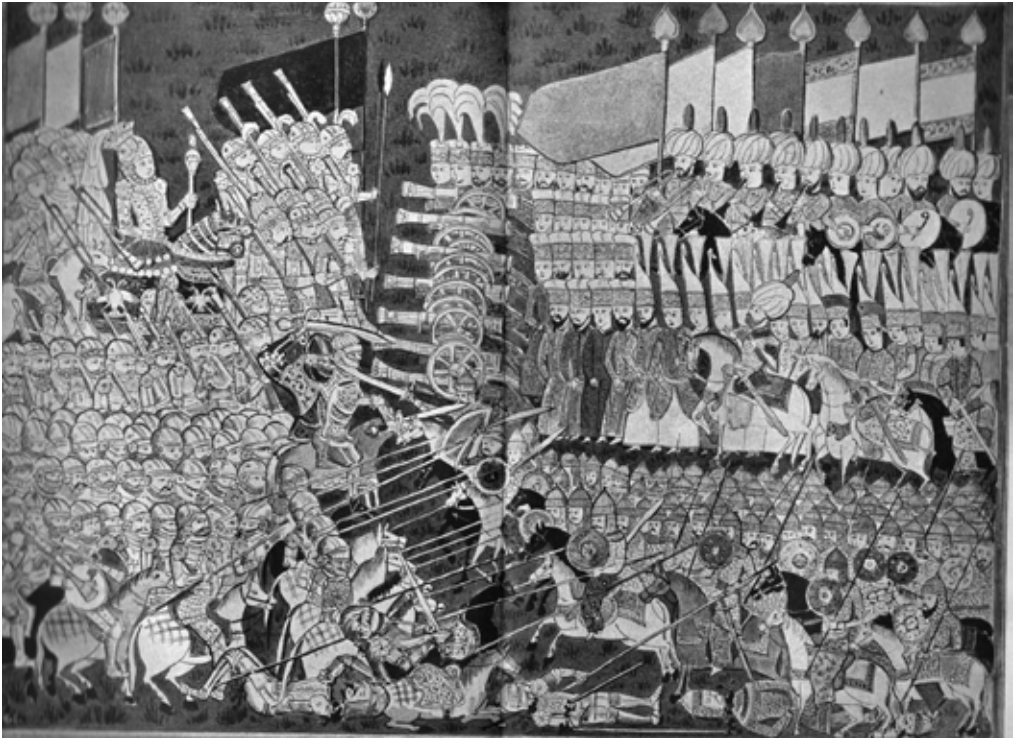
¹⁶⁰ Az alábbi szöveget a kézirat utolsó oldalára írták. A szövegből hiányzó betűk zárójelben.

¹⁶¹ Fordítás: „Lajos, Magyarország és Csehország királya, húsz éves korában, a törökök ellen kevés övével Mohácsnál csatát víván, elesett 1526-ban.” Nagybányai Somlyay Balázs

„Uram, háborúból jövök én,
Mindennek vége, vége:
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke”

„Tudod, hogy nincs bocsánat,
hiába hát a bánat,
Légy, ami lennél: férfi.
A fű kinő utánad.”

„Irgalmasságot akarok
nem áldozatot.”

Mohácsi csata

A fenti három idézet Ady Endre: Imádság háború után és József Attila: Tudod, hogy nincs bocsánat című verseiből, valamint Szent István intelmei Imre herceghez című műből valók.

3. RÉSZ
MOHÁCSI VESZTESÉGLISTA ÉS A TÚLÉLŐK

**Bali bég veszteséglistája,
Nándorfehérvár, 1526. november 17.**

Jahjapasa-oglu Bali bég: szendrői szandzsákbég volt 1526-ban, a mohácsi csata idején, a csatában a török sereg egyik parancsnoka.

Fényességes Padisahnak,

A dicsőséges mohácsi csatában és az azutáni időben elfogott hitetleneket a magyarok veszteségéről kikérdeztük és összeállítottuk azoknak a nevesebb gyaur uraknak a listáját, akikről tudjuk, hogy odavesztek a csatamezőn.

Tégy belátásod szerint Bölcs Szultán,

Jahjapasa-oglu Bali

Belgrád, 933. Safar 1.

Mohácsnál meghalt gyaurok

A király

II. Lajos – Magyarország királya

Gyaur fővezérek

Tomori Pál – kalocsai érsek, fővezér

Szapolyai György – fővezér

Gyaur kapitányok

Aczél István – pozsonyvári kapitány

Almásy Miklós – lovas kapitány

Arady Jakab – ezredes

Brúz Mátyás – hadnagy

Fekete Mihály – lovászmester

Gnoinski Lénárd – kapitány

Orlovics György – Zengg város parancsnoka
Széchy Tamás – vasi főispán, szakaszvezér
Tarczay Miklós – királyi kamarások csapatának vezére
Trepka András – főajtónálló, királyi testőrparancsnok
Vizkelety Gáspár – kapitány
Widffy Gáspár – kapitány

Gyaur papság

Szalkai László – esztergomi érsek
valamint
Csaholyi Ferenc – csanádi püspök
Móré Fülöp – pécsi püspök
Paksy Balázs – győri püspök
Palisnay György – boszniai püspök
Perényi Ferenc – váradi püspök
továbbá
Gyöngyösi Tamás – a király káplánja
Nagy Máté – a király káplánja
Ráskai Mihály – csanádi prépost

Gyaur nagyurak

Balassa Ferenc – szörényi bán
Báthory György – lovászmester
Drágffy János – országbíró, zászlótartó
Ernusz Ferenc – királyi udvarnok
Gondoss Illés – a király főszakácsmestere
Henrik – dohnai vágróf
Horváth Simon – főpincemester
Istvánffy János – királyi udvarnok
Kiszersky Jakab – alkamarás
Korlátkövi Péter – ajtonállómester
Nagy Antal – étkefogómester
Nagylúcsei Ferenc – kamarásmester
Országh Ferenc – főkamarás,
Perényi Gábor – kamarásmester, szakaszvezér
Pogány Zsigmond – Szlavónia főadószedője
Sárkány Ambrus – országbíró, pozsonyi főispán
Salhausen Albert – főudvarmester
Tarnóczy János – kamarás

Gyaur ispánok

Alaghy Gáspár – szabolcsi főispán

Bebek Ferenc – gömöri főispán

Paksy János – tolnai főispán, királyi tanácsos

Pálóczy Antal – zempléni főispán

Pemflinger Gábor – ugocsai és máramarosi főispán

Ráskay György – zempléni alispán

Szirmay Dénes – ugocsai alispán

Gyaur nemesek

Aczél Zsigmond

Amadé Péter

Balpatak Mihály

Bánffy Lőrinc

Bánffy Zsigmond

Bárczay Ferenc

Barna Mihály

Batthyány János

Bossányi Miklós

Burián Kristóf

Bustahradsky János

Csejthényi Mátyás

Dessewffy Ferenc

Dessewffy György

Dessewffy Miklós

Forgách Miklós

Forgách Sebestyén

Frangepán Mátyás

Fráter György

Gerliczy Jakab

Gombos Lőrinc

Hampó Ferenc

Hispanus Károly

Illésházy György

Istvánffy János

Jeszenszky László

Józsa Miklós

Kálnay István

Kálnay János

Kapy László

Kochanovsky Ádám
Koroghi Gáspár
Koroghi Péter
Kriscsány Márk
Kriscsány Salamon
Kubinyi Dániel
Kubinyi Lénárd
Kutnauer Henrik
Lipthay János
Majthényi János
Máriássy Ferenc
Marczali Albert
Marsovszky György
Noszlopy Kristóf
Orczy Gergely
Ordódy János
Pálffy Lőrinc
Pekry János
Pekry Miklós
Pemflinger Ferenc
Petróczy Zsigmond
Platthy György
Podhradszky Lénárd
Podmaniczky Mihály
Pongrácz Máté
Pozsár Benedek
Putnoky István
Rajcsányi György
Rajcsányi István
Ráskay László
Rattkay László
Rettegthy Ambrus
Roskoványi István
Roson Bertalan
Rosty Bertalan
Schlik István
Szelezky Gergely
Szemere Kelemen
Szénás Lajos
Szénás Miklós

Tarsoly Gergely
 Tersztyánszky György
 Thomka Miklós
 Thuránszky Simon
 Tornallyay János
 Turchányi János
 Újfalussy Osvát
 Urzesowich Jakab
 Urzesowich János
 Usz János
 Usz Osvát
 Valkay Imre
 Várday Ferenc
 Várday Imre
 Várday Mihály
 Vas László
 Vásárhelyi András
 Zagai István
 Zoárdffy Mihály
 Zrínyi Mihály¹⁶²

**Oláh Miklós titkár levele az özvegy Mária ki-
 rálynéhez Pozsonyba,
 Buda, 1526. december 21.¹⁶³**

*Oláh Miklós *Nagyszeben, Szeben szék, 1493. ja-
 nuár 10. – †Pozsony, 1568. január 15. Nagyanyja
 Hunyadi János nővére volt. 1505-ben a váradi káptal-
 an iskolájában tanult. 1512-ben II. Ulászló király
 apródja, majd kispap lett. 1516-ban Szatmári György
 pécsi püspök titkára. 1518-ban szentelték pappá, ez-
 után pécsi kanonok. 1522-ben komáromi főesperes.
 1524–1530 között miskolci plébános. 1526 márciusá-
 ban II. Lajos király és Mária királyné titkára, majd a*

¹⁶² A neveket abc-rendbe szedtük, és a mai írásmódnak megfelelően adjuk közre.

¹⁶³ A levelet valamikor 1527 év folyamán másolatban szerezték meg a törökök.

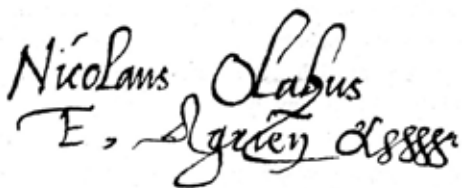
mohácsi csata után Mária királyné titkára maradt, akit elkísért Németalföldre. Később székesfehérvári, győri őrkanonok. 1542-ben hazatért és I. Ferdinánd király udvari kancellárja lett. 1543-ban zágrábi püspök és alkancellár. 1546-ban királyi kancellár. 1548-ban egri püspök. 1548–1553 között Heves vármegye főispánja, 1553-ban Borsod vármegye főispánja. 1553-tól esztergomi érsek, főkancellár, Esztergom vármegye főispánja. Hevesen üldözte a protestánsokat. 1560-ban Hont vármegye főispánja. 1562-ben Magyarország helytartója és Pest-Pilis-Solt vármegye főispánja. Sokat áldozott a katolikus nevelésre, behívta a jezsuitákat, támogatta Forgách Ferenc, Istvánffy Miklós és Zsámboki János tanulmányait, pályáját.

Felséges Asszonyom,

A hatalmas csapásban, mit el kellett szenvednünk fontosnak tartottam, hogy budai utazásom alkalmával mindenkit kikérdezzek arról, hogy mely urak voltak azok a szerencsések, akik Isten kegyelméből túléltek a csatát. Gyászodban legyen vigasz Felség, hogy néhány hűséges híved szerencsésen életben maradt, hogy téged szolgáljon tovább.

A túlélők listáját a levelemhez csatolom, s kitartóan folytatom a megmaradottak összeírását.

Buda, 1526. december 21.

Nicholaus Olahus secretarius

Mohácsnál életben maradtak

Alaghy János – gyalogos puskás kapitány

Bakics Pál – rác vezér

Batthyány Ferenc – pozsonyi főispán, kapitány

Báthory András – szakaszvezér

Báthory István – nádor

Bethlen Gábor – kopjás kapitány

Brodarich István – kancellár

Ciprusi Hannibál – kapitány, pápai segélyhadak vezére
Czettrich Ulrik – cseh kamarás
Czibak Imre – szakaszvezér
Drugeth Ferenc – ungi főispán, szakaszvezér
Erdődy Péter – vasi főispán
Erdődy Simon – zágrábi püspök
Fegyverneki Ferenc – sági prépost
Filléres János – hajóparancsnok
Fogarasi Ambrus – hajóparancsnok
Gováti Gáspár – istállóimester
Hardeck János – a magyar tüzérség parancsnoka
Imreffy Mihály – főlovászmester
Kállay János – királyi testőr
Macziewowsky János – kamarás
Majthényi Bertalan – asztalnokmester
Nathafalusy Benedek – zempléni huszár hadnagy
Országgh János – váci püspök
Pekry Lajos – tiszt
Perényi Péter – kapitány
Pilaczký János – kamarás
Pilecz lengyel udvarnok – fogságban
Podmaniczky István – nyitrai püspök
Podmaniczky Mihály – udvarnokok kapitánya
Radics Bosics – a dunai hajóhad vezére
Ráskai Gáspár – királyi testőre
Röder – cseh kapitány
Szegedi Antal – királyi káplán
Szerecsen János – íjászok kapitánya
Szerémi György – udvari káplán
Tahy János – vránai perjel
Thelekessy Imre – kapitány
Török Bálint – királyi testőr
Zay Ferenc – királyi ifjak csapatának tagja
Zrínyi Miklós – kapitány, valamint

Ártándi Balázs

Ártándi Pál

Bakács Sándor – fogságban

Bánffy János

Bárdy Tamás
Bezerédi György
Bezerédi Mihály
Bosnyák Tamás
Czobor Gáspár
Deregnyői Mihály
Dobó István
Fekete Mihály
Fekete Miklós
Feledy Eusták
Héderváry István
Herczegh Miklós – fogságban
Horváth Gáspár
Imreffy Mihály – fogságban
Istvánffy Pál
Kaczky András
Kecskés Pál – fogságban
Macedoniai Miklós
Majláth István
Majthényi Bertalan – fogságban
Matyovszki János – fogságban
Móré László
Morvay György
Nyáry Ferenc
Péri Lajos
Pogány Simon
Pöstyéni János
Révay István
Schlik Albrecht
Somi Gáspár
Tornallyay Bálint
Várday Mihály
Wurzscherett János¹⁶⁴

¹⁶⁴ A neveket abc-rendbe szedtük, és a mai írásmódnak megfelelően adjuk közre.

4. RÉSZ
CSILLAGJÓSLÁSOK DOKUMENTUMAI
A SZULTÁNI LEVÉLTÁRBAN

Theophrastus Bombastus von Hohenheim¹⁶⁵

II. Lajos magyar király asztrológiai képlete. Isztambul, 1524. július 17.

Miután Rhodusról behajóztam Istambulba, a Török Birodalom feje, Szulejmán szultán szerény asztrológiai tudományomról hírt hallva magához kéretett, és kifaggatott arról, hogy jártam-e valaha Magyarországon. Mivel 1521 ősztől kezdve vagy két évet éltem és gyógyítottam ott, nem tagadhattam le magyarországi tartózkodásomat, bár tartottam attól, hogy kémkedéssel készülnek megvádolni. Ezzel szemben Szulejmán szultán a magyarok királyáról, Lajosról kérdezett. Elmondtam neki, hogy Budán is éltem egy ideig, így módomban állt Lajos királyt megismerni.

A szultán ez után felkért, hogy készítsem el Lajos királynak az asztrológiai képletét, melyet a mai napon, 1524 év július 17-én ebben az okiratban adok át, a Padisahnak.

*

Magyarország királya, a Jagelló-házból származó II. Lajos Budán, 1506. július 1-jén született. Ha a születésnapnál pontosabb időpontja nem ismert, az uralkodóknál szokásos a születés időpontját déli 12 órára tenni, mert ez az óra a nap delelője, azaz ilyenkor van a legmagasabban az égen a nap, semmi sincs fölötte, amiképpen az uralkodók felett sincsen senki más az Istenen kívül, miközben uralkodnak országaikon. Eszerint vizsgáltam meg a király képletét én is.

A csillagok azt mutatják, hogy Lajos király kezdeményező alkat, ám ezért fokozottan érzékeny is egyben. Jelenti azt is, hogy gyermekként beteges volt, és sokan vannak az ilyen képlettel születettek között, akik időnek előtte születnek. Lelkében erős, még ha nem is ezt mutatja magáról, így megtéveszthet másokat azzal, ha úgy láttatja, hogy bajain nem tud felülkerekedni.

Az égi jelölők szerint Lajos király szeretheti a családját és ha lesznek gyermekei, igen jó, gondos szülője lesz azoknak. Ragaszkodik gyökereihez, nemzetéhez, mely viszonszeretheti őt. Képletéből következik, ahogy az asszonyokkal érez: az anyáskodó, gondoskodó asszonyokat kedvelheti igazán és szereti a pompát, a csillogást és a szórakozásokat.

¹⁶⁵ Paracelsus, avagy Theophrastus Bombastus von Hohenheim: Einsiedeln, Svájc, 1493. november 11. – Salzburg, Ausztria, 1541. szeptember 24. Orvos, csillagjós, bölcselelő, természettudós, alkimista és okkultista, valójában a korszak legnagyobb polihisztorja. A Paracelsus nevet Celsus római után vette fel, a nevének jelentése 'Celsus felett álló'. 1526 előtt hosszabb ideig Magyarországon tartózkodott.

Az égi kísérők szerint Lajos királyt csakis szeretettel lehetett bármire is kitanítani, nem tűrheti azt, ha vele türelmetlenek vagy ha őt ostromozzák. Túlságosan érzelmes, ami az uralkodását igencsak megnehezíti, és diplomáciai döntéseit sokszor emiatt következetlenül hozhatja meg.

Az együttállások miatt a király nem igazán erős harcos, viszont annál inkább jó lehet a haditervek kidolgozásában, az előre gondolkodásban, ha megkapja az ehhez szükséges időt és nem hagyja, hogy érzelmei vezéreljék.

Ugyanez az állás okozhatja, hogy az asszonyok kedvelhetik férfias uralkodó jelleme miatt, és valószínűleg a férfiak is kedvelik a kisugárzását.

Elborítják az érzelmek, igényli a gondoskodást. Csekély furfangosság és diplomáciai érzék szorult belé.

Az égi jelölők azt mutatják, hogy Lajos király bolygókból írott sorsában van sötétség is. A képlet szerint a jó szellemi képességeit nehezen tudja érvényesíteni.

Lajos király esetében várható, hogy valamikor letaszítják a trónjáról vagy maga mond le arról. Semmilyen más lehetőséget nem lehet a képletből kiolvasni a számára az uralkodás tekintetében, mert mindenhol akadályokba ütközik.

***Paracelsusnak a Szulejmán szultán részére készített asztrológiai képleteinek leírásai (Szapolyai) János és (Habsburg) Ferdinánd magyar királyokról
Bázel, 1530. augusztus 20.***

Az év elején a Török Birodalom urától érkezett követ felkért arra, hogy míg itt tartózkodik Bázelben, készítsem el János és Ferdinánd magyar ellenkirályok asztrológiai képletét. Emlékeztetett arra, hogy hat évvel ezelőtt Szulejmán szultán milyen bőkezűen megjutalmazott egy másik képlet elkészítése miatt.

Nem a pénz miatt vállaltam el a feladatot, hanem azért, mert a korábban elkészített képletem számomra is megrázó módon teljesedett be, és azért is, mert igen különös az, hogy egy országnak egyszerre két királya lehessen.

János magyar király képlete

János király Szepesváralján született 1487. február 2-án.¹⁶⁶ Ha a születésnapnál pontosabb időpontja nem ismert, az uralkodóknál szokásos a születésnek időpontját déli 12 órára tenni, mert ez az óra a nap delelője, azaz ilyenkor van a legmagasabban az égen a nap,

¹⁶⁶ A kutatások szerint 1492-ben született. A hibás dátum eredete nem ismert. Paracelsus tehát olyan képletet számolt ki, ami biztosan hibás. Nem tudni, Szulejmán a képletet használta-e.

semmi sincs fölötte, amiképpen az uralkodók felett sincsen senki más az Istenen kívül, miközben uralkodnak országaikon. Eszerint vizsgáltam meg a király képletét én is.

Azt mutatják a csillagok, hogy János király szabad szellemű ember, akinek boldog gyermekora volt. A csillagok azonban azt is mutatják, hogy élete állandóan újrakezdésekkel tarkított lesz.

János király képlete azt mutatja, hogy érzései hullámzanak, de ezt el tudja rejteni, mert az együttállások biztosítják számára a hűvös gondolkodást, és a bölcsességet.

Minden jel arra mutat, hogy a képlet gazdája igen jó érzékkel köt szövetségeket, és jól kiszámítja az események menetét.

Az is látható, hogy könnyedén megvalósíthatja terveit, igaz, általában csak rövid időre, az viszont rossz lehet számára, hogy az életében mindenért el kell számolnia egyszer. Mindez azt sugallja a királynak, hogy „véget ér a jó világ”, és felelősség nélkül nem tehet meg bármit, amihez kedve van. Vigaszt nyújthat számára az a tény, hogy ellenségeit nem erőszakkal, hanem inkább csellel, furfanggal, ésszel győzi le.

János király életét a szerencse végigköveti, és sikerek lehetnek szövetségei.

A csillagok azt mutatják, hogy nem számíthat nagy gyermekáldásra és házasságot is érdekből köt.

Zavarokkal teli életet él meg János király, ám mély vallásos hite, és a végzetben való bizodalma átsegíti majd a nehézségeken.

Ferdinánd magyar király képlete

Ferdinánd király Alcalá de Henaresben, Madrid mellett született a Kasztíliai királyságban 1503. március 10-én este.

A király töprengő alkat, sokat mérlegel, igen megfontolt, a sok gond miatt magányos, és gyakran bizonytalan. A csillagok szerint könnyen alkalmazkodik az új helyzetekhez. Sokat álmodozhat, ezért alapjában véve nem harcias, és nem bírja az erőszakot.

Személyisége kellemes, másokkal könnyen teremt kapcsolatokat, de úgy, hogy senki ne tudjon rajta fogást találni, azaz a felelősség alól jól menti ki magát.

A jelölők azt mutatják, hogy hiányzik az, ami a biztonságot és állandóságot jelenthetné számára. Úgy tűnik, hogy számtalan tervet próbál megvalósítani, és általában sok öröme van az életben, uralkodónál ez jelentheti azt, hogy sok ország felett uralkodik.

A csillagok szerint hajlamos arra, hogy a gondosságot és lényeglátást igénylő kérdésekben elvessen.

A képlet nagy távolságokat, távoli helyeket jelöl, ez is utalhat arra, hogy Ferdinánd király több ország ura lehet egyszer. Kitartó, a jövőjében rendíthetetlenül bízik.

Utódlása pedig biztosított, mivel képlete bőséges gyermekáldást, nagy családot ígér, kiket szenvedélyesen szeret.

**Paracelsusnak a Szulejmán szultán részére készített
asztrológiai képlete Szulejmán szultánról
Salzburg, 1541. augusztus 10.**

Fényességes Szultán,

Követed érkezett augusztus elején, hogy megbízzon azzal, hogy Felséged asztrológia képletét elkészítsem, hogy azt össze lehessen hasonlítani a keleten élő asztrológusok képleteivel. Igen beteg és öreg vagyok már, de tudásom legjavát adva elkészítettem számodra a jellemzést, melyet Budára küldök az utasításod szerint.

Légy hosszú életű!

Salzburg, 1541. augusztus 10.

Paracelsus

Leírás:

Szulejmán szultán a mi időszámításunk szerint Trabzonban született 1494. november 6-án. Születésének időpontját déli 12 órára teszem, mert ez az óra a nap delelője, azaz ilyenkor van a legmagasabban az égen a nap, semmi sincs fölötte, amiképpen az uralkodók felett sincsen senki más az Istenen kívül, miközben uralkodnak országaikon.

Határozott, másoknak ellentmondást nem engedő alaptermészettel rendelkezik a Fényességes Padisah. Igen nagy lelki és testi erővel bír, és olyan ember, aki nagyon gyorsan épül fel betegségekből, vagy a fáradságból.

A képlet arra utal, hogy a Fényességes Padisah kíméletlen és kegyetlen ellenfele a neki be nem hódolóknak, a harcot nem lehet felvenni vele, ellenségei vagy behódolnak neki vagy elmenekülnek előle. A Padisah egyébként számító és kíméletlen ember, kegyelmet ritkán gyakorol.

A jelölők azt mutatják, hogy a Padisah alig pihen, mindig tevékeny, viszont haragját sem tudja kordában tartani.

A csillagok szerint szép számban hódolhatnak neki az asszonyok.

A Padisah legfontosabb csillagjai a legjobb helyen állnak, ez általában szerencsés életutat jelent.

Bolygóit vizsgálva azt mondhatom, hogy ügyes tárgyaló, eszes ember, aki járatos a diplomáciában.

A képlet általában azt mutatja, hogy a sikerek csak úgy maguktól jönnek, sokszor nem kell érte tennie semmit sem.

Költő, érzékeny lélek, hatalmas hódító, Nagy Sándor örököse.

5. RÉSZ
SZULEJMÁN SZULTÁN LEVÉLTÁRÁBAN TALÁLT
MAGYAR VONATKOZÁSÚ LEVELEK¹⁶⁷

**I. levél. Sir John Wallop Thomas Wolsey lordkancellár útján
VIII. Henrik angol királynak**

**1527. február 18., Bécs
– a két királyválasztásról –**

John Wallop (1490–1551)

Katona, diplomata, a levél megírásakor magyarországi angol követ.

Thomas Wolsey (1473–1530)

Bíboros, yorki érsek, a levél megírásakor Anglia lordkancellárja, VIII. Henrik bizalmasa, tanácsadója.

VIII. Henrik (1491–1547)

Anglia királya 1509–1547 között.

Thomas Wolsey Lordkancellárnak,

Értesítelek kegyes uram, hogy Bécsből nem tudtam Magyarországra menni, mivel Ferdinánd király vendégként folyton marasztal, és mint követnek, megtiltotta a továbbutazást. Ittlétem alatt igyekszem a lehető legtöbbet megtudni a magyarok dolgairól.

Isten különös sorsot szánt ennek az országnak, rövid időn belül ugyanis két királyt választottak a maguk szokásai szerint.

November 10-én, a korábbi vajda, Szapolyai János királlyá választásán a következő főurak jelentek meg: Dóczy János kincstartó, Móre László asztalnokmester, Bánffy János főpohárnokmester, Perényi Péter koronaőr, Czibak Imre temesi ispán, Drugeth Ferenc ungi főispán, Drugeth István zempléni főispán, Báthory András szatmári főispán,

¹⁶⁷ Ezek a levelek összekötözve kerültek elő, rajtuk az itt megadott sorszámmal. A levelek olaszul, latinul, magyarul és oszmán-törökül íródtak, és azok, amelyek nem magyarországi vagy török eredetűek, másolatban kerültek a gyűjteménybe. A levelek vélhetően a fontos levelek gyűjteményéhez tartoztak, mert elkülönültek a többi levéltári anyagtól. Valószínű, hogy Szulejmán szultán fia, II. Szelim szultán különítette el a leveleket, mivel az összekötöző szalagon az ő pecsétje található.

Werbőczy István tolnai ispán, valamint Podmaniczky István nyitrai püspök, Várday Pál egri püspök, Országh János váci püspök, Gosztonyi János erdélyi püspök, Jozefics Ferenc zenggi püspök és Török Bálint hadvezér. János királyt másnap Székesfehérváron megkoronázták. Hogy a magyarok ennyire ostobák vagy bölcsek volnának, nem tudom, de december 17-én Ferdinánd főherceget is királyukká választották. Ezen a koronázáson a főurak voltak jelen: Báthory István nádor, Brodarics István kancellár és szerémi püspök, Thurzó Elek tárnokmester, Báthory György főlovászmester, Vingárti Horváth Gáspár főétekgófogó, valamint Szalaházy Tamás veszprémi püspök. Ferdinánd király koronázása nem történt meg, mivel a korona János király kezében van.

Kegyes uram, itt háború van készülóban, két király nem férhet meg egymás mellett.

I. Ferdinánd

Ez különösen azért aggasztó, mert a török jövőre szinte biztosan megtámadja Bécset vagy Itáliát.

Tudatom veled, hogy Ferdinánd király igen ellenségesen beszél János királyról, aki szerinte Mohácsnál eladta az országot Szulejmánnak, majd törvénytelenül koronáztatta meg magát. Előttem leplezetlenül fenyegeti Henrik királyt, hogyha Őfelsége pénzt küldene a magyar János királynak, akkor megtapasztalhatja az egész Habsburg-család bosszúját. Nekem megtiltotta, hogy átlépjem a határt, így küldetésemet beteljesíteni még nem tudtam, viszont John Broke segítségével névtelen levélben sikerült felvennem a kapcsolatot János királlyal, aki épp a napokban válaszolt, hogy igazoljam valahogy magamat, s azt, hogy a levelet valóban én magam írtam. Várom kegyelmes uram útmutatását, hogy mit tegyek.

Végezetül fontosnak tartom Henrik király figyelmét felhívni arra, hogy Ferdinánd király begyűjteti a templomi kincseket, kegytárgyakat, hogy abból viseljen háborút János király ellen.

Bécs, 1527. február 18.

Wallop

II. levél. Gregorio Casale követ Thomas Wolsey lordkancellárnak

1527. február 20., Róma
– János király támogatásáról –

Gregorio Casale (†1530-as évek után)
A levél megírásakor velencei angol követ.

Thomas Wolsey (1473–1530)
Bíboros, yorki érsek, a levél megírásakor Anglia lordkancellárja, VIII. Henrik bizalmasa, tanácsadója.

Főméltóságú uram,

Velence által a mohácsi csata óta Magyarországra küldött kémek többsége visszatért küldetéséről, akik elmaradtak, azok valószínűleg odavesztek. A szerencsésen visszatértek közül ügyességben kiemelkedik a Magyar Miklós álnévre hallgató kém, akitől megtudtam, hogy János királyhoz nem sokkal koronázása után török követ érkezett és tizenöt évre szóló békekötési ajánlatot vitt. Nem állhat messze a valóságtól tehát az a vélekedés, miszerint a szultánt is meglepte a gyors és döntő siker. Egyértelmű az is, hogy Szulejmán nem akarja elfoglalni Magyarországot, hanem Bécsnek akar menni. A török követ állítólag felbízta János királyt, hogy az vegye nőül Lajos király özvegyét. Okos gondolat ez a töröktől, csak hogy Mária bízik fivére sikerében, és nem akarja özvegyi fátylát eldobni senki kedvéért.

Úgy vélem, hogy Ferdinánd király a legelső alkalommal megtámadja majd János királyt, aki ezután sehova máshova, csak a szultánhoz fordulhat segítségért, aki meg fogja segíteni őt, ha hűbérese lesz. Mivel az erős Magyarország veszte az egész keresztény világ számára veszélyt jelent, javasolni bátorkodom azt, hogy Henrik király nagyobb összeggel támogassa János királyt Ferdinánd ellenében.

Most van itt az idő, hogy az elmulasztott segítséget úgy adjuk meg a magyaroknak, hogy közben Anglia érdekeit is érvényre juttatjuk.

Maradok tisztelettel:

Róma, 1527. február 20.

Greg. Casale

III. levél. Sir John Wallop Thomas Wolsey lordkancellár útján VIII. Henrik angol királynak

1527. április 25., Olmütz
– a küldetésének kudarcáról –

John Wallop (1490–1551)

Katona, diplomata, a levél megírásakor magyarországi angol követ.

Thomas Wolsey (1473–1530)

Bíboros, yorki érsek, a levél megírásakor Anglia lordkancellárja, VIII. Henrik bizalmasa, tanácsadója.

VIII. Henrik (1491–1547)

Anglia királya 1509–1547 között

Thomas Wolsey Lordkancellárnak,

Értesítelek kegyes uram, hogy március végén Ferdinánd király felügyelete alatt Pozsonyba utazhattam, ahol találkoztam az özvegy Mária királynéval.

Nincsenek jó hírem, mivel Mária lenézi János királyt és férje halálának okozóját látja benne, mivel – s ezt ő mondja – a vajda szándékosan késte le a csatát. Mária királyné ráadásul biztos abban, hogy igen rövid időn belül sikeres lesz a fivére, és magának megnyeri az országot, János vajdát pedig elkergeti. Nem volt módomban rákérdezni arra, hogy János király házassági szándékairól mit gondol, mert attól tartottam, hogy magamra vonnám a haragját, s ezzel Anglia érdekei csorbulnának.

Pozsonyból ide, Olmützbe jöttem, és Ferdinánd királyt értesítettem Henrik király leveléről, melyből Ferdinándot csak a János királyra vonatkozó rész aggasztotta és bőszítette fel. A leghatározottabban megtiltotta, hogy találkozzak János királlyal.

Mivel véglegesnek tűnik, hogy én magam nem tudok János királyhoz menni, úgy vélem, hogy nemsokára a király fog követet küldeni Őfelségéhez, hiszen a mostani helyzetem bekövetkeztére ebben állapotunk meg titkos levelezésünk során.

Jó egészséget kívánok kegyes uramnak.

Olmütz, 1527. április 25.

Wallop

IV. levél. Krzysztof Szydloviecki lengyel kancellár Sir John Wallopnak

1527. május 17., Olmütz
– Cerni Jovan¹⁶⁸ felkeléséről –

Krzysztof Szydloviecki (1467–1532)
Lengyelország kancellárja.

John Wallop (1490–1551)
Katona, diplomata, a levél megírásakor magyarországi angol követ.

Sir John Wallopnak,

Méltóságos uram értesülései helytállóak, valóban létezik egy Ivan Nenad nevű ember, aki magát Istentől való küldöttnek mondja és Jovan cár néven Ferdinánd királynak ajánlotta fel szolgálatait, miután János király hűségén már nem találta meg számítását. Jovan azt híreszteli, hogy Ferdinánd király segítségével legyőzi János királyt, majd Isztambul ellen megy nagy sereggel, és a törököt legyőzve konstantinápolyi császárrá kiáltatja ki magát. Veszélyes őrült ez az ember, aki buzgó imádságokkal leplezi kegyetlen természetét. Mária királyné is tud róla, s megpróbálta Ferdinánd királyt lebeszélni arról, hogy Jovannal tárgyaljon, de Ferdinánd király hajthatatlan: támogatja ezt az őrültet csak azért, hogy az fosztogatva Magyarországot, gyengítse János királyt. Úgy látszik Ferdinánd királynak semmi sem szent, ha arról van szó, hogy magát akarja Magyarország egyedüli királyának látni. Nem látja be, hogy ha így folytatódna a dolgok, nem lesz ország, melyben uralkodhatna.

Épp azokért, amelyeket előbb írtam, kegyeskedjék Wolsey lordkancellárt értesíteni arról, hogy János király pénzbeli megsegítése már nem tűr halasztást.

Olmütz, 1527. május 17.

Kr. Szydloviecki

¹⁶⁸ Ivan Nenad = Cerni Jovan (1492–1527), néha „Fekete Ember”-ként vagy „Fekete Iván”-ként is nevezik. Miután túlélte a mohácsi csatát, Szapolyai János híve lett. A török elől Magyarországra menekülő szerbeket Szapolyai igyekezett határvédelmi szempontok szerint letelepíteni, és a Bácsra küldött szerbek vezérének Nenadot tette meg, aki ezután Szapolyaira támadt. Ferdinánd ajándékokkal és ígéretekkel a maga oldalára állította, de a szerb vezér kezelhetetlen maradt és katonái hatalmas szenvedést okoztak a polgári lakosságnak. Emiatt mindkét királynak terhevé vált, végül az egy csetepatéban megsebesült rác vezérre 1527. július 25-én Török Bálint talált rá sebesülten Szabadkán, fejét levágta és János királynak elküldte Budára.

V. levél. Antonio Rincon francia követ János királynak**1527. június 23., Párizs****– Laski tárgyalásairól, Szulejmán halálhíreről –***Antonio Rincon (?–1541)**Ferenc francia király spanyol származású diplomatája. 1522–1525 között többször járt Lengyelországban és Magyarországon. V. Károly császár 1541-ben elfogatta és kínvallatást követően kivégeztette.*

Felséges Uram,

Laski követ úr sikeresen tárgyalt Párizsban, most Londonba tart. Én magam újra Budára készülök, ezért kérem Felségedet, hogy a szokásoknak megfelelően gondoskodjék szállásom felől.

Felséges Uram,

Halasztást nem tűrő módon kegyeskedjél válaszolni arra a londoni híresztelésre, miszerint Szulejmán szultánt és legidősebb fiát meggyilkolták volna. Bárcsak igaz volna a hír. A leveledet ne nekem címezd, mivel én már úton leszek Budára, hanem Anne de Montmorency marshalnak, ki igen szokatlan módon a keresztanyja, Bretagne-i Anna királyné nevét viseli.

Hűséges híved,

Párizs, 1527. június 23.

Ant. Rincon

VI. levél. Hieronim Laski János királynak

1527. július 16., Enfield Palace, London
– a küldetéséről –

Hieronim Laski (1496–1541)

Tanulmányait a gnieznói érsek támogatta, aki a nagybátyja volt. 1519-től siedmiogrodzki vajda, 1520–1527 között Zsigmond lengyel király főpohárnokmestere. 1527-ben János király kinevezte szepesi ispánnak, majd Párizsba küldte, hogy a Habsburgok ellen a franciákkal szövetséget kössön. Laski egy idő után Grittivel szövetkezett arra, hogy János királyt trónjától megfosszák, ezért János király elfogatta, a nála lévő iratokból kiderültek a terv részletei. Grittit megölték, Laski csak 1535-ben szabadult Jan Tarnowski közbenjárására. Ezután Ferdinánd pártjára állt. 1539-ben Ferdinánd követe Isztambulban azért, hogy János királyt megbuktassák. 1540-ben Majláth Istvánnal szövetkezett Erdély Ferdinánd részére való megszerzésére. János király halála után újra Isztambulba ment követnek, de ott Szulejmán fogságba vetette, és csak akkor szabadult, miután Szulejmán elindult Buda felmentésére. Ezután Belgrádban újra elfogták, és végül akkor szabadult ki, amikor a szultán Budát elfoglalta. Nem sokkal ezután halt meg.

Felséges Uram,

Henrik király egészen Wolsey kancellár kezében van, s mivel a kancellárnak a saját érdekei most nem kívánják meg, hogy Anglia Magyarország nyílt szövetségese legyen, így rávette Henriket, hogy Felségednek pénzt ne küldjön, csak bízató ígéreteket. Wolsey engem azzal próbál megbékíteni, hogy lovaggá üttet, de ez számomra méginkább keserűvé teszi a küldetésemet, hiszen Felségednek semmivel ne tudok szolgálni, hacsak azzal nem, hogy embereket vásároltunk meg itt Londonban, akik ezután minden fontos dologról hírt fognak adni.

Felséges Uram,

Levelemhez csatoltan küldöm Öfelsége Henrik király levelét, melyben kéréseiddel kapcsolatos álláspontját közli. Levelét úgy olvasd, hogy befolyás alatt írta, és nem biztos, hogy ez a befolyás mindig érvényesülni fog.

Reménykedem abban, hogy mire hozzád visszatérek, a magyar nemzet a becsületén és a hírnevéen esett foltot már lemosta.

London, Enfield Palace, 1527. július 16.

H. Lasky

VII. levél. Piotr Tomicki lengyel alkancellár Werbőczy Istvánnak

1527. július 30., Krakkó

– Cerni Jovan bukásáról, béketárgyalásról, Laskiról –

Piotr Tomicki (1464–1535)

1524-ben krakkói, egy évvel később poznani püspök. A francia–velencei–török és a Szapolyai János pártját képviselő magyar diplomácia érdekeit képviselte Lengyelországban. 1532-től (Szydłowiecki halála után) lengyel kancellár.

Werbőczy István: Verbőc, 1458 – Buda, 1541. október 13.

Kerepeczi Osvát és Deák Apollónia fia. 1498-ban már vezető szerepet játszott az országgyűlésen. 1502–1515 között országbírói ítélőmester, 1503–1515 között erdélyi személynöki ítélőmester. 1514-ben fegyverrel harcol a Dózsa-felkelés leverésében. Az 1514 októberében tartott országgyűlésen mutatta be a Hármaskönyvet, azaz a Tripartitumot. 1516 augusztusától 1525 júliusáig személynök. Az 1520-as években különféle követségek vezetője úgy a Pápához, mint a Portára. 1525. júliusban a hatvani országgyűlésen választották nádorrá, majd az 1526. évi rákosi országgyűlésen letették tisztségéről. Ezután Dobronya várába vonult vissza, nem vett részt Mohácsnál a csatában. A mohácsi csata után Szapolyai János híve, 1526 novemberében már kancellárja. 1533-ban Isztambulba ment, hogy János király megbízásából Gritti kormányzóságát ellenőrizze. 1540 decemberében, már nyolcvan éves korát is betöltve, újra Isztambulba ment, hogy kérje Szulejmán jóváhagyását János Zsigmond királlyá választásához. 1541. augusztus 29. után, mikor Szulejmán Budát csellel elfoglalta, a szultán a keresztények főbírójává nevezte ki, azonban röviddel ezután, 1541. október 13-án elhunyt, vélhetően megmérgezték.

Kedves Barátom,

Örömmel értesültem arról, hogy Szegednél Perényi Péter és Török Bálint serege legyőzte Jovan cárt, aki eddig rengeteg kárt okozott a két király közötti megbékélésnek. Kérlek, írd meg, hogy milyen hírek vannak a két király tárgyalásaival kapcsolatban, mert, ha egyezsége hajlandónak mutatkoznának, Zsigmond király újra közvetíteni fog közöttük. Ezt azért nagyon fontos tudni, mert a határon elfogott tatárok arról számoltak be, hogy vezéreik folyamatosan kapcsolatban vannak a törökkel, akik ugrásra készen figyelik a két király viaskodását.

Kérlek, azt is írd meg, hogy találkozta-e a nyughatatlan Laskival, akiről az hírlík, hogy Zsigmond király ajánlása nélkül önként lett János király követe, miután a gnieznói érsek nagybátyja erre felbízta. Szeretném megkérdezni, hogy nem tudná-e segídkezni a lengyel dekrétumok összegyűjtésében, hogy a jog és igazság talapzatán

uralkodhassanak az utódok a dicső Jagellók monarchiájában? Tapasztalatod felbecsülhetetlenül értékes számunkra is.

Krakkó, 1527. július 30.

Piotr Tomicki

VIII. levél. János király Szabó János budai bírónak

1527. augusztus 12., Buda
– Buda kulcsainak sorsáról –

Szapolyai János: Szepesváralja, 1492 – Szászsebes, 1540. július 22.

A köznemesek vezére. 1511-től erdélyi vajda, 1514-ben fő szerepe volt a Dózsa György-vezette lázadás leverésében, amelynek az alapjául szolgáló kereszteshadjáratot elítélte, nem támogatta. A mohácsi csatára nem érkezett meg. Ennek oka főleg az ellentmondó utasításokban kereshető, és nyilvánvalóan taktikai okok is vezették, amikor a se-regét visszatartotta attól, hogy Szulejmánnak az országból kivonuló hadaival megüt-közzék. Székesfehérváron 1526. november 11-én megkoronázták, haláláig uralkodott. Uralkodása végig küzdelmekkel terhes volt, ezeket főleg Ferdinánd királlyal vívta, Szulejmán szultán támogatásával.

János, Isten kegyelméből Magyarország koronás királya, Buda várának kulcsait rábízom hűséges hívemre, Szabó János budai bíróra, hogy az a kulcsokat ellenállás nélkül adja át a Budára támadó Ferdinánd főhercegnek. A kulcs vértelen átadásától remélem Buda várának és polgárainak épségét.

Buda, 1527. augusztus 12.

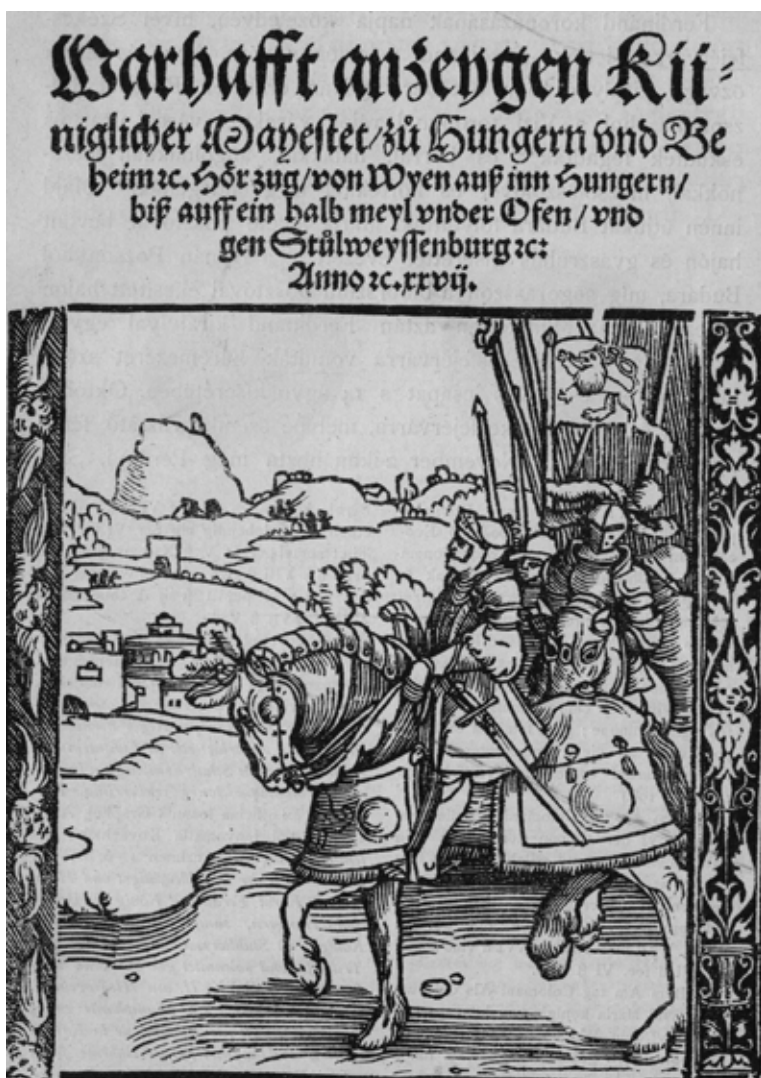
Joannes Rex Hungariae

Záradék:

Én, Szabó János budai bíró, kire János király Buda várának kulcsait rábízta, rájegyzem erre a levélre, hogy a kulcsokat átadtam Ferdinánd főhercegnek, ki a mai napon ellenállás nélkül vonult be Budára. Isten legyen hozzánk igazalmas.

Buda, 1527. augusztus 20.

J. Zabo

I. Ferdinánd bejövetele Budára, 1527

IX. levél. Niklas Graf zu Salm Ferdinánd királynak

1527. szeptember 27., Tokaj
– Szapolyai vajda elmeneküléséről –

Niklas Graf zu Salm 1459–1530

1487-ben Hunyadi Mátyás könnyűlovasságával hadakozott. 1490-ben I. Miksa főparancsnoka volt. Komoly hadi karrier után 1525-ben Ferdinánd király állandó tanácsadója, majd 1526, 1527 és 1529–1530-as években Magyarország főparancsnoka, 1528–1530 között Alsó-Ausztria főkapitánya. 1529-ben Bécs védelmének parancsnoka a török ostrom alatt.

Királyi Felség,

Jelentem, hogy a trónbitorló vajda seregét Tokajnál szétszórtam, a vajda pedig négyszáz lovasával elmenekült, valószínűleg Lengyelországba, mert állítólag vele volt Tomicki lengyel alkancellár is. Itt az idő Felséged koronázására, mert az eddig a vajda pártján álló magyarok kijózanodtak, s a táborban többen felajánlották szolgálataikat Felségednek.

Egy nemest elzárattam, aki többek előtt ígérte, hogy jó pénzért elhozza Szapolyai fejét Felségednek.

Felséged ne adjon hitelt azon híreszteléseknek, miszerint a csatát Czibak Imre hűtlenkedése döntötte volna el a javunkra. Sokkal inkább a téged hűségesen szolgáló Török Bálinttal közös hadművelet vezetett eredményre. János vezérei közül Bodó Ferenc elmenekült, Kismarjai Lukács meghalt, Bakics Pál viszont pártodra tért, akit figyelmedbe ajánlok. Az ő hűsége és lehetséges szolgálata felér egy győzelmes csatával.

Tokaj, 1527. szeptember 27.

N. Salm

X. levél. Statileo János Jahjapasa-oglu Mehmed szendrő-belgrádi bégnek

1527. november 9., Homonna
– Ferdinánd király elleni támadásról –

Statileo János, „Statilius”: †Gyulafehérvár?, 1542. április 8.

Beriszló Péter horvát bán unokaöccse. Trauban papként kezdte pályáját, majd 1512-ben Beriszló Péter Veszprémbe hívta, itt kanonok és püspöki helynök. 1513–1525 között felsőörsi prépost. 1515-ben II. Ulászló titkára, Pozsonyban tárgyalta Miksa császár követivel. 1516-ban Rómában járt X. Leó pápánál a török elleni segély ügyében. Hazatérte után veszprémi nagyprépost. 1520-tól Budán élt. 1521-ben II. Lajos király követe Velencében. 1525-ben Krakkóban követ a reformáció ügyében. 1525 őszétől a budai káptalan prépostja. 1526 augusztusában a mohácsi táborból II. Lajos király üzenetét vitte el Szapolyai Jánosnak. II. Lajos halála után Szapolyai híve. 1527-ben Olmützben János király képviselőjében tárgyalta I. Ferdinánd királlyal. 1528-ban erdélyi püspök. Miután János király Lengyelországba menekült, innen I. Ferenc francia királyhoz küldte követségbe. 1528. október 28-án megkötötte a fontainebleau-i szerződést, melyben János király megfelelő francia támogatás esetére vállalta a Habsburgok elleni háború folytatását. Igen jelentős része volt a Nagyváradon 1538. február 24-én megkötött váradai békében. 1539-ben Velencében és Rómában járt, hogy János király részére támogatást szerezzen a béketörökvések eléréséhez. 1540-ben követ V. Károly császárnál. Verancsics Antal nagybátyja.

Dicsőséges Mehmed bég,

Az én uram, János király, lengyel és litván sereggel erősítve Munkács felől fog Ferdinánd király ellen támadni.

Kérlek, hogy Hüsrev és Murád boszniai bégek csapataival együtt támadj Jajcára, hogy a bécsi király, aki elűzte az országból a magyarok által választott és megkoronázott János királyt, beleroppanjon a kettős támadásba.

Homonna, 1527. november 9.

Statileo

XI. levél. János király Szulejmán szultánnak**Tarnow, 1527. december 15.****– Ferdinánd koronázásával kapcsolatban –**

Felséges Padisah,

Tudom, hogy Magyarország verőerén tartod az ujjad, így bizonyára már levelem előtt értesültél arról, hogy a lator Habsburg Ferdinánd az év júliusának utolsó napján Köpcsényben, Moson vármegyében, a veszprémi püspök Szalaházy Tamás kérésére esküvel megfogadta, hogy Magyarország szokásait és törvényeit megtartja és II. András király Bulláját egészen betartja és betartatja. Nem sokkal ezután Budára vonult és számos hívünket hazugsággal megzavarva, másokat egyszerűen fenyegetéssel kényszerített hűségére. Az a hír járja, hogy elfogadta az áruló Perényi Pétertől István király koronáját, melyet Fehérvárra vitetett és ott november 3-án megkoronáztatta magát.

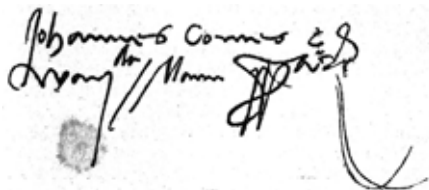
Példátlan gaztett volt ez Perényitől, kinek sorsát a kezedbe adom, de tudnod kell, hogy magam is intézkedtem azon nyomban, hogy példát mutassak azoknak, akik gyengének gondolva engem, árulásra adták fejüket.

Tudnod kell ugyanis Fényességes Padisah, hogy Ferdinánd koronázását ugyanaz a Podmaniczky István nyitrai püspök végezte el, aki engem is megkoronázott. Úgy vélem, hogy Podmaniczky nem emlékezett elég jól arra, hogy mi történt Mohács mezején, pedig ő maga is ott volt. Ez az ember azért szerezte meg a koronázási jogot, mert az előtte rangban állók mind odavesztek a csatatéren, s így ő lett a rangidős püspök. Podmaniczkytól elvettem Nyitra várát és úgy tervezem, hogy javait egy tehetséges embernek adom, kit enyingi Török Bálintnak hívnak. Kegyeskedjél válaszodban Perényi Péter sorsával kapcsolatos szándékaidat közölni velem.

Kiszorultam a saját országból.

A dolgok állása szerint Perényi Füzér várából Siklós várába vitette el a Koronát.

Tarnow, 1527. december 15.

Joannes Rex Hungariae

XII. levél. Jan Tarnowski Statileo Jánosnak

1528. január 1., Tarnow
– János királynak menedék nyújtása –

Jan Tarnowski (1488–1561)
Lengyel hadvezér.

Kegyelmes uram,

Kérlek, tájékoztasd János királyt, hogy amennyiben szükség mutatkozna arra, hogy Lengyelországba meneküljön Ferdinánd király elől, akkor ne a zajos Krakkóba menjen, mert az háborút jelenthet a lengyeleknek a Habsburgok ellen, hanem jöjjön Tarnowba, a váramba, a határhoz közel, ahol biztonságban készítheti elő visszatérését.

Tarnow, 1528. január 1.

Jan Tarnow

XIII. levél. Pekry Lajos János királynak

1528. március 8., Szina
– megadásra felszólítás –

Pekry Lajos (1490 körül – 1552 körül)
A mohácsi csata után Ferdinánd híve, az ország egyik legfőbb birtokosa. Első felesége Zsófia mazóviai hercegnő, Báthory István nádor özvegye. A levél megírásakor Ferdinánd király lovasparancsnoka. 1531-ben Szlavónia királyi főhadparancsnoka. 1537-ben Ferdinánd király elfogatta János királlyal fenntartott tükös kapcsolata és hatalmaskodásai miatt. Vagyonát elvesztette.

Felség,

Döntő csatára készül ellened Ferdinánd király. Seregében itt vagyok én magam, a lovaság élén, de itt van Török Bálint és Perényi Péter is.

Seregeink létszáma azonosnak tetszik, a miénket az elszánt Johann von Katzianer vezeti, a tiédet te magad.

Gondolj Lajos király halálára és add meg magad, ne pusztuljon el újra annyi sok magyar a semmiért, hiszen neked is be kell látnod, hogy Magyarországról végképp kiszorultál.

Add meg magad Felség, és mi, Ferdinánd hűségén lévő magyarok ígéretet teszünk neked arra, hogy méltóságod megtartása mellett tárgyalhatsz Ferdinánd királlyal a sor-sod felől.

Ha nem adod fel hadi vállalkozásodat, a csata véres lesz és kíméletlen, s nem fogunk habozni Felséged életére törni. Ha elmenekülsz, üldözni fogunk, mert hitünk szerint Magyarországnak most már csak Ferdinánd király hozhat békét és nyugalmat, hiszen te magad felség a szultán hűbérese lettél.

Bocsásd meg őszinte szavaimat és fogadd el a keserű békét.

Szina, 1528. március 8.

Ludovicus Pekry

XIV. levél. Statileo János Franjo Tranquillus Andronicusnak

1528. október 23., Fontainebleau
– francia és magyar szövetségről –

Franjo Tranquillus Andronicus „Andreis Trankvil” (1490 körül – 1571)
Dalmát származású diplomata. Kezdetben a Szapolyai János barátságát és bizalmát élvező gnieznói érseknek, Jan Laskinak az apródja, János király hűséges híve, királyi titkár, diplomata. Később LudovicoGritti kormányzói titkára. Címzetes egri prépost. Ferdinánd király 1535-ben fogságba ejtette. A három évig tartó fogság után hűséget esküdött Ferdinánd királynak, így 1539–1541 között Hieronim Laski titkáráként szolgált, később pedig Nádasdy Tamás nádor tanácsadója lett.

Kedves Barátom, sorstársam,

Remélem, bizakodva készül János király az ország visszaszerzésére. Én magam eljutottam Ferenc király elé, aki jó szívvel nyilatkozott a János királlyal kapcsolatos szövetség lehetőségéről, ahogy azt te magad is jelezted nekem, még az indulás előtt. Őfelsége a francia király harmincezer aranyat kíván küldeni János királynak, de hogy hogyan, azt nem sikerült kideríteni.

Ferenc király ígérte, hogy néhány napon belül szerződést írhatok alá János király nevében. Kérlek, hogy ezeket a híreket tudasd János királlyal, de azt is mondd el neki,

hogy a szerződés megkötése és tartalma attól függ, hogy a francia király milyen erősen kívánja azt a szerződés részévé tenni, hogy János király fiú utód nélküli halála esetén az orleans-i hercege legyen Magyarország.

Mivel a Habsburg kémek Párizst is ellepték, így valószínűleg hírért fogják venni annak, hogy én Londonba készülök, ezért várható, hogy Ferdinánd király újabb gyalázkodó és fenyegető leveleket fog küldeni Henrik királynak János király ellen. Kérlek tehát, hogy intézd úgy, hogy János király mihamarabb küldjön Henrik királynak egy levelet, melyben jó előre cáfolja a Habsburgok szokásos vádjait. Ez azért nagyon fontos, mert a Fontainebleau-ban aláírni tervezett magyar–francia szerződés csak akkor lehet hatásos, ha azt Anglia uralkodója is szentesíti.

Fontainebleau, 1528. október 23.

Joh. Statilius

XV. levél. János király Czibak Imrének

1528. november 12., Makó
– tárgyalás Mehmed szendrői béggel –

Czibak Imre: †Felmér, 1534. augusztus 11.

Szapolyai János erdélyi vajda apródja, majd Fogaras várában Tomori Pál mellett katonáskodott. 1514-ben részt vett a Dózsa György vezette felkelés leverésében. 1523-tól szörényi kapitány. 1526-ban egyházi rendbe lépett. A mohácsi csatát túlélte, ezután János király híve, temesvári kapitány és váradi püspök. 1527-től temesi ispán. 1527-ben Szabadkánál ő verte tönkre Cerni Jovan parasztseregét. 1530-ban Budáról Váradra menet védte János királyt Ferdinánd seregei elől. Gritti ellenfele, kormányzói kinevezésének ellenzője. Gritti ölette meg.

Kegyelmes Uram,

Tegnap Tápé mellett tárgyaltam Mehmed szendrői béggel, annak ellenére, hogy a tárgyalás előtt a kíséretemből sokan gyáván elfutottak Váradra. Gondolom többeknek te adtál szállást.

A bég nem érezte velem, hogy tud a szegényemről, és a tárgyalást bizalmas egyetértésben megtartottuk, majd pedig maradék fegyvereseimmel sértetlenül tértünk vissza a táborba.

Hűségemben bízva, elvárom, hogy a szégyenbe elfutott embereimet vezessed napokon belül Világos vára alá, melyet megtámadni készülök.

Mindeközben gondolkodj azon és adj jó tanácsot arra nézve, hogyha a szultán Havasalföld egy fejedelmi hercegnőjét adná feleségül hozzám, mit válaszoljak neki úgy, hogy azt sem barátaim sem ellenségeim ne tudják ellenem fordítani.

Makó, 1528. november 12.

Johannes Rex

XVI. levél. Thomas More lordkancellár János királynak

1530. január 17., London

– János király exkommunikációjával (kiátkozásával) kapcsolatban –

Thomas More, Morus (Szent) Tamás (1478–1535)

A levél megírásakor lordkancellár.

Felséges Uram,

Tudatom Felségeddel, hogy magunk elfogadhatatlannak, jogtalannak és megbocsáthatatlannak tartjuk az Őszentsége által foganatosított kiátkozásodat, melyet a császár és Ferdinánd király követelése miatt volt kénytelen elrendelni.

A kiátkozásod elfogadhatatlan, mert a Habsburgok megsarolták Őszentségét, jogtalan, mert hamis vádakon alapult és megbocsáthatatlan, mert pont a töröktől szenvedő Felségedet sújtotta ezzel, aki mindig a kereszténység védelmezője volt, úgy királyként, mint a királysága előtti időben.

Számunkra az exkommunikáció érvénytelenségét ékesen bizonyítja, hogy a bullát Őszentsége be sem iktatta, azt Felségeddel nem is közölte, végezetül pedig negyednapra Őszentsége maga mentesítette Felségedet annak hatálya alól.

Barátságunkat, szeretetünket és támogatásunkat továbbra is maradéktalanul és nyilvánosan bírja Felséged, dacára annak, hogy más keresztény fejedelmek csak az exkommunikációt látják, megfélemlítve a Habsburgoktól.

London, 1530. január 17.

Th. More

XVII. levél. Batthyány Orbán Szulejmán szultánnak

Buda, 1530. március 12.

– Lazarus secretarius földabrosza –

*Batthyány Orbán: *1505 előtt †1548*

1521 körül a padovai egyetemen tanult. A mohácsi csata előtt II. Lajos király őt küldte Szapolyai Jánoshoz, hogy ne a korábbi utasításnak tegyen eleget, hanem menjen, és a havasalföldi vajdával támadja hátba a törököt. Igen valószínű, hogy emiatt, a később újra megváltoztatott utasítás miatt késte le Szapolyai János a seregével a mohácsi csatát. Kezdetben Ferdinándhoz csatlakozott, azután pedig János király hűségére tért. Itt Gritti embere lett és 1534-ben elkísérte Konstantinápolyba. Grittit támogatta Czibak Imre ellenében. Egyes források szerint az ő hadnagya fejezte le Czibakot, azonban az a valószínű, hogy a Czibak gyilkosságban tettelesen sem maga sem emberei nem vettek részt. Miután Grittivel a medgyesi várba menekült, ott Majláth István erdélyi vajda fogságába esett. Egyedül menekült meg, valószínűleg azért, mert az ostrom alatt elpártolt Grittitől, a többieket kivégezték. Szabadon bocsátása után újra fogságba esett, ekkor Móré László tartotta rabságban. Innen úgy szabadult, hogy öccsét, Batthyány Farkast hagyta kezesül. 1541-ben Izabella királyné udvarában élt. Budán, a vár ostroma alatt a királynéi ötagú tanács tagja. 1541 augusztusában annak a küldöttségnek a tagja, mely a csecsemő János Zsigmondot Szulejmán táborába kísérte. Szeptember 5-én a királyné és fia kíséretében indult el Budáról Lippára. A következő évben Ferdinánd király szolgálatába állt, azonban 1543-ban már ismét Izabella királyné híve, Verancsics Antal közreműködésének köszönhetően. Saját főúri udvarában élénk szellemi élet folyt. Élete végső szakaszát a Fráter Györggyel szemben állandósuló viszálya keserítette meg, főleg azért, mert Batthyány elszámolásra akarta rászorítani Frátert, Fráter pedig azzal üldözte Batthyányt, hogy az felvette az ágostai hitvallást. Valószínűleg Fráter György mérgezte meg, és 1548. október 20-án – vagy röviddel előtte – hunyt el. Izabella királyné a gyulafehérvári egyházban temettette el díszes külsőségek között, ezután, talán október 23-án éjjel, Fráter György felnyitatta a sírját, és a holttestét a városi szemétdombra vettette.

Fényességes Padisah,

Tavaly ősszel Óbudán Ibrahim nagyvezír fogadott kihallgatáson és tolmácsolta kérése-det, melynek sikerrel tettem eleget. Padovai ismeretségemet felhasználva sikerült beszerez-nem Ingolstadtból a Cuspinianus által kiadott, és a néhai Bakócz érsek szolgálatában

állt Lazarus secretariustól származó Tabula Hungariae-t.¹⁶⁹ A költségekre Felségednek ne legyen gondja, tekintse ajándékomat János királlyal kötött szövetsége biztosítékának, mely szövetség most minden kincset megér.

Hazámnak nagy szüksége van arra, hogy János király megerősítse hatalmát Ferdinánd királlyal szemben, ezért nem gondolom, hogy elárultam volna Magyarországot a földabrosz átadásával, hiszen azt Felséged amúgy is megszerezte volna előbb vagy utóbb. S jobb, ha előbb a Felséged kezében van, mert így gyorsabban tud János király segítségére sietni, ha szükség mutatkozik ez iránt.

A földabrosz kétségtelenül pontos adatokat mutat: egyrészt hallomásból tudom, hogy a volt kancellár, az igen szigorú Brodarics István is felhasználta azt a mohácsi csatáról szóló tanúvallomásában, másrészt az elkészítésében Jacobus Ziegler csillagtudós is tevékenyen segédkezett. Az ingolstadtiak szerint a földabrosz terveit a már említett Cuspinianus találta meg 1526. szeptember végén Budán, mikor Felséged már elhagyta ezt a várost, s magával vitte a Bibliotheca Corviniana gyűjteményt.

Hogy nem hamisítványról van szó, azt Fényességes Padisah magadnak kell kipróbálnod, de Isten a tanúm, hogy én nem változtattam semmit rajta.

Buda, 1530. március 12.

Urb. de Batyan

XVIII. levél. Wilhelm von Roggendorf Jurisics Miklósnak

1530. augusztus 3., hely nélkül

– János király vérdíja –

Wilhelm von Roggendorf (1481–1541)

1527-ben részt vett Ferdinánd király magyarországi hadjáratában. 1529-ben az osztrák–német–cseh csapatok főparancsnoka, Bécs védelmét irányította. Szulejmán kivonulása után részt vett Nyugat-Magyarország elfoglalásában. 1530-ban Ferdinánd megbízásából megpróbálta Budát elfoglalni, de a vár török kézen maradt. 1532-ben

¹⁶⁹ Lázár deák által készített térkép, az első teljes Magyarország ábrázolás. Megjelenésének éve 1528, rajta a mohácsi csata helyszíne is szerepel. A térképen a török hódítás előtti állapot látható.

a Bécs alatti birodalmi sereg egyik alvezére. Később eredménytelenül harcolt János király és a törökök ellen, majd Ausztria főhercegének udvarában töltött be udvarmesteri pozíciót. 1541-ben Ferdinánd király véglegesen meg akarta szerezni Budát, és Roggendorf vezérletével sereget küldött oda. Budát a kevés emberből álló magyar katonaság Török Bálint és Fráter György vezetésével megvédte, az ostrom elhúzódott, és amikor Roggendorf megtudta, hogy Szulejmán felmentő sereggel jön, elrendelte a visszavonulást. A visszavonulókra rátámadtak, és Roggendorf halálosan megsebesült egy puskalövéstől.

Jurisics Miklós (1490–1543)

1522-től kezdve Ferdinánd főherceg, majd király szolgálatában állt. 1532. augusztus 10-én a Bécs ellen felvonuló Szulejmánnal szemben megtartotta Kőszeg várát. 1533-tól királyi tanácsos, 1537-ben Kőszeg városát adományba kapta. 1538–1540 között krajnai főkpitány.

Jurisics Miklós Úrnak,

Miközben Ferdinánd király a János királlyal tervezett poznani egyezkedésre készül, Buda ostromára küldött engem, s János király fejére vérdíjat is kitűzött. Nem tudom, hogy Poznanban hogyan állapodnak meg egymással a királyok, de veszélyesnek tűnik, hogy miközben én Budának vonulok, addig János király Petrovics Pétert a szendrői béghez kívánja küldeni, hogy a török egészen Morvaországig felvonulva segítse őt. Közben Laski erdélyi vajda lett, s nem tudhatjuk, mit is fog csinálni a nyughatatlan lengyel. Valóban, most itt volna az idő a két király megbékélésének, hiszen a császár az itáliai háborút befejezván, erejét a török kiűzésére fordíthatná.

Te, mint jó magyar, kérlek, értesíts minden körülményről, mely Buda elfoglalásával kapcsolatosan számomra fontos lehet. Mindketten tudjuk, hogy Buda megtámadására azért kerül sor, mert kegyelmed követsége Sztambulban bebizonyította, hogy János király a maga akaratából nem mer békét kötni, így a két király közötti egyeztetés már eleve hiábavalónak tűnik.

Jómagam Thurzó Elekhez fordulok, hogy a szendrői bég vélhető útvonalán a védelmet erősítse meg.

Talán most szerencsém lesz Budával, és visszaadhatom ezt a gyönyörű várost a keresztényeknek.

1530. augusztus 3.

Roggendorf

XIX. levél. Ludovico Gritti Szulejmán szultánnak

Buda, 1531. január 12.
– házassági és uralmi tervei –

*Ludovico Gritti (avagy Bégoglu = a bég fia): *Isztambul, 1480 körül †Medgyes, 1534. szeptember 29.*

Andrea Gritti velencei dózse törvénytelen fia. 1496-tól kezdve a török birodalomban élt, és hatalmas vagyona tett szert kereskedőként. Pargali Ibrahim nagyvezír barátja volt, aki révén Szulejmán szultán bizalmas tanácsosa lett, 1527-ben már a díván titkos tanácsosa. 1528 elején Szapolyai János királyságának megerősítésében játszott jelentős szerepet. János király uralkodásának kezdetétől a király követe is volt. Bécs 1529. évi eredménytelen ostroma után Budán maradt. 1529 szeptemberében János király tanácsosa, főkincstartója, helytartója és egri püspök. 1529–1531 között Budán élt. 1530 végén Magyarország kormányzója, ettől kezdve többet

tartózkodott Isztambulban, mint Budán, annak ellenére, hogy 1532 júliusában már megszerezte az országos főkapitányi tisztséget is. Hol Ferdinánd, hol János király érdekeit képviselte, végül 1534. augusztus 12-én megölette a fő vetélytársának számító Czibak Imre váradi püspököt, Erdély alvajdáját. Emiatt szeptember 29-én Medgyes várában Majláth István parancsára, János király tudtával lefejezték. Egyik fiát Moldvában fejezték le, a másikat vízbe fojtották, örököse így nem maradt.

A Birodalom fejének, Szulejmán szultánnak!

Magyarország kormányzójaként a múlt év utolsó napján elnyertem a magyar országgyűlés ötvenhárom követének jóindulatát, kik ünnepélyesen lepecsételt oklevélben fogadták meg azt, hogy mindenben a segítségemre lesznek, amit János király, vagy az ország üdvössége érdekében teszek. Az urak szabadságot és jólétet remélnek az országra, s e jólét megalapozásával bíztak meg engem.

A mai napon kineveztem Nádasdy Tamást alkormányzómnak, amit remélem, nem fog visszautasítani.

Láthatja Felséged, a magyarok a tenyeremből esznek, kormányzóságomat elfogadják, s a király helyett magam nevezhetem ki a helyettesemet. Ilyen ország ez. Zápolyai János szerencsétlenül kormányoz azon a földön, mely jog szerint Felségedet illeti. Mindez

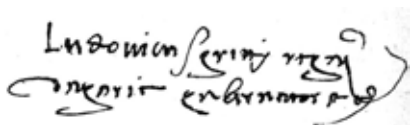
arra bíztat fel engem, hogy előhozakodjak azzal a kéréssel, melynek teljesülése az ország üdvére szolgálhat.

Miután az ország kormányzója vagyok, saját udvartartással, mely hatalmasabb, mint Jánosé, s olyan vagyonnal bírok, melyhez képest János király vagyona porszem csupán, alázatosan kérem támogatásodat, hogy tárgyalni kezdhessenek a lengyel királlyal, hogy annak a Zápolyai Borbálától való tizenhét éves lányát, Jadwiga hercegnőt feleségemnek elnyerjem.

Gondolja el Felséged, mit jelentene egy ilyen házasság a Birodalom számára. Allah dicsőségére azonnal letehetném a trónról János királyt, s a te kedved szerint uralkodhatnék a magyarok felett. Mindenki megkapná, amit akarna, csak a Habsburgok nem: a Zápolyai hívek Zápolyai királynét kapnának, az ország békét és gazdagságot, te pedig Felség zavartalan átvonulást Bécs felé, és amikor kéred, adót is. Buda pedig Birodalmad nyugati védbástyája lehetne mindörökre.

Leveletem gyorsfutárral küldöm hozzád, és mielőbb indulok én is Isztambulba, hogy Felséged lába elé vetve magamat megtudjam döntésedet.

Buda, 1531. január 12.

Ludovico Gritti

XX. levél. Statileo János Thelegdy Fruzsínának

1531. január 30., Várad
– Ártándi testvérek halálos ítélete –

Thelegdy Fruzsina: Ludovico Gritti ellenségének, Ártándi Pálnak a felesége. Néhol Thelegdy Rozinának nevezik.

Drága Fruzsina Asszony,

Szomorú hírről kell értesítenem tégedet.

Hiába volt minden: a könyörgés, a fenyegetés, sem éjjelem sem nappalom nem volt másra való, csakhogy férjedet, az én kedves barátomat és testvérét, Balázst megmentsem Gritti bosszújától.

Nem hiába tanácsoltam Ártándi uraméknak, hogy legyenek óvatosak Lodovicoval. Férjedet és sógorodat halálra ítélték, s mivel többet nem tudtam már tenni, be nem várva az ítéletük végrehajtását, elhagytam a várat, mielőtt Gritti hóhéra munkához látott volna. Hogy tehetetlenségemet valamivel magyarázzam, elég tudnod annyit, hogy János király sem kívánta véreid halálát, de ő nem mert szót emelni a kormányzó ellen.

Gyászodban osztozom.

Várad, 1531. január 30.

Joh. Statilius

XXI. levél. Perényi Péter Ibrahim nagyvezírnek

Bélavár, 1531. március 24.

– uralmi terveit –

*Perényi Péter: *1502 körül †Bécs, 1548. február 26.*

1519–1526 között temesi ispán és temesvári főkapitány. 1519–1529 között koronaőr, 1519-től Abaúj vármegye főispánja. Túléli a mohácsi csatát, és 1526. november 11-től Szapolyai János király erdélyi vajdája lesz. 1527-ben eredménytelenül harcol Cerni Jovan ellen. 1527. év végén Ferdinánd hűségére tér, átadva neki a Szent Koronát, így megtarthatta birtokait, tisztségeit. 1529-ben János király fogságába esik. 1531-ben fonderlatos módon igyekezett magát királynak megválasztatni. 1532-ben Szulejmán szultán fogságába esett, innen úgy szabadult, hogy Ferenc fiát hagyta maga helyett túsznak, aki tíz év múlva szökött meg a fogságból. 1529–1539 között újra János király híve. 1537–1540 között Felső-Magyarország kapitánya. Izabella királyné kezét János király részére ő kérte meg. Miután János király meghalt, ismét Ferdinánd pártjára állt, ezért kancellárrá nevezték ki, majd 1540–1542 között Ferdinánd király országos főkapitánya lett. 1542-ben ismét meg kívánta szerezni a koronát, ezért Ferdinánd király fogsába vetette 1548 januárjáig, majd az innen való szabadulása után röviddel meghalt.

Ibrahim nagyvezírnek!

Kegyes Uram,

A két magyarországi király viaskodásának halálos szorításban vergődik az ország. A legkegyelmesebb uram, a Bölcs Padisah hiába adta Jánosnak az országot, az ebül elvész-

ni látszik, én pedig azon munkálkodom, hogy ez ne így legyen. Március 6-án Babócsán e két alkalmatlan királynak számos hívével úgy határoztunk, hogy a haza megmentésére a hónap 19. napjára Bélavárra gyűlést hívtunk össze, mindkét király híveinek táborát egyesítve.

Itt vagyok Bélavárott és bírom annak az országos száz főúrnak a bizalmát, kik a gyűlésre eljöttek és velem együtt megállapították, hogy a veszedelmes helyzetet mindkét király együttesen okozta szegény Magyarországnak. Elmondtam az uraknak, hogy megfogadtam kegyes uram abbéli tanácsát, hogy azt kell elérni, hogy a rendek egyesülve elfogadják a Bölcs Padisah védelmét az ország felett. Az urak vezéreinek titkon azt ajánlottam, hogy a legkegyelmesebb uram segítségével tegyünk le mindkét királyt a trónról, s válasszunk helyettük egy olyat királynak, kibe mindannyian elhelyezhetjük bizalmunkat. Nem én kértem, de elhangzott az én jelölésem is a trónra, melynek elfogadása iránt hajlandóságot mutatok, ha kegyelmes uram biztosít a Bölcs Padisah támogatásáról.

Kérem kegyelmes uramtól, hogy a májusi veszprémi gyűlésre küldjön követet hozzám olyan irattal, melyből értesülhetek a legkegyelmesebb uram támogatásáról, de legalábbis védelmező kegyelméről, melyet úgy nyilváníthat ki, hogy kivesz engem mindkét király hatalma alól.

Bélavár, 1531. március 24.

Petrus de Perin

XXII. levél. Camillo Pardo Orsini János királynak

1532. május 10., London
– János király házassági ügye –

Camillo Pardo Orsini †1553

Az itáliai háborúk hadura. 1523-ban I. Ferenc francia király seregében részt vett a szicíliai partraszállásnál. Különféle diplomáciai megbízásokat vállalt.

Felséges Uramnak, János királynak,

Laski úr sikeresen tárgyalt Párizsban Felséged leendő felesége ügyében, de szemben az ő állításaival, a navarrai király lánya, Madame Isabel a navarrai londoni követ szerint házassági szerződéssel már másnak kötötte le magát, így Felséged ne küldjön ajándékokat a navarrai udvarba.

Amint új híreket tudok, azonnal írok Felségednek.

Kérem, hogy névtelenségemet őrizze meg továbbra is, és költségeimre a szokásos összeget küldje el.

London, 1532. május 10.

Camillo Orsini

XXIII. levél. Hieronim Laski Zsigmond lengyel királynak

1533. május 4., hely nélkül

– Zsigmond Ágost magyar királlyá történő megválasztása –

*II. Zsigmond Ágost *Krakkó, 1520. augusztus 1. †Knyszyn, 1572. július 7.*

I. Zsigmond lengyel király és Bona Sforza egyetlen fia. 1529-től litván nagyherceg, 1530-tól apja társuralkodója. 1544-től a Litván Nagyfejedelemség kormányzója, 1548-tól lengyel király, bár a tényleges uralmat csak anyja 1566-os Itáliába történő távoztása után tudta gyakorolni. Miután négy feleségétől egyetlen lánya született, vele kihalt a Jagelló-ház férfiága. A lengyel trónon 1574-ben Valois Henrik követte, majd 1576-ban Jagelló Anna férje, Báthory István erdélyi fejedelem foglalta el a trónt.

Felséges Uramnak,

Tudom, hogy aggályosnak tartod a titkos levelezést János király ügyében, de hidd el, én magam is csak azért kerülöm meg a hivatalos utakat, mivel az ügy olyan kényes és bonyolult, hogy másképp képtelenség azt megoldani. Ráadásul továbbra is János király hívének tartom magamat, de a sok nehézség közepette úgy vélem, hogy Magyarország érdekei olyan fontosak Lengyelország számára, hogy ragaszkodásom a királyomhoz nem lehet elvakult.

Felséges Uram,

János király hatalma veszendőben van. A király tehetetlen, kedvetlen, elveszítette reményét abban, hogy valaha egyedül uralkodhasson ebben az országban. A király öreg, beteges, feleséget nem talált magának, utóda nincsen, mit várjunk hát tőle a jövőbe tekintve?

Mindezek miatt kérem Felségedet, hogy Zsigmond Ágostot, a török beleegyezésével, tegye meg a magyarok királyának. Tudom, hogy Őfelsége a herceg csak tizenhárom éves, de nemsokára nagykorú lesz, és ha örökli majdan Lengyelország trónját, olyan hatalmas birodalmat uralhatna, mely egyedül ellenállhatna a Habsburgoknak és a törököknek. Az is meglehet, hogy János király boldogan mondana le a trónról, ha egy nyugalmas fejedelemséget tudhatna a magáénak egy békésebb vidéken.

Egyedül Grittivel kellene óvatosnak lenni, mivel egyre több vér tapad a kezéhez, és egyre kiszámíthatatlanabb. Ez igen rossz, mert sokan esnek áldozatául, egyben magában hordozza Gritti végzetét, mely nem lehet oly távol, annyi ellenséget talált magának.

1533. május 4.

H. L.

XXIV. levél. Zsigmond lengyel király Thomas Audleynak

1533. június 18., Krakkó
– Zsigmond Ágost megválasztása –

Thomas Audley (1488–1544)

A levél megírásakor lordkancellár.

Kegyelmes Uram,

Engedje meg, hogy lordkancellári kinevezését üdvözljem, biztos vagyok abban, hogy Anglia lordkancellárjaként hírnevet gyarapító dolgokat fog véghezvinni.

Elődjétől, az általunk kedvelt Thomas More úrtól bizonyára értesült, hogy fontos ügyekben magam szoktam írni a lordkancellárnak, ezért most kegyelmes uramhoz fordulok.

Kérem, értesítsen, hogyha valamit megtudna Ludovico Grittinek, a magyarországi János király kormányzójának titkos mesterkedéseiről, mellyel János király trónját kíváná megkaparintani. Azért kérem erre, mert Angliának is érdeke fűződik ahhoz, hogy

Magyarországon se a török, sem pedig a Habsburgok ne rendezkedhessenek be, márpedig, ha János királyt letaszítják a trónról, annak beláthatatlan következményei lehetnek.

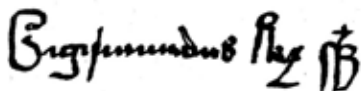
Kérésemet azzal indoklom továbbá, hogy bizonyos lengyel és magyar főurak a fiamat szeretnék megtenni magyar királynak az általuk tehetetlennek tartott János király helyett. Én magam ezt a törekvést nem támogatom a jelenlegi helyzetben, de az bizonyos, hogy János király hatalma veszni látszik, utóda nincsen. Ludovico Gritti bármit megtehet, amit jónak lát. Ferdinánd király magáénak követeli az egész országot. A török ki-be jár a határokon, így Magyarország ma olyan helyé vált, amely nem csak Lengyelországra, hanem Angliára nézve is veszélyt rejt magában.

János király olyan bizonytalan a saját helyzetében és annyira nem bízik senkiben, hogy az egyetlen embert, akiben megbízhat, az aggastyán Werbőczy Istvánt küldte el Konstantinápolyba, hogy kémlelje ki, hogy Gritti kormányzó miben mesterkedett a szultán udvarában.

Kegyelmes Uram,

Országaink nyugalma érdekében kérem, amit kérek, a lehető legnagyobb titoktartás mellett.

Krakkó, 1533. június 18.

Sigismundus rex

XXV. levél. Andrea Corsini János királynak

1534. április 10., London

– János király házassági ügye –

Andrea Corsini

János király titkára, diplomatája.

Felséges Uram,

A londoni francia követ Felséged leendő feleségéként a navarrai hercegnőt ajánlotta fel ismét, míg Audley lordkancellár arról tájékoztatott bizalmasan, hogy Henrik király a lányát, Mária hercegnőt szeretné a feleségédként látni.

Amennyiben Henrik király akarata érvényesülne, az olyan hatalmas lehetőségeket tartogatna magában, hogy visszautasítani nem lehetne.

Bátorkodom javasolni, hogy Felsőged gyorsan küldjön levelet Henrik királynak, melyben lányának szépségéről, erényes jelleméről értesülve tudakolja meg, hogy lehetségesnek látszik-e ez a frigye.

London, 1534. április 10.

Corsini secr.

XXVI. levél. Czibak Imre Szulejmán szultánnak

Várad, 1534. június 7.
– Gritti házassági terve –

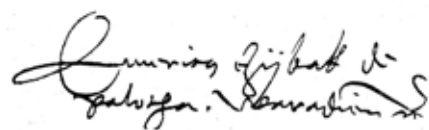
Kegyetemes Uram, Fényességes Padisah, az Idők királya,

Bizalmasod, Ludovico Gritti, ki a neveddel visszaélve megnyomorítja nemzetem legjavát, árulásra készül. Nem egy szájból hallottam az elmúlt hetekben, hogy Gritti magát akarja megválasztatni egész Magyarország királyának, és ehhez minden eszközt felhasznál. Szívesen veszteget meg követeket és nem fél mérgekhez nyúlni, és tudjuk azt is, hogy erőszakkal kényszeríti ki akaratát.

Fényességes Padisah, te talán már értesültél arról, hogy szervezkedni kezdtem Grittivel szemben, hogy megmentsem hazámat, s ezáltal halálos veszedelemnek tettem ki magamat. Tetteimet talán megbocsátod, ha tőlem hallhatod és bizonyítva látod, amit állítok: Gritti titkos követei útján ostromolja elhalt Lajos király özvegyét, Máriát, hogy házassági szentségben egyesülve együtt kormányozzák ellenedre Magyarországot.¹⁷⁰

Mivel János királyt nekem kell megvédenem, ezért kérek, hogy pártfogásodtól foszd meg Grittit, ezzel adj új esélyt minékünk, hogy békességben élhessünk árnyékodban.

Várad, 1534. június 7.

Emericus Czybak de Palotha Waradiensis

¹⁷⁰ Itt kiszakadt a levélből egy rész.

XVII. levél. Pargali Ibrahim nagyvezír levele, melyet Perzsiából írt Petru Rares moldvai vajdának Ludovico Gritti és fiai meggyilkolása miatt.¹⁷¹

Perzsia, 1535, január 18.

*Pargali Ibrahim: *Parga, Görögország, 1493 †Isztambul, 1536. március 15.*

Hatéves korában kalózok rabolták el az addig keresztény közösségben élő fiút, aki a hercegek palotájába rabszolgaként került. Iszlám nevelést kapott és nagyon művelt ember lett belőle. Itt vált a későbbi Szulejmán szultán bizalmasává. Mikor Szulejmán szultán lett, Ibrahim több, fontos tisztséget töltött be, hercegi rangot kapott. 1521-ben részt vett Nándorfehérvár elfoglalásában. 1523-tól haláláig nagyvezír. 1524-ben feleségül vette a szultán testvérét, Haticet. Igen szoros barátságban volt Ludovico Grittivel, akit ő ajánlott be Szulejmán szultánnak. Ő volt a főparancsnoka a Mohácsnál győztes török seregnek. Részt vett az 1529-es és 1532-es hadjáratokban is. Gritti meggyilkolásakor Perzsiában hadakozott, és ismeretes, hogy igen nagy haragra gerjedt, amikor értesült a hírről, ezért elhatározta, hogy János királyt félreállítja. Ez ügyben igyekezett meggyőzni Szulejmán szultánt, aki azonban a megváltozott politikai helyzetben végül János király mellett tartott ki. Talán János királlyal való szembenállása, és bizonyosan Hürrem szultána mesterkedései vezettek el odáig, hogy Szulejmán nehéz szívvel, de kivégeztette. Hürrem ezzel elérte, hogy fia, a későbbi II. Szelim érdekeit senki nem vételeztethette, és Szulejmán szultánt is teljesen a befolyása alá hajtotta.

*Petru Rares: *Huszáros, 1487 †1546. szeptember 3.*

Moldva fejedelme 1527. január 20. – 1538. szeptember 18. között és 1541. február 19-től haláláig.

Mohács után eleinte Ferdinánd híve, majd amikor Szulejmán szultán János királyt ismerte el uralkodónak, az ő híve lett. Többfelé váltakozó sikerrel hadakozott, de igazából nem tudta hatalmát megnövelni. Amikor Ludovico Gritti Moldva felől próbálta magát biztosítani, és beszorult Medgyes várába, török parancsra Gritti kiszabadítására Erdélybe küldte Huru nevű vazallusát egy felmentő sereggel, aki azonban az ostromlók oldalára állt, és a magyaroknak kiadta Grittit, akik kivégezték. Ezután Petru Rares megölette a Moldvába elhurcolt két Gritti-fiút, Ludovico gyermekeit, a 19 éves Antoniót és a 12 éves Pietrót. Ezután a lengyelek török segítséget kértek, hogy elűzzék Rarest. Ekkor Csicsó várába menekült. Itt két év után elnyerte Szulejmán szultán bocsánatát és 1541-ben újra Moldva fejedelme lett. Bevonulásakor kivégeztette Cornea Sándor fejedelmet. Ezt követően Szulejmán parancsára elfogta Majláth Istvánt Fogaras mellett, és Isztambulba küldte. Szulejmán szultán vazallusaként halt meg.

¹⁷¹ A levelet a vajda 1535 év végén megküldte Szulejmán szultánnak.

Nem érdemelsz megszólítást sem, te pokolfajzat.¹⁷²

Mi vitt rá téged arra, hogy a szultáni akarattal szembeszegüljél, kijátszad Bégoglu éberségét, s ezáltal a mi legkedvesebb barátunk gyászos halálát okozzad? Huru csak a parancsodat teljesítette, te vagy a felelős ezért a gatzettért.

Petru Rares, te a fajtádnak a szégyene vagy, nem volt elég egy halál, meg kellett ötlened a zsenge Antoniót és Pietrót is?

Látom, nem félsz a magyarok bűnös királyától, hát majd teszek arról, hogy olyan király üljön a te nyakadra, akit nem fog Katalinnak hívni a népe, mégha Szulejmán szultán, a Fényességes Padisah oly nagyon meg is van elégedve ezzel a magyar Jánossal.

Ha tudtam volna, mérgezett tintával üzentem volna neked te hálátlan kutya.

Perzsia, 1535. január 18.

Ibrahim szerdár¹⁷³

XXVIII. levél. Werbőczy István János királynak

1535. szeptember 20., Buda
– Gritti gyilkosság kivizsgálása –

Felség,

Gritti meggyilkolása kivizsgálására a szultán Junusz béget, az udvari tolmácsát küldte ki, aki a Bégoglu ellensége volt, illetve akit állítólag Ibrahim pasa azzal bízott meg, hogy Felségedre nézve kedvezőtlen eredményt hozzon ki a vizsgálatból. Hallottam azt is, hogy Ferdinánd király már egy ideje pénzeli Junuszt, így csak az a lehetőség áll Felséged előtt, hogy a vizsgálatot szerencsével zárd, hogy ismét kinyilvánítod hűségedet a szultánnak és nem hagyod magadat felhergelni Junusz bég által.

A bég a Ferdinánd király bizalmasának mondott Nogarola gróffal közeli kapcsolatban áll, így közvetlenül általa jut a Habsburgok aranyaihoz.

¹⁷² A levél értelmezéséhez tudni kell, hogy János királynak vékony, magas hangja volt, ezért Katalin királynak gúnyolták. A levél azért kerülhetett Isztambulba, mert úgy is értelmezhető, hogy Ibrahim Szulejmán szultánnal szemben hűtlenséget követett el, amikor arra utalt, hogy akkor is más királyt szeretne Magyarországnak, ha ez ellenkezik Szulejmán akaratával.

¹⁷³ szerdár = hadjárat főparancsnoka

Felség,

Tanácsom az, hogy miközben a szultánt biztosítod hűségedről, addig híreszteld el a Habsburgok előtt, hogy akár a koronáról is hajlandó vagy lemondani Ferdinánd javára, ha az biztosan megvédi az országot a töröktől. Így időt nyersz, megzavarod Junusz bég, és közben bármi történhet, ami segíthet.

Az azonban biztosnak látszik, hogy mivel Gritti hatalmas vagyonát a szultán jóváhagyása nélkül széthordták, illetve nagyobb részét magunk fordítottuk az ország céljaira, valamint mivel a fiait meggyilkolták, az úgy még évekig el fog kísérni, s korbács lesz Szulejmán kezében.

Légy türelmes Felséges Uram, úgy, ahogyan a különösen nehéz időkben mindig is az voltál.

Buda, 1535. szeptember 20.

Steph. Werbőcz

XXIX. levél. Pemflinger Márk Szulejmán szultánnak

1536. március 27., Kassa
– a magyar lutheránusokról –

*Pemflinger Márk *1480? †1537*

1521-ben az egri püspökség javadalmainak kezelője és 1531-ig szász királybíró. 1531-ben Kassára költözött. A magyarországi lutheranizmus egyik fő terjesztője volt.

Fényességes Padisah,

Igen nagy zavart okozott Felséged levele, melyben aziránt érdeklődött tőlem, hogy miképpen alakul a magyarországi lutheranizmus helyzete, és hogy kik azok az urak, akik az új hitre tértek, és így Róma ellenségévé váltak.

Tudom, hogy Felséged a Birodalmában mindenféle hitnek szabad gyakorlást enged, mégis félelemmel tölt el, hogy hozzám fordult ezzel a kérdéssel, hiszen a hatalom gyakorlása és a vallás mindenütt összefonódik, s ha én megneveznék olyan urakat, akiket az új hitben találok, nem lehetnék abban biztos, hogy sorsukban nem állna be kedvezőtlen változás.

Fényességes Padisah,

Leveledre ezért csak annyiban tudok válaszolni, hogy az új hit erős gyökereket vetett hazámban, de még sok időnek kell eltelnie ahhoz, hogy bátran átadhassuk magunkat

ennek a hitnek. Annyit még elmondhatok, hogy az új hitet felvett magyarokban erősebb támaszkod lehet, mint a Róma hitén lévőkben.

Az új hit himnuszából idézek Felségednek, amit Luther Márton írt néhány éve:

*Erős vár a mi Istenünk,
Jó fegyverünk és pajzsunk.
Ha ő velünk, ki ellenünk?*

Ne kívánd Felség, hogy áruló legyek.

Kassa, 1536. március 27.

Marc. Pemflinger

XXX. levél. Hızır Hayreddin pasa János királynak

1537. augusztus, Korfu
– magyar nemesek kiváltása –

*Hızır Hayreddin pasa (Barbarossa Hajreddin) *1478 körül †1546*
Hírhedt földközi-tengeri kalóz, majd 1532-től kapudan pasa (az Oszmán Birodalom tengeragya).

János királynak,

Bizonyosan hallottál már rólam, vagy legalább arról, hogy néhány éve a német császár felkínálta nekem Észak-Afrika királyságát, s én a trón elfogadása helyett inkább lefejeztem az orgyilkos Habsburg-küldöttet. Vagy talán értesülhettél arról, hogy egy éve Nizzában horgonyoztam le az oszmán flottát, miután a franciák királya békét kötött a Padisahhal.

Tudnod kell, hogy Lütfi Pasával nyáron elfoglaltam Szíroszt, Aeginát, Iószt, Naxoszt, Kaszoszt, Tinoszt, Kithirát, Karpathoszt és Pároszt, és most Korfunak megyek.

János király,

Gondolhatod, hogy nem véletlenül írok neked, hanem azért mert a seregemben több, magát magyarnak mondott nemes harcol, kik a rabszolgaságukat váltották meg az a Padisahtól, hogy beálltak szolgálni a flottámba. Néhányan arról beszélnek, hogy Mohácsnál estek fogságba, sőt van közöttük olyan is, aki tudni véli, hogy hogyan vezett el a magyarok királya a csata után.

Kiválthatod a magyarjaidat, de sietned kell, mert nem tudom, meddig tart engem Allah Korfun. A nemesek nevét és váltságdíjuk mértékét küldöncömtől hallhatod, s

nem tehetsz mást, vagy elhiszed azt, amit üzenek, vagy sem, kiváltod őket együtt, alku nélkül, vagy sem.

Akár kiváltod őket, akár nem, őrizd meg a titkot, hogy írtam neked.

A kardom az országodig elér.

Korfu, 1537. augusztus

Hayreddin pasa

XXXI. levél. Mehmed szendrői bég Szulejmán szultánnak

Diakóvár, 1537. október 10.

– az eszéki csatáról –

Mehmed szendrői bég, azaz Jahjapasa-oglu Mehmed pasa: †1548 tavasz Kücsük Báli pasa testvére és Kodzsa Báli fia. 1526–1529 között folyamatosan harcolt Magyarországon, érdemeiért 1528-ban belgrádi szandzsákbégnek nevezik ki. 1528-ban Tápe falunál közvetített a János király és Szulejmán szultán közötti szerződés létrehozásában. 1529–1530 között szendrői szandzsákbég. 1529-től kezdve többször segítette János királyt. Az 1532. évi hadjáratban a török előørs parancsnoka, a tatár lovasságot is vezette, ezekkel érkezett Kőszeg vára alá. 1533-ban visszafoglalta a Velenceiektől Koron várát. 1536-ban és 1541-ben ismét szendrői szandzsákbég. Buda 1541-ben történt török megszállásakor is jelen volt. 1543 januárjában kinevezték budai szandzsákbégnek és június 7-én már budai pasa. Az 1543-as török hadjárat során Szulejmán szultán kíséretében található, az ő feladata volt Habsburg-csapatokat megakadályozni abban, hogy Székesfehérvárra bevonuljanak.

A Fényességes Padisahnak, a Világ Bírájának,

Tudatom veled, hogy hatalmas győzelmet arattunk a német–cseh–magyar–horvát sereg ellen tegnap, az eszéki csatában, ahol az áruló Bakics Pál¹⁷⁴ már nem harcolhatott, mert néhány napja felcserélte az életet a halállal. Fejét elküldöm hozzád Fényességes Padisah.

¹⁷⁴ Bakics Pál: †Gara, 1537. szeptember 20. Az utolsó szerb despota, vencsáci vajda, aki családjával II. Lajos királyhoz menekült a török előrenyomulás elől. Testvéreivel Tomori Pál seregébe állt, s vitézkedésük miatt II. Lajos királytól nemességet és Lak települést nyerték adományként. A mohácsi csatában hősiiesen harcolt, megmenekült, majd a tokaji ütközetig János király pártján állt, ezért nem támogatta honfitársa, Cerni Jován felkelését. Ezután Ferdinánd király híve, a királyi testőr huszárok kapitánya. A diakóvári ütközet előtti csatározásokban vesztette életét, fejét Isztambulba küldték.

Katzianer, a gyáva kutya pedig megszökött a csata előtt, otthagya nekünk az ágyúikat, és mindennemű felszerelését. A nálunk háromszor nagyobb gyaursereg így vezér és tüzérség nélkül szállt velünk harcba, melynek során a két másik vezér, Schlik és Ungnad is elmenekült. Végül csak a magyar–horvát lovasság küzdött férfiakhoz méltó módon, mindhiába. Allahnak hála, a sereget felkoncoltuk, és igen sok foglyot ejtettünk, kik a táborban egymásnak azt mesélik, hogy ez az ütközet volt a németek mohácsi csatája.

Legyen életed hosszú, neved áldott, aki Allah Keze vagy, és Törvényhozó.

Diakóvár, 1537. október 10.

Mehmed, Szendrő bégje

XXXII. levél. Statileo János váradi püspöknek a Lütffi pasa ruméliai beglerbég által elfogott levele, melyet Frangepán Ferenc egri püspöknek írt a váradi békével kapcsolatban

Várad, 1538. március 19.

*Frangepán Ferenc János: *1490 körül †Pozsony, 1543. január 22–28. között Nagybátyja, Frangepán Gergely kalocsai érsek neveltette, majd II. Ulászló király kamarása lett. 1514-ben Rómába zarándokolt, itt a minorita rendbe belépve a Ferenc nevet kapta. Később római tartományfőnök lett. 1526-ban a mohácsi csata után VII. Kelemen pápa követeként János királyhoz jött és végül az ő diplomatája lett. János király kalocsai érsekké nevezte ki. Olmützben követként tárgyalt I. Ferdinánd királlyal. Követtársai voltak pl.: Brodarics István, Statileo János. Mivel eredménytelen volt a tárgyalás, Frangepán lemondott a kalocsai érsekségről. János királlyal együtt Lengyelországba menekült. Miután visszatért, VII. Kelemen pápa 1528-ban engedélyezte számára, hogy bármilyen egyházi méltóságot vállalhasson annak ellenére, hogy minorita volt. 1529-ben János királyt elkísérte a mohácsi mezőre Szulejmán szultánhoz, emiatt a pápa kiközösítette, s csak 1533-ban mentették fel ez alól. 1535 év végén egri megyéspüspök. 1535-ben a pápa felmentette szerzetesi fogadalmai alól. A János király és Ferdinánd között 1538. február 24-én létrejött titkos váradi béke egyik fő szervezője. János király halála után Ferdinánd király híve. 1540. december 26-án Bécsben püspökké szentelték. 1541-ben Ferdinánd követe a regensburgi birodalmi gyűlésen.*

Főtisztelendőségednek,

Mióta Mátyás apostol ünnepén aláírtuk a szerződést, nincs nyugodalmam, bárha tudom is, nem volt más lehetőség elismertetni mindkét királlyal, hogy nem bírnak felülkerekedni egymáson. Magam részéről jobb békében reménykedtem, félek, hogy a szultán igen haragos lesz, ha megtudja, hogy az országot az engedélye és parancsa nélkül felosztottuk, s a nálunk maradó részről János király még arra az esetre is lemondott, ha halálakor neki fiú örököse volna életben. Nem válik dicsőségünkre a megállapodás, különösen a rákosi eskü fényében. Tudom, azzal nyugtatott Szentséged, hogy erőnkből csak ennyire telik most, és aki időt nyer, életet nyerhet. Igen, de vajon az ár nem lesz-e túl magas? Vajon az álságos fegyverszüneti alkotmány meddig altatja el a törökök figyelmét?

Ha majd Szulejmán szultán elé idéznek, remélem lesz erőm elmondani azt, hogy mindez János király kérése volt, mert belátta, hogy a lengyel Izabella kezét csak úgy nyerheti el, ha elismert királyként kéri meg azt. Unokaöcsém a lengyel követségeiről mindig ezt a hírt hozta, így aztán valóban nem csoda, hogy János király a félelmetes hatalmú szultán háta mögött ilyen szerződést kötött.

Az Úristen csak megkönyörül rajtunk, hiszen Mátyás királynak csak a törvénytelen Corvin Jánost adta, kit esküszegő módon nem emelt a nemzet a trónra, majd Ulászló királynak csak a szomorú emlékezetű II. Lajos királyt adott, ki odaveszván Mohácsnál örökül hagyta nekünk ezt a két királyt, akik közül most a bécsi királynak rengeteg gyermeke áll szemben a magányos, nőtelen és öreg magyar királlyal. Ha marad becsületünk, ezt a békét nem tarthatjuk meg.

Most az következik, amiben György baráttal, Brodariccsal, Werbőczyvel és Perényi Péterrel együtt az ország jövőjének megmentése érdekében megállapodtunk: János király nevében meg kell kérni Izabella hercegnő kezét, s reménykedni kell, hogy a természet az Úr akarata szerint megteszi a dolgát, s ad nekünk a megfáradt János király mellé egy erős fiúgyermeket, ki egykor uralkodhatik az országon.

Várad, 1538. március 19.

Joannes Statileo

XXXIII. levél Szulejmán szultán egy Ahmed nevű kémnek Bécsbe

1538. július 7., Isztambul
– Melanchton meggyilkolásának terve –

*Philipp Melanchton (Philipp Schwartzerdt) *1497 †1560*

Német reformátor, Luther Márton munkatársa, aki Lutherhez képest radikálisabb nézeteket vallott a törökökkel szemben.

Hívünknek, Ahmed kereskedőnek,

Luther embere, Melanchton, Lipcséből már tavaly október elején írt a magyar Nádasdy Tamásnak egy olyan levelet, amilyenekkel most próbálja fertőzni egész Magyarországot. Keresd meg a megfelelő igazhitűt, hogy ez a Melanchton mihamarabb a pokolra jusson, mivel leplezetlenül gyűlöl minket. Mutasd meg az igazhitűnek a Nádasdynak írt sorokat, hogy ne legyen kétsége, hogy az igaz hit győzelmét segíti elő, ha ezt az életet elveszi:

„...nemsokára béke lesz Pannóniában, mégpedig a török kiűzése után. ... Remélem, hogy Isten a Te törekvéseid mellé is áll, kiváltképp, ha azon leszel, hogy az egyházakban is tisztábban hirdessék az ígét. Mert hát nem kétséges, hogy ezek a háborúk és ez a török szolgaság bűneink és bálványimádásunk büntetése...”

Ha mégsem sikerülne az életét úgy elvenni, hogy az igazhitűekre gyanú vetődne, akkor maradjon inkább életben, de gondoskodj arról, hogy haláláig figyeltessék ezt a veszélyes embert.

Azt a Mátyás¹⁷⁵ nevű embert, ki a levelet Melanchtontól Nádasdyhoz vitte, úgyszintén figyeltesd, mert ez Wittenberg és Erdély között szabadon közlekedik, s még hasznunkra lehet.

Isztambul, 1538. július 7.¹⁷⁶

Sulaiman

¹⁷⁵ Mátyás = Dévai Bíró Mátyás (1500 körül – 1545). Az első magyar reformátor, Luther és Melanchton tanítványa, a „Magyar Luther”. Valóban ő vitte személyesen Melanchton ajánlólevelét Nádasdy Tamásnak, aki pártfogásába vette.

¹⁷⁶ Eredeti dátum 945. Muhharam 29. A törökök által írt levelek dátumait az európai időszámításra átfordítva közöljük.

XXXIV. levél. Brodarics István Szulejmán szultánnak**Vác, 1539. szeptember 1.****– megbékélő levele –**

*Brodarics István: *Poljana, 1471. október 20. †Vác, 1539. november 17.*

1506-tól a pécsi püspök titkára, 1518-tól a budai királyi kancellária tisztségviselője, 1521-től II. Lajos király lengyelországi követe, majd a pápaválasztásokon történő részvétele után 1524–1526 között esztergomi kanonok. 1524–1526 között királyi titkár, 1526–1533 között szerémi püspök. 1526. március 11-től kancellár. A mohácsi csatát túlélte, a csata egyetlen hiteles túlélői beszámolójának a szerzője. 1527-től János király híve, követségeket töltött be, majd 1537-től haláláig váci püspök.

Fényességes Padisah,

Levélírással töltöttem az elmúlt hetet, mert egészségem igencsak megromlott, mióta Izabella királynét Székesfehérvárra kísertem Perényi Péter és Homonnai István uramékkal, kiket Felséged jól ismer. Miután János király végre megházasodott, s Ferdinánd királynak ehhez való hozzájárulását magamnak sikerült megszereznem, úgy véltem, hogy számot vethetek sorsommal végre, és püspökségembe elmélkedésre elvonultam. Magányomban arra jutottam, hogy a magyarokat veled Felséges Szultán a kiegyezésre, a katolika híveit a lutheránusokkal a megbékélésre, a két magyar királyt pedig az együttműködésre őszintén bízattam hosszú életem során. Orvosaimnak hiszek, ezért úgy határoztam, hogy írok mindazoknak, akitől elköszönni kívánok, vagy akivel elszámolni valóm támadt. Felséged ez utóbbiak közé tartozik, mert Felségeddel szemben ott álltam Mohács mezején. Az utolsó években békesség költözött szívembe.

Mivel úgy hallottam a követektől, hogy Felségedhez nem jutott el a tanúvallomásom, melyet a mohácsi csatáról írtam, mellékelem a levelemhez Pyrser Mátyás 1527-ben Krakkóban kiadott példányát *De conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohacz verissima historia* címmel.

Felség, legyél kegyes a nemzetemhez!

Vác, 1539. szeptember 1.

Stephanus Brodericus

XXXV. levél. Majláth István Szulejmán szultánnak

Fogaras, 1540. május 2.
 – erdélyi fejedelemsége ügyében –

*Majláth István: *1502 †Isztambul, 1550. december 20.*

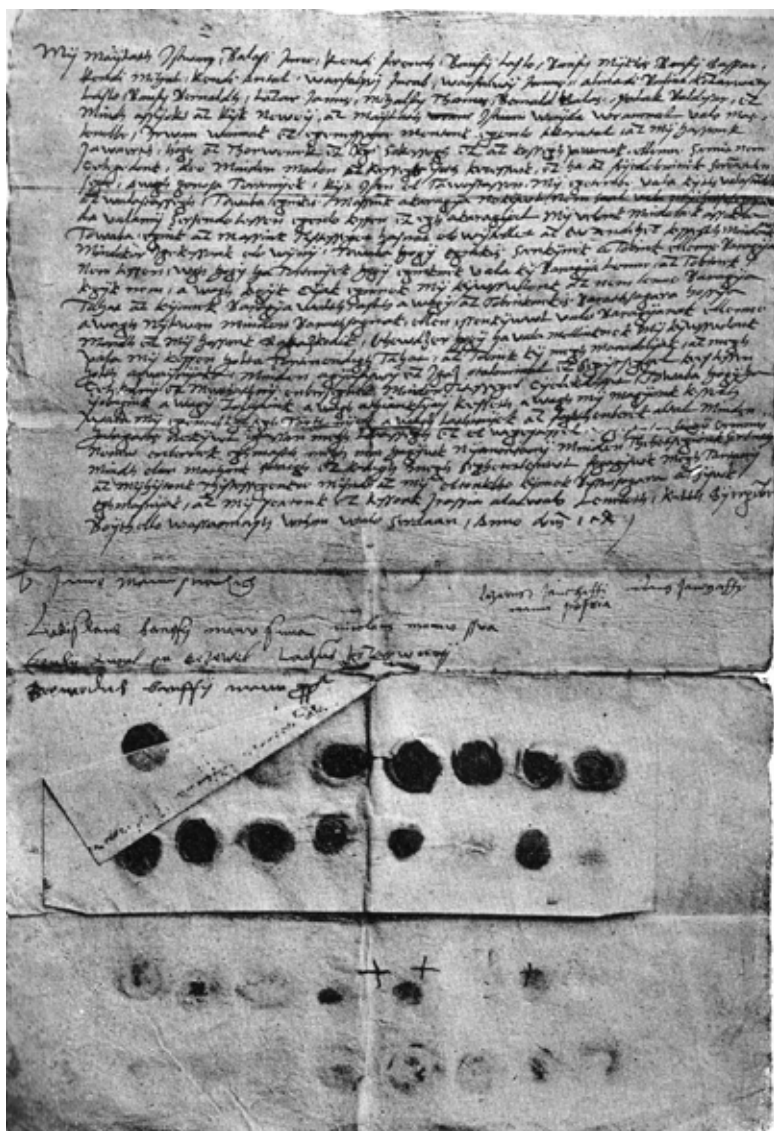
Apja, egy oláh bojár családból költözött Erdélybe. Társadalmi helyzetét megalapozta azzal, hogy Erdélybe költözése után keresztapja Szapolyai János, sógora pedig Nádasdy Tamás nádor lett. Majláth II. Lajos király udvarában élt fiatal korában. A mohácsi csatát túlélte, Ferdinánd király pártjára állt, és átadta neki Pozsony várát. Emiatt Ferdinánd királytól megkapta Fogaras várát, amelyet családi székhelyként használt. 1528-ban már János király hűségén találjuk, aki megerősítette Ferdinánd adományozásait. Sokat hadakozott. Miután Gritti megölette Czibak Imrét, a Gritti ellen kitört lázadásban a sereg fővezére lett, és végül Medgyes várában magát Gritti is kivégeztette. 1534-ben erdélyi vajda, 1538-tól Balassa Imrével társvajda. 1539-ben Balassa Imrével és Kendy Ferencsel szövetséget kötött Erdélynek a belső háborúskodásból való kivonása céljából, végül azonban a törekvésből egy a János király elleni lázadás lett. Emiatt 1540. április 14-én a tordai országgyűlésen fej-és jószágvesztésre ítélték. Ennek végrehajtását megakadályozta, hogy röviddel ezután meghalt János király. Majláth, Martinuzzi Fráter György ellenében 1540. augusztus 29-re országgyűlést hívott össze Segesvárra, ahol Balassa Imrével együtt országos főkapitánnyá választották. Ezután leplezetlenül arra törekedett, hogy Erdély fejedelmévé válasszák, s emiatt kereste a támogatást Szulejmán szultánnál. Szulejmán kivárt, majd 1541. július 20-án Fogarasnál elfogatta, Isztambulba vitette, ahol haláláig rab maradt.

Fényességes Padisah,

Nem titkolhatom, hogy a múlt év végén Balassa Imre vajdával és Kendy Ferenc tárnokmesterrel arra szövetkeztünk, hogy Erdélyt, mely a kegyelmedből János király uralma alatt áll, kivegyük az öldöklő háborúból. Emiatt tartottunk most március elején Sekulvásárhelyen¹⁷⁷ gyűlést, melyen mindannyian egységet mutattunk. A dolgok odáig mentek, hogy az urak sokasága felsorakozott mögém, bennem sejtve az erőt, mely a romlásba vitt országot megmenteni hivatott. Azóta azonban a hadiszerencse elpártolása miatt Balassa uram és Kendy uram elgyengültek, és nem sokkal ezelőtt a tordai országgyűlésen János király lábai elé vetették magukat, megbocsátásért könyörögve.

Cselekedni most van idő.

¹⁷⁷ Marosvásárhely

Majláth István és társai szövetséglevele

János király már az Úr ítélőszéke elé készül, a királyné pedig bármikor életet adhat a gyermeknek, ki ha fiú lesz, kegyelmedből régens útján lesz kénytelen uralkodni egy olyan országban, amelyet az egykor erőskezűnek mondott atyja sem tudott összetartani.

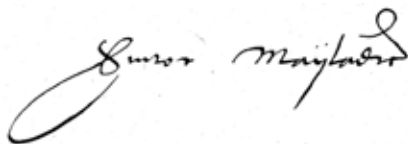
Esdekelve kérek tehát, küldj egy fermánt, melyben hírül adod, hogyha nem volna oly beteg János király, már megfosztottad volna a tróntól, mert nem az ország törvényei szerint kormányozta azt.

Felajánlok évi tizenkétezer arany adót Felségednek, ha Zápolyai János helyett engem tesz meg Erdély fejedelmévé. Ha lehetséges, Szinán csausszal üzenj, kivel barátságos viszonyt ápolok.

Bízva Felséged döntésében, testvéremet Demetert már elküldtem az oláh vajdához, hogy mire Felséged válasza megérkezik, onnan seregek jöjjenek támogatásomra.

Áldás övezzen Allah örök kertjeiben!

Az ostromlott Fogaras várából, 1540. május 2.

Steph. Maylat

XXXVI. levél. Hürrem szultána Szulejmán szultánnak Budára

Isztambul, 1541. július 12.

– Török Bálint ügyében –

*Szulejmán szultán: *Trabzon, 1495. április 27. †Szigetvár, 1566. szeptember 6. 1520-tól haláláig szultán. Míg Európában a Nagy, Dicsőséges nevet, addig a muszlim országokban az al-Kanuni (a Törvényhozó) nevet kapta. Uralkodása a török birodalom aranykora.*

*Hürrem szultána (Aleksandra Lisowska vagy Rokszolana): *Rohatin, 1505 †Isztambul, 1558. április 18. Előfordul a következő neveken: Hürrem (Nevető), Roxelána, Roxelane, Rossa, Ruziac, Alekszandra. Ukrán ortodox pap lánya, akit rabként szállítottak 1520-ban Isztambulba, ahol Szulejmán szultán szerelmes lett belé, rabszolgából törvényes feleségévé emelte. 1534-ben rávette Szulejmánt, hogy Mahidevran-tól származó elsőszülött fiát, Musztafát megfojtassa. Négy fiút és egy lányt szült Szulejmánnak, és hogy fiai lehetőségeit megerősítse megölette Ibrahim nagyvezírt, és Kara Ahmed nagyvezír is az áldozata lett. Hatalmas befolyást gyakorolt Szulejmánra, így a török birodalomra is. Uralkodott 1534. március 19. – 1558. április 15. között.*

Szulejmán szultán

önjelölt fejedelemre, aki gondolkodás nélkül farkasok elé vetné a csecsemő királyt.

Hozd el Török Bálint fejét, és én nagyon kedves leszek hozzád.

Szívem minden melegével rád gondolok.

Isztambul, 1541. július 12.

Hürrem szultána

Sulaymannak, uramnak, szerelmemnek, a Világbirodalom Urának,

A futároknak hála, igen sokszor és gyorsan kapok hírt felőled. Miért is kellett János királynak meghalnia ilyen korán, hogy a fiát nem tudta felnevelni uralkodónak!

Most ez a feladat is rád hárul édes uram.

Kérdezted, hogy mit hoznál nekem Magyarországról. Vannak drágaságok, melyeket tudod, hogy mindig örömmel fogadok, ezek kitalálásától nem fosztanálak meg téged. Hozd el nekem azt, amit szerelmes szíved nekem szánt.

Van valami mégis, amit fontos volna kérnem, de nem önzésből, hanem a birodalmad érdekében. Hozd el nekem Török Bálint fejét, mert ez az az ember, aki úgy hallom, hogy szépségével, sima beszédével, vaskos erszényével, éles kardjával és szövetkezései által igen kedvelt a magyarok között. Nekünk nincs szükségünk egy újabb

XXXVII. levél. Zsigmond lengyel király Szulejmán szultánnak

Krakkó, 1541. augusztus 10.

– János Zsigmond származásával kapcsolatban –

*Zsigmond lengyel király: *Kozinice, Lengyelország, 1467. január 1. †Krakkó, 1548. április 1.*

II. Ulászló király testvére, II. Lajos király nagybátyja, lengyel király 1507. január 7-től haláláig. 1498–1501 között bátyja, II. Ulászló király budai udvarában élt, tőle kapta 1499-ben Oppeln és Glogau sziléziai hercegségeket. 1512-ben – főleg magyar védelmi szövetségekötés céljából – feleségül vette Szapolyai István nádor lányát, Borbálát, Szapolyai János testvérét. Borbála halála után, 1518-ban Bona Sforza milánói hercegnőt vette nőül. A magyar történelem szempontjából lényeges, hogy II. Ulászló halála után II. Lajos gyámja lett, majd 1525-ben békét kötött Szulejmán szultánnal és igyekezett a békébe bevonni Magyarországot is. Miután a békekötés elmaradt, segíteni próbált néhány ezres lengyel sereggel a magyaroknak a mohácsi csatában, majd pedig János király és Ferdinánd királyok közötti békekötés elérése érdekében tett fontos lépéseket. 1528-ban János király hozzá menekült, akit Tarnow várában helyezett el. 1539-ben pedig János királyhoz adta Bona Sforzától született lányát, Izabellát.

A Fényességes Padisahnak, Szulejmán szultánnak, Óbudára

Tudván, hogy Budára készülsz, szokásos táborhelyedre küldöm a levelem, mert az ügy, amiről be kell számolnom, nem tűr halasztást.

Azt a hírt keltik a szászok között, hogy az egyéves gyermekkirály nem János királytól való, sőt azt is, hogy őt nem a leányom szülte és nem is fiúgyermek. A bécsiek azt is terjesztik, hogy én ezek miatt nem tartom számon a gyermeket, mint véremből valót.

Mindez hazugság, a fiúgyermek János királynak a leányommal kötött törvényes házasságából származó fiú, így az én unokám, kit teljes szívemből szeretek, és támogatok.

Fényességes Padisah,

Ha Budára érsz, győződj meg saját szemeddel arról, hogy a gyermek valóban fiú. Kéresd magadhoz gyámjaival együtt a táborodba, s azt is látni fogod Izabella szeméből, hogy ő a gyermek anyja. Ezután pedig erről a dologról több szó ne essék.

Béke veled, legyél hosszú életű, Allahnak árnyéka.

Krakkó, 1541. augusztus 10.

Sigismundus Rex

XXXVIII. levél. Werbőczy István**Buda, 1541. szeptember 20.****– Budai vilajet keresztények bírójának esküje –**

A jelen órától kezdve a jövőben én, Werbőczy István,
Osvát fia, a Hármaskönyv megalkotója,
aki a Fényességés Padisah, Nagy Szulejmán kegyelméből
a budai vilajet keresztényeinek bírója lettem,
kijelentem, hogy Isten engemet úgy segéljen,
és Boldogasszony földi tetememet úgy ki ne vesse,
hogy a keresztyén hitvitákat igazságuk szerint ítélem meg,
álnokságnak, becstelenségnek és törvénytelenységnek utat nem adok.

Kijelentem, hogy magom úgy ne szakadjon,
halálomnak idején keresztyén hitben úgy halhassak meg,
hogy ha az ítéletem alá tartozó bármely ügyben
a Török Birodalom vagy annak feje ellen tervezett cselvetést mutatok ki,
arról a budai pasát azonnal tudassam.

Buda, 1541. szeptember 20.

Stephanus de Werbewcz

XXXIX. levél. Szulejmán szultán Hürrem szultánának Isztambulba**Székesfehérvár, 1543. szeptember 5.****– a székesfehérvári királýsírokról –**

Világom fényességének, szerelmes szívű asszonyomnak,

Az elfoglalt magyar koronázóvárosban megnéztem a királýaikat őrző sírokat. Amit ott láttam, elgondolkodtatott, hogy vajon az én birodalmam is olyan sorsra jut-e majd, mint a magyaroké? A sírok körül mindenhol drága márványból faragott csodálatos és erős királýalakok voltak, mostanra pedig pusztasággá lett az egész ország. Azt kell gondolnom, hogy valaha a magyarok valóban nagy nemzet lehettek.

Láthattam Corvinus Mátyás sírját és meglátogattam az ifjú Lajos királý szarkofágját is, ami mellett egy kis időre letelepedtem és mindenkit elzavartam, hogy egymagam

maradhassak gondolataimmal. Ha Lajos király Allah kegyelméből nem ment volna a pokolra azon a dicsőséges mohácsi napon, mostanra talán birodalmam erős szövetségesevé tehettem volna Magyarországot. Ha valamin változtatni tudnék, őt kimenteném aznap a halál karmai közül. Végül aztán János király testét kidobattam a szemétdombra, mert ő az én szolgám volt, nem nyugodhat együtt a többi királlyal. Utasítottam Dzselaizádét, hogy örökítse meg azt, amit itt tettem.

Miután végeztem a sírban, összeteltem a magyarokat és én magam hirdetem ki, hogy nem kell félniük többé, nem meghódítani, hanem megszabadítani jöttem őket a bécsi király uralma alól. Parancsba adtam azt is, hogy a királyaik sírját a velük maradó igazhitű fegyveresek megőrizték, mert aggódom a meggondolatlan Ahmed bej kapzsisága miatt, ki most ennek az erősségnek az élén áll.

Csak az ágyúikat foglaltam le és szállítottam el.

Kényeztető ölelésedre vágyom már nagyon.

Isztolni Belgrád,¹⁷⁸ 1543. szeptember 5.

Sulaiman

XL. levél. Balassa Imre Szulejmán szultánnak

Bécs, 1544. október 19.

– szolgálatainak felajánlása –

*Balassa Imre: *1512 előtt †1550. június 20. előtt*

A mohácsi vész után János király híve. Somi Anna férjeként megszerezte Almás és Diód várát. 1534-ben kinevezik sókamarai irányítóvá. 1534. novemberében honti ispán. 1538-ban Szapolyai János király erdélyi vajdának nevezte ki Majláth István mellé. 1539 decemberében Majláth Istvánnal és Kendy Ferencsel összefogott azért, hogy az Erdélyt pusztító beháborút megszüntessék. Az összefogás egyben összeesküvés volt János király ellen, aki 1540 márciusában leverte a lázadást és május 7. napjára Tordára összehívta az országgyűlést, ahova megidézte az összeesküvőket is. Balassa Imre a határnap előtt megjelent, állítólag álruhában szökött be János királyhoz és az életéért könyörgött, majd elmenekült. Május 12-én őt és Majláthot félérségtörőknek nyilvánította az országgyűlés és jószágaiak elkobzásáról határozott. A király 1540 nyarán elfoglalta Balassa Imre Diód és Almás várait, majd Fogaras várát ostromolta meg, mivel Balassa ide menekült. A szerencse az összeesküvők mellé szegődött, mert meghalt a király. A ki-

¹⁷⁸ Isztolni Belgrád = Székesfehérvár

rály halála után fosztogatni kezdett. A segesvári országgyűlés 1540 augusztusában őt és Majláthot közösen erdélyi főkapitánnyá választotta, így ketten irányították Erdélyt. Izabella királynét a hatalomból sikerült kiszorítaniuk nem sokkal azután, hogy az országgyűlés előtt felajánlotta hűségét neki. Verancsics Antal figyelmeztette Izabellát, hogy ne számítson arra, hogy Balassa Imre betartja a szavát. Miután 1540. novemberében Szebenben bevallotta, hogy elpártolt Izabellától, Bornemissza Boldizsár és Horvát Mihály elkergette Erdélyből. Amikor 1541-ben Majláth Istvánt a törökök elfogták, Balassa Imre Ferdinánd királynak fogadott hűséget. 1544. október 1-jén Ferdinánd király évi 2400 forintot adott számára. Egy 1550. június 20-án kelt okiratban említik a halálát, az okirat szerint Ferdinánd király a Balassa Imrét illető jász tiszttartóságot meghagyta fiainak. Balassi Bálint költő nagybátyja, ám még a költő születése előtt elhunyt,

Fényességes Padisahnak, Szulejmán Szultánnak, a Törvényhozónak,

Múltbeli bűneim súlya megfosztott attól, hogy tehetségemet az ország szolgálatába állítsam. Izabella királynét képtelen voltam pártolni, mivel azzal csak további romlást okoztam volna Erdélynek. Ezért voltam kénytelen Ferdinánd királyhoz menni, hiszen valahol csak élnie kell az embernek. Felséged tudja, hogy a vérem jó, de mint az más rokonaimnál is megmutatkozik, ha nem buzoghat eléggépp, akkor megbízhatatlanná válik.

Néhány napja Ferdinánd király évi kétezernégyszáz forint kegydíjat állapított meg számomra, jóformán azért, hogy a számat befogjam, kardomat elássam és birkáimat legeltessem. Ezt nem bírom elviselni, ki Erdélynek vajdája és főkapitánya is voltam nem is olyan régen.

Felajánlom hát szolgálataimat Felségednek, ha tud, csináljom belőlem valakit Erdélyben, és én megfelelő biztosítékot adok arra, hogy többé nem leszek hűtlen hozzád.

A Mohácsnál odaveszett Atyám emlékére kérlek, engedd meg Felség, hogy hazámat szolgáljam, kezdve azzal, hogy a rablóvezér, de bátor Menyhért testvéremet a hűségeden tartom.

Felség, ha válaszra méltatsz, azt Menyhérthez juttasd el, ki majd szól nekem, mert most ezt az országrészt elhagynom nem lehetséges.

Bécs, 1544. október 19.

Balassa Imre manu propria sua

XLI. levél. Johannes Honterus Heltai Gáspárnak

1547. szeptember 8., Brassó
– Isztambulba utazása ügyében –

Johannes Honterus (Honterus János) (1498–1549)

Polihisztor, lutheránus reformátor, természettudós, pedagógus, könyvkiadó és jogtudós.

Heltai Gáspár (1510–1574)

Reformátor, lelkész, szépíró, műfordító és nyomdász.

Kedves Gáspár Uram,

Megnyugtató tanácsodat kérem, hogy mit tegyek. Isztambulból érkezett nemrégiben egy levél, melyben fogoly hittársaink könyörögnek azon, hogy rabságukat enyhítsem, és menjek közéjük, még ha csak rövid időre is. Mivel a néhai János király bizalmát élveztem, így a török is ismer engem, és engedélyt adott arra, hogy Isztambulba menjek, hogy a rabok lelkét nyomasztó fájdalmat prédikációimmal gyógyítsam.

Igen nehéz döntés előtt állok. Öreg, beteg és fáradt is vagyok, a családom, a gyülekezetem, a nyomdám és a munkám Brassóhoz köt, ugyanakkor úgy gondolom, hogy Isten nem játszadozna velem, ha nem volna komoly oka arra, hogy engem a török birodalom szívébe vezessen. Adj tanácsot, mit tegyek.

A küldönc nem hagy nyugodni, egy hete minden nap indulna vissza. Tudnod kell, hogy ha mennék, Török Bálint és Majláth életét menthetném meg.

Isten őrizze Magasságodat a közjó javára!

A Te lekötelezett híved,

Brassó, 1547. szeptember 8.

Johannes Hont.

XLII. levél. Ferdinánd király Szulejmán szultánnak**Bécs, 1547. november 30.****– a drinápolyi békével kapcsolatban –**

(I.) Ferdinánd király: Alcalá de Henares, Madrid, Kasztília, 1503. március 10. – Bécs, 1563. július 25.

Habsburg kasztíliai és aragón királyi herceg (infáns) és ausztriai főherceg a születése jogán. 1521-től Ausztria uralkodó főhercege, 1526-tól magyar és cseh király, 1556-tól német-római császár. Magyar királlyá 1527. november 3-án koronázták, azonban fontos, hogy Ferdinándot mindössze 13 magyar főúr választotta meg királynak Pozsonyban, miközben Szapolyai János már magyar király volt. Az itt ismertetett levéllel kapcsolatban azt kell megjegyeznünk, hogy a drinápolyi béke azért nagyon fontos, mert ez szentesítette Magyarország részekre szakítását, s ennek következményei máig hatóak.

A Török Birodalom fejének,

Miután a francia Ferenc király, ki örökkön örökké az életünkre tört, tavasszal meghalt, a közöttünk hét éve szakadatlanul folyó háborúnak Drinápolyban, június 19-én végre végét vehettük. Hódításaidnak elismerése, és az évi 30 000 arany megfizetése számodra az uralmam alatt álló magyar területekért cserébe egy olyan tartós békét alapoz meg közöttünk, melynek gyümölcseit hamarosan élvezni fogjuk. Kifejezem reményemet arra, hogy az öt év letelte után, már határozatlan időre fogunk fegyverszünetet, illetve békét kötni.

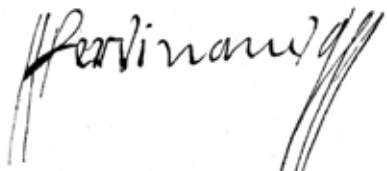
Felső, a béke kihirdetésére november 15-re országgyűlést hívtam össze Nagyszombatba, ahol Nádasdy Tamás jelentése szerint a rendek elfogadták a békekötés tényét. Örömöm teljessé vált a mai napon, mikor megkaptam a híradást arról, hogy Felsőged október 31-én úgyszintén szentesítette a békeszerződést.

Ünnepélyesen ígérem, hogy az uralmam alatt álló területeken, így a harmincöt vármegyében (mi így hívjuk őket: Somogy, Zala, Vas, Sopron, Veszprém, Győr, Moson, Komárom, Pozsony, Esztergom, Nyitra, Bars, Zólyom, Hont, Trencsén, Túróc, Árva, Nógrád, Gömör, Torna, Heves, Borsod, Abaúj, Zemplén, Sáros, Szepes, Liptó, Ung, Bereg, Máramaros, Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Kraszna és Közép-Szolnok), Szlavóniában, valamint a horvát Bihácsban és a tenger közti részében a békét betartatom.

Hogy eleget tudjak tenni ígéretemnek, kérem közbenjárásodat: utasítsd Martinuzzi Györgyöt arra, hogy tartsa tiszteletben a békekötést és ne próbáljon közénk éket verni, ne keltsen hamis látszatot arra vonatkozóan, hogy Felsőgünk meg kívánja szerezni

Erdélyt a békeszerződés ellenére. Izabella királynéval látszólag üdvözlik a békét, de tartok attól, hogy ez csak álca, és Magyarország felosztásába ők bele soha nem nyugszanak.

Bécs, 1547. november 30.

Ferdinandus Rex

XLIII. levél. Török Bálint Szulejmán szultánnak

Isztambul, 1549. július 27.
– feleségével kapcsolatban –

*Török Bálint: *1502. szeptember 25. és 1503. február 24. között †Isztambul, 1550. nyár vége*

1521-ben már hadvezér, nándorfehérvári bán, azonban 1521. augusztus 29-én a vár elestekor nem volt ott. Mivel a vár kulcsfontosságú volt, elvesztése miatt Török Bálint kénytelen volt elmenekülni és végül Szapolyai János erdélyi vajda szolgálatába állt. 1523-ban II. Lajos király megkegyelmezett, és nemsokára feleségül adta hozzá a királyné egyik legkedvesebb udvarhölgyét, Pemflinger Katalint. A mohácsi csatában, mint a királyi testőrség parancsnoka harcolt. Mohács után temesi főispánná nevezték ki, egyben pedig Alsó-Magyarország főkapitánya lett. 1526–1527 között vezetője volt a szerbek elleni háborúnak, és ő ölte meg 1527. július 25-én Tornyosfalunál a vezérüket Cerni Jovánt, legalábbis ezt tanúsította a szegedi Zákány István és Vid Sebestyén. 1527-től Ferdinánd király híve lett, azonban mivel nem találta meg számításait, utóbb elfordult a királytól és újra Szapolyai János király oldalára állt. Ezzel jelentős területeket állított át Szapolyai oldalára, így Szapolyai igen bőkezűen jutalmazta: megkapta Hunyad örökös grófságát (négy várral, uradalmakkal), valamint megkapta egész Debrecent. 1540. május 12-én a János király ellen fellázadt Majláth Istvánt és Balassa Imrét felségsértés miatt halálra ítélték, Török Bálint kijelentette, hogy Fogaras váránál régi bajtársa ellen (Majláth István) becsületből nem harcolhat. Ekkor a király, Fráter György, Eszéky János pécsi püspök és Batthyány Orbán becsületbírósgót (!) hívott össze, és ezen úgy döntöttek, hogy engedik Török Bálint fellépését Majláth István ellen, a becsületének sérelme nélkül. 1540-ben a budai ostrom várvédőinek parancsnoka, és János király

halála után a királyként megkoronázott csecsemő János Zsigmond gyámja, ezáltal Magyarország kormányzására döntő hatással bírt. 1541. augusztus 29-én a Buda alatt gyülekező török sereggel érkező Szulejmán szultán a csecsemő királyt és a főurakat meghívta egy találkozóra, ahol Török Bálintot elfogták, majd pedig Isztambulba vitték, ahol az Új-toronyban, majd magánházakban raboskodott haláláig.

Fogvatartómnak, a dicsőséges Szulejmán szultánnak,

Tudom, hogy a szabadon bocsátásom iránt Felségedhez érkező leveleket már évek óta válasz nélkül hagyod, s én magam is belenyugodtam a sorsomba, mert beláttam, hogy családomon kívül senkinek nem érdeke már engem szabad embernek tudni. Jó munkát végzett a fehér barát és az özvegy.¹⁷⁹

Átkozom a sorsot, hogy Sziget vára nekem jutott, melyről valóságban és ténylegesen nem mondhattam le szabadulásom érdekében, hisz a falak között Ferdinánd király hívei védik a végeket.

Átkozom a szerencsém, hogy míg fogságba nem kerültem, magamat tudhattam a legnagyobb vagyonnal, sereggel és támogatókkal bíró magyarnak. Nagyravágyó terveimért büntetett ilyen kegyetlenül az Úr, hogy még vagyonom árán sem válthatom meg szabadságomat, és tétlenségben kell töltenem a hosszú éveket. Sem a vagyont, sem az elveszett időmet nem vihetem magammal a sírba.

Minapokban hallottam a hírt, hogy feleségem, Katalin asszony meggyengült a hosszú várakozásban, és az élet hervadni kezdett benne. Tudom, hogy Hürrem szultánának levelet írt a múlt évben az érdekemben, benne volt az utolsó reménye, s már ez a remény sem táplálja a lelkét.

Felség, nincs egyebem, mint a pusztaságom és a távolban lévő vagyonom, amit mind felajánlok neked azért, hogy az életben még egyszer, itt a fogságomban, egy gyertyagyújtásnyi időre láthassam asszonyomat.

Isztambul, 1549. július 27.

Val. Thewrek

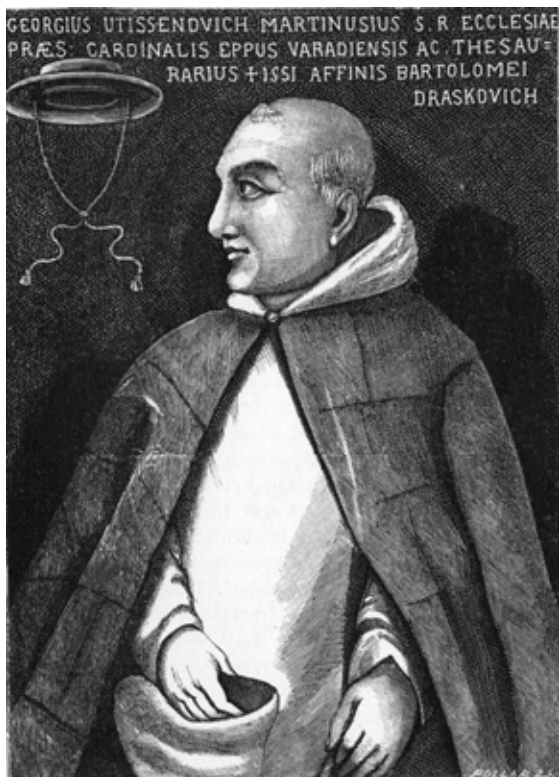
¹⁷⁹ Itt „fehér barát” alatt Martinuzzi Fráter Györgyre utal, akinek nem zárható ki a tevékeny szerepe Török Bálint elfogásában, az „özvegy” alatt pedig Izabella királynét érti, aki könnyő-rögre kérte Török Bálintot, hogy ő vigye a csecsemő János Zsigmondot Szulejmán elé azon a napon, amikor elfogták.

XLIV. levél. Martinuzzi „Fráter” György Szulejmán szultánnak

Alvinc, 1551. december 16.

– Castaldo ügyében –

*Martinuzzi Fráter György: *Kamicsác, 1482. június 18. †Alvinc, 1551. december 17. 1490-es években Corvin János herceg udvarában élt. 1504-től Szapolyai István nádor özvegyének, Hedvig hercegnőnek apródja, később Szapolyai János seregében harcolt. 1509-ben belépett a pálos rendbe Budaszentlőrincen. 1528-ban János király oldalára állt Lengyelországban, és követként készítette elő a király hazatérését Magyarországra. Ezután János király egyik legbelsőbb tanácsosa, bizalmasa. 1529-től királyi tanácsos, 1532-től a budai vár udvarbírója, 1534-től haláláig váradi püspök, kincstartó és Bihar vármegye örökös főispánja. Része a váradi békének 1538-ban. János király a halálos ágyán őt tette meg Petrovics Péterrel együtt a fia, János Zsigmond gyámjává. János király halála után egyedül kormányozta Erdélyt és a néhai király fennhatósága alá tartozó magyarországi részeket. Szulejmán szultán előzetes jóváhagyásával János Zsigmondot a rákosi országgyűlésen királlyá választotta, ezután a kormányzást Budáról intézte. Meghiúsította Izabella királyné és a Habsburgok titkos béketervét. Miután 1541-ben Szulejmán csellel elfoglalta a budai várat, Ferdinánd királlyal kiegyezni törekedett, s ennek következményeként fogadták el 1541. december 29-én a gyalui egyezményt. Királyi helytartó 1542. január 26. és 1551. december 17. között. A Szent Koronát átadta Ferdinánd királynak. 1542-től Erdély főkapitánya, kincstartója. Mindenféle ügyeskedése ellenére a célja Magyarország egységének helyreállítása volt. 1548-tól Ferdinánd oldalára állt, és 1549-ben megállapodott vele abban, hogy János Zsigmond két sziléziai hercegségért átadja neki Erdélyt. Erdélyi vajda 1551. szeptember 1. és 1551. december 17. között.*

1551 őszén a ruméliai beglerbég, Szokollu Mehmed megtámadta Erdélyt és elfoglalták Becse, Becskerek, Csanád, Lippa várakat. A támadás itt megállt, és Lippát sikerült visszavenni a töröktől, ahol is a Porta és Szulejmán iránti hűsége bizonyítására engedte szabadon elvonulni a lippai várőrséget. Emiatt Castaldo zsoldosvezér őt Bécsben árulással vádolta meg, és Ferdinánd király tudtával Sforza Pallavicini generálissal, Ferrari titkárral és zsoldosokkal együtt kegyetlenül meggyilkolta. Ekkor már esztergomi érsek is volt. Holttestét két hónapig a gyilkosság helyszínén hagyták, csak 1552. februárban temették el Gyulaféhérvárott.

A Fényességes Padisahnak, Szulejmán szultánnak,

Emlékeztetem Felségedet, hogy a Ferdinánd király és Izabella királyné közötti tárgyalások eredményeképp a Felséged fogadott fia, János Zsigmond lemondott királyi címéről, és tavaly augusztus elején anyjával együtt az Oppeln és Ratibor sziléziai hercegségek javaiban dűskálva elhagyták Erdélyt és Magyarországot.

Felséged jól ismer engem, jobban talán, mint én magamat, így pontosan tudja, hogy tíz éven át hogyan kormányoztam az országot a király helyett. Felséged tudhatja azt, hogy akármilyen pártálláson is voltam, mindig közelíteni próbáltam egymáshoz a kibékíthetetlennek tűnő ellenségeket. Ezért merem leírni, hogy Felségednek igaza lett, mert miután átadtam Erdélyt Ferdinándnak, a bécsi király uralmából igen gyorsan kiábrándultak a magyarok és a székelyek, sőt még a szászok is. Volt is miért elégedetlenkedni, hiszen úgy tűnt, Ferdinánd király arra készül, hogy megfossza Erdélyt kincseitől, erősségeitől, és aztán sorsára hagyja. Hiszen annak az uralkodónak, aki új országának legfontosabb ügyeit elhanyagolva azzal foglalkozik, hogy az arany, ezüst és sókincseit számbavegye, kitalálhatóak a szándékai. Hogy bajaink még súlyosabbak legyenek, Ferdinánd király ellenében Felséged seregei sorra foglalják el erősségeinket. Én erdélyi vajda és esztergomi érsek lettem Ferdinánd kegyelméből, bárha lehetnék a Felséged kegyelméből ismét csak Erdély kormányzója, sokkal boldogabb lennék.

Amiről írni kívánok, az az a tízezres sereg, mely Erdélybe Castaldo zsoldosvezér kapitánysága alatt érkezett és csapataidat sikeresen szorította vissza, sőt Lippa várát is visszafoglalta Ulama pasától. Fontos ez az ostrom, ezért leírom, hogy amikor látszott, hogy az ostromlók diadalmaskodni fognak, javasoltam Castaldónak, hogy békében engedje el embereidet, és ezáltal reményünk lehet arra, hogy a jövőre lejáró békét Felséged meghosszabbítja és a Temes vidéki várakat is visszaadja. Véleményemmel egyedül maradtam, s végül, november 8-án Perussith Gáspárt, egy szerb emberemet küldtem a pasához azért, hogy a várőrséget rábírja a megadásra. Titkon arra utasítottam Perussithot, hogy közölje Ulama pasával jóindulatomat, és azt, hogy ne rettenjen meg Castaldótól, tartson ki. 18-án Ulama pasa követte érkezett Castaldóhoz, és húsz napra való fegyverszünetet kérve kijelentette, hogy ezután a húsz nap után a várat feladják, ha fegyveresen

vonulhatnak el. A haditanács elutasította Ulama javaslatát, azonban néhány nap múlva arról értesültünk, hogy Lippát mentő török sereg érkezhet a várhoz. Végül én magam ígértem a várőrség számára szabad fegyveres elvonulást. Az egyezség megkötött, és ez az, ami miatt engem azóta nagyon támadnak Ferdinánd katonái. Két nap múlva jelentették bizalmas embereim, hogy Sforza Pallavicini generális Ferdinánd királyhoz küldött egy olyan levelet, mely rólam szól, és többféleképp lehet értelmezni. A levelet nem sikerült megszereznem, csak futtában olvashatta el bizalmas emberem.

Az egyezségkötés után magam találkoztam a pasával még a várnál, s arra kértem, hogy Becse és Becskerek visszaadása ügyében járjon el a beglerbégnél. Ulama pasa december 5-én hagyta el végleg Lippát, mert addig várta Szokollu Mehmed választ Becse és Becskerek várának átadásával kapcsolatosan. Ulamát és védcsapatát a Temes folyóig kísértettem háromszáz lovassal, azon túl már nem mehettek. Amennyire én tudom, miután lovasaim elhagyták Ulama seregét, Balassa Menyhért vezetésével megtámadták őket a magyarok.

Ezután a seregem egy részével Erdélybe indultam vissza és Castaldóval heves vitáim támadtak, mert meg akartam tiltani, hogy a zsoldosserege az éhező Erdélybe bejöjjön, hiszen tartottam attól, hogy a zsoldosok büntetlenül kifosztják a lakosságot. Castaldo árulónak nevezett, és Erdélybe vezette a seregét. Hogy mentsem, ami menthető, arra kértem, hogy a zsoldosokat északra vezesse, nehogy összeütközésbe kerüljön Felsőged csapataival. Castaldo ezt azzal utasította el, hogy csak azért akarom mindezt, mert még a télen meg akarom támadni őt. Hiába neveztem ki új kapitányt Déva várába és hiába eskettem fel őt Ferdinánd királyra, Castaldo továbbra is csak arról beszélt mindenkinek, hogy árulóvá lettem. Hogy megértessem vele, hogy semmiképpen nem kívánok rájuk törni, december 21-re Székelyvásárhelyre országgyűlést hívtam össze, ahol a vitáinkat rendezni tudjuk. Ez sem volt elég, Castaldo és Sforza a zsoldosok között azt híresztelte, hogy az országgyűlésen meg akarom öletni őket. Mivel lázadás veszélye fenyegetett, nem volt más lehetőségem, meghívtam az alvinci kastélyomba Castaldót, Sforzát és a többi vezért, a zsoldosokat pedig szétszórtam a városban és a környéken.

Fényességes Padisah,

Castaldo és hívei tehát azt terjesztik rólam, hogy Felsőgeddel összejátszok. Ennek anynyi alapja van, hogy tárgyalásban állok pasáiddal, hogy hogyan lehetne ezt a pusztító háborút kivonni Erdélyből. Sokat segítene a béke megteremtésében, ha ezeket a tárgyalásokat hivatalossá tennéd, melyben engem, mint Ferdinánd király követét elismernél. Ez basáid helyzetét is megkönnyítené, hiszen tőlük tudom, hogy ők sem tudják, hogy vajon kinek az oldalán állok.

Azért sürgetlek Felsőg, mert amint írtam, én szállásolom el az alvinci kastélyban Castaldót, aki az utóbbi napokban feltűnően nagy barátságba keveredett a titkárom-

mal, Ferrarival, kinek javaslatára még a testőrségemet is feloszlattam. Hogy a titkárom és Castaldo egymásra hogyan találtak, ki nem találhatom, hacsak valami nagyon nagy veszedelmet nem olvasok ki ebből. Mégis, reménykedem, hogy szerencse ér mivel holnap Gyula pápa Öszentsége követe érkezik a várba, hogy bíborosi méltóságom jelvényeit elhozza. Elé küldetem majd ki egész udvari népemet, hogy egy kis csendhez jutva a méltóság átvételére felkészülhessek.

A pápai követ elé kiküldöttek között lesz az, ki ezt a levelet eljuttatja Felségedhez. Felséged siessen a válasszal, fogytán az időm.

Alvinc, 1551. december 16.

Fr. Georgius

XLV. levél. Kara Ahmed szerdár Szulejmán szultánnak

Eger, 1552. október 17.

– Eger ostromának befejezéséről –

Kara Ahmed: †1555. szeptember 29.

Albán származású. 1521-ben janicsár aga volt. 1543-ban, mint ruméliai beglerbég vett részt a hadjáratban. 1548-ban már második vezír. 1552-ben a magyarországi hadjárat szerdárja (hadtestparancsnok). 1553. október 6-tól haláláig nagyvezír. 1555-ben valószínűleg Hürrem szultána követelésére azért végeztette ki Szulejmán szultán, hogy Rusztem pasát, a vejét visszatehesse a nagyvezíri posztra.

A Fényességes Padisahnak,

Minden felelősséget vállalva tudatom veled, hogy Eger várának harmincnyolc napnyi ostroma után az addig sikeres megtorló hadjáratot kudarcra fejeztem be. Allah megengedte Dobó Istvánnak, hogy megtartsa a várat, engem pedig megbüntetett abból fakadó elbizakodottságomért, hogy július 27-én elvettem Temesvárt Losonczy Istvántól. Büntetésed, amit fejemre mérsz, elfogadom, de tovább nem ostromolhattam a várat, a hideg évszak lehelletét a nyakunkon érezzük.

Szokollu Mehmed¹⁸⁰, ki oly régről vezeti a ruméliai seregeidet, és Hadim Ali pasa¹⁸¹, ki Budáról eljövet július 9-én elfoglalta Szondi Györgytől Drégely várát, maguk is végtelesen elkeseredettek, szakállukat és ruhájukat megtépték. Bár nem kellene keseregniük, ha minden erejükkel vitézkedtek volna az ostrom alatt.

Fényességes Padisah,

Elmondom, hogy szerintem mi vezetett a kudarchoz. Elsőképpen az, hogy elbizakodtunk a hadjárat sikerei miatt, a magyaroknak pedig nem volt veszténivalójuk. Másodjára, hogy tudvalevő, hogy Dobót tavaly Ferdinánd király halálra, és vagyonának elvesztésére ítélte, így Dobónak sem volt veszténivalója, tudta, hogyha vitézül harcol és túléli az ostromot, kegyelmet kaphat. Harmadjára, Dobó minden árulási és megadási kísérletet azonnali halálbüntetéssel sújtott. Negyedjére a magyaroknál meglévő tüzéséget a lehető legjobban helyezték el és használták fel. Ötödjére megemlítem, hogy igen sok magyar asszony harcolt ellenünk, és mivel sokunkat megöltek, ez rettenetesen apasztotta harcosaink kedvét. Hatodjára pedig most, mikor a hideg megérkezett, megtudtam a kémektől, hogy legalább fél évre való ellátmány van felhalmozva a várban, a dicsőséges török sereged pedig már éhezni kezdett. Ezért döntöttem úgy, ahogy.

Minden erőmmel Téged szolgállok.

Eger, 1552. október 17.

Kara Ahmed szerdár

¹⁸⁰ Szokollu Mehmed: *Rudo, Bosznia, 1505 †Isztambul, 1579. október 11. Szerb rabszolgaként került a török birodalomba. 1546–1550 között kapudán pasa (flottaparancsnok). 1551-ben Martinuzzi Fráter Györggyel kapcsolatos gondok miatt Magyarországra jött. 1552-ben ruméliai beglerbég. 1565 előtt második vezír, 1565–1579 között nagyvezír. Szulejmán szultán fiának, a későbbi szultánnak, II. Szelimnek a veje (1562-ben feleségül vette annak lányát). 1566-ban, miután Szulejmán szultán meghalt Szigetvárnál, ő fejezte be az ostromot. Tudni lehet róla, hogy Zrínyi Miklós tisztelője volt. II. Szelim szultán halála után tisztségeit elvesztette, és néhány év múlva valószínűleg megmérgezték.

¹⁸¹ Hadim („Herélt”) Ali budai pasa: 1551. május 16–22. között már budai pasa, majd 1553. február végén tisztségétől megfosztották, valószínűleg Eger várának ostroma miatt. Ezután karamani, majd 1556. február 22-től újra budai pasa. 1556-ban Isztambulból Nándorfehérvárra vonult, majd Budára, és onnan le Pécsre, mert Szigetvár ostrománál akarta kitüntetni magát. Ez nem sikerült, Zrínyi Miklóssal is hadakozott. 1557-ben boszniai pasa.

XLVI. levél. Nádasdy Tamás Szulejmán szultánnak**Sárvár, 1554. június 17.****– Majláth István és Török Bálint holttesteik ügyében –**

*Nádasdy Tamás: *Buda, 1498 †Egervár, 1562. június 2.*

Az 1520-as években II. Lajos királyi kancelláriáján tevékenykedett, 1524-től II. Lajos király titkára, majd 1525-ben királyi tanácsosa. Mivel 1526 júliusában a speyeri birodalmi gyűlésen a török elleni segély megadása ügyében tárgyalt, a mohácsi csatában nem vett részt. A mohácsi csata után Ferdinánd híve, királlyá választásában fontos szerepe volt. 1527–1529 között budai várkapitány. 1529-ben Buda elestekor Szulejmán szultán fogságába került, aki kiadta őt János királynak, akinek 1530-ban kincstartója lett. 1530-ban Budát megvédte a császári csapatok ellen. Szolgálatait János király sorozatos adományozásokkal ismerte el, azonban helyzete nem volt biztos, mert Gritti folyamatosan támadta. Főleg emiatt 1534-ben többekkel ismét Ferdinándhoz pártolt. 1536–1543 között tárnokmester, 1537-től haláláig Vas vármegye főispánja. 1537–1539 között horvát-dalmát és szlavón bán. 1542. december 30. és 1554. április 15. között országbíró. 1542–1546 és 1548–1552 között dunántúli országos főkapitány, 1552-től hadvezér. 1554. április 15-től haláláig nádor. Sárváron a korszak szellemi központját alakította ki. Azon kevés magyar főurak közé tartozik, akik szavahihetőek, becsültesek és megbízatásukra érdemesek voltak egész életükben.

Szulejmán szultánnak, a Török Birodalom fejének,

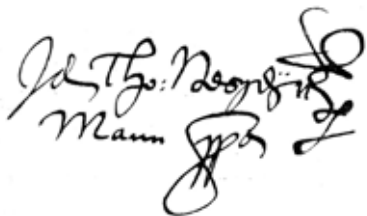
Igen régóta küzdünk mi egymás ellen, tiszta küzdelemmel, így tehát nem tartozunk egymásnak semmivel sem. Mégis, most újra azzal a kérelemmel fordulok Felségedhez, mely már többször elutasítást és halasztást szenvedett. Tudvalevő, hogy miután tavasz óta Isten kegyelméből a magyarok nádora vagyok, sokan fordultak hozzám kéréssel azok közül a foglyok közül, akiket Felséged veszített el magyarországi hadakozásai során. Hivatalból kell válaszolnom ezekre a kérelmekre, s igen megértő tudnék lenni a fogságunkban sínylő bégjeiddel szemben, ha Felséged is kegyet gyakorolna azzal a két magyarral kapcsolatban, kik többé semmiképp nem okozhatnak gondot Felségednek, lévén mindketten megtértek már Teremtőjükhöz. Hatalmad nem csorbulna, tekintélyed növekedne, ha kiadnád nekem Majláth István és Török Bálint porhüvelyét, hogy azokat magyar földben tisztességesen eltemethessem. Ők ketten életük utolsó tíz évét akaratom szerint fogságban töltötték el, megfosztva attól a reménytől, hogy bármikor is visszatérhetnének hazájukba. Holttetemük távol Magyarországtól nem szolgálhatnak semmi előnnyel Felséged számára, hazámba visszaérkezve viszont sok igazhitű alattvalódnak jelentenének könnyebbséget.

Ha kívánnád, személyesen mennék el Isztambulba a testekért. Légy belátó, bölcs és nagylelkű.

Levelemet Ferdinánd király tudtával írtam.

Felséged választát amíg várom, a hivatali ügyeimet, melyekről szóltam, fél évig el nem intézem.

Sárvár, 1554. június 17.

Thomas Nadasdy
manu propria

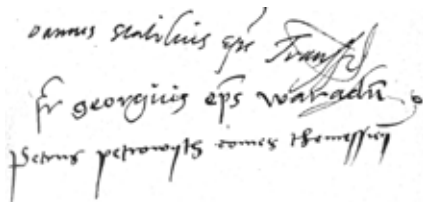
XLVII. levél. Petrovics Péter Szulejmán szultánnak

Szászszekes, 1556. március 18.

– Izabella királyné házassági terve –

*Petrovics Péter: *1485 körül †Kolozsvár, 1557. október 13. vagy 15.*

1526 októberében jelen volt a tokaji országgyűlésen, ahol rokonát Szapolyai Jánost királlyá választották. János királyhoz és családjához élte végéig hű maradt. 1531-ben Lippa várának kapitánya, majd Czibak Imre halála után 1534-ben temesi bán. 1540-ben János király Martinuzzi Fráter Györggyel, Török Bálinttal együtt rá bízta János Zsigmond gyámságát. 1541-ben ő is elkísérte Budán János Zsigmondot Szulejmán szultánhoz. 1541. december 29-én aláírta a gyalui szerződést, amely szerint a királyság a váradi béke feltételei szerint szállhat a Habsburgokra. Nemsokára összekülönbözött Fráter Györggyel, akit nagy ellenségének tekintett, s ez komoly fegyveres összecsapásokhoz vezetett. Szulejmán szultán megbízta Fráter György elfogásával, ez azonban nem sikerült. 1554-ben Szulejmán szultán meghagyta, hogy János Zsigmondot Erdély birtokába helyezték vissza, és felszólí-

A gyalui egyezséglevél aláírói

totta az erdélyieket, hogy ebben segítsék Petrovicsot. A török támogatásban bízva Petrovics megérkezett seregével, ám a budai pasa ekkor elkésett, ezért visszatért Lengyelországba. Végül 1556 februárjában jutott be Erdélybe, ahol előbb Dévára, aztán Gyulafehérvár alá ment. Ezután a szászsebesi országgyűlésre érkezett, ahol János Zsigmondot ismét elismerték királynak. A király megérkezéséig Petrovicsot választották meg helytartónak. János Zsigmondot és Izabella királynét Désen fogadta.

Fényességes Padisah

Nem élek már annyit, amennyit eddig éltem, örömmel töltekezem el azzal a tudattal, hogy a rám bízott feladatoknak jórészt eleget tettem, s végre a Szászsebesen március elején megtartott országgyűlés a gyámfiamról akként rendelkezett, hogy magunknak fejedelmül és királyul egyenlő akarattól elfogadják.

Hogy bevégezhessem, amit elkezdtem, elfogadtam, hogy a gyermek bejöveteléig Erdélynek helytartójává válasszanak, s ebből a hivatalból fordulok Felségedhez megoldásért abban a kényes kérdésben, melyről most értesültem Krakkóból, Izabella királyné udvarából.

Hogy a híresztelés igaz-e vagy sem, nem tudom, de a harminchét éves Izabella királyné le kívánja vetni özvegyi fátylát, mert nemigen tudja titokban tartani viszonyát egy Nizowski nevű lengyellel, ki egyébként János Zsigmond körül teljesít szolgálatot, s kinek anyja korábban a fejedelem dajkája volt.

Fényességes Padisah,

Most, hogy végre rendeződni látszik a helyzet, nem kívánhatnánk annál nagyobb gondot magunknak, hogy a királyné megházasodjék, ráadásul egy közemberrel. Ez amúgy lehetetlen, de nincs szükség olyan botrányra, ami a magyarokat a lengyelekkel szembe fordítaná. Én már megtettem az első óvintézkedéseket és futárt küldtem Nizowskihoz, némi arannyal és több fenyegetéssel. Míg Felséged válasza megérkezik, Balassa Menyhérttel nekimegyek a királyi váraknak, hogy a küldöttség békésen érhessek haza.

Szászsebes, 1556. március 18.

Petrus Petrovicz

XLVIII. levél. Verancsics Antal Szulejmán szultánnak

Eger, 1557. december 24.

– ajándék –

*Verancsics Antal: *Sebenico, 1504. május 29. †Eperjes, 1573. június 15.*

Nagybátyja, Statileo János Erdély püspöke taníttatta, 1526-ban szerzett magiszteri fokozatot. 1530-ban János király titkára és óbudai prépost, majd János király követe Zsigmond lengyel királyhoz, a boszniai pasához, Velencébe. Rómában, Párizsban, Londonban és Bécsben is járt. 1541-ben Izabella királynét Erdélybe kísérte, de Fráter György erőszakos politikája miatt inkább diplomáciai küldetéseket vállalt. 1549-ben Ferdinánd király hűségére tért. Egri kanonok, szabolcsi főesperes stb. 1553-tól pécsi püspök. 1553-ban Ferdinánd király követe, Zay Ferencsel együtt, Szulejmán szultánhoz, akinek udvarában négy évig, 1557-ig tartózkodott. Szulejmánt elkísérte ázsiai hadjárataira is. 1557 októberében tért vissza, novemberben már egri püspök. 1557–1569 között Borsod és Heves vármegye főispánja. A reformáció ellen sokat küzdött. 1567-ben ismét török követ, megkötötte a drinápolyi békét. 1569-től esztergomi érsek, Esztergom vármegye főispánja, főkancellár.

Fényesség Padisah,

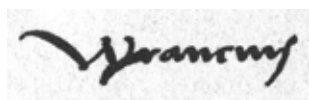
Bizonyára emlékezik Fényesség, hogy nemrégiben követként több évig tartózkodtam Isztambulban. Így jutottam el Angorába¹⁸² is, ahol a Róma istennőnek és Augustus császárnak régvolt időkben emelt templomában egy római szöveget tartalmazó táblát találtam befalazva. E régi kőbe vésett szöveg Belsius János által készített kéziratos másolatát Magyarországon azóta többek lefordították, miáltal végső bizonyosságot nyert, hogy a szöveg Augustus római császár Res Gestae Divi

¹⁸² Ankara, Törökország

Augustijának eddig fellelt legteljesebb változata, mely leírja hazámnak, az akkor Pannóniának nevezett Magyarországnak a meghódítását is. Arab nyelvű fordítását fogadd ajándékomként.

Mivel Birodalmadba irányuló követségeim láthatóan nem szűnnek meg, tudasd velem Fényességes Padisah, hogy milyen írásokat hozzak neked ajándékba. Kérdésedre pedig megfelelően azt kell mondanom, hogy az arra érdemes magyaroknak nem adhatsz szebb ajándékot, mint a szívükhöz közelálló azon kódexeidet, amelyeket mi corvináknak nevezünk.

Eger, 1557. december 24.

Antonius Wrancic

XLIX. levél. Izabella királyné Szulejmán szultánnak

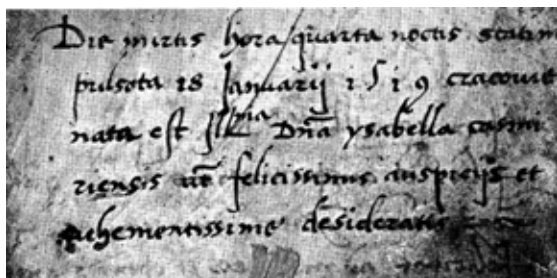
Gyulafehérvár, 1559. szeptember 9.

– János Zsigmond király és Nizowski gróf érdekében –

*Jagelló Izabella: *Krakkó, 1519. január 18. †Gyulafehérvár, 1559. szeptember 15.*

Zsigmond lengyel király lánya, János király felesége, János Zsigmond anyja. 1539. március 2-án koronázták Székesfehérvárott magyar királynévá. János király halála után a rendek János Zsigmondot királlyá választották, a kormány-

zást a király nagykorúságáig Izabellára és tanácsosokra bízták. 1541. augusztus 29. után, azaz Buda elfoglalását követően Lippára, majd Dévára, végül 1542-ben Gyulafehérvárra költözött. 1551-ben Erdélyről Ferdinánd király javára lemondott Martinuzzi Fráter György nyomására és átadta neki a Szent Koronát. 1552-ben elhagyta az országot, ekkor kapta meg a két sziléziai hercegséget, Ratibort és Oppelnt. 1556 októberében Kolozsvárra ment, novemberben a rendek itt ismét hűségesküet tettek neki. 1558-ban a vele szemben lázadó, összeesküvést tevő urakat kivégeztette.

Izabella királyné születési bejegyzése

Hűséges szeretője volt éveken át Nizowski Szaniszló lengyel gróf. A kapcsolatuk régről származhatott: Nizowski gróf anyja volt János Zsigmond dajkája. Egyes források szerint magzatelhajtás következtében hunyt el.

Szulejmán Szultánnak,

Felség, ha levelemet megkaptad, akkor én már eltávoztam e földi életből, mivel megbízható emberem csak akkor indul útnak hozzád, ha én örökre lehunytam szemeim.

Hogy ne mástól kelljen Felségednek megtudnia, megírom, hogy az év tavaszán nem kívánt magzatomat próbáltam elhajtatni, de a gyermek oly erős volt, hogy mégiscsak bennem maradt. Emiatt néhány nap múlva újra elhajtást kértem, ami ezúttal sikeresnek bizonyult, ám olyannyira megsínyletem mindezt, hogy azóta lopakodik belőlem kifelé az élet. Aki a levelemet hozzád elviszi, az elhajtott gyermek atyja, a lengyel Nizowski gróf, egyben a fiam titkos tanácsosa.

Ezért is tártam fel előtted ezt a szomorú titkot.

Fényességes Padisah,

Oltalmadba ajánlom fiamat, János Zsigmondot. Kérem az Istent, hogy fiamból ne legyen II. Lajos király sorsú uralkodó. S nem csak ezért írok, hanem kérlek légy elnéző Nizowski gróffal, ki az elmúlt években szerető társam volt, aki nélkül nem bírtam volna elviselni mindazt, amit rám mért a sors.

Országostul könyörgök Felséged szerencséjéért, hosszú életéért, különösképp, hogy teljesíthesse kívánságomat. Fogadd ismét fiaddá az én elárvult fiamat.

Gyulafehérvár, 1559. szeptember 9.

Ysabella Regina †

Ysabella regina
§e

L. levél. János Zsigmond fejedelem Szulejmán szultánnak

Kolozsvár, 1562. március 12.
– a székely felkelés ügyében –

*János Zsigmond: *Buda, 1540. július 7.
†Gyulafehérvár, 1571. március 14.*

*1540–1570 között II. János néven választott,
de meg nem koronázott magyar király (rex
electus), 1565–1571 között János Zsigmond
néven Erdély első fejedelme (princeps
Transylvaniae). Rendkívül művelt uralkodó
volt, nyolc nyelven beszélt, megteremtette
Erdélyben a vallásszabadságot.*

*A levéllel kapcsolatosan megjegyezzük,
hogy az 1562. évi székely felkelés igen nagy
veszélyeket rejtett magában, de az időben
érkezett török segítséggel sikerült uralni a
helyzetet, a felkelést leverték.*

Fényességes Padisah,

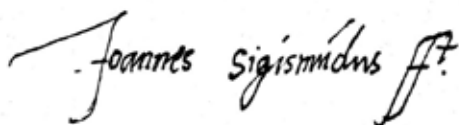
Az év első napjaiban az áruló Balassa Menyhért, ki Ferdinándnak adta Szatmár, Németi és Nagybánya erősségeket, valamint Zay Ferenc betört országomba és megpróbálták a már amúgy is forrongó székelyeket fellázítani ellenem. Céljaik eléréséhez megvásárolták Sulyok Györgyöt, Hadad várurát. Ugyancsak átállt hozzájuk Serédy István kapitány is. Emiatt január 15-én Gyulafehérvárott országgyűlést tartottunk, ahol úgy határoztak az urak, hogy sereget indítanak Balassa Menyhért erdélyi birtokai ellen. A sereget Báthory István váradi kapitány és Némethy Ferenc vezette, s előbb feldúlták Balassa erdélyi birtokait, majd február végén elfoglalták Hadadot is. Ekkor Balassa már láthatta, hogy milyen túlerővel áll szemben, mégis a véres csatát választotta, mely március 4-én be is következett. Kémeim szerint azért döntött így, mert a seregeinkben túlnyomórészt parasztok szolgáltak, akik a fegyverforgatáshoz keveset értettek. Azt is tudhatta, hogy

vita bontakozott ki vezéreim között, mert Báthory megvárta volna a Birodalmad se-regeinek megérkezését, míg Némethy a parasztokat állítva az első sorba türelmetlenül várta a csatát. Meg is lett a türelmetlenség eredménye, mivel Balassa és Zay csapatai legázolták a felállt seregünket, s a súlyos vereségtől minket csak az mentett meg, hogy Báthory megállította a támadást és lehetővé tette a biztonságos elvonulást. Én eközben Kolozsvárott lábadoztam és azonnal Lengyelországba menekültem volna, de hamarosan megnyugtató hírek érkeztek a támadók szándékai felől.

Most minden örömmel azon vagyok, hogy a székelyek lázadását leverjem, s ehhez Felséged azonnali segítségét kérem.

Küldd segítségemre a budai és temesvári pasát.

Kolozsvár, 1562. március 12.

Joannis Sigismundus
Princeps Transylvaniae

LI. levél. Mahmud terdzsümán Szulejmán szultánnak

Isztambul, 1565. május 24.

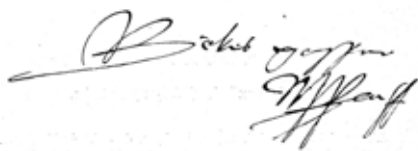
– Bekes Gáspár követsége –

Mahmud terdzsümán: Bécs, 1505 – Prága, 1575

Mahmud valójában a zsidó származású Sebold von Pibrach, aki 1505-ben Bécsben született, majd igen fiatalon II. Lajos király udvarába került. A mohácsi csatában a király apródjaként a törökök fogságába esett. Felvette az iszlám hitet és 1529-től kezdve Szulejmán szultán tolmácsa volt. 1543-ban, amikor Székesfehérvárott elégett a királyi könyvtár, megmentette az eredetileg latinul íródott magyar krónikát, mely az „ismeretlen” magyar ősgeszta lehet. Ezt lefordította törökre Tarih-i Ungurus címen. 1541 és 1575 között diplomáciai küldött Bécsben, Erdélyben, Lengyelországban, Itáliában, Franciaországban. Valószínűleg Prágában halt meg. Erdélyben fontos szerepe volt Fráter György szándékainak kikémlelésében, és ő vitte azt a szultáni parancsot, mely elítélte Frátert.

Bekes Gáspár: 1520 – Grodno, 1579. november 7.

Bekes Gáspár Petrovich Péter udvarában volt apród, és Petrovics olyannyira megkedvelte, hogy halálos ágyán Izabella királynénak és János Zsigmondnak kifejezetten azt tanácsolta, hogy Bekes Gáspárt vegyék bizalmukba. Bekes 1557-ben került a királyi udvarba, Izabella királynénak és János Zsigmodnak bizalmasa lett, olyannyira, hogy János Zsigmond sokszor együtt étkezett, és egy szobában aludt vele. Tíz év alatt Erdély leghatalmasabb földesurává vált. Olyannyira megnőtt a befolyása, hogy egyes források szerint maga János Zsigmond is őt tartotta esetleges fejedelmi utódjának. Politikájának lényege az volt, hogy egységes nemzeti királyságot hozzon létre, ami alatt Erdélynek és északkelet Magyarországnak az egységét értette. 1564-ben Balassa Menyhért által indított háború során János Zsigmond Schwendi seregeitől megrémült, Báthory Istvánt és Nizowski Szaniszlót Schwendihez küldte, hogy feltartóztassák béketárgyalásokkal, eközben Bekes Gáspár Isztambulba ment segítséget kérni Szulejmántól, aki segítséget ígért azzal, hogy tavasszal megtámadja Miksa császárt. Mindeközben a Habsburgokkal János Zsigmond aláírta a számára rendkívül előnytelen szatmári békét, melynek megerősítésére Báthory Istvánt és Nizowskit Bécsbe küldte. Az aláírás után János Zsigmond április végén gyorsfutárt küldött Báthory Istvánékhoz, hogy azok tárgyalják újra a szerződést. Báthoryt ekkor két évre bebörtönözték, és a szatmári szerződést elárulták a Portán. Bekes közben főkamrás, kincstárnok és főispán lett, ez az időszak, amikor Báthory Istvánnal teljesen megromlott a viszonya. Mivel Szulejmán fel volt háborodva a szerződés miatt, János Zsigmond 1566. június 19-én személyesen megjelent Szulejmán zimonyi táborában, ahol végül a szultán fiává fogadta. A zimonyi találkozón tizenkét tanácsosa is elkísérte, közöttük volt Bekes is. 1570-ben János Zsigmond képviselőként megkötötte Miksa császárral a speyeri szerződést. János Zsigmon váratlanul meghalt 1571. március 14-én, és Bekes lett végakarátának egyik intézője, ezért nála maradtak a legfontosabb várak: Fogaras, Huszt, Görgény. Miután Báthory Istvánt májusban fejedelemnek választották, Bekes Gáspár kiszorult Erdélyből, de már 1573-ban Bécsben a Habsburgokkal hozzálátott egy nagy támadás előkészítéséhez. Bekes a Felvidéken toborzott, az új szultánnak a hatalomátvétele esetére kétszeres adót ígért, amit a szultán kedvezően fogadott. Seregéhez sok főúr csatlakozott, majd 1575. július 8-án Kerelőszentpálnál összecsapott Báthory seregével és vereséget szenvedett. Ezután fej és jószágvesztésre ítélték, tisztségeit és vagyonát elvesztette. Később közvetítők útján kibékült Báthoryval kinek 1577-ben szolgálatait is felajánlotta. Báthory a lengyel lovasság főparancsnokának megtette, ettől kezdve bizalmas viszonyba kerültek egymással. 1579-ben plotzkói vár ostrománál vitézkedett, ezért lengyel nemességet is kapott, majd Grodnónál halt meg.

Bekes Gáspár aláírása

Kegyelmes Uram, Fényességes Padisah,

Hogy a követségbe jött Bekes Gáspár által Erdélyországnak az általa megígért segítségnyújtásáról könnyebb legyen a döntés, kérésedre röviden leírom, amit erről tudni feltétlenül szükséges.

Miután tavaly július 25-én Ferdinánd király Allah kegyelméből a Pokolra távozott, Miksa lépett örökébe, ki a magyar ügyekben igencsak támaszkodik Zrínyi Miklós gróf tanácsaira. Ez a Zrínyi azonnali háborút javasolt az új királyának János Zsigmond ellen, aminek az lett a következménye, hogy amikor Báthory István váradi kapitány a lankadó császárpárti Balassa Menyhért óvatlanságát kihasználva visszafoglalta családi birtokát, Szatmárt, János Zsigmondot sem lehetett visszatartani az összecsapástól: ismét háborúba sodródott az ország. Ekkor Miksa császár Lazarus Schwendi császári tábornokot, a kassai főkapitányt uszította rá Erdélyre, ki Eperjesről egy harmincezres sereggel elfoglalta ezen esztendő február hónapjának elején Tokaj várát. Közben Balassa Szerencset, Erdődöt és Nagybányát is elfoglalta, ezért a halálra rémült János Zsigmond ugyan tárgyalni küldte Schwendihez Báthoryt, és Nizowski lengyel grófot, ám Bekes Gáspárt hozzád küldte lóhalálában segítséget kérni. Bekes megérkezett és tolmácsolásom során teljesen őszintén tárta eléd, Fényességes Padisah a helyzet tarthatatlanságát. Felséged szíve ismét megesett a magyarokon, és segítséget ígért neki, mely hírről Bekes boldogan sietett vissza Erdélybe.

Mialatt Bekes Gáspárral egyezkedtünk, a magyarok alattomban Szatmáron március közepén szerződést kötöttek Schwendivel, mely szerződés méltatlan hozzájuk, romlásba dönti országukat és Fényességedet pedig súlyosan sérti. A magyarok nem átalloztak megállapodni abban, hogy János Zsigmond Bihar vármegyén kívül minden magyarországi területéről lemond, s lemond a választott királyi címéről is, és kijelenti, hogy ha fiú örökös nélkül halna meg, akkor Erdélyországot a Habsburgok tálcán kapják meg.

Fényességes Padisah,

Ki vagyok én, hogy tanácsot adjak neked, mégis engedd meg, hogy jó szóval próbáljam bölcs döntésedet elősegíteni: elsőként küldj lóhalálában futárt János Zsigmondhoz, ki ráveszi ezt az eltévedt ifjú fejedelmet arra, hogy a szerződést azonnal újratárgyalja és semmilyen kötelezettséget ne vegyen magára. Másodjára követeld vissza Miksa császártól Tokaj és Szerencs erősségeit. Harmadjára a budai és temesvári pasát küldd János Zsigmond megsegítésére, még akkor is, ha az ifjú most nagyot hibázott. Negyedszerre pedig állíts megfigyelőket erre a Bekes Gáspárra, ki magát nekem többször a fejedelmi trón várományosának mondta. Igen veszélyesnek tűnik az a helyzet, amiben Erdély most magát találja: van egy fejedelme, ki meg nem házasodott, gyermeket nem nemzett, ám hadakozni ész nélkül vágyik. Van egy túlhatalommal és családi kapcsolatokkal rendelkező kapitány, Báthory István, ki úgy tűnik most éppen Bécsben mulatja az időt. És

van ez a hatalmas földesúr, ez a Bekes Gáspár kinek a kezéből eszik a fejedelem és aki származás nélkül való, s épp ezért mohón óhajtja a hatalmat.

Hogy ki marad talpon e három közül, az Allah akaratán és Felséged döntésén múlik.

Isztambul, 1565. május 24.

Mahmud
terdzsümán

Erdély térképe a 16. század elején

A hat hadjárat Magyarország ellen**962. Muharram 19.¹⁸⁴**

Társam, Mahmud terdzsümán négy évvel ezelőtt Bécsbe ment, hogy megismerje Ferdinánd királynak az Erdélyt uraló Fráter Györggyel kapcsolatos titkait. Innen Erdélybe vitte azt a parancsot, mely János Zsigmondnak kedvezett, és onnan hívott engem, hogy tolmácsként segédkezzek számára. Nem volt szerencsém, mert Fráter Györgyöt – kit magunk Martinuzziként vagy Barátként emlegettünk – Alvinc városában, 958. Dhü al-Hijja 8-án¹⁸⁵ Ferdinánd király tudtával Castaldo vezér embelei, Marco Aurelio Ferrari, Sforza-Pallavicini generális, Antonio Ferrari, Lorenzo Campeggi, Giovanni Munino, Mercada, Scramuccia és mások két puskalövessel és 75 szúrással meggyilkolták. A gyilkosság miatt Ferdinánd király katonái engem és más igazhitűeket fogságra vetettek és harminc hónapon át tartottak őrizetben. Végül Rüsztlem pasa váltott ki a fogságból és Mahmúd barátom támogatásával bemutatott Szulejmán szultánnak, a Fényességes Padisahnak, kinek azóta vagyok a szolgálatában.

A Fényességes Padisah udvari titkára azzal bízott meg, hogy egy év alatt vessem táblákra az Ungurusz¹⁸⁶ ellen vezetett hat szultáni hadjárat történetét. Mahmúd szerint azért bízott meg engem ezzel a feladattal, mert én tudok olyan rövid leírásokat adni, mely ugyan az iszlám győzelmét hirdeti, de a gyaurok által is olvashatóak. Mahmúd megsúgta azt is, hogy mivel a történeteket szép írással, arany festékekkel kell táblákra írnom, azokat Szulejmán szultán trónterme előtti falakra kívánják kihelyezni, hogy mi-

¹⁸³ Murád a bevezető és záró szöveget két papírra írta, ezeket a szultáni levéltár elszámolási iratai között lelték fel a kutatók, ahol Murád kifizetésére vonatkozó kissé zavaros iratok találhatóak. A két oldal összefűzött, de a közöttük lévő papírmaradványok azt feltételezik, hogy eredetileg a hat hadjárat vázlatát is ezekkel együtt fűzték össze. A hadjáratok szövegeit hatalmas méretű táblákra aranyfestékekkel festették meg. A táblákat összefűzve találták meg a szultáni levéltár raktárában, méretük (2–2 m²) miatt csak ott fértek el. A táblák mellett menthetetlen állapotban egy 16. század közepére datálható festmény maradványai hevertek, mely festmény egy horvát urat ábrázolt, akinek az arcát kikaparták, ezáltal lehetetlenné téve azonosítását. Ugyanitt egy idősebb férfi összeaszott fejét is megtalálták egy dobozban. A fej homlokára éles tárgyval egy keresztet véstek, a halál beálltát követően nem sokkal. A doboz fedelén lévő felirat lekopott, csak egy évszám részletei olvashatóak, mely valószínűleg a Gergely naptár szerinti 1526-os év lehet. A táblán olvasható szövegekben található dátumokat átfordítottan közöljük.

¹⁸⁴ 1554. december 24.

¹⁸⁵ 1551. december 17.

¹⁸⁶ Magyarország; a szövegben később mindenhol a mostani elnevezést alkalmazzuk: Magyarország, magyarok

közben a gyaur követek várakoznak, legyen mivel tölteniük az időt és megérteni, hogy hol is van a helyük ebben a világban.

Rólam elég annyit tudni, hogy 915-ben¹⁸⁷ születtem Somlyai Balázs néven Nagybányán egy nemesi családba. Kalandos úton kerültem II. Lajos magyar király udvarába, ahol mint apród teljesítettem szolgálatot, amikor 932-ben¹⁸⁸ a Fényességes Padisah Mohácsnál legyőzte királyomat és engem fogságba vetett. Elkerültem a Krímbe, gyorsan megtértem az igazhitre és ott éltem vagy tizenöt évig. Onnan Isztambulba küldtek, ahol megnősültem és újabb tizenöt évet éltem csendesen, tolmácskodtam Damád Rüsztlem pasa nagyvezírnek és másoknak. Aztán, mint írtam, fogságba kerültem Erdélyben, ahol vissza akartak téríteni a keresztény hitre, de én már csak megmaradtam a magam hitében. Szabadulásomkor, hálából, hogy velem jól bántak a keresztények, ezt a kis himnuszt farigcsáltam nekik:

„Irgalmazz, adj érdemeket atyánknak
 És ugyanazonképpen az anyánknak,
 Minket kicsinságunktól fogva tápláltak,
 Miattunk sok nyavalákat vontanak.
 Hit szerint való atyánkfiainak
 És akik hozzánk sok jókkal voltak,
 És kik írték imádságot kírtenek,
 Irgalmazz, adj érdemeket mendennek.
 Azok, akik ellenségeink volnának,
 Jóra fordíts, lágytságot adj szíveknek,
 Hozzánk semmi gonoszval ne legyenek,
 Azokat is ne hagyjad elveszniük.
 Megvigasztaljad az szegín árvákat,
 Láb alá maradott nyomorultakat,
 Ments meg adósságból az adósokat,
 És az fogságból az szegín foglyokat.”

Most pedig itt vagyok, hogy ezt a küldetést is beteljesítsem.

963. Muhharam 12.¹⁸⁹

Megírtam tehát a dicsőséges Padisah magyarországi hadjáratainak történeteit. Az utolsó hadjárat óta eltelt tizenkét évben igen sokat hadakoztunk a magyarokkal, de szultáni hadjárat nem indult.

¹⁸⁷ 1509

¹⁸⁸ 1526

¹⁸⁹ 1555. december 7.

Szulejmán szultán azóta is uralkodik hatalmas Birodalma felett, melynek méretei a Római Birodalom méreteit is meghaladják. Minden örökvalónak tűnik, Magyarország megszűnt és soha nem lesz újra.

Szulejmán szultán bizalmába fogadott a munka közben, mert elnyerték tetszését a tábláim. Néhány hete, amikor az utolsó táblát is kihelyeztük a falra, a Fényességes Padisah átadott egy levélmásolatot. A levelet Zrínyi Miklós szlavónia bánja Kaproncán írta 1555. október 5-én többek között a nádornak, arról, hogy hogyan lehetne a török sereget elfordítani Sziget vára felől, melynek megtámadására indult. Ekkor az udvarban már tudtuk, hogy Tojgun pasának végül nem sikerült Sziget várát bevennie. A szultán Zrínyiről kérdezett, szeretne volna megtudni, milyen ember.

Zrínyiről annyit tudtam, hogy 1527-ben Korbáviai János seregében küzdött ellenük, majd pedig 1529-ben részt vett Bécs védelmében. Az is tudvalevő, hogy az 1532. évi hadjárat során a birtokai nagy része megsemmisült. Ezért nem zárta szívébe a Fényességes Padisahot, s ezután Boszniában vezetett portyákat ellenünk. Hazájában is hadakozott több úrral és hadakozik azóta is folytonosan, közöttük például Török Bálinttal is, ki néhány éve Isztambulban lelte halálát. Zrínyi egyszer szenvedett el súlyos csapást seregeinktől, mégpedig Gorjárnál, 1537. októberében. Itt egy huszonötezres Habsburg sereget vertük tönkre, melyben ő is harcolt. Amikor 1539. őszén Johann Katzianer – aki annakelőtte Ferdinánd hadvezére volt – rá akarta venni Zrínyit, hogy pártoljon át a Padisah oldalára, Zrínyi megölte őt. 1541-ben, amikor a Padisah hadjáratot vezetett Magyarországra, talán ő volt az egyetlen, aki képes volt a hadjáratot megakasztani, mikor a pesti török őrseget legyőzte és elkergette. Emiatt és más érdemei miatt 1542. december végén Ferdinánd király horvát bánná nevezte ki. Ekkor vette nőül a Frangepán lányt, s ezzel hatalma már-már elképzelhetetlenül súlyossá vált. Ettől kezdve minden évben hadakkal ment a horvát területeken lévő erősségeink ellen, ahol hatalmas birtokokat kapott Ferdinánd királytól. Három éve, 1552-ben, amikor seregeink ismét hatalmas támadásba kezdtek, a stájer hadakkal egyesítette seregét és Varasdnál csellel legyőzött minket, ezáltal útját állva a horvát területek elfoglalásának. Idén pedig Babócsa visszafoglalása során a seregük utóvédjeként tartóztatta fel a török hadsereget, ezáltal lehetetlenné tette Sziget várának megvívását. Végül pedig arra is volt ideje, hogy Korotna várát visszavegye tőlünk.

A Fényességes Padisah ekkor megbízott azzal, hogy szerezzek egy arcképet erről a Zrínyi Miklósról.

Nem mertem megkérdezni, miért.

Zrínyi Miklós

Az első hadjárat táblája

A lopakodó tigris története Az igazhitűek 927., a keresztények 1521. éve

A Fényességes Padisah, miután 1520. október havának 31. napján trónra került, nagy bölcsességgel, ám kíméletlen erővel verte le az ellene Szíriában kitört lázadásokat. Mikor ezzel végzett, és értesült a lázadó Gazáli haláláról, belátta azt, hogy atyjának küzdelmei megteremtették a feltételeket arra, hogy Nyugat felé forduljon. A szultán 1521. május 19-én Isztambulból megindult Magyarország ellen. A szultáni sereg a ruméliai tartomány hadaiból és zsoldosokból állt, az anatóliai hadtest a szíriai háború miatt pihenésre volt utasítva. A hadjáratnak különös oka az volt, hogy a gyaurokhoz küldött békeköveteinket Lajos, a gyaurok fiatal királya lefogatta, választ nem küldött a szultáni ajánlatra, ellenben félelemtől reszkelve rohant a többi gyaurok fejedelméhez segítségért. Ezt nem lehetett eltérni, hiszen ez maga volt a hadüzenet.

A Padisah ekkor még a körmeit próbálgató lopakodó tigrishez volt hasonlatos, ezért a szokásoktól eltérően a felvonulás során nem közölte a vezírekkel, hogy hol kíván beharapni Magyarország torkába. A gyaurok kémei dolgavégezetlen szaladhattak haza, azt sem tudhatták meg, melyek azok az erősségek, amelyeket a Padisah ostromra és elfoglalásra méltónak talált. Amikor 1521. június 19-én Szófiában a vezérekkel tanácskozott, a szultán arra utasította Ahmed pasát, hogy az a ruméliaiakkal támadja meg Szabácsot, míg Piri nagyvezírt arra, hogy Belgrádnak menjen neki.

Szabács vára július 8-án már a hatalmunkban volt, s ekkor a Padisah a Szávára hidat veretett, hogy azon átkelve Budának vegye az útját. Allah akaratából a Száva megáradt, és a hidat elmosta a víz, így aztán (Allah bölcsességének köszönhetően) a Padisah Belgrád felé fordította seregét, melyet július 3. óta erősen őrzött a nagyvezír. A szultáni sereg augusztus hónap 1. napján érkezett meg, s a szultán rögvest kiadta a parancsot a vár elleni támadásra. A gyaurok – pedig kevesen voltak – igen szívósan mutatkoztak, így egy hónapig hagyták magukat ostromolni, mígnem augusztus 29-re, már csak hetvenen maradtak. Ezeket a harcosokat a Padisah kegyesen bántatlanul engedte eltávozni.

A szultán öröme leírhatatlan volt: elfoglalta első várát, s nem is akármelyiket: ez volt az a vár, melynél II. Mehmed, a Padisah nagyapjának apja, 1456-ban vereséget szenvedett a Hunyadinak mondott Jánostól.

A szultán Jahjapasa-oglu Balit nevezte ki a szandzsák élére, aki már régóta ismerte a gyaurok hadviselési módját. A Padisah pedig nem győzött csodálkozni eleget azon, hogy Lajos király csak augusztus 8-án indult meg Budáról. Ez okozta a veszтüket: augusztus 22-én a gyaurok király egy Tolna nevű városnál, Báthori nádor Titel váránál, míg Szapolyai, az erdélyi vajda, a későbbi János király Lippánál vesztegette az időt. A kémek szerint mindhárom sereg roppant nagy volt, egyenként húszezer harcosból állt.

A Padisah sokat tanakodott azon, hogy érdemes-e tovább fenýíteni a gyaurokat, végül bölcsen belátva, hogy közeleg a rossz idő, szeptember 15-én Isztambulba, a dicsőséges székhelye felé vette útját, abban a tudatban, hogy a gyaurok nem fognak átkelni a felperzselt országon csak azért, hogy egy ostromra alkalmatlan időben próbálják meg visszavenni Belgrádot. Igaza is lett.

A dívánban megállapított, hogy ez a hadjárat, mely sorban a legelső volt Magyarország ellen, valójában abból a célból ment végbe, hogy a gyaurokat ráébressze arra, hogy a legjobb lenne nekik, ha békét kötnének velünk. A szultán bölcsen gondolta azt, hogy elég lecke volt Belgrád elvétele, hiszen így az ország kapuja tárva-nyitva állt.

Mint később kiderült, a gyaurok nem tanultak az első figyelmeztetésből. Aki pedig többet szeretne tudni e hadjáratról, az olvassa el a hadjáratban személyesen is részt vett Dselálzáde Musztafa feljegyzéseit.

A második hadjárat táblája

Az éhes oroszlán története

Az igazhitűek 932., a keresztények 1526. éve

A gyauroknak alig maradt erejük arra Belgrád elvesztése után, hogy sebeiket bekötözzék, mégsem tanultak semmit a hibájukból. Az áruló Bakics vajda Lajos királyhoz menekülve a díván féltett titkát pénzért és birtokokért kifecsegte; így Lajos király időben megtudta, hogy a Padisah 1526-ban megtámadja Magyarországot. A gyaúr királynak sem pénze, sem emberei nem voltak arra, hogy legalább látszatra felkészüljön a török áradat fogadására és esze sem volt, hogy Tomori Pálnak, a szerzetesnek a tanácsait megfogadva békét kössön velünk. Tomori pedig igen jól ismert minket, az ő szavára adni kellett volna. Mikor április vége felé a gyaurok még csak tanácskozni kezdtek az országgyűlésükön, a szultán, mint egy éhes oroszlán már el is indult Isztambulból. A Padisahot (Allah bölcsessége végtelen) csak a megáradt folyók akadályozták abban, hogy hamarabb érjen Magyarországra, mint történt.

A nehézségek ellenére már június 30-án Belgrádon vendégeskedett a szultán, s megcsodálhatta azt a hatalmas hidat, amit Bali bég az érkezéséig a Száva fölé építtetett. Eközben a gyaurok a táborba szállást július 2-ra írták elő egy Tolna nevű város mellé, de Lajos királyt egyikük sem akarta követni, így a nyárelőt tétlenül töltötték. A szultáni sereg pedig, hamar átkelt a Száván és néhány nap múlva az akkor Belgrád helyett a gyaurok országát védő Péterváradhoz ért. Ennek elfoglalására azért került sor, hogy seregeink utánpótlása háborítatlanul történhessék. A gyaurok hiába vitézkedtek, július 27-én már zászlóink lobogtak a váron. Így járt Újlak is, majd a hírek hallatán, és a né-

hány napos ágyúzás után, augusztus 8-án elmenekült Erdőd és Eszék katonasága, így a Fényességes Padisah augusztus 14-én kényelmesen vehette birtokba Eszéket. A szultán hajóhidat és a mocsarat átvágó töltést építtetett, s amin 22-én a teljes hadseregünk átkelt, majd vonult tovább: csak a szerzetes Tomori kis serege csapott be néha a sorainkba a Karasica mocsarából.

Közben Lajos király elindult Budáról egy semmi kis sereggel és augusztus 6-ra érkezett Tolnára. Kémeinktől mindenről tudomásunk volt, így tudtuk azt is, hogy a király milyen szervezetlenségben indult tovább Mohácsra, ahová végül 24-én megérkezett, s ahová magához rendelte Tomorit. János vajda sehol sem volt, és más seregek is elkéstek: úgy a gyaurok, mint mi is tudtuk, közel az összecsapás.

Seregeink augusztus 28-án hatoltak át a Karasicán, és tábornok vertünk, miközben könnyűlovasaink már vagy két napja próbálgatták a gyaurok erejét.

Végezetül elkövetkezett a dicsőséges nap, augusztus 29. Seregünk igen fáradságos menetelést követően kora délután a Karasica felől kezdett felvonulni, elől a ruméliai hadak, mögöttük a szultán a zsoldos seregekkel, majd kíséretként vonult az anatóliai hadtest. Mikor a három sereg megérkezett, a Fényességes Padisah a haditanácsban azt javasolta, hogy a ruméliai sereg táborozzon le. Mikor ez a hadtest a táborhoz készült, Bali bég a vitéz akindzsikkal balról megkerülte a gyaur sereget, így Tomorinak mozgósítani kellett ellenük a katonáit. Lajos király (Allah akaratából) úgy határozott, hogy a táborozók ellen küldi seregének jobbszárnyát és a gyalogságát. Ez a támadás meglepte harcosainkat. Ekkor a gyaurok elhatározták magukat egy hatalmas rohamra, melyet azonban a janicsárjaink sortüze megakasztott, ágyúink harsogása összezavart és hős harcosaink támadása felőrölt.

Másfél óra alatt a gyaur Magyarország hadserege megsemmisült. A csatatér tele volt nemeseik, papjaik, szolgálók és zsoldosaik holttestével, kik (legyen ennyi megengedve emlékülüknek) hősieken próbáltak harcolni ellenünk. A szultán ekkor még nem tudta, hogy Lajos király is halálának halálával halt a csatában. Később, mikor megtudta, hogy a király megtért teremtőjéhez, őszintén bánkódott, mert csak meg akarta leckéztetni a királyt, de Allah hatalma és bölcsessége azonban másképp rendezte el a földi eseményeket.

Aki pedig többet szeretne tudni e dicsőséges hadjáratról, az olvassa el Kemál pasa Mohács-name művét, melyet ő (mivel nem volt részese a mohácsi diadalnak), a Fényességes Padisah hadinaplója alapján írt meg.

A harmadik hadjárat táblája

A lesre járó sas története Az igazhitűek 935., a keresztények 1529. éve

A Fényességes Padisah, miután látta, hogy a mohácsi győzelmét követően micsoda zűrzavar uralkodott el Magyarországon, legfőképp hogy ennek az országnak két királya is lett, elrendelte a Birodalomban, hogy a törökök készüljenek fel egy újabb hadjáratra, melyet nem a gyenge és meghódított Magyarország ellen, hanem a hitszegő és gonosz Habsburgok fészke, Bécs ellen kívánt vezetni.

1529. május 10-én indult a szultán a bűnös Bécs ellen és július 17-én már Belgrádban tárgyalta a hadjárat részleteit. Innen indult a dicsőséges csata helyszínére, Mohácshoz, ahol a magyarok János nevű királya és több előkelőség már vártak rá. Ezekkel az urakkal Szulejmán szultán pompás külsőségek alatt tárgyalt, s engedélyezte, hogy a magyarok, saját törvényeik szerint, békességben éljenek és még csak azt sem kívánta, hogy adót fizessenek számára. János király és a többi előkelő kézsókkal illetve a Padisah kezét, amiért hazájukban azóta is megvetés tárgyának tartják őket, mi azonban nagyon is okosnak gondoltuk ezt a királyt, aki hazája békéje kedvéért leróta tiszteletét a nála hatalmasabb úr előtt.

A Padisah szeptember 3-án ért Budára, melyet néhány nap alatt visszafoglalt a gonosz Ferdinánd király katonáitól, s azt visszaadta János királynak a magyarok Koronájával együtt, hogy uralkodjék a Korona alatt, Budát megtartva, bölcsességben.

Szeptember 22-én már ostromunkat nyögte Bécs. A padisah néhány hétig ostromolta e bűnös várost, miután azonban Allah akaratából szokatlanul hidegre fordult az idő, s maga az ostrom is elérte a célját, október 16-án a sereget visszafordította Budának, ahová október végén maga is visszaérkezett.

A hadjárat célja pedig az volt, hogy a magyarok trónján a hozzánk hűséges János király ülhessen, és hogy ezt az országot a Birodalom előretolt bástyájává tegyük.

Ein neues lied / in welche
fürsten vnd hern vnd andere Siend des
Reichs / mit sampt allen frainen Langnechten /
zu frid vñ cynick eit / auch Vor den aller großmoch-
tigsten Keyser vñ herren / mit hochstem fleiß anzu-
ruffen / vñ in seynem namen / auch vmb seynen ehr-
willen ritterlichen züstreiten / wider den Türcken /
erwelich vermanet werden / In der Passier weyß.

Az 1529. évi hadjárat
egy korabeli újság címlapján

A Fényességes Padisah, mint a lesre járó sas most nem csapott le Habsburg áldozatára, és János királlyal és a magyarokkal szemben pedig végtelen kegyes volt, hiszen

- nem követelte, hogy a magyarok adót fizessenek, ezáltal is segítve János király uralmának megszilárdítását,
- a hadjárat során parancsba adta, hogy Magyarországot megkímélve kell azon át- és visszavonulni,
- visszaadta a Koronát János királynak, mely Korona a magyarok szívének oly kedves, hogy csak azt fogadják el királyuknak, akit ezzel koronáznak meg,
- a Buda mellett található Óbudán egy gyűlésen fogadta az előkelőket, akiket János hűséges szolgálatára hívott fel, s visszaadta nekik egy érseküket és a koronaórt, kik korábban Ferdinánd pártjára állva lettek hűtlenek,
- a magyaroknak hagyta Budán a doge törvénytelen ágyból származó, ám nálunk igen nagy hatalomra szert tett fiát, Ludovico Grittit, erős katonasággal, ki tanácsokkal látta el a magyarokat és minket pedig tájékoztatott a dolgok mindenkori állásáról

János király megismerve a Fényességes Padisah jóindulatát, hozzá hűségesnek mutatkozott, még akkor is, amikor a keresztények feje, a pápa, decemberben kiátkozta őt. János király megírta a pápának, hogy a kereszténységet kívánja szolgálni, ám a szét-tépett és sokat szenvedett országában békességben kíván élni, s ha választás elé kerül, akkor ő minden úton és módon megvédi magát és az országát.

Ferdinánd, ki magát úgyszintén a magyarok királyának nevezte, szinte azonnal megtámadta János királyt, ahogy a seregünk kivonult az országból. Ez a magát királynak nevező kalandor a törekvéseivel okozta mindazt a sok veszteséget, amit a magyaroknak és a Fényességes Padisahnak el kellett viselnie a következő években.

Aki pedig többet szeretne tudni e hadjáratról, az olvassa el Dselálzáde Musztafa feljegyzéseit.

A negyedik hadjárat táblája

Az óvatos farkas története

Az igazhitűek 938., a keresztények 1532. éve

Miután a magát magyar királynak nevező Habsburg Ferdinánd nem átallotta igényét bejelenteni Magyarországra, a magyar urak elkeseredésükben már olyan határozatokat fogadtak el országgyűlésükön, hogy azt fogadják el királynak a két király közül, aki az országuk oltalmazására képesebb. A Fényességes Padisah 1532. április 25-én ismét megindult Magyarországra. Nem tehetett mást, a diplomáciai erőfeszítések a Habsburgok gátlástalan hatalomvágya miatt nem vezettek eredményre. Ez a negyedik

hadjárat ismét Bécs megtámadására irányult, ám főképp abból a célból indult, hogy a szultán János magyar királyt a trónján megerősítse. Emiatt aztán a Padisah nem is vite-tett a hadjáratra falzúzó ágyúkat, és a sereget sem szereltette fel egy hódító hadjárat-hoz szükséges eszközökkel. Így történt, hogy a Fényességes Padisah a szokásos felvonulási út helyett Eszék után nem Buda felé, hanem nyugatra irányította a seregét, és azokon a részeken vonult át, amelyeket Ferdinánd és hívei maguknak bitoroltak, megkímélve ezáltal a János király által országotl részeket.

Augusztus 10-én érkezett a szultán vezette sereg a Bécshez már igen közelálló Kőszeg nevű vár alá, ahol a Fényességes Padisah táborverést rendelt el, ezáltal elha-lasztva Bécs ostromát mindaddig, amíg a divánban a hadjáratra vonatkozó döntést meg nem hozza. Hatalmas seregünk hírért a kémek és az utazók megvitték Mohamed népe fő ellenségéhez, a Habsburgokhoz. Igen fontos volt tudatni a seregünk erejét, ne-hogy eszükbe jusson rátörni Magyarországra. A szultán ekkor már tudta, hogy a német rendek csak Ausztria határáig szavazták meg a hadisegélyt, így mint egy óvatos farkas, éberén, de semmitől nem zavarva várakozhatott Magyarországon, míg a sereg útjának meghatározására vonatkozó döntés meghozataláról tárgyalt.

Hogy a dicsőséges sereg kato-nái tétlennek ne érezzék magukat, a Fényességes Padisah ostromoltatni kezdte Kőszeget, melyet akkor vitézül védelmezett egy Jurisits Miklós nevű kapitány.

Augusztus 28-án Kőszeg falainál kapta meg a szultán a hírt, hogy Károly császár a görög Koron tengeri támasz-pontot megtámadta és elfoglalta a mi-einktől. Mivel a német császár hadai körbevették Bécsset, s közben Koron elfoglalása jelentős gondot okozott, a Padisah úgy határozott, hogy ebben az évben a hadjárat anélkül is elérte a cél-ját, hogy Bécs ostromára sor került vol-na. Sokkal fontosabbnak tartotta, hogy a tengeri helyzetet rendezze, mintsem, hogy a Habsburgok katonáit elfogyassza a csatapiacon. Így történt aztán, hogy a Padisah augusztus 29-én, a mohácsi csata évfordulóján felajánlotta Jurisits Miklósnak, hogyha a védők szabadon

engedik kitűzni a lófarkas zászlóinkat a várra, akkor a várat náluk hagyja és felhagy az ostrommal. A kapitány bölcs ember volt, elfogadta az ajánlatot, a zászlók kikerültek a várra, a Szultán pedig parancsot adott az elvonulásra és Stájerország megtámadására.

Aki pedig többet szeretne tudni e hadjáratról, az olvassa el Dselálzáde Musztafa feljegyzéseit.

Az ötödik hadjárat táblája

A ravasz róka története

Az igazhitűek 948., a keresztények 1541. éve

Miután sok év telt el azóta, hogy a Fényességes Padisah Magyarország ellen hadjáratot vezetett, Allah akaratából 1541-ben erre újból sor került, miután a magyarok királya, János 1540 júliusa végén elhalálozott, s ennek következtében ebben a lezüllött országban még nagyobb rendetlenség ütötte fel a fejét. Történt ugyanis, hogy amikor János király érezte, hogy e világban sok maradása nincsen, megeskette a Martinuzzi névre hallgató emberét, hogy a Ferdinánddal kötött váradi békességet be ne tartsa, és az újszülött fiát, János Zsigmondot segítse a trónra. Ez a Martinuzzi a király halálával kormányzója lett az országnak, és elérte, hogy 1540 szeptemberében a magyarok országgyűlésén a csecsemőt II. János király néven magyar királlyá válasszák.

Az elvetemült Habsburg trónkövetelő, Ferdinánd, főképp a királyválasztás miatt ismét támadást indított Buda ellen, melyet Martinuzzi ugyan megvédett, azonban az erdélyi vajdával és az özvegy királynéval bajai megsokasodtak. Majláth, az erdélyi vajda ugyanis még augusztusban, a mohácsi csata emléknapiján országgyűlést tartott, ahol magát és Balassa Imrét országos főkapitányokká választtatta, és arra törekedett, hogy egész Erdély fejedelmévé nevezzék ki. Ez az ember hamar átállt a Habsburgok oldalára és Martinuzzi ellen kezdett szervezkedni. Ugyanakkor pedig Ferdinándnak sikerült éket verni az özvegy királyné és Martinuzzi közé. Miután tehát az ország igen nagy veszélybe került, Martinuzzi bölcsen a Fényességes Padisahhoz fordult segítségért, melyet meg is kapott: a szultán János Zsigmondot elfogadta királynak és neki adta az országot.

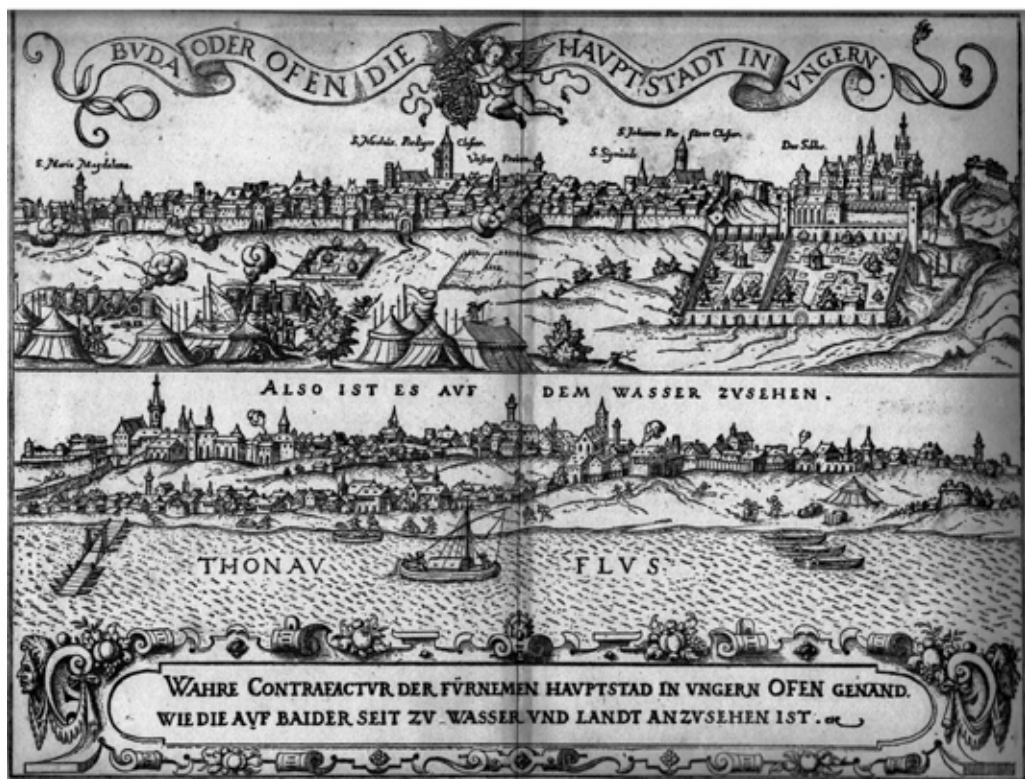
Ekkorra azonban a Fényességes Padisah türelme végéhez ért Magyarországgal kapcsolatban. Mivel János király már nem élt, és egy csecsemőre rábízni az egész országot veszedelmesnek látszott, a Padisah eldöntötte, hogy az országot három részre szakítja szét, ezáltal remélve békességet ezen a nyugtalan vidéken. Emiatt áprilisban Mohamed pasa harmadik vezírt kisebb sereggel Drinápolyból Budára elindította azzal, hogy vegye magához útközben Rumélia csapatait is. A felvonulás során csatlakozott a sereghöz a szendrői és a boszniai pasa is: így alkották a fősereg elővédjét Budára menet.

Közben 1541 májusa elején Roggendorf császári tábornok körbezárta Budát több mint húszezer fegyveresből álló sereggel és alkudozni kezdett Martinuzzival, ki bent rekedt tizedannyi katonájával. Míg Martinuzzi semmiképp nem állt kötélnek, addig a királyné elhatározta, hogy a várost átadja a Habsburgoknak, ezért őt erős őrizet alá tették a magyarok. A támadók árulókat kerestek a falakon belül, de akiket megtaláltak, azokat Martinuzzi elfogatta és példásan megbüntette.

Június 20-án, miután mindent jól elrendezett, a Padisah elindult Isztambulból az anatóliai sereggel, és két fiával, Mohammeddel és Szelimmal, így augusztus elején már megérkezett Belgrádba, majd augusztus 26-án Budára is.

A szultán Óbudánál szállt táborba, ahol Martinuzzi, Török Bálint és a győztes budai pasák nyolcszáz fogollyal járultak elébe. A Fényességes Padisah a foglyok közül csak kevésnek kegyelmezett, majd 28-án megüzente a királynénak, hogy törvény miatt nem mehet idegen nő hajlékába, ezért az küldje az urakkal elébe a kis herceget. Azt is megüzente, hogy az urakkal tárgyalni kíván Magyarország és Bécs sorsáról.

A dicsőséges mohácsi csata évfordulóján Izabella királyné a gyermekét kísérettel a szultán elé küldte, ki végül csak a veszedelmesnek mutakozó Török Bálintot vette fog-

Buda, 1541

ságba, és mint a ravasz róka, visszaküldte a többieket az addigra már egy kardcsapás nélkül csellel elfoglalt Budára.

A magyaroknak néhány napjuk maradt ezután arra, hogy végiggondolják gyászos életüket, mert szeptember 1-jén a Padisah nagy bölcsen kihirdette, hogy Budavár és a Duna és a Tisza folyók közötti terület birodalmi tartomány lett. A rettegő királynét a fiával együtt Erdélybe küldte uralkodni. Minderre pedig azért volt szükség, mert már országnyi kincsét emésztették fel a Birodalomnak a magyarok azzal, hogy nem bírták egybetartani országukat.

Az új szandzsáknak Buda lett a fővárosa, bégje pedig Szulejmán pasa anatóliai béglerbég, ki magyar származású volt. A Szultán gondoskodása határtalannak bizonyult: a pasa mellé két bírót rendelt ki, egyet az igazhitűek számára, egyet pedig a keresztények részére. Ez utóbbi az Isztambulban jól ismert Werbőczy István volt.

A Fényességes Padisah, miután Ferdinánd és a lengyel király követeit eligazította, szeptember 15-én elhagyta Budát és dicsőséges menetben november 27-én újra bevonult Isztambulba.

Aki pedig többet szeretne tudni e hadjáratról, az olvassa el Dselálzáde Musztafa feljegyzéseit.

A hatodik hadjárat táblája

Az elefántbika története

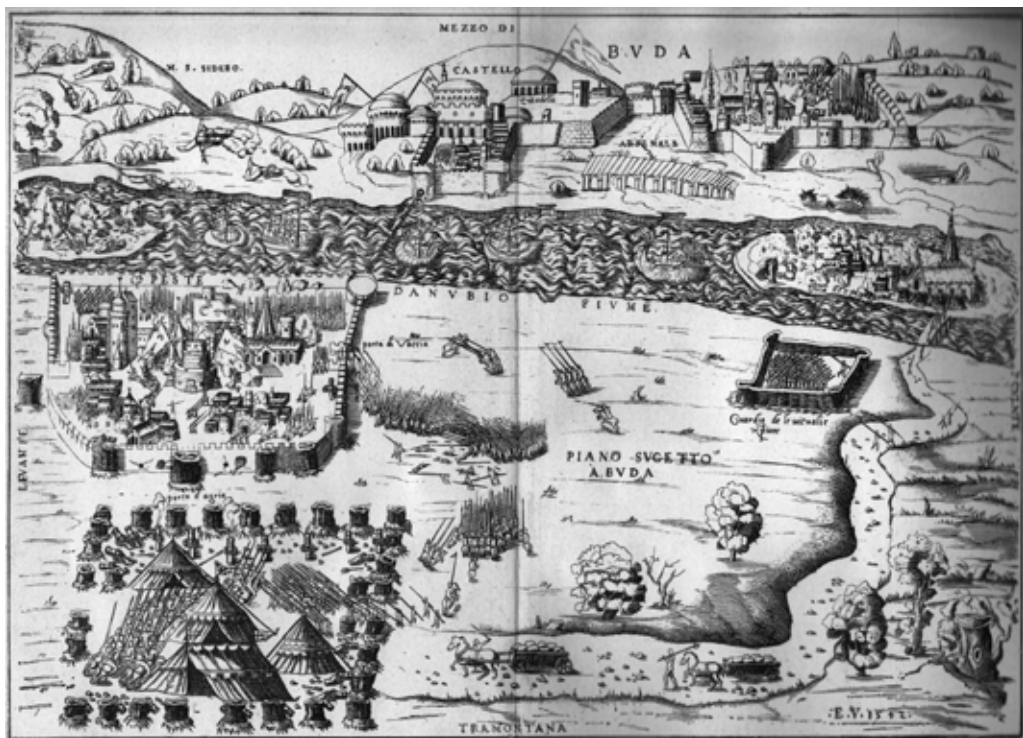
Az igazhitűek 950., a keresztények 1543. éve

Alig telt el két év azóta, hogy a keresztény országok mélységes megdöbbenésére a Fényességes Padisah elfoglalta Budát és azt fővárossá, az iszlám nyugati védbástyájává téve megalakította a Birodalom új szandzsákját. Az eltelt két év alatt, a magyarok tehetlensége ismét oly méretűvé vált, hogy az hadjáratra készítette a szultánt.

Történt ugyanis, hogy Buda elfoglalása miatt Martinuzzit a magyarok és a Habsburgok azzal vádolták meg, hogy szándékosan adta át Szulejmán szultánnak a várat. Martinuzzi, akit ők Fráter Györgynek neveznek addig kínlódott a sok vád súlya alatt, hogy alattomban egyezséget hozott össze a lelketlen Ferdinánd és Izabella királyné között Gyaluban, 1541. december 29-én. Az egyezség megerősítette a korábbi váradiploamat, eszerint az ország, melyet a Fényességes Padisah a csecsemőnek adott, Ferdinándot illette. Ezt a galád megállapodást a Habsburg 1542 áprilisában, míg Izabella királyné júliusban hagyta jóvá, de már előtte közösen szervezkedni kezdtek Buda visszafoglalására. Besztercebányán országgyűlést is tartottak ezügyben, és kémeinktől tudtuk meg, hogy egyidőben ezzel, Speyerben megszavaztak egy hadsereget három évre, abból a célból, hogy azok ellenünk vonulhassanak fel, vagy velünk szemben védhessék magu-

kat. Tudtuk, hogy Bécsben július elején hatezer lovas, és harmincezerhez közeli számú gyalogos állt fegyverben, melyet a magyarországi zsoldosok egy negyvenezres sereggé duzzasztottak. Azt is tudtuk, hogy kétszáz hajóból álló flottillát is hadrendbe állítottak.

Ezt a sereget Joachim, a brandenburgi választófejedelem parancsnoksága alá rendelték, és megindultak Buda ellen. A pökhendi németek ezúttal is elszámították magukat, két és fél hónapig vánszorogtak Béctől Budáig, s végül csak Pestet ostromolták meg október elején, de azt is eredménytelenül. Ferdinánd, ez az ostoba ember, hogy megnyugtassa a magyarokat, épp a magyar hadvezetőket fogatta le bosszúból a sikertelen támadás miatt, s ezáltal elérte azt, hogy korábbi hívei is nagyszámban hagyták el őt.

Buda és Pest ostroma, 1542

Ferdinánd hiába hívott össze országgyűlést Pozsonyba 1542 októberében, hiába nyitotta azt meg személyesen, a magyarok nem álltak mellé, bátyja, a német császár pedig nem küldte el seregét többet Magyarországra. 1543. február 11-én pedig ismét Martinuzzi kezébe került a hatalom a gyalui gyűlésen.

A Fényességes Padisah kívárva a Habsburgok bukását, a telet már Drinápolyban töltötte, és 1543 februárjában üzenetet küldött Martinuzzinak hogy áprilisban tenger

nagyságú sereggel indul Magyarországra, mert a gonosz Ferdinánd ismét ostrom alá vette Pestet. Martinuzzi kapkodni kezdett, hol Izabella királynéhez, hol Ferdinándhoz szaladt, így már nem volt kérdés, hogy a hadjáratot meg kell indítani.

Tavasszal Uláma boszniai pasa a Duna és a Dráva közti vidéket megtisztította az ellenállástól, s ezalatt Kászim mohácsi szandzsákbég Buda és Bécs felé vezette csapatait, hogy előkészítse a szultáni hadak útját. Ahmed pasa ruméliai beglerbég március végén már az utat tisztította a Dráva folyó felé, nemsokára pedig Murád pozsegai szandzsákbég ostromolta Valpót. 1543. április 23-án a Fényességes Padisah Drinápolyból elindult a fősereggel és július 7-én érkezett Belgrádba, 10-én Eszéken csapatszemlét tartott. Vele volt Szulejmán pasa nagyvezír, Rusztem pasa második vezír, Mohammed pasa harmadik vezír és Hüsrev pasa negyedik vezír.

A szultán által, mint egy megvadult elefántbika által bevett erősségek ostromáról nem szólok, mert a hadjárat szempontjából Buda volt a fontos, ahová Szulejmán szultán július 22-én megérkezett. 23-án alvezéreivel dívánt tartott, és Esztergom bevételét tűzték ki első feladatnak, melyet dicső harcosaink el is foglaltak.

Itt érte a hír a Fényességes Padisahot, hogy a német császár a tengereken ellenünk támadt, így bölcsen nem Bécs felé, hanem Fehérvárnak vette az útját, melyet érkezését követően nem sokkal el is foglalt. Itt Ahmed béget, Mohammed budai pasa testvérét nevezte ki Fehérvár parancsnokává.

A Fényességes Padisah ezután Budára ment vissza, ahol ötvenezer fős sereget hagyott hátra Rusztem pasa vezérlete alatt, nehogy Ferdinándnak eszébe jusson a bevett tucatnyi várat, várost és erősséget megtámadni.

A szultán szeptember 21-én megkezdte a kivonulást ebből a vérző országból, és dicsőségesen tért vissza Isztambulba.

Aki pedig többet szeretne tudni e hadjáratról, az olvassa el Dselálzáde Musztafa feljegyzéseit, és Matrakcsi Nászuh krónikáját, a Szulejmannámét is.

7. RÉSZ A HETEDIK HADJÁRAT MAGYARORSZÁG ELLEN

Szulejmán szultán feljegyzései

Isztambul, 1565. november 25.

Isztambul

Megöregedtem, de Allah kegyelméből még egy hadjáratra futja erőmből. Ha a régi Magyarországra gondolok, látom, hogy mindenkit túléltem: II. Lajos királyt, János királyt, Ferdinánd királyt, Nádasdy Tamás nádort, Perényi Gábor erdélyi vajdát, Gritti, Martinuzzit, Werbőczyt, Török Bálintot, Majláth Istvánt, Tomori Pált.

Túléltem a mohácsi csata után ellenséggé vált vitézeiket is, kiket talán még mi is tisztelünk: Nádasdy Ferencet, Keglevich Pétert, Choron Andrást, Losonczy Istvánt, Batthyány Orbánt, Bornemissza Gergelyt, Bánffy Jánost, Frangepán Kristófot, Balassa Imrét, Bakics Pált, Stansith Márkot, Jurisics Miklóst, Ostrosith Miklóst, Bosnyák Ambrust, Thelekessy Imrét, Szondi Györgyöt, Krusics Pétert, Mekksey Istvánt, Nyáry Ferencet, Serédy Gáspárt, Tahy Jánost, Varkocs Györgyöt.

Egy ember van, kit legyőzve szeretnék még látni, ő az, aki Sziget várát fogja ellenem védeni, ő Zrínyi Miklós.

Az ember magányosan születik, és akként is távozik az életből. Igaz barátságok ideig-óráig adattak meg nekem, s be kell látnom, hogy ellenségeim lettek legjobb barátaim: mindenhová elkísérnek, bennük soha nem csalódtam.

Igen könnyen kifáradok, de erre a hadjáratra el kell még mennem. Látni akarom azt az egyetlen ellenségem, kit igazán nagyra tartok. Együtt halni volna szép.

*

Ma parancsba adtam Arszlán budai pasának, hogy készüljön fel a nagy hadjáratra Bécs ellen. Arszlán sem tudja, hogy Bécsbe az út számomra Sziget várán keresztül vezet.

„Allah, a Könyörületes, és Irgalmas nevében.

Dicsőség Allahnak, a teremtmények Urának,

A Könyörületesnek, és az Irgalmasnak

Aki az Ítélet napját uralja!

Néked szolgálunk, és Hozzád fordulunk segítségért.

Vezess minket az egyenes úton,

*Azoknak az útján, akik iránt kegyesnek mutatkoztál, s ne azokén, akiket
haragvásod sújt, sem a tévelygőkén!”*

Isztambul, 1566. március 29.

Kodsa Pertev pasa, második vezír kétezer janicsárral és húszezres gyalogos és lovas sereggel elindult Magyarországra. Meghagytam neki, hogy hadjárat elején foglalja el Gyula várát, melyet érkezéséig a temesvári beglerbég ostrom alá vesz.

A krími tatár sereg Szilisztrában várakozik.

Isztambul, 1566. április 4.

Még március 14-én parancsoltam meg a temesvári beglerbégnek, hogy kezdjen hozzá Gyula várának ostromához. Most pedig azt hallom, hogy a beglerbég amiatt aggódik, hogy kevés az ágyúja. Legszívesebben fejét venném, amiért ezt levélben üzenté meg. Nem látja tulajdon szemével, hogy a várból kifelé szökik a reményvesztett nép? Nem tudja, hogy tizenkét szandzsák katonaságát kapja meg az ostrom céljaira! Ráfújok erre a várra és földig omlik.

Isztambul, 1566. április 14.

Ma megüzentem Temesvárra, hogy előre küldtem Pertev pasát egy janicsársereggel.

Isztambul, 1566. április 20.

Kémeinktől hallom, hogy már Zrínyi is biztosan tudja, hogy ellene megyünk, így felmérte Sziget várának helyzetét. Alig van fegyverese. A várat háromezres sereggel már védhetőnek tartja, feltéve, ha puskákat, lőszert és tüzes szerszámokat készítő mestereket kapna. Gazdagon megjutalmaztam a hírnököt, mert azt is elmondta, hogy Zrínyi kihirdette, hogy támadás esetén személyesen irányítja Sziget várának védelmét.

Boldog vagyok a hírektől.

Isztambul, 1566. április 26.

Arszlán pasától jó hírek érkeztek, úgy véli, hogy a Habsburg császárnak semmilyen serege sincsen, és nem is tud arról, hogy hadjárat készül ellene. Bízhat, hogyha gyorsan cselekszem, Magyarország és Bécs egészen az uralmam alá kerülhet.

Máshonnan hallom, hogy Zrínyi kínlódik és katonákat próbál zsoldba venni, de kevés sikerrel jár, ráadásul a megyéik és más uraságok sem mozdulnak egy lépést sem. Még az özvegy Nádasdyné sem segített sokat neki, merthogy ebben az apjának, Tamás nádornak az emlékéhez hűtlen fia, Kristóf, megakadályozta.

Isztambul, 1566. május 1.

Hajnal van, 973. Sevvál hó 11. Indulok Magyarországra. Siklós, Pécs, Fehérvár, Buda, Esztergom a kezemben vannak, így az utam biztonságban fog vezetni. Pontosan úgy lesz minden, ahogy azt a tél elején Hosszútóthy György követtel közöltük. Rossz hírei beteljesednek, mert a bécsi király elmaradt az adóval és másként is ellenemre tört. Most megtanulja végleg, ki vagyok én, aki már hetedik hadjáratomat vezetem ebbe az országba.

A békepárti Semiz Ali pasa nagyvezír hatalmát megtörő Szokollu Mehmed nagyvezír az egyetlen, aki tudja, hogy felvonulás közben és a hadjárat során feljegyzéseket fogok tenni. Bizalmamra érdemes, unokámnak jó férje volt eddig, egyébként pedig Zrínyi Miklósnak titokban tisztelője. Biztos, hogy nem fogja lebecsülni Zrínyi erejét, akármi-lyen túlerőben is leszünk a magyarokkal szemben.

*Allah Küldötte hisz abban, ami kinyilatkoztatás gyanánt leküldetett hozzá az Urához, és vele együtt hisznek a hívők. Allah nem terhel meg senkit sem súlyosabb teherrel, mint aminek elviselésére képes. Mindenkinek az lesz majdan az őt megillető rész, amit szerzett, s az lesz a számláján, amit magának szerzett. Urunk! Ne sújts minket, ha feledéke-nyek voltunk vagy ha hibáztunk! Urunk! Ne tégy ránk olyan súlyos terhet, mint amelyet azokra tettél, akik mielőttünk éltek! Urunk! Ne terhelj meg minket olyasmivel, amire elégtelen a mi erőnk! Légy velünk elnéző, bocsáss meg és irgalmazz nekünk! Te vagy a mi gyámolítónk. Segíts minket a hitetlenek népe ellen!*¹⁹⁰

¹⁹⁰ Korán, 2:285–286 részlet

Szokollu Mehmed sisakja

1566. május 2. (hely megjelölése nélkül)

Szívemet melengeti, hogy egész udvarom velem tart.

Itt van mellettem: Szokollu Mehmed nagyvezír, Ferhad pasa harmadik vezír, Ahmed pasa negyedik vezír és Kizil Ahmed Musztafa pasa ötödik vezír. Velünk van Szemiz Ahmed pasa ruméliai beglerbég; Szál Mohamed pasa anatóliai beglerbég, Oszmán pasa karamániai beglerbég is és sokan mások, nem utolsó sorban Murád effendi, a fődefterdár.

Orvosaim, szakácsaim, ételkostolóim és számos szolgám kényeztet, mintha a palotámat is magammal hoztam volna.

Kocsiban kell utaznom, mert gyötör a fájdalom, de mit nekem fájdalom, ha vár az újabb dicsőség.

1566. május 15. (hely megjelölése nélkül)

Vezíreimtől tudom, hogy seregünk százezer harcosnál is többet számlál. Velünk vannak és lesznek Rumélia, Görögország, Anatólia, Karamánia, Temesvár és Buda beglerbégjeinek seregei. Csapatokat várok a krími tatár

kántól és a moldvai, a havasalföldi vajdaktól. Ezeket kíséri vagy kétszer ennyi szolgál: a világ soha nem látott sereget hord ma a hátán.

A magyarok, ahogy szoktak, ismét szerencsétlennek mutatkoznak. Három hónapja Pozsonyban hiába tartottak országgyűlést, azon csak veszekedtek. Hiába adta el magát a magyaroknak a semmirekellő Naszuf aga és árulta el, hogy Sziget várának megyek, Zrínyinek így sem sikerült a Habsburg királyt rávennie arra, hogy Sziget várát megerősítse. Helyette az őrség számát megfeleztette. Mintha nem emlékeznének Mohácsra. Semmit nem tesznek. Szegedet feltöltettem hónapokkal ezelőtt gabonával.

1566. május 27. (hely megjelölése nélkül)

A jó hír, ami most érkezett, hogy Pertev pasa Belgrádból végre Temesvárra érkezett, így a már ottlévő seregünk kibővült a vidini, szendrői, lippai és aradi szandzsákbégek csapataival. A rossz pedig az, hogy a tatárok hűtlenek lettek, és ellenségeinket segítik vagy pusztítják az országot. Mindkét cselekedetükért méltóan fogom büntetni őket.

1566. június 1. (hely megjelölése nélkül)

Megtudtam, hogy Zrínyinek sikerült szereznie a bécsiektől fegyvereket és lőszert, közöttük három nagyméretű ágyút is. Kapott ágyúgolyókat, lándzsákat és még némi tüzéségi ellátmányt, de puskát egyet sem.

1566. június 5. (Nis)

Erőltetett menetben vonultunk idáig, itt egy kis pihenőt tartunk. Arszlán pasa talán már ostromolja Várpalotát, ahogy azt megparancsoltam neki. Várpalota ostroma egy kis ízelítő abból, amit a magyarok kapni fognak.

A mai napon kimondatott a dívánban, hogy nem Eger, hanem Sziget vára és Gyula vára ellen megyünk.

1566. június 17. (hely megjelölése nélkül)

Arszlán pasa feladta Várpalota ostromát, kudarcot vallott, mert tudatlan és gyáva volt, s ezért Tatát és Veszprémet is visszavették tőlem a gyaurok. Arszlánt meg fogom öletni.

Kedvező hírek érkeztek Mohamed tirhalai szandzsákbégről, aki boszniai és karamániai lovasaival a Dráván már átkelt, és Sziget vára felé menetelve, Eszék után Siklós vára alatt tábornort vert. Itt Szekender béggel figyelmezik a sereget, mert az a hír járja, hogy Zrínyi jó ezer fős gyalogos és ötszáz fős lovas seregével rájuk akar rontani Sziget várából.

1566. június 18. (hely megjelölése nélkül)

Tegnap a gyaurok hajnalban megtámadták Siklósnál az óvatlan Mohamed béget, aki a csatában maga is odaveszett az egész sereggel. Nem tudom mit csináljak Szekender béggel, aki Siklós várában maradt gyáván, a kapukat nem nyitotta meg Mohamed emberei előtt és végignézte ahogy a magyarok leöldösik őket.

Zrínyi veszélyesebb, mint gondoltam.

1566. június 19. (Belgrád)

Végre megérkeztem, újra itt vagyok. Negyvenöt éve jártam itt első alkalommal, azóta tartjuk ezt az erősséget, a régi Magyarország kapuját. Negyvenkilenc nap alatt értem ide, gyorsabban, mint bármikor máskor. A mohácsi diadal előtt hetvenegy napig is el-tartott az út.

Üzentem Arszlánnak, hogy jöjjön elibém, és mondja el maga, miért bukott el.

1566. június 25. (Zimony)

Mivel napokon át ömlött az eső ebben az elátkozott országban, nem tudtunk hidakat építeni a Száván, így hétnapos kerülővel Szabács várának mentünk, és itt keltünk át. Csak a tevékből, melyek terheinket cipelték, kétezer vészett oda.

Kénytelen voltam ma még díszszemlét is tartani, hogy lelket verjek a seregbe.

Rettenetesen fáradt vagyok.

„Dicsőség Allahnak, Aki eltávoztatta tőlünk a szomorúságot.
Bizony a mi Urunk megbocsátó és hálás,
Aki – az Ő kegye által – az örök tartózkodás hajlékába szállásolt el minket,
ahol nem nyomaszt fáradtság, sem pedig kimerültség.”¹⁹¹

1566. június 26. (Zimony)

Elibém jött János Zsigmond, a magyarok koronázatlan királya és megalázkodva azt kérte, hogy a tatár sereget adjam neki, hogy azokkal a Habsburgok ellen mehessen. Több száz nemes kísérte, kik mind megalázkodtak előttem.

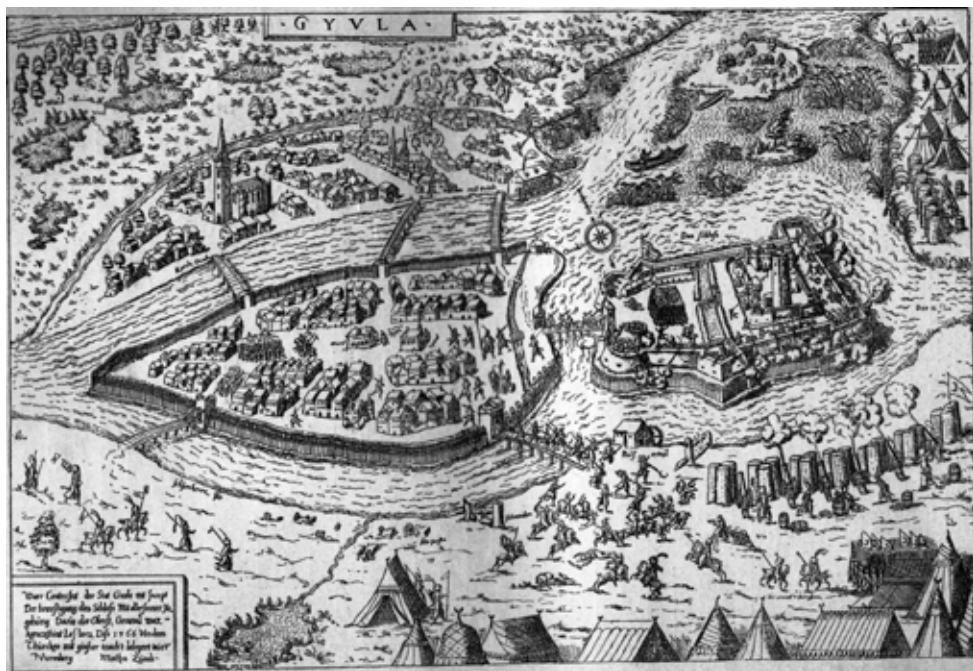
Neki adtam a tatárokat.

1566. július 2. (hely megjelölése nélkül)

Előhadserégünk, mely a boszniai és a karamániai beglerbég csapataiból állt, átkelt a Dráván Eszék mellett és táborni vert Harsány és Siklós vára közelében.

1566. július 5. (hely megjelölése nélkül)

Azt a hírt kaptam, hogy néhány napja seregeink úgy negyvenezer harcossal megérkeztek Gyula vára alá. Allah kegyelméből gyorsan vége lesz az ostromnak, s a sereg továbbhaladhat, hogy egyesüljön a mieinkkel.

¹⁹¹ Korán 35:34-35 Paradicsom lakói

1566. július 9. (hely megjelölése nélkül)

A hírek szerint hatalmas erővel ostromoljuk Gyula várát, ám harcosaink közül igen sokan estek el rövid idő alatt. A hadvezetés arról tájékoztatott, hogy a vár falán rohamra alkalmas méretű nyílásokat lövetünk.

A rettenetes esőzés miatt még mindig nem tudtunk átkelni a Dráván. Tucattjával hullanak a magyarok, akiket az építésre rendeltem ide, de talán néhány nap múlva, ha másképp nem is, a gyaurok tetemein fogunk átkelni a folyón.

1566. július 20. (hely megjelölése nélkül)

A hírek szerint újra és újra folyamatosan rohamozzuk Gyula várát. A gyaurok és mi is rengeteg veszteséget számolhattunk el. Mindig is mondtam a dívánban, ne becsüljük le a magyarokat.

Végre pedig átkeltünk a Dráván! Örömet csak az zavarta meg, hogy sok harcosom az átkelés után parancs nélkül fosztogatni és gyűjtogatni kezdett. Ezeket mind nyilvánosan kivégeztettem.

Szabad az út Sziget várához.

1566. július 21. (hely megjelölése nélkül)

Hallom, hogy végre a teljes sereg átkelt a 120 hajóból épített, majd ötezer rőf hosszú hajóhídon. Hívtam Szemiz Ahmed pasát és megparancsoltam neki, hogy a ruméliai sereggel menjen körülzárni Sziget várát, és kezdje építeni a táborhelyet.

Szál Mohamed pasát pedig az anatóliai sereggel Mohácsra küldtem, hogy az ott kiharakodott hadfelszerelést vegye magához és szállítsa Sziget várához.

1566. július 29. (Mohács)

Ismét Mohácson vagyok. Látom a sírhalmokat. Délelőtt elvittem magamat oda, ahol a diadalmas csata után állítólag meglelték Lajos király tetemét. Messze esett a hely a csatatértől. Akkor sem hittem és most sem hiszem, hogy a király véletlen baleset áldozata lett. Lajos most lenne hatvan éves. Már negyven éve halott.

1566. július 30. (Mohács)

Hír jött arról, hogy Zrínyi az összes fát kivágatta Sziget vára és a város körül. Okos lépés volt ez tőle, így fedezék nélkül maradnak az ostromlók, a várból pedig könnyebb lesz a kilövés. Számítottam erre, megtettem az óvintézkedéseket.

Azt is hallom, hogy Zrínyi elégette a házakból mindazt, ami éghető.

1566. augusztus 1. (Mohács)

Útra kelünk Siklós felé. Távolodva visszanéztem a mohácsi síkra. Rossz előérzetem támadt, nem tudom felidézni egyetlen versemet sem. Talán csak megöregedtem.

1566. augusztus 3. (Nagyharsány)

Két napja érkezett meg Sziget várához a ruméliai hadtest, és még aznap véres csatába bocsátkozott a magyarokkal. Aki a hírt hozta, maga is részt vett a csatában és meg is sebesült. Azt mondta, hogy a magyarok elfogták, majd hozzám zavarták, hogy meg-
üzenjék: soha nem hátrálnak meg.

A fogoly azt is elmondta, hogy végig kellett néznie, ahogy Zrínyi, elsőként a várban felesküdt arra, hogy nem hagyja el az embereit, akármi is történjen. Őt aztán a többiek követték az esküben. Zrínyi arra is megeskette az embereit, hogyha netán elesne a csatában, nővére fiának, egy Alapi Gáspárnak nevezett úrnak engedelmeskedni fognak.

Zrínyi minden ellenszegülőnek, árulónak, tolvajnak, kémnek halált ígért. A hozzám küldött sebesült maga alá vizelve a félelemtől elmondta, hogy Zrínyi Mohamed agával együtt végeztette ki azt keresztény katonát, ki megtámadta felettesét.

Hadiszemlét tartok. Harsánynál, a hegy lábánál, a sereg előtt kivégeztettem Arszlánt, ki bátran viselkedett akkor.

1566. augusztus 4 (Nagyharsány)

Indulunk tovább, láz gyötör.

Ugyanolyan vagyok, mint Zrínyi.

1566. augusztus 5 (Szigetvár)

Gyula várának ostromáról érkeztek új hírek.

A magyarok között nem nagyon van már, ki ne lenne sebesült, de közülünk is sokan elvéreztek. A temesvári pasa is sebesülten fekszik. Temetetlen halottak fertelmes bűze fojtogat mindenkit, járvány tört ki mindkét táborban. Nincs rendes ivóvíz, élelem is kevés. Pertev aláaknázza a falakat.

Megérkeztem Sziget vára alá.

Zrínyi nekem üzent azzal, hogy a bástyákra vörös posztót függesztett ki.

1566. augusztus 6. (Szigetvár)

Fejedelmi sátramat Sziget várának keleti oldalával szemben a tóparton állították fel. Zrínyi folyamatosan lövet kifelé a várból, mintha végtelen lenne az ellátmánya.

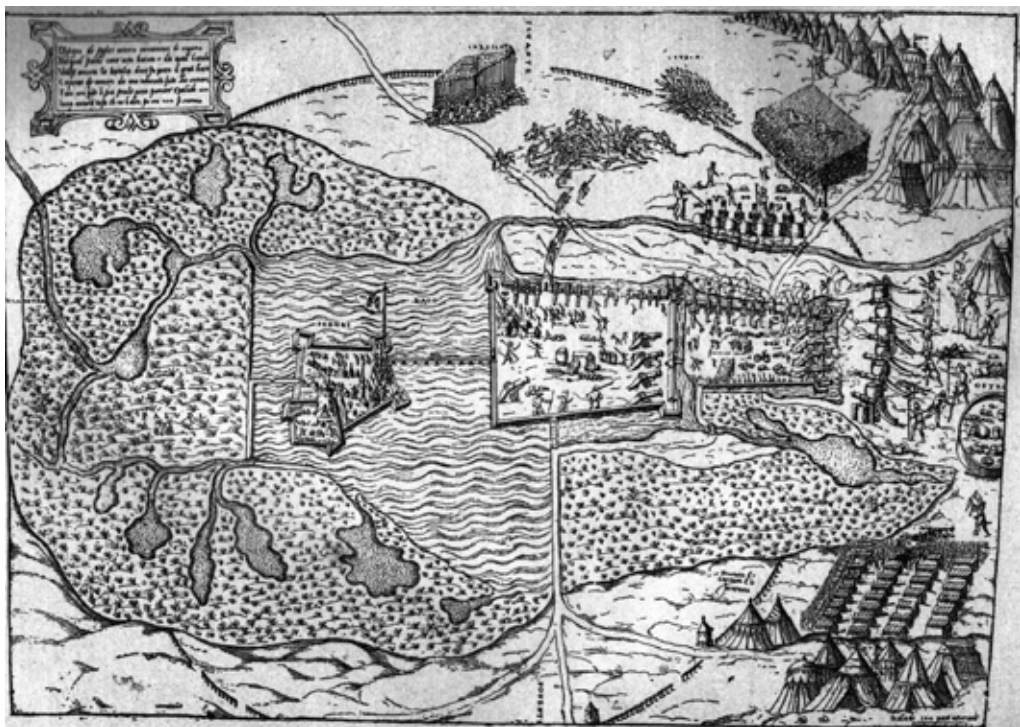
Nagyon gyengének érzem magam, pedig most kell erősnek lennem.

Még egyszer, csak még egyszer.

Nem tudom, mi van kint, csak azt hallom, hogy a mieink Allahot kiáltozzák, míg a várban lévők Jézust hívják segítségül.

1566. augusztus 7. (Szigetvár)

Ostromlatni kezdtem az Újvárost, egész nap heves küzdelemben voltunk, Zrínyinek mégis sikerült a támadást visszaverni.

Szigetvár ostroma

1566. augusztus 8. (Szigetvár)

Az ostrom folytatódik, a küzdelem kiegyenlített. Ali Portuk bég jelentette, hogy a tó partján elkészítette azt az ágyútelepet, amelyet döntőnek szántam a harc során.

Igen haragos vagyok, hogy ilyen gyengének mutatkozunk.

1566. augusztus 9. (Szigetvár)

Hajnalban megkezdjük Portuk bég ágyútelepéről lövetni a belső várat. Allah dicsőségére ellőttük a hitetlenek harangtornyát. Közben az Újvárost is szórtuk bombáinkkal, mire Zrínyi este kivonta katonáit innen, s felgyújtatta a házakat és a palánkfalat.

Legalább háromszáz katonáját veszítette el ma.

Alig tudom dühömet visszatartani, alig bírok a székemben ülni. Nekem kellene vezetnem az ostromot, nem ezeknek a talpnyalóknak, akik érdemtelenül kaptak lehetőséget Allah útjainak kitaposására.

1566. augusztus 10. (Szigetvár)

Csapataink berontottak az elhagyott Újvárosba, és a még égő házakat eloltották, hogy az ostromot folytatni lehessen. A lator Zrínyi felégette a régi és az Újvárost összekötő hidat,

csak hogy lelassítsa az elkerülhetetlen pusztulását a várnak. Hírnökeim szerint Zrínyi az időt azért húzza ilyen asszonyosan, mert várja királyának segítségét. Csodálkoznék, ha a Habsburg segítené. Sose tenne ilyet, mert az azt jelentené, hogy az általam megválasztott helyen és időben kellene döntő csatára vonulnia. Az a tízezres had, ami Győr és Komárom között támasztja a házak falát nem fog lejönni elibém.

Állítólag Zrínyi az Óvárost is elpusztította volna, hogy az összes vitézével a várat tudja védelmezni, de Szecsődy vajda az embereivel kiökönyörögte, hogy had védelmezzék akár halálukig is azt. Erre kiadtam a parancsot, hogy egyszerre többféleképp támadjunk: telepítsünk sáncokat és rakjunk ágyúkat beléjük, induljon meg a gyalogság, a tüzérség se pihentesse magát, csapoljuk le a tavat, és építsünk töltéseket, hogy rázúdulhassunk a gyaurokra.

Zarbuzánjaink, bástyárombolóink és más ágyúink derekasan tették a dolgukat. Olyan fülsiketítő zajban ostromoltuk a várost, hogy szalmával kellett füleinket betömöködni.

Igen zaklatott vagyok, mert úgy látom, hogy elfogy az az idő, amit erre az ostromra szántam.

1566. augusztus 11. (Szigetvár)

A földtöltéseken sikerült réseket ütnünk, megpróbáltunk behatolni, de ma még nem sikerült, így újra lövetni kezdem mindent mindenhol, hogy közben mindenki az Óvárost és a belső várat védő mocsarak lecsapolásán dolgozhasson.

A mocsárral való mesterkedést látva Zrínyi és csapatai többször kitörték a várból és sok foglyot ejtettek. Ahogy ezt írom, látom, ahogy Zrínyi vagy kétszáz igazhitű foglyot akasztatott fel a sáncokra, és egy kicsit odébb, ahol a többi janicsár ezt látja, karóba húzatott két janicsárt.

Zrínyi Miklós

Megparancsoltam, hogy az összes foglyunkat, kik a várban szolgáltak, a gyaurok szeme láttára huzassák karóba.

Nem ezt vártam Zrínyitől, de nem csalatkoztam abban, hogy méltó arra, hogy ellene magam vezessek hadjáratot.

Este vettem észre, hogy véres a lepedőm.

1566. augusztus 12. (Szigetvár)

Ali Portug bég ma a duzzasztógát átvágását kezdte meg, mely igen hatalmas építmény, rengeteg földdel a gyomrában. A gát átvágásán dolgozókat egy kisebb csapat lepte meg, mely a várból rájuk tört. Zrínyi nem volt közöttük.

Megfenyegtettem az anatóliai sereg parancsnokát, hogy fejét veszem, ha tovább szerencsétlenkedik, de az csak azzal érvel, hogy hiányzik neki az a négyezer lovas, akiket parancsomra visszaküldött, hogy a perzsákkal felvegyék a harcot.

1566. augusztus 13. (Szigetvár)

Ma kivitettem magamat az ostromlók középebe, s magam is részt vettem a támadásban, igaz a székemhez láncolva.

1566. augusztus 14. (Szigetvár)

Alig tudok írni, minden erőmet kivette a tegnapi küzdelem.

Továbbra is vérzek. Az orvosom szerint el kellene vonulnom, ahol nyugodtan pihenhetnék. Megmondtam neki, hogy halálom után lesz elég időm a pihenésre.

Nem hagyom Zrínyit magára, ellenfél nélkül.

Egyetlen örömöm, hogy Portug bég átvágta a gátat, és így láthatóan apadni kezdenek a vizek Sziget vára körül. Néhány nap, és szárazon kelhetünk át, vagy legalábbis töltéseket emelhetünk ott, ahol korábban embernyi mély víz állta el az utat.

Zrínyinek látnia kell, ahogyan a sok ezer környékbeli gyaurok fogoly hordja az erdők-ből az ágakat, gallyakat a töltések megépítéséhez. Ha rám lövet, közibük is lövet. Ha rám vadászik, őket fogja halomra ölni. Néhány óra még, és a töltés elkészül, ostromépítmény lesz belőle a bástyák magasságán is túlnőve.

1566. augusztus 15. (Szigetvár)

Zrínyi fáradhatatlan. Többször kitörtek a csapatai a várból és megöltek hatszáz janicsárt és ezer gyalogost. Lassan úgy lesz, hogy megtelik a várárok az igazhitűek tetemeivel, és azon kell majd legázolni a gyaurokat. Csapataink egész nap támadtak, pihenni nem volt idő, de így sem sikerült áttörnünk a védelmen.

Estére nagy öröm ért, elibém hozták Radován és Dandó vajdának a fejét, akik már oly sokszor törtek ki a várból és pusztították a mieinket. A két fejet lándzsára szúrva kitűztem az ágyúállás sáncára, hogy a gyaurok láthassák, mi végzés készül ellenük.

Gyula ostromáról is kaptam híreket.

Mintha jobban lennék. Még enni is tudtam valamicskét.

1566. augusztus 19. (Szigetvár)

Orvosaim szerint eszméletlen voltam három napon át. Minduntalan el akarnak vinni a harcok közeléből, hogy nyugodt körülmények között gyógyíthassanak.

Megmondtam nekik, hogy engem csak az gyógyít meg, ha Zrínyi fejét lehullani látom.

Délelőtt a réslövő ágyúk ütötte falseben át janicsárjaim behatoltak az Óvárosba, és máshol is sikerült áttörni a védvonalat. Azt jelentették, hogy legalább háromszáz gyaur tetemét számolták össze, miután elfoglaltuk a várost. Nem lehetnek már sokan, akik a várba zárkóztak be.

Egy bégem jelentette, hogy látta, ahogy az egyik gyaur hadnagynak, kit már jól ismerünk vakmerősége miatt, mindkét lábát golyó lőtte el. Egy másik bég viszont azt is látta, hogy ezt a sebesült hadnagyot a katonái, kik közül sokan ekkor estek el, a vállukon bemenekítették a várba.

A sok kósza hír miatt újra összeszámoltattam a gyaur veszteséget, és azt láttuk, hogy vagy ezer-ezerötszáz maradt a csatamezőn eddig, így legfeljebb ugyanennyi lehet bent a várban. Ezzel szemben eddig vagy tízezer igazhitű halt meg, közülük csak ma háromezer.

El nem hiszem ezeket a veszteségeket.

Szokollu Mehmed nagyvezírnek parancsba adtam, hogy mostantól kezdve csak akkor ostromoljon, ha mindent előkészített. Tudattam vele, hogy a szívem tűzben ég már, hogy magaménak tudhassam ezt a várat, de óva intettem a felelőtlen támadástól.

1566. augusztus 20. (Szigetvár)

Éjjel a mohácsi csatával álmodtam. Minden úgy történt benne, ahogy az a valóságban, csak abban tért el az álom, hogy engem találtak kiterítve egy patak partján.

A csillagjósom szerint ez az álom kedvező jel.

Nem hallgattam meg a magyarázatát, túlságosan fáradt voltam, hogy szemeimet nyitva tartsam.

Délután, mikor erőre kaptam, az Óváros elfoglalásában játszott hősiessége miatt kétszáz arannyal jutalmaztam a renegát Ali Portugot, kit megerősítettem nikomédiai szandzsákbégségjében is. Portug örömmel jelentette, hogy a már korábban is bevált gördülni képes ostromálás összeállításával igen jól halad.

A belső vár ostroma megkezdődött, de Zrínyinek még arra is volt ideje, hogy több száz harcosomnak fejét vegye a sáncon és hogy agyonágyúzza seregem legjobbjait, kik a támadó sorok elején álltak.

Egyre éhesebb vagyok Zrínyi húsára.

1566. augusztus 25. (Szigetvár)

Igen gyenge voltam megint az elmúlt napokban. Az ostrom azóta is tart, főképp ágyúzással zúzzuk szét a gyaurok ellenállását.

Nem tudom meddig tart az ostrom, de Bécset már idén nem érhetem el.

Furcsa, ahelyett, hogy tovább és mélyebben meggyülném Zrínyit, egyre jobban tisztelni kezdem.

1566. augusztus 26. (Szigetvár)

Ma elkezdődött a teljes ostrom.

Alig hittem a szememnek: vagy kétezer janicsár veszett oda pár óra alatt, és Zrínyi Ali agát a szemem láttára húzatta karóba. A gyaurok elrabolták két bíbor zászlónkat is. Mintha minket ostromolnának, nem pedig fordítva lenne. Zrínyi is így érezheti, mert diadalkürtöket fúvatott meg és örömtüzeket gyújtatott.

1566. augusztus 27. (Szigetvár)

Lóhalálában jött a hírnök, hogy a Habsburg a császári seregével letáborozott Győrnél.

A hírnök azt hitte, fejét veszem, mint a rossz hír hozójának, ellenben megjutalmaztam, hiszen így bizonyos, hogy a gyáva Habsburg nem fog Sziget várához jönni. Szinte részvéttel gondolok Zrínyire, ki úgyszintén most tudhatta meg a hírt. Neki is tudnia kell, hogy a császári táborverés ilyen távolságra mit jelent.

Talán egy másik életben barátok lehettünk volna.

1566. augusztus 28. (Szigetvár)

Egész nap a holnapi, dicsőséges napon meginduló támadás előkészületei folytak.

Ma pihenni fogok, hogy a holnapi nap győzelme az enyém lehessen.

1566. augusztus 29. (Szigetvár)

Három helyről rendeltem el támadni a várat. A janicsárok, a szpáhik és a többiek egyszerre rontottak rá a várra, de a győzelem ma is elmaradt.

Négyezer harcosomat ölték meg a gyaurok.

CXIII

NICOLAUS.
Comes de Serna.

Olyan nagy a bűz és a járvány, hogy elrendeltem a támadások szüneteltetését, a táborhely hátrébb szállítását és hőseink eltemetését.

Gyászolom a seregemet.

Vagy talán magamat?

Ti hitetlenek!

Nem szolgálom, amit ti szolgáltok,

és ti nem szolgáljátok, amit én szolgálók.

És én nem szolgálom, amit ti szolgáltatok,

és ti nem szolgáljátok, amit én szolgálók.

*Megvan nektek a ti vallásotok és nekem az enyém.*¹⁹²

1566. augusztus 31. (Szigetvár)

Még napokig eltartanak a temetések és az óvintézkedések a járvány elterjedésének megakadályozására.

Az eső ömlik. Itt mindig ömlik az eső.

Keveset vagyok magamnál, ezt az időt hivatali ügyekkel töltöm.

1566. szeptember 1. (Szigetvár)

Gyula vára a miénk.

Nem tudom, látni fogom-e még valaha Isztambult.

Állandóan szívárogo belőlem a vér.

1566. szeptember 3. (Szigetvár)

Harmincadik napja ostromoljuk Sziget várát. Most aknarobbantásokkal próbálkozunk, és újra és újra támadunk.

Fogy az ellenség.

Már az asszonyaik is feltűnnek a várfalon, forró vízzel és szurokkal öntözik, akiket csak érnek.

Éheznek a katonáim.

1566. szeptember 4. (Szigetvár)

Fekszem, úgy hallgatom a híreket. Néha tudok ülni, ekkor írok valamicskét.

Ma végre sikerült a délnyugati bástyát aláaknázni. Lőporral rakattam tele, és most fojtják el földdel az egészet. Ha sikerül berobbantani, Sziget vára elesik.

Szokollu Mehmed kora délután azzal a hírrel jött, hogy elfogták Zrínyi fiának, Györgynek egy emberét, kinél családi zászlót találtak. Mehmed kitűzte a zászlót a táborunkban, ott, ahol Zrínyi jól láthatta és beküldött egy levelet, melyet György nevében

¹⁹² Korán, 109. Szúra, részlet

hamisítottak, melyben az kérleli az atyját, hogy hagyjon fel az ellenállással. Leírtuk azt is, hogy én még a királyságot is neki adom, ha meghódol előttem. A levelet nyíllal lőték be a belső várba, ahonnan Zrínyi nyíllal válaszolt. Nem tudván, hogy fia nincs-e a kezünkben, megtagadta az engedelmességet. Azt írta, hogy amíg él, én meg nem kapom tőle a várat.

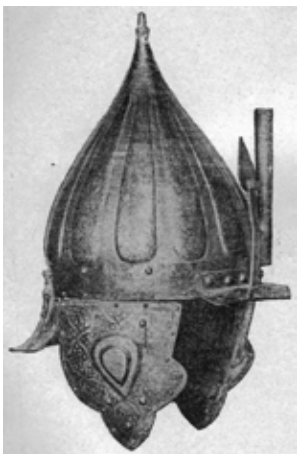
Este véletlenül hallottam, ahogy Szokollu Mehmed, ki szerbként született, Zrínyiért imádkozott.

Nem bántottam, mert megbékéltem.

1566. szeptember 5. (Szigetvár)

Allahnak hála, sikerült!

A bástyák meginogtak és tűz emésztí a várat. A gyaurok a puskatűzben és a meleg szélben nem tudják eloltani a tüzet. Kivitettem magam a sátram elé, saját szememmel láttam, hogy a magyarok mint a hangyák az összetaposott hangyabolyban, szaladgálnak fejvesztve.

Zrínyi Miklós sisakja

Seregünk álhatatosan rohamozza a gyaurokat, akiknek még most is sikerült visszaszorítaniuk minket, de ők is rettenetes veszteségeket szenvedtek el, hiszen nem volt már hova menniük a belső várból.

Sziget külső vára délutánra a miénk lett.

Mikor lemenőben volt a nap, és elcsendesedni látszott az ostrom, hirtelen megjelent a belső vár falán Zrínyi egy emberével, aki hevesen mutogatott a puskájaival a sátram felé, amely előtt dívánt tartottam.

Szokollu Mehmed segített feljűk fordulnom.

Nem tudom, hogy csak a képzeletem játszott-e velem, de mintha Zrínyi rám nézett volna és felemelte volna jobbját.

Én is megemeltem a karomat, melyet Szokollu Mehmed tartott addig, míg Zrínyi a várfalról el nem vonult. Kértem a nagyvezírt, hogy hagyja hősként meghalni Zrínyit.

Remélem, tudok ma éjjel aludni.

1566. szeptember 6. (Szigetvár)

*Ó, Allah! Bocsáss meg neki, könyörűlj rajta,
s mentsd meg őt! Irgalmazz neki, s tedd az ő helyét megbecsűltté,
s bemenetét szélessé!*

*Mosdass meg őt vízzel, hóval s jégesővel,
tisztítsd meg a bűneitől, ahogyan megtisztítottad a fehér ruhát a szennyeződéstől,*

*s az evilági lakhely helyett adj neki jobbat,
s az evilági háznépe helyett adj neki jobbat,
s az evilági felesége helyett adj neki jobbat,
léptesd be a Paradicsomba,
s mentsd meg a sír büntetésétől
és a Tűz büntetésétől!*

*„Szulejmán, a Török Birodalom padisahja, hetvenegy éves korában,
a Zrínyi Miklós vezette magyarok ellen harcolva, hatalmas seregével
Sziget várát ostromolva, békességet találva megtért őseihez 974. Safar 10-én.
Holtát a végakarata szerint Sziget várának elestéig senki nem tudhatja meg.
Feljegyeztem ezt, és a naplóját a halotti imával én zártam le,
Szokollu Mehmed nagyvezír.”*

*Én, Szokollu Mehmed nagyvezír azt is feljegyzem,
hogy egy nappal Szulejmán szultán halála után,
Zrínyi Miklós hősi halált halt Sziget várában,
melyet bevettünk, huszonötezer harcosunk vére árán.
Zrínyi testét Vilics Musztafa, a banjalukai bég,
ki egykor az ő foglya volt, eltemette.
Fejét a szultáni sátor előtt egy karóra szúrva tartottuk napokig,
majd pedig vászonba varrattam, karmazsinba burkoltattam
és elküldtettem Musztafa budai pasának,
hogy az pedig küldje meg a Habsburgnak,
ki belátása szerint rendelkezze vele.
Szulejmán szultán belső szerveit pedig Sziget váránál,
a fejedelmi sátor alá temettettem el,
a helyet megjelöltem, hogy ott később türbét emelve
úgy a magyarok, mint a törökök emlékezzenek örökké arra,
hogy ki volt Szulejmán szultán, kinek nevét
négy magyar király rettegte két emberöltőn át.*

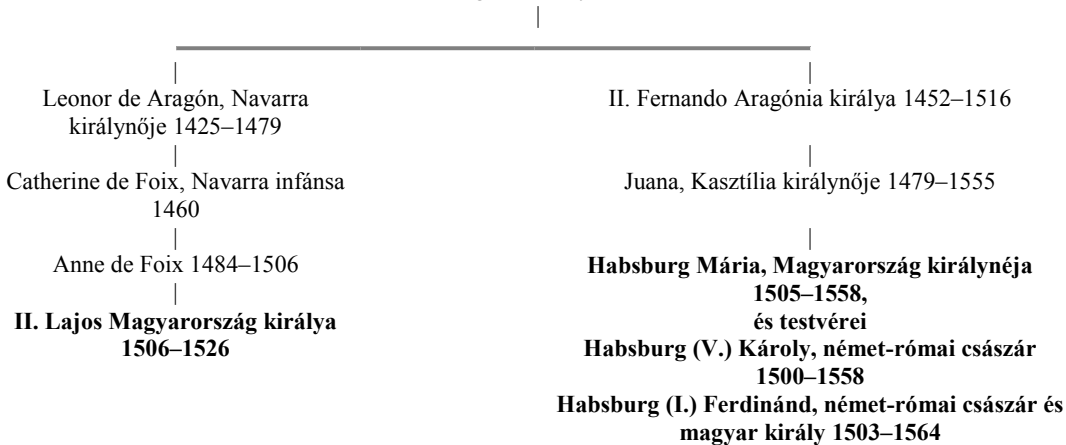
FÜGGELÉK

II. Lajos király családi kapcsolatai

II. Lajos király legfontosabb családi kapcsolatait leegyszerűsítve mutatom be. Ezen felül a magyar arisztokrácia egy részével (pl.: Frangepán leszármazókkal) és a pápákkal is rokonságban állt.

II. Lajos király és Mária királyné (valamint V. Károly császár és I. Ferdinánd császár, magyar király)

II. Juan Aragónia király 1397–1479

II. Lajos király és Zsigmond lengyel király

IV. Kazimir Lengyelország király 1427–1492

oo1454

Habsburg Erzsébet, Lengyelország királynéja 1436/1437–1505

II. Lajos király és Brandenburgi György

IV. Kazimir Lengyelország királya 1427–1492
oo1454

Habsburg Erzsébet Lengyelország királynéja 1436/1437–1505

II. Ulászló Magyarország királya 1456–1516

Zsófia hercegnő 1464–1512

II. Lajos Magyarország királya 1506–1526

Brandenburgi György 1484–1543

II. Lajos király és Szapolyai János

Olgierd litván nagyherceg 1296–1377
oo1346

Julianna 1330–1392

II. Władysław Lengyelország királya
kb. 1351–1434

Alexandra litván hercegnő

IV. Kazimír Lengyelország királya
1427–1492

Piast Eufémia
1395/1398–1442/1447

II. Ulászló, Magyarország királya
1456–1516

II. Premislaw herceg
1422/25–1477

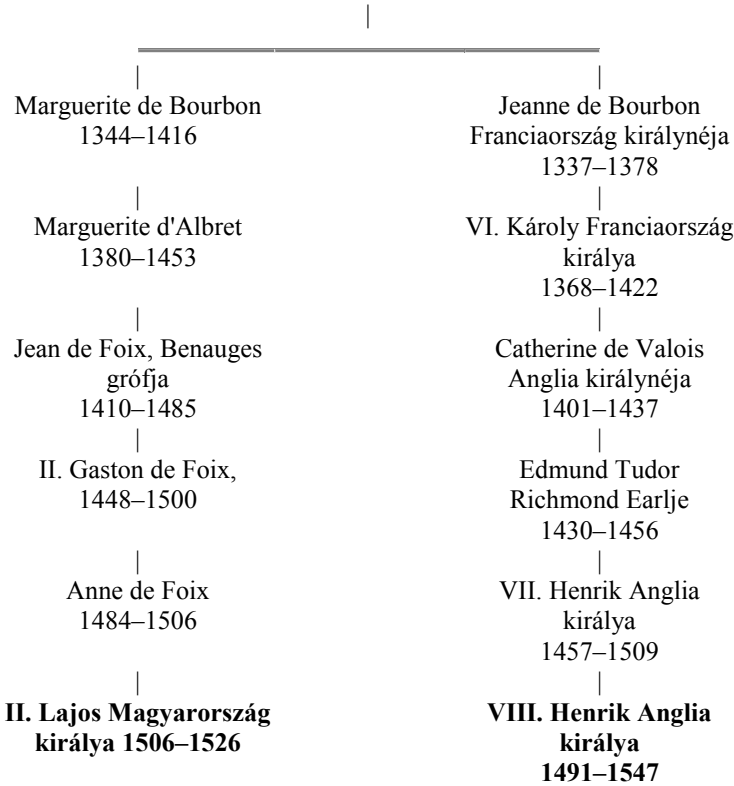
**II. Lajos Magyarország királya
1506–1526**

Hedvig hercegnő
1469–1521

**Szapolyai (I.) János
Magyarország királya
1492–1540**

II. Lajos király és VIII. Henrik angol király

I. Pierre, Bourbon herceg 1311–1356
oo1336
Isabelle de Valois 1313–1383

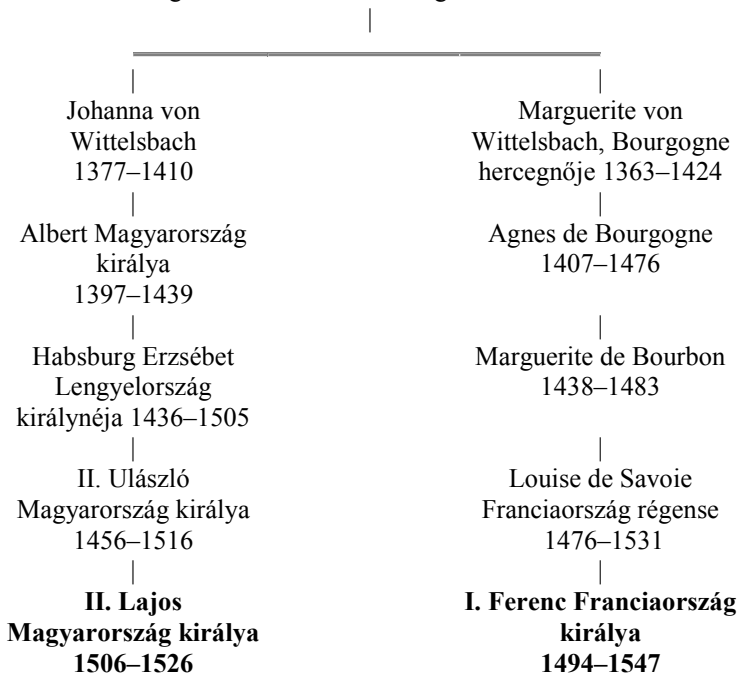

II. Lajos király és I. Ferenc francia király

I. Albert von Wittelsbach herceg 1336–1404

oo1353

Margareta von Schlesien-Liegnitz 1342–1386

II. Lajos király kapcsolata Zrínyi Miklóssal (és a szerzővel)

I. Ferdinánd Aragónia királya 1380–1416
oo1393 Leonor Sánchez 1374–1435

Juan II el Grande Aragónia királya 1397–1479 oo1420
Blanche Ière d'Évreux, Navarra királynéja 1385–1441

Leonor de Aragón Navarra királynéja 1425–1479
oo1436 IV. Gaston de Foix 1423–1472

Catherine de Foix Navarra infänsnöje *1460
oo1469 II. Gaston de Foix 1448–1500

Anne de Foix 1484–1506
oo1502 II. Ulászló Magyarország királya 1456–1516

**II. Lajos Magyarország királya
1506–1526**

V. Alfonz el Magnánimo Aragónia királya 1394–1458
o—o Giral dona Carlino

Leonor de Aragón oo1444
Mariano Marzano, Rossano hercege 1420–1494

Luisa Marzano d'Aragona oo1476
Frangepán Bernát Veglia grófja 1460–1527

Frangepán Ferdinánd Veglia grófja 1488–1525
oo1509 Marija Brankovic szerb hercegnő 1490–1526

Frangepán Katalin 1509–1561
oo1543 **Zrínyi Miklós 1508–1566**

Zrínyi Katalin 1548–1585
oo1562 Thurzó Ferenc 1512–1576

Thurzó Katalin 1571–1600
oo1590 Révay Gábor

Révay Ferenc *1593
oo1613 Pongrácz Borbála

Révay István *1613
oo1637 Balassa Fruzsina *1623

Révay Julianna †1668
oo Benyovszky Ádám

Benyovszky Imre *1668
oo1703 Marsovszky Mária *1687

Benyovszky Mária *1708
oo1732 Várady Tamás 1701–1777

Várady Anna *1734
oo Beck János 1727–1768

Beck Pál 1758–1827
oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

Beck Amália 1807–1870
o—o Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Beck József 1852–1919
oo1879 Fischer Eszter 1861–1943

Beck Laura 1896–1933
oo1920 Rosenthal Ábrahám 1893–1944

Rosenthal Szidónia 1922–2000
oo1943 Várkonyi Lajos 1918–2003

Várkonyi Sándor dr. 1944–
oo Bártai Rozália 1944–

Várkonyi Tibor dr. 1971–
oo Könings Dóra 1970–

Megj.: o—o = nincs házasság

Három, sorsukban is összefonódott különleges személy, kiknek az élete 1550-ben ért véget

Török Bálint (hadvezér) 1502–1550
oo1524
Pemflinger Katalin †1551
|
Török Ferenc †1571
oo1554 Országh Borbála †1580
|
Török Zsuzsanna †1595 körül
oo Nyáry Pál *1550 után †1607
|
Nyáry Miklós *1587 †1642
oo Bánffy Judit †1663
|
Nyáry Krisztina *1630 †1677
oo1648 Bossányi László †1659 után
|
Bossányi Miklós †1677
oo Mocsáry Judit †1698 után
|
Bossányi Krisztina *1673 †1765
oo1687 Szemere György *1668 †1703
|
Szemere Klára †1764
oo1716 Bárczay László *1695 †1735
|
Bárczay László *1724 †1779 után
oo1751 Lónyay Klára †1779 után
|
Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna
1757–1826
|
Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827
|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Majláth István (erdélyi vajda) 1502–1550
oo1530
Nádasdy Anna †1564/1567t
|
Majláth Gábor †1577
oo1563 Bánffy Anna †1591 után
|
Majláth Anna
oo Pongrácz Dániel *1560 †1616
|
Pongrácz Bora †1629 után
oo1613 Révay Ferenc †1669 után
|
Révay István *1613 †1672 után
oo1637 Balassa Fruzsina *1623 előtt
|
Révay Julianna †1668
oo Benyovszky Ádám
|
Benyovszky Imre †1668 körül
oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül
|
Benyovszky Mária *1708 †1744 után
oo1732 Várady Tamás *1701 †1777
|
Várady Anna *1734
oo1751/1758 Beck János 1727–1768
|
Beck Pál 1758–1827
oo1804 Bárczay Anna 1781–1848
|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Megi.: Nádasdy Anna Nádasdy Tamás
nádor testvére

Balassa Imre (erdélyi vajda) †1550
oo1534
Somi Anna †1558
|
Balassa András *1538 †1591
ooMérey Anna *1542 †1583
|
Balassa Zsigmond *1572 †1623
oo1595 Elisabeth Zborowska *1572 †1622
|
Balassa Fruzsina 1623 előtt
oo1637 után Révay István *1613†1672 után
|
Révay Julianna †1668
oo Benyovszky Ádám
|
Benyovszky Imre †1668 körül
oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül
|
Benyovszky Mária *1708 †1744 után
oo1732 Várady Tamás *1701†1777
|
Várady Anna 1734
oo1751/1758 Beck János 1727–1768
|
Beck Pál 1758–1827
oo1804 Bárczay Anna 1781–1848
|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

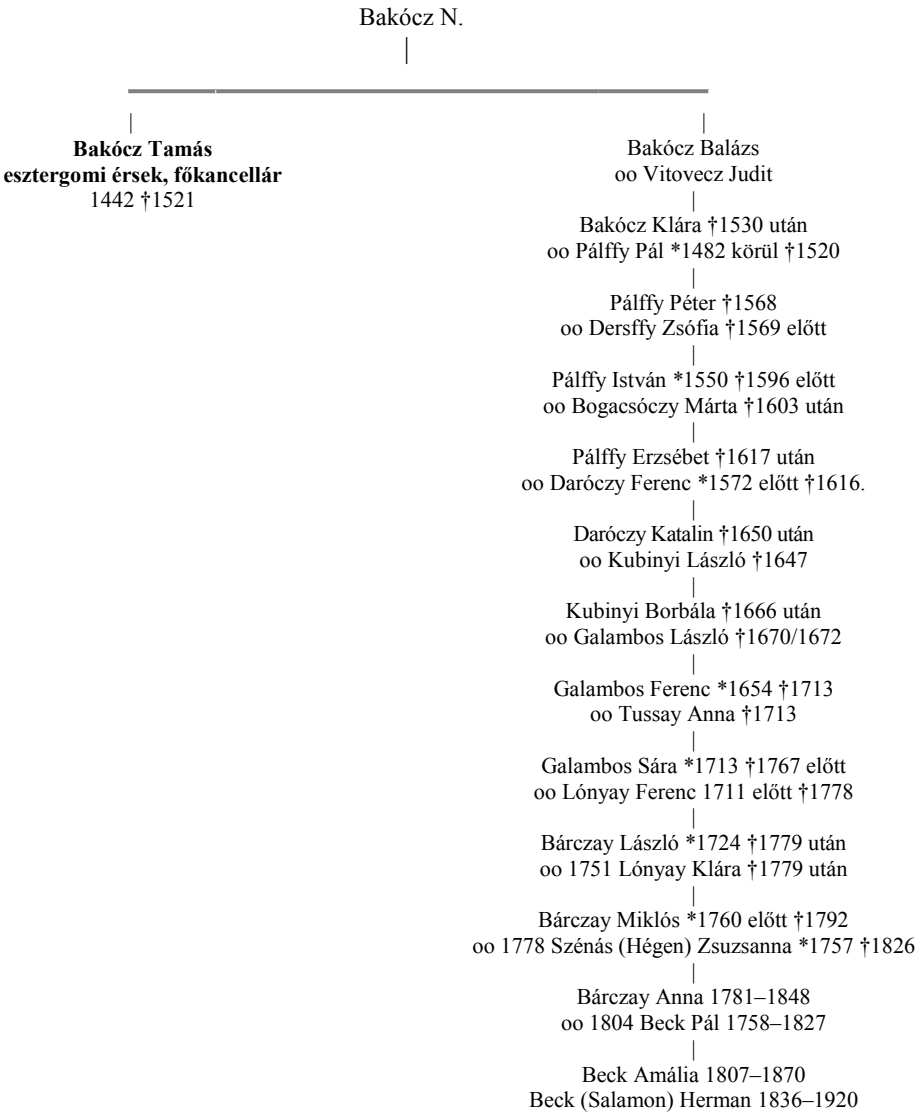
Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Megi.: Mérey Anna Mérey Mihály †1572
királyi helytartó lánya

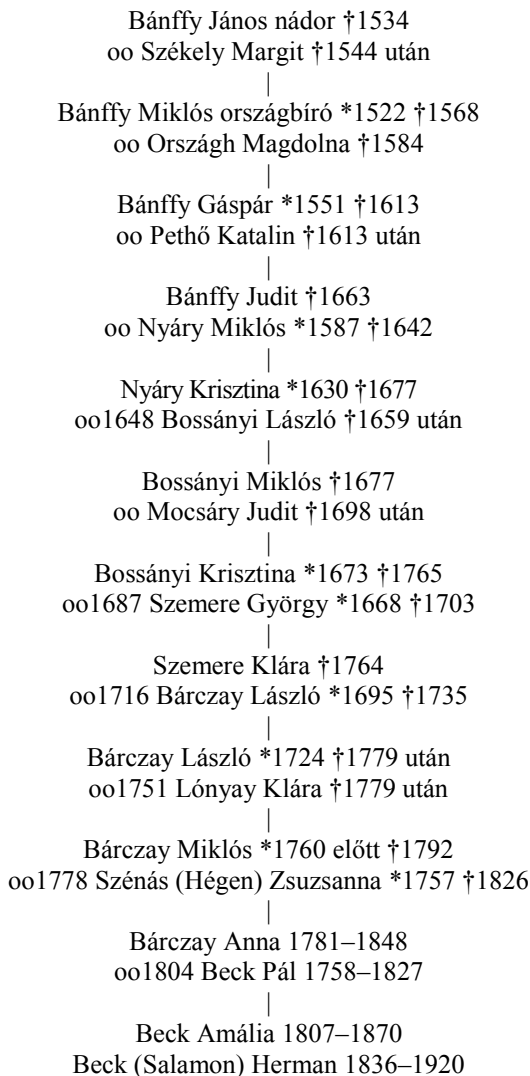
Történelmi személyek családi kapcsolata

Az abc-rendben közölt leszármazási táblák részben kutatás alatt állnak, egy részük helyessége tekintetében a szakirodalom nem egységes. A táblák a szerzőnek a történelmi személyekkel való kapcsolatát mutatják ki, melynek célja, hogy az Olvasó a „bennünk élő történelem” jelentőségét megértse.

Bakócz Tamás esztergomi érsek, főkancellár

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Bánffy János nádor és Bánffy Miklós országbíró***Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla***

Bánffy „Sisak” János pohárnokmester és Tárczay Miklós főkamrás

Bánffy „Sisak” János pohárnokmester †1517/19
oo Henning Margit †1523 után

|
Bánffy Dorottya †1526 után
oo Tárczay Miklós főkamrás †1526

|
Tárczay Zsófia
oo Kékedy János †1537

|
Kékedy Gáspár †1580 után
oo Szinyei Merse Magdolna †1565 után

|
Kékedy Anna †1612 után
oo Putnoky György †1639

|
Putnoky Klára *1614 †1667
oo Szemere Pál *1600 †1652

|
Szemere László *1629 †1677
oo1657 Vay Katalin

|
Szemere György *1668 †1703
oo1687 Bossányi Krisztina *1673 †1765

|
Szemere Klára †1764
oo1716 Bárczay László *1695 †1735

|
Bárczay László *1724 †1779 után
oo1751 Lónyay Klára †1779 után

|
Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826

|
Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827

|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Báthory István nádor, királyi helytartó és Perényi Gábor kamarásmester

Báthory András †1497 előtt

oo

Várdai Dorottya †1489 előtt

|

Báthory István
nádor, királyi helytartó
 †1530

Báthory Orsolya †1513 előtt
oo Perényi Gábor (kamarásmester) †1526

Perényi Margit †1534 után
 oo Somi Gáspár †1528/1530

Somi Anna †1558
 oo Balassa Imre †1550 előtt

Balassa András *1538 †1591
 oo Mérey Anna *1542 †1583

Balassa Zsigmond *1572 †1623
 oo Elżbieta Zofia Zborowska h. Jastrzębiec
 *1572 körül †1622

Balassa Fruzsina *1623 előtt
 oo1637 Révay István *1613 †1672 után

Révay Julianna †1668
 oo Benyovszky Ádám

Benyovszky Imre *1668 körül
 oo1703 Marsovszky Mária *1687 körül

Benyovszky Mária *1708 †1744 után
 oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

Várady Anna *1734
 oo1751/1758 Beck János 1727–1768

Beck Pál 1758–1827
 oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

Beck Amália 1807–1870
 Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Batthyány Boldizsár bosnyák bán, országbíró és Batthyány Ferenc horvát-dalmát bán

Batthyány Boldizsár bosnyák és jajcai bán, országbíró *1452 †1520 után

oo

Nagylucsei Ilona †1503 után

Batthyány Ferenc
horvát-dalmát és szlavón bán
*1497 †1566

Batthyány Perpetua †1553
oo Dersffy Miklós *1485 előtt †1538 előtt

Dersffy Zsófia †1569 előtt
Pálffy Péter †1568

Pálffy István *1550 †1596 előtt
oo Bogacsóczy Márta †1603 után

Pálffy Erzsébet †1617 után
oo Daróczy Ferenc *1572 előtt †1616

Daróczy Katalin †1650 után
oo Kubinyi László †1647

Kubinyi Borbála †1666 után
oo Galambos László †1670/1672

Galambos Ferenc *1654 †1713
oo Tussay Anna †1713

Galambos Sára *1713 †1767 előtt
oo Lónyay Ferenc *1711 előtt †1778

Bárczay László *1724 †1779 után
oo1751 Lónyay Klára †1779 után

Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna
*1757 †1826

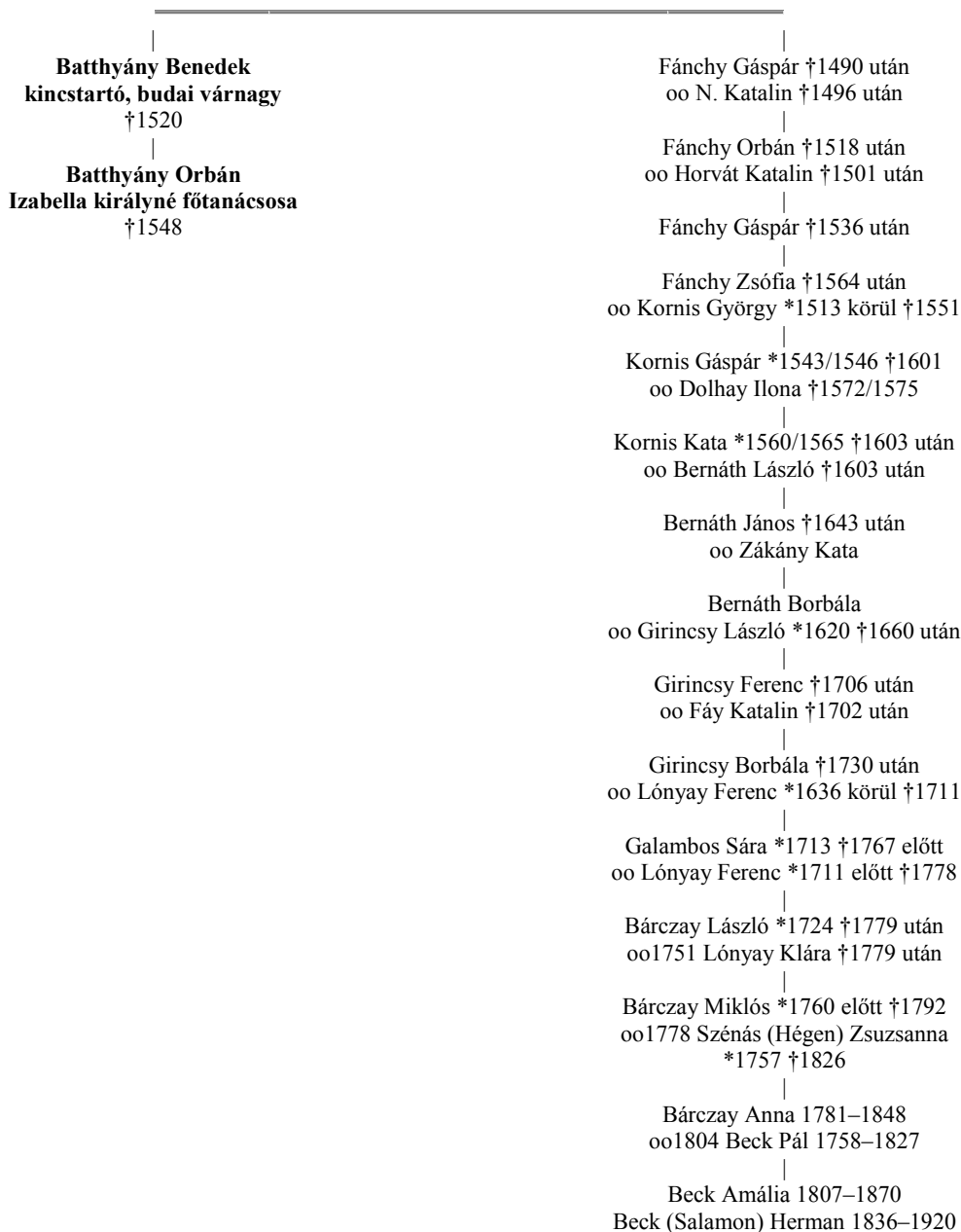
Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827

Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Batthyány Benedek kincstartó és Batthyány Orbán királynéi főtanácsos

Batthyány Margit †1465 után

Czibak Ferenc erdélyi vajda

Czibak Ferenc †1509 után
oo Szakolyi Katalin †1484 után

Czibak Imre
erdélyi vajda
*1485 körül †1534

Czibak Borbála
oo Patóchy János †1511 után

Patóchy Margit †1519 után
Kendeffy László †1519 után

Kendeffy Gáspár †1538 után
Bethlen Orsolya †1538 után

Kendeffy Miklós †1602 előtt
Bánffy Margit †1602 után

Lónyay János †1613
oo Kendeffy Zsófia †1640 után

Lónyay István *1613 előtt †1646 után
oo Sarmasági Anna *1594 után †1661 után

Lónyay Gábor *1636 †1683
oo Guthy Erzsébet †1705 után

Lónyay Ferenc *1636 körül †1711
oo Girincsy Borbála †1730 után

Galampos Sára *1713 †1767 előtt
oo Lónyay Ferenc *1711 előtt †1778

Bárczay László *1724 †1779 után
oo1751 Lónyay Klára †1779 után

Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826

Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827

Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Drágffy Miklós országbíró

Drágffy Miklós †1480

|

(1. feleség: Báthory Katalin)

|
Drágffy Bertalan †1501

oo Hédervári Dorottya †1509 után

|

Drágffy János országbíró

†1526

(2. feleség: Jakcs de Kusaly Eufémia)

|
Drágffy Julianna †1500 után

oo Szokoly Miklós †1489 után

|

Szokoly Borbála

oo Báthory János †1500

|

Báthory Péter †1534 után

oo Géresi Borbála †1524 után

|

Báthory Elek †1581/1588

oo Jakchy de Kusaly Anna †1596 után

|

Báthory Katalin †1641

oo Lónyay István *1547 †1615/1616

|

Lónyay János †1613

oo Kendeffy Zsófia †1640 után

|

Lónyay István *1613 előtt †1646 után

oo Sarmasági Anna *1594 után †1661 után

|

Lónyay Gábor *1636 †1683

oo Guthy Erzsébet †1705 után

|

Lónyay Ferenc *1636 körül †1711

oo Girincsy Borbála †1730 után

|

Galambos Sára *1713 †1767 előtt

oo Lónyay Ferenc *1711 előtt †1778

|

Bárczay László *1724 †1779 után

oo 1751 Lónyay Klára †1779 után

|

Bárczay Miklós *1760 előtt †1792

oo 1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826

|

Bárczay Anna 1781–1848

oo 1804 Beck Pál 1758–1827

|

Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Frangepán Kristóf horvát-dalmát bán, hadvezér, Frangepán Ferdinánd püspök, hadvezér és Zrínyi Miklós horvát-dalmát bán, tárnokmester

Frangepán Bernát *1460 †1527

oo

Luisa Marzano d'Aragona

Frangepán Kristóf
horvát-dalmát és szlavón bán, hadvezér
1482–1527

Frangepán Ferdinánd (püspök, hadvezér) 1488–1525
oo Marija Brankovich 1490–1526

Frangepán Katalin *1509 körül †1561
oo1543 **Zrínyi Miklós (horvát-dalmát és szlavón bán, tárnokmester)** 1508–1566

Zrínyi Katalin *1548 †1585
oo1562 Thurzó Ferenc *1512 †1576

Thurzó Katalin *1571 †1600
oo1590 Révay Gábor †1598 körül

Révay Ferenc *1593
oo1613 Pongrácz Borbála

Révay István *1613 körül
oo1637 Balassa Fruzsina *1623 körül

Révay Julianna †1668
oo Benyovszky Ádám

Benyovszky Imre †1668 körül
oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül

Benyovszky Mária *1708 †1744 után
oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

Várady Anna *1734
oo1751/1758 Beck János 1727–1768

Beck Pál 1758–1827
oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Oláh Miklós, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás és Corvin János

Hunyadi Buthi Vajk (Voyk) †1429 előtt
oo Morsinai Erzsébet

Hunyadi Mária
oo Argyesi Manzilla

Bassarab István
oo Hunzar Borbála

Oláh Miklós
királyi helytartó,
esztergomi érsek
*1493 †1568

Hunyadi János
erdélyi vajda, kormányzó

*1406 †1456
oo Szilágyi Erzsébet
*1410 †1483

Hunyadi Mátyás
magyar király
*1443 †1490

oo Edelpeck Barbara

Corvin János
horvát-dalmát és szlavón bán
*1473 †1504

Hunyadi Klára †1459 után
oo Dengelegi Pongrácz György †1444

Dengelegi Borbála †1457 után
oo Rozgonyi Sebestyén †1461

Rozgonyi Druzsiana *1457 †1492 előtt
oo Vitovecz György †1496 után

Vitovecz Judit
oo Bakócz Balázs

Bakócz Klára †1530 után
oo Pálffy Pál *1482 körül †1520

Pálffy Péter †1568
oo Dersffy Zsófia †1569 előtt

Pálffy István *1550 †1596 előtt
oo Bogacsóczy Márta †1603 után

Pálffy Erzsébet †1617 után
oo Daróczy Ferenc *1572 előtt †1616

Daróczy Katalin †1650 után
oo Kubinyi László †1647

Kubinyi Borbála †1666 után
oo Galambos László †1670/1672

Galambos Ferenc *1654 †1713
oo Tussay Anna †1713

Galambos Sára *1713 †1767 előtt
oo Lónyay Ferenc *1711 előtt †1778

Bárczay László *1724 †1779 után
oo 1751 Lónyay Klára †1779 után

Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo 1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna
*1757 †1826

Bárczay Anna 1781–1848
oo 1804 Beck Pál 1758–1827

Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman
1836–1920

Keglevich Péter jajcai bán

Keglevich Péter jajcai bán *1485 †1568
 oo Stresemley Borbála †1563

|
 Keglevich Anna *1525 †1542/1546
 oo Bánffy László †1583

|
 Bánffy Anna †1591 után
 oo1563 Majláth Gábor †1577

|
 Majláth Anna
 oo Pongrácz Dániel *1560 †1616

|
 Pongrácz Bora †1629 után
 oo1613 Révay Ferenc †1669 után

|
 Révay István *1613 †1672 után
 oo1637 Balassa Fruzsina *1623 előtt

|
 Révay Julianna †1668
 oo Benyovszky Ádám

|
 Benyovszky Imre †1668 körül
 oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül

|
 Benyovszky Mária *1708 †1744 után
 oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|
 Várady Anna *1734
 oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|
 Beck Pál 1758–1827
 oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|
 Beck Amália 1807–1870
 Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Korlátkövi Péter udvarmester

Korlátkövi Osvald

*1450 körül †1511

|

Korlátkövi Péter udvarmester

†1526

oo Országh Dorottya

Korlátkövi Katalin †1540 után

oo Pongrácz Miklós †1526/1528

|

Pongrácz Gáspár †1580

oo Szunyogh Bora *1542 †1582

|

Pongrácz Dániel *1560 †1616

oo Majláth Anna

|

Pongrácz Bora †1629 után

oo1613 Révay Ferenc *1593 †1669 után

|

Révay István *1613 †1672 után

oo1637 Balassa Fruzsina *1623 előtt

|

Révay Julianna †1668

oo Benyovszky Ádám

|

Benyovszky Imre *1668 körül

oo1703 Marsovszky Mária *1687 körül

|

Benyovszky Mária *1708 †1744 után

oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|

Várady Anna *1734

oo1751–58 Beck János 1727–1768

|

Beck Pál 1758–1827

oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|

Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Mérey Mihály nádori helytartó

Mérey Mihály nádori helytartó *1500 †1572

oo Forgách Julianna *1537 †1574

|

Balassa András *1538 †1591

oo Mérey Anna *1542 †1583

|

Balassa Zsigmond *1572 †1623

oo1595 Elisabeth Zborowska *1572 †1622

|

Balassa Fruzsina *1623 előtt

oo1637 után Révay István *1613 †1672 után

|

Révay Julianna †1668

oo Benyovszky Ádám

|

Benyovszky Imre †1668 körül

oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül

|

Benyovszky Mária *1708 †1744 után

oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|

Várady Anna *1734

oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|

Beck Pál 1758–1827

oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|

Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Nyáry Lőrinc lovászmester

Nyáry Lőrinc *1515/1520 †1559
 oo Thuróczy Márta *1525 előtt †1571

|
 Nyáry Pál *1550 után †1607
 oo Török Zsuzsanna †1595/1598

|
 Nyáry Miklós *1587 †1642
 oo Bánffy Judit †1663

|
 Nyáry Krisztina *1630 †1677
 oo1648 Bossányi László †1659 után

|
 Bossányi Miklós †1677
 oo Mocsáry Judit †1698 után

|
 Bossányi Krisztina *1673 †1765
 oo1687 Szemere György *1668 †1703

|
 Szemere Klára †1764
 oo1716 Bárczay László *1695 †1735

|
 Bárczay László *1724 †1779 után
 oo1751 Lónyay Klára †1779 után

|
 Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
 oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826

|
 Bárczay Anna 1781–1848
 oo1804 Beck Pál 1758–1827

|
 Beck Amália 1807–1870
 Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Országgh László asztalnokmester

Országgh László asztalnokmester †1543 előtt
oo Pekry Anna †1576 után

|
Országgh Borbála †1580
oo1554 Török Ferenc †1571

|
Török Zsuzsanna †1595 körül
oo Nyáry Pál *1550 után †1607

|
Nyáry Miklós *1587 †1642
oo Bánffy Judit †1663

|
Nyáry Krisztina *1630 †1677
oo1648 Bossányi László †1659 után

|
Bossányi Miklós †1677
oo Mocsáry Judit †1698 után

|
Bossányi Krisztina *1673 †1765
oo1687 Szemere György *1668 †1703

|
Szemere Klára †1764
oo1716 Bárczay László *1695 †1735

|
Bárczay László *1724 †1779 után
oo1751 Lónyay Klára †1779 után

|
Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826

|
Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827

|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Perényi és Balassa család

Perényi István †1483/1487

oo

Újlaki Orsolya †1476 után

|

Perényi Imre
nádor,
horvát-dalmát és szlavón bán
 †1519

oo Báthory Magdolna

Perényi Péter koronaőr,
kancellár
 *1502 †1548

Perényi Orsolya †1526 után
 oo **Balassa Ferenc**
(horvát-dalmát és szlavón bán) †1526

Balassa Imre (erdélyi vajda) †1550
 oo Somi Anna †1558

Balassa András *1538 †1591
 oo Mérey Anna *1542 †1583

Balassa Zsigmond *1572 †1623.
 Elżbieta Zofia Zborowska h. Jastrzębiec
 *1572 körül †1622

Balassa Fruzsina *1623 előtt
 oo1637 Révay István *1613 †1672 után

Révay Julianna †1668
 oo Benyovszky Ádám

Benyovszky Imre *1668 körül
 oo1703 Marsovszky Mária *1687 körül

Benyovszky Mária *1708 †1744 után
 oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

Várady Anna *1734
 oo1751/1758 Beck János 1727–1768

Beck Pál 1758–1827
 oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

Beck Amália 1807–1870
 Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Podmaniczky István nyitrai püspök

Podmaniczky László †1489 előtt

|

Podmaniczky István
nyitrai püspök
†1530

Podmaniczky János †1514
oo Lévai Borbála †1498/1501
|
Podmaniczky Margit †1543 után
oo Szokoly János †1532 után
|
Szokoly János
oo Makó Ilona †1563 után
|
Szokoly György †1599 után
oo Kun Borbála
|
Szokoly Borbála
oo Kállay Lőrinc †1617
|
Kállay Borbála †1629 után
oo Bárczay Ferenc *1593 †1660
|
Bárczay Ferenc *1615 †1669
oo Hanyi Klára †1675/1677
|
Bárczay János *1647/1654 †1698
oo Hoporsorom Erzsébet †1706 után
|
Szemere Klára †1764
oo1716 Bárczay László *1695 †1735
|
Bárczay László *1724 †1779 után
oo1751 Lónyay Klára †1779 után
|
Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826
|
Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827
|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Pongrácz Miklós asztalnokmester

Pongrácz Miklós asztalnokmester †1526/1528

oo

Korlátkői Katalin †1540 után

|

Pongrácz Gáspár †1580

oo Szunyogh Bora *1542 †1582

|

Pongrácz Dániel *1560 †1616

oo Majláth Anna

|

Pongrácz Bora †1629 után

oo1613 Révay Ferenc *1593 †1669 után

|

Révay István *1613 †1672 után

oo1637 Balassa Fruzsina *1623 előtt

|

Révay Julianna †1668

oo Benyovszky Ádám

|

Benyovszky Imre *1668 körül

oo1703 Marsovszky Mária *1687 körül

|

Benyovszky Mária *1708 †1744 után

oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|

Várady Anna 1734

oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|

Beck Pál 1758–1827

oo 1804 Bárczay Anna 1781–1848

|

Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Ráskay Balázs tárnokmester

Ráskay Balázs tárnokmester †1518

oo

Zubor Katalin †1497 után

|

Ráskay Ilona †1534 után

oo Bánffy Ferenc †1497 után

|

Bánffy László †1583

oo Keglevich Anna *1525 †1542/1546

|

Bánffy Anna †1591 után

oo1563 Majláth Gábor †1577

|

Majláth Anna

oo Pongrácz Dániel *1560 †1616

|

Pongrácz Bora †1629 után

oo1613 Révay Ferenc †1669 után

|

Révay István *1613 †1672 után

oo1637 Balassa Fruzsina *1623 előtt

|

Révay Julianna †1668

oo Benyovszky Ádám

|

Benyovszky Imre †1668 körül

oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül

|

Benyovszky Mária *1708 †1744 után

oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|

Várady Anna *1734

oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|

Beck Pál 1758–1827

oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|

Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Révay Ferenc nádori helytartó

Révay Ferenc nádori helytartó *1489 †1553
 oo Gyulay Dulay Borbála †1542 előtt

|
 Révay Ferenc †1598 után
 oo Drugeth Klára †1593

|
 Révay Gábor †1598 körül
 oo1590 Thurzó Katalin *1571 †1600

|
 Révay Ferenc *1593
 oo1613 Pongrácz Borbála

|
 Révay István *1613 körül
 oo1637 Balassa Fruzsina *1623 körül

|
 Révay Julianna †1668
 oo Benyovszky Ádám

|
 Benyovszky Imre †1668 körül
 oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül

|
 Benyovszky Mária *1708 †1744 után
 oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|
 Várady Anna *1734
 oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|
 Beck Pál 1758–1827
 oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|
 Beck Amália 1807–1870
 Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Sárkány Ambrus országbíró, Nádasdy Tamás nádor és Majláth István erdélyi vajda

Sárkány László †1458 után

oo

Óvári Márta †1424 után

|

|

Sárkány Bertalan †1511 után
oo Keszi Borbála

|

Sárkány Ambrus
országbíró †1526
oo Zabláthy (Saltzer alias
Kolosváry) Zsófia

|

Sárkány János †1483/1489
oo Girolti Veronika †1457 után

|

Sárkány Veronika †1457 után
oo Terjék László †1518 után

|

Terjék Orsolya †1529
oo Nádasdy Ferenc *1470 előtt †1541/1543

|

|

Nádasdy Tamás
nádor, országbíró, bán,
tárnokmester
*1498 †1562
oo Kanizsai Orsolya *1521 †1571

|

Nádasdy Anna †1564/1567
oo Majláth István (erdélyi vajda)
***1502 †1550**

|

Majláth Gábor †1577
oo1563 Bánffy Anna †1591után

|

Majláth Anna
oo Pongrácz Dániel *1560 †1616

|

Pongrácz Bora †1629 után
oo1613 Révay Ferenc *1593 †1669 után

|

Révay István *1613 †1672 után
oo1637 Balassa Fruzsina *1623 előtt

|

Révay Julianna †1668
oo Benyovszky Ádám

|

Benyovszky Imre *1668 körül
oo1703 Marsovszky Mária *1687 k.

|

Benyovszky Mária *1708 †1744 után
oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|

Várady Anna *1734
oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|

Beck Pál 1758–1827
oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|

Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Stresemley György jajcai bán

Stresemley György jajcai bán †1518
oo Kamarás Borbála †1566

Stresemley Borbála †1563
oo Keglevich Péter *1485 †1568

Keglevich Anna *1525 †1542/1546 között
oo Bánffy László †1583

Bánffy Anna †1591 után
oo1563 Majláth Gábor †1577

Majláth Anna
oo Pongrácz Dániel *1560 †1616

Pongrácz Bora †1629 után
oo1613 Révay Ferenc †1669 után

Révay István *1613 †1672 után
oo1637 Balassa Fruzsina *1623 előtt

Révay Julianna †1668
oo Benyovszky Ádám

Benyovszky Imre †1668 körül
oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül

Benyovszky Mária *1708 †1744 után
oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

Várady Anna *1734
oo1751/1758 Beck János 1727–1768

Beck Pál 1758–1827
oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Szapolyai család

Szapolyai István (nádor) †1499

oo

Drugeth Katalin †1485 előtt

|

Szapolyai János

(I.) János néven Magyarország királya

1492–1540

|

Szapolyai János Zsigmond

(II.) János Magyarország királya**Erdély fejedelme**

1540–1571

Szapolyai (Krisztina) Margit †1526. febr. 29.

oo Drugeth János †1517. jún. 6. előtt

|

Drugeth Gábor †1549/1558

oo Gyulaffy Krisztina Fruzsina †1578 előtt

|

Drugeth Klára †1593. febr. 28.

oo Révay Ferenc †1598 után

|

Révay Gábor †1598 után

oo Thurzó Katalin *1571. nov. 3. †1600. nov. 28.

|

Révay Ferenc *1593 †1669 után

oo1613 Pongrácz Bora †1629 után

|

Révay István *1613 †1672 után

oo1637 Balassa Fruzsina 1623 előtt

|

Révay Julianna †1668

oo Benyovszky Ádám

|

Benyovszky Imre *1668 körül

oo1703 Marsovszky Mária *1687 körül

|

Benyovszky Mária *1708 †1744 után

oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|

Várady Anna *1734

oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|

Beck Pál 1758–1827

oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|

Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Szemere Kelemen koronaőr, jajcai bán

Szemere Kelemen koronaőr, jajcai bán *1462 † 1526

oo Stolcz Magdolna †1492

|
Szemere Gergely *1492 †1592

oo Fülő Magdolna

|
Szemere Albert †1627

oo Kinisy Zsuzsanna †1643

|
Szemere Pál *1600 †1652

oo Putnoky Klára *1614 †1667

|
Szemere László *1629 †1677

oo1657 Vay Katalin

|
Szemere György *1668 †1703

oo1687 Bossányi Krisztina *1673 †1765

|
Szemere Klára †1764

oo1716 Bárczay László *1695 †1735

|
Bárczay László *1724 †1779 után

oo1751 Lónyay Klára †1779 után

|
Bárczay Miklós *1760 előtt †1792

oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826

|
Bárczay Anna 1781–1848

oo1804 Beck Pál 1758–1827

|
Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Szobi Mihály kincstartó

Szobi János †1452 után

Szobi Péter †1466/1469
oo Sági Katalin †1498 után

Szobi Mihály kincstartó
†1527 után
oo Dezsőfi Zsófia

Szobi Margit †1492 után
oo Sági János †1478 után

Sági Zsófia †1518 előtt
oo Herencsényi „Sándor” István

Herencsényi Benedek

Herencsényi Bernát Benedek †1557 után
oo Dubraviczky Anna

Herencsényi Zsófia †1563 után
oo Bay Ignác †1557 után

Bay Mihály †1614 előtt
oo Karna Borbála †1614 után

Bay István †1652 után
oo Rády Zsuzsanna

Bay Anna
oo Szénás (Szénássy) Péter

Szénás Péter
oo Szénás Mária (Ilona)

Szénás (Hégen) József *1705 előtt †1762
oo Terjény(i) Rebeka *1730 előtt †1789

Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna
*1757 †1826

Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827

Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

*Thuróczy család***Thuróczy János *1435 körül †1488/1489**

(a Thuróczy-krónika szerzője)

Thuróczy Miklós (személynök) †1532 (az I. Rész „szerzője”)

oo Zabláthy (Saltzer alias Kolosváry) Márta

Thuróczy Márta *1525 előtt †1571

oo Nyáry Lőrinc *1515/1520 †1559

Nyáry Pál *1550 után †1607

oo Török Zsuzsanna †1595/1598

Nyáry Miklós *1587 †1642

oo Bánffy Judit †1663

Nyáry Krisztina *1630 †1677

oo 1648 Bossányi László †1659 után

Bossányi Miklós †1677

oo Mocsáry Judit †1698 után

Bossányi Krisztina *1673 †1765

oo 1687 Szemere György *1668 †1703

Szemere Klára †1764

oo 1716 Bárczay László *1695 †1735

Bárczay László *1724 †1779 után

oo 1751 Lónyay Klára †1779 után

Bárczay Miklós *1760 előtt †1792

oo 1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826

Bárczay Anna 1781–1848

oo 1804 Beck Pál 1758–1827

Beck Amália 1807–1870

Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Thurzó Elek királyi helytartó, országbíró, tárnokmester

Thurzó György †1457 után
oo N. Katalin †1470 után

Thurzó János †1508
oo Beck Magdaléna

|
**Thurzó Elek (királyi helytartó,
országbíró, tárnokmester)**
*1490 †1543

Thurzó Teofil †1503
oo Magyar Borbála †1486 után

|
Thurzó János a „sánta” *1476 †1534 előtt
oo Abaffy Anna Nagy-Abafa *1488 †1534 után

|
Thurzó Ferenc *1512 †1576
oo1562 Zrínyi Katalin *1548 †1585

|
Thurzó Katalin *1571 †1600
oo1590 Révay Gábor †1598 körül

|
Révay Ferenc *1593
oo1613 Pongrácz Borbála

|
Révay István *1613 körül
oo1637 Balassa Fruzsina *1623 körül

|
Révay Julianna †1668
oo Benyovszky Ádám

|
Benyovszky Imre †1668 körül
oo1703 Marsovszky Mária †1687 körül

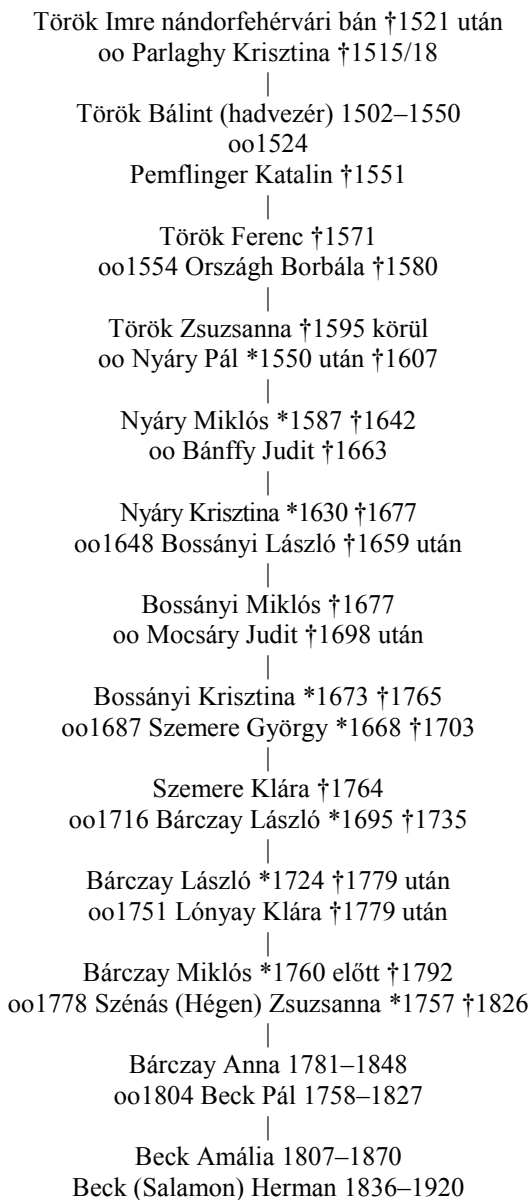
|
Benyovszky Mária *1708 †1744 után
oo1732 Várady Tamás *1701 †1777

|
Várady Anna *1734
oo1751/1758 Beck János 1727–1768

|
Beck Pál 1758–1827
oo1804 Bárczay Anna 1781–1848

|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla

Török Imre nándorfehérvári bán és Török Bálint hadvezér***Folyt. lásd: Zrínyi Miklós tábla***

Újlaki család

Újlaki Miklós (bosnyák király, erdélyi vajda, bán) *1410 körül †1477

|

(2. feleség: Széchy Dorottya)
|
Újlaki Lőrinc Bosznia hercege,
országbíró
*1460 †1524

(1. feleség: Rozgonyi Margit)
|
Újlaki Katalin †1499 után
oo Maróti Lajos †1466 után
|
Maróti Magdolna †1511 után
oo Országh László †1492
|
Országh Mihály †1524 után
|
Országh László †1543 előtt
oo Pekry Anna †1576 után
|
Országh Borbála †1580
oo Török Ferenc †1571
|
Török Zsuzsanna †1595/1598
oo Nyáry Pál *1550 után †1607
|
Nyáry Miklós *1587†1642
oo Bánffy Judit †1663
|
Nyáry Krisztina *1630 †1677
oo1648 Bossányi László †1659 után
|
Bossányi Miklós †1677
oo Mocsáry Judit †1698 után
|
Bossányi Krisztina *1673 †1765
oo1687 Szemere György *1668 †1703
|
Szemere Klára †1764
oo1716 Bárczay László *1695 †1735
|
Bárczay László *1724 †1779 után
oo1751 Lónyay Klára †1779 után
|
Bárczay Miklós *1760 előtt †1792
oo1778 Szénás (Hégen) Zsuzsanna *1757 †1826
|
Bárczay Anna 1781–1848
oo1804 Beck Pál 1758–1827
|
Beck Amália 1807–1870
Beck (Salamon) Herman 1836–1920

Őseim, akik Mohácsnál ott voltak

Mohács, 1526

1526. augusztus 29-én Mohácsnál csapott össze a Török Birodalom a Magyar Királysággal, Horvátországgal, a Cseh Királysággal, a Német-római Birodalommal, a Pápai Állammal, és a Lengyel Királysággal. A Török Birodalom győzött, kb. 15 000–20 000 fő veszteség érte hazánkat és a vele együtt harcolókat. Legfőbb következménye Buda védtelensége, a király halála, a főnemesség nagy részének elhalálása és így az ország védtelensége volt.

Az alább található sorszámok a „Családtörténet Határok Nélkül” című könyvemben közreadott ősfában szerepelnek.

Akik biztosan hősi halált haltak Mohácsnál 1526. augusztus 29-én

- 19,904. báji hegyen Szénás Lajos
- 79,280. gyarmati Balassa Ferenc (okirati előfordulása: 1471–1525)
- 79,360. bárczai Bárczay János (okirati előfordulása: 1480–1526)
- 79,424. Szemere Kelemen (okirati előfordulása: 1462–1526) *1462
- 79,568. felsőkubini, nagyolaszi és deménfalvi Kubinyi Dániel (okirati előfordulása: 1497–1526)
- 158,566. perényi Perényi Gábor (okirati előfordulása: 1471–1526)
- 158,760. Putnoky István (okirati előfordulása: 1493–1526)
- 158,874. tárczay Tárczay Miklós (okirati előfordulása: 1493–1526)
- 318,320. cselesztői (erdődi) Pálffy Lőrinc (okirati előfordulása: 1470–1526)
- 636,406. tornallyai Tornallyay János (okirati előfordulása: 1498–1526)

Akik biztosan részt vettek a Mohácsi csatában és biztosan túléltek

- 79,276. szunyogszeghi Majláth István (okirati előfordulása: 1511–1550) *1502 †Konstantinápoly, 1550. dec. 20. körül.
- 79,282. dellőpáti Somi Gáspár (okirati előfordulása: 1498–1528) †1528/1530. nov. 8.
- 158,540. Zrínyi Miklós (okirati előfordulása: 1509–1534) *1489 körül †Zrin, 1534. márc. 13.
- 158,932. enyingi Török Bálint (okirati előfordulása: 1503–1551) *1502. szept. 25. / 1503. febr. 24., †Isztambul, 1551
- 158,936. alsólendvai Bánffy János (okirati előfordulása: 1490–1534) †Szaporca, 1534. jan. 30.

Az Oszmán-ház egyszerűsített genealógiája (az 1481–1574 uralkodási évek)

II. BAJEZID szultán

(Dimotika, 1447. december 3. – Chekmece, 1512. május 26.)

Feleségek, ágyasok nélkül és a hercegnők férjeinek és gyermekeire utalás nélkül

II. BAJEZID FIAI

1) 'Abdu'llah herceg (Amasya, 1465 – Konya, 1483. nov. 6.)

Fiai:

1.1. Shahzada herceg (Manisa, 1481 – Isztambul, 1489)

Lányai:

1.2. Ayn-i-Shah hercegnő (Manisa, 1482)

1.3. Shah un-nisa hercegnő (Manisa, 1484)

2) Ahmed herceg (Amasya, 1466 – Yenishahir, 1513. ápr. 24.)

Fiai:

2.1. Murád herceg (Amasya, 1495 – Isfahan, Perzsia, 1519. máj.)

2.1.1. Osman herceg

2.1.2. Mustafa herceg

2.1.3. Muhammad herceg

2.2. Ala ud-din herceg (Amasya, 1496 – Kairó, 1513. máj. 14.)

2.2.1. ? hercegnő

2.3. Sulaiman herceg (Amasya, 1497 – Kairó, 1513. ápr. 25.)

2.3.1. ? hercegnő

2.3.2. ? hercegnő

2.4. Osman herceg (Amasya, 1498 – Bursa, 1513. ápr. 24.)

2.5. Ali herceg (1499 – Bursa, 1513. ápr. 24.)

2.6. Muhammad herceg (1500 – Bursa, 1513. ápr. 24.)

2.7. Kasim herceg (Amasya, 1501 – Kairó, 1518. jan. 29.)

Lányai:

2.8. Kamar hercegnő

2.9. Fatima hercegnő

2.10. ? hercegnő

3) Korkud herceg (Amasya, 1467 – Bursa, 1513. márc. 10.)

Fiai:

3.1. ? herceg (†1510)

3.2. ? herceg (†1512.)

Lányai:

3.3. Fatima hercegnő (†1528)

3.4. Farahshad hercegnő (1495)

4) Selim herceg (I. Szelim szultán; lásd: alább!)**5) Shahanshah herceg** (Amasya, 1474 – Konya, 1511. júl. 2.)

Fiai:

5.1. Muhammad herceg (1488 – Bursa, 1512. dec. 16.)

5.2. Mahmud herceg (†1510)

6) Mahmud herceg (Amasya, 1475 – Manisa, 1507)

Fiai:

6.1. Orkhan herceg

6.2. Musa herceg

6.3. Amir Sulaiman herceg

Lányai:

6.4. Aisha Hundi hercegnő (1493)

6.5. Hanjarli Fatima hercegnő (Kastamonu, 1495 – Isztambul, 1533)

7) Muhammad herceg (Amasya, 1476 – Kafa, 1504)

Fia:

7.1. Muhammad (Isztambul, 1505 – 1512. dec. 16.)

Lánya:

7.2. Fatima hercegnő (Kafa, 1500 – Isztambul, 1556)

8) Alam herceg (Amasya, 1477 – Manisa, 1502)

Fia:

8.1. Osman herceg (Mantasha, 1492 – Isztambul, 1512. dec. 16.)

Lányai:

8.2. Aisha hercegnő (†1520)

b) Fatima hercegnő (†1520)

9) Kamar herceg**10) Kasim herceg** (1501 – Kairó, 1518. jan. 29.)*II. BAJEZID LÁNYAI*

1) Fatima hercegnő (†1512)

2) Aisha hercegnő (Amasya, 1465 – Isztambul, 1515)

3) Khadija hercegnő (Amasya, 1465 – Bursa, 1500)

4) Gavkhar-Muluk hercegnő (Amasya, 1467 – Isztambul, 1550)

5) Seljuk hercegnő (Amasya, 1469 – 1508)

6) Halidi hercegnő (†1518)

7) Shahzadi Hundi hercegnő (Amasya, 1470 – Bursa, 1511)

8) Ayn-i-Shah Khadija hercegnő (†Isztambul, 1513)

9) Shahzadi hercegnő (†1520)

10) ? hercegnő (1475)

11) Shaharazade Shah (1475–1506)

12) Kamar-Shah hercegnő (1476)

13) Huma hercegnő (†1504)

- 14) ? hercegnő (1484)
- 15) Kamar hercegnő
- 16) ? hercegnő
- 17) Sofiya Fatima hercegnő

(I.) SZELIM szultán

(Amasya, 1470. október 10. – Drinápoly, 1520. szeptember 22.)

Feleségek, ágyasok bővebb részletezése nélkül és a hercegnők férjeinek és gyerekeinek csak fontos esetben való megemlékezésével.

I. SZELIM FIA:

Sulaiman-Shah herceg = I. (II.) (Nagy vagy Törvényhozó) Szulejmán szultán

I. SZELIM LÁNYAI:

- 1) Khadija (Hatice) hercegnő (Trabzon, 1496 – Isztambul, 1582)
 - első férje: (1509) Iskandar pasa, (kapudán pasa, tengernagy) (†Isztambul, 1515. máj. 18.) Tőle született: négy fia és egy lánya.
 - második férje: (1524) Mukbul Maktul **Ibrahim pasa** nagyvezír (Parga, 1495. ápr. 25. – Isztambul, 1536. márc. 15.) Tőle született: egy fia és két lánya.
- 2) Baykhan hercegnő (†1559)
 - első férje: (1513) **Ferhad pasa** Rumélia kormányzója (Isztambul, 1485 – Isztambul, 1524. nov. 1.)
 - második férje: (1525) Muhammad pasa. Tőle született egy lánya.
- 3) Hafisa hercegnő (Trabzon, 1500. – Isztambul, 1538. júl. 10.)
 - első férje: (elvált) Aga (†1520)
 - második férje: (1516) Ghazi Shoban Mustafa pasa Egyiptom kormányzója (†1523. aug. 20.)
- 4) Fatima hercegnő (†1556)
 - első férje: (elvált, 1522) Damad Mustafa pasa
 - második férje: (1532) **Ghazi Kara Ahmed pasa** nagyvezír, Rumélia kormányzója (1490–1555. szept. 28.)
 - harmadik férje: (1556) **Khadim Ibrahim pasa** második vezír (†1563)
- 5) Daulat-Shahi hercegnő (†1572). Férje (1523; elv. 1541) **Lutfi pasa** nagyvezír (1488 – Dimetoka, 1564. márc. 27.). Tőle született három fia és egy lánya.
- 6) Gavkharkhan hercegnő (Isztambul, 1494) Férje (1509) Muhammad Bey Isfandiyar herceg (†1514. aug. 23.)
- 7) Hafsa hercegnő

I. (II.) (Nagy vagy Törvényhozó) SZULEJMÁN szultán

(Trabzon, 1495. április 27. – Szigetvár, 1566. szeptember 6.)

Feleségek, ágyasok bővebb részletezése nélkül, és a hercegnők férjeinek és gyerekeinek csak fontos esetben való megemlítésével.

Szulejmán feleségei:

Mahidevran, akitől származik

– Mahmud herceg

– Mustafa herceg

Hürrem, akitől származik

– Muhammad herceg

– Mihr-i-Mah hercegnő

– II. Szelim szultán

– Bayezid herceg

SZULEJMÁN FIAI:

1) Mahmud herceg (1512 – Isztambul, 1521. okt. 29.)

2) Mustafa herceg (Manisa, 1515 – Aktapa, Eragli, 1553. nov. 6.) Karaman, Sarihan, Amasya kormányzója.

Fiai:

2.1. Muhammad herceg (Amasya, 1546 – Bursa, 1553. szept. 10.)

2.2. Ahmed herceg (†Konya, 1552)

Lányai:

2.3. ... hercegnő. Férje (1555) Janabi Ahmed pasa (†1562)

2.4. Shah hercegnő (1550–1577. okt. 2.). Férje (1562) 'Abdu'l Karim Aga (†1580)

3) Murád herceg (Manisa, 1519. – Isztambul, 1521. okt. 12.)

4) Muhammad (Mehmed) herceg (Isztambul, 1521 – Manisa, 1543. nov. 6.) Sarihan kormányzója.

Lányai:

a) Huma-Shah hercegnő (Manisa, 1544 – Isztambul, 1582)

– első férje (1566/67) **Muhammad Ferhad pasa** (1526–1575. jan. 6.) harmadik vezír. Tőle született négy fia és öt lánya.

– második férje (1575) Lala Kara Mustafa pasa (†1580. aug. 7.). Tőle született egy fia.

– harmadik férje (1581) Ghazi Muhammad pasa (†1592. aug. 23.)

5) 'Abdu'llah herceg (1522–1522. okt. 28.)

6) Selim herceg = II. Szelim szultán (Isztambul, 1524. máj. 28. – Isztambul, 1574. dec. 12.)

7) Bayezid herceg (Isztambul, 1525. szept. 14. – Kazvin, 1562. júl. 23.) Karaman, Kutahya, Amasya kormányzója.

Fiai:

- a) Orkhan herceg (Kutahya, 1543 – Kazvin, 1562. júl. 23.)
- b) Osman herceg. (Kutahya, 1545 – Kazvin, 1562. júl. 23.)
- c) 'Abdu'llah herceg (Kutahya, 1548 – Kazvin, 1562. júl. 23.)
- d) Mahmud herceg (Kutahya, 1552 – Kazvin, 1562. júl. 23.)
- e) Muhammad (Murád) herceg (Amasya, 1559 – Bursa, 1562. aug. 1.)

Lányai:

- a) Mihr-u-Mah hercegnő (Kutahya, 1547). Férje (1562) Muzaffar pasa (†1593), Bagdad, Ciprus, Lurisztán kormányzója.
- b) Khadija hercegnő (Kutahya, 1550)
- c) Aisha hercegnő (Kutahya, 1553) Férje (1562) Khoja 'Ali pasa Eretnaoglu (†Tokat, 1562). Tőle egy fia született.
- d) Khanzada hercegnő (Kutahya, 1556)

8) Jahangir herceg (Isztambul, 1531 – Halab, 1553. nov. 27.) Halab kormányzója

9) Orkhan herceg (1554–1562)

SZULEJMÁN LÁNYAI:

- 1) ? hercegnő (1521–1522. okt. 28.)
- 2) Mihr-i-Mah hercegnő (Isztambul, 1522 – Isztambul, 1578. jan. 25.). Férje (1539) **Ruszem pasa** nagyvezír (1505–1561. júl. 10.) Tőle egy fia és egy lánya született.
- 3) Fatima hercegnő (†1561)
- 4) Raziya hercegnő

Könyvek, folyóiratok

- Ács Pál*: Bécsi és magyar renegátok, mint szultáni tolmácsok: Mahmud és Murád. In: Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére. Bp., 2002
- Ács Pál*: Osztrák és magyar renegátok mint szultáni tolmácsok: Mahmúd és Murád terdzsümán. *Palimpszeszt*, 10. sz., 1998
- Áldor Imre*: II. Lajos és kora. Franklin Társulat, Bp., 1880
- B. Szabó János*: A mohácsi csata. Corvina Kiadó, Bp., 2006
- Barta Gábor*: A Sztambulba vezető út (1526–1528). Magvető Kiadó, Bp., 1983
- Bartonic Emma*: Mohács Magyarországa. Báró Burgio pápai követ jelentései. Magyar Irodalmi Társaság, Bp., 1926
- Beke Margit*: Esztergomi érsekek 1001–2003, Szent István Társulat, Bp., 2003
- Bertényi Iván*: A magyar korona története. Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1986
- Bónis György*: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Bp., 1971
- Botlik Richárd*: VIII. Henrik angol király magyar szövetségesei. E-book Könyvház és Kiadó, Kaposvár, 2013
- Brodericus, Stephanus*: De conflictu Hungarorum cum Solymano Turcarum imperatore ad Mohach historia verissima. Szerk. Kulcsár Péter. Akadémiai Kiadó, Bp., 1985
- Engel Pál–Kristó Gyula–Kubinyi András*: Magyarország története 1301–1526. Osiris Kiadó, Bp., 2005
- Erdély története. A kezdetektől 1606-ig (I. kötet). Szerk. Makkai László–Mócsy András. Akadémiai Kiadó, Bp., 1986
- Fodor Pál*: A szultán és az aranyalma. Balassi Kiadó, Bp., 2001
- Fodor Pál*: Magyarország és a török hódítás. Argumentum Kiadó, Bp., 1991
- Főgel József*: II. Lajos udvartartása 1516–1526. Hornyánszky Viktor Könyvnyomdája, Bp., 1917
- Fraknói Vilmos*: Erdődi Bakócz Tamás élete. Méhner Vilmos kiadása, Bp., 1889
- Fraknói Vilmos*: II. Lajos udvara. Történeti rajz. Franklin Társulat, Bp., 1878
- Fraknói Vilmos*: Magyarország a mohácsi vész előtt. A pápai követek jelentései alapján. Szent István Társulat, Bp., 1884
- Fraknói Vilmos*: Tomori Pál élete és levelei. Atheneum, Bp., 1881
- Fraknói Vilmos*: Werbőczy István életrajza. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1899
- Groák Lajos*: Egy király születése, *Orvosi Hetilap*, 1997, 85–87.
- Hankó Ildikó*: A magyar királysírok sorsa. Magyar Ház Alapítvány, Bp., 2008
- „Habsburg berendezkedés. Mi történt Mohács után?” Különszám. Rubicon, 2013/2.

- Huszár Lajos*: A budai pénzverés II. Lajos korában. Tanulmányok Budapest múltjából IX. Bp., 1940
- Husztli József*: Magyar királyok horoszkópjai egy vatikáni kódexben. *Magyar Könyvszemle*, 35. évf. 1–4. sz. (1928)
- Istvánffy Miklós*: A magyarok történetéből, Monumenta Hungarica VI., Magyar Helikon, Bp., 1962
- Istvánffy Miklós*: Magyarok dolgainról írt históriája, I/2, Balassi Kiadó, Bp., 2003
- Káldy-Nagy Gyula*: Szulejmán. Gondolat Kiadó, Bp., 1974
- Kasza Péter–Pálffy Géza*: Brodarics-émlékkönyv. Egy különleges pártváltás a mohácsi csata után. Magyar Országos Levéltár, Bp., 2011
- Kempis Tamás*: Krisztus követése. Ecclesia Kiadó, Bp., 2012
- Kósa László*: Magyar művelődéstörténet. Osiris Kiadó, Bp., 2000
- Kosáry Domokos*: A magyar külpolitika Mohács előtt. Magvető Kiadó, Bp., 1978
- Kubinyi András*: A Jagelló-kori magyar állam 1490–1526. (Előadások a Történettudomány műhelyéből III.) *História*, 2006
- Kubinyi András*: A királyi titkárok II. Lajos uralkodása idején. *Gesta*, 2006, 3–22.
- Kubinyi András*: A mohácsi csata és előzményei. *Századok*. 115. (1981) 66–105.
- Kubinyi András*: Az 1505. évi rákosi országgyűlés és a szittyai ideológia. *Századok*, 2006, 361–374.
- Kubinyi András*: Habsburg Mária királyné udvartartása és a politika 1521–1526. In: Habsburg Mária, Mohács özvegye: a királyné és udvara, 1521–1531. Szerk. Réthelyi Orsolya, F. Romhányi Beatrix, Spekner Enikő, Végh András. Budapesti Történeti Múzeum, Bp., 2005
- Kubinyi András*: Logisztikai kérdések a Mohács előtti magyar hadszervezetben. In: Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére. Argumentum Kiadó, Bp., 2005. 441–457.
- Kubinyi András*: Nándorfehérvártól Mohácsig. A Mátyás- és a Jagelló-kor hadtörténete. Argumentum Kiadó, Bp., 2007
- Kubinyi András*: Törvénytelen gyermekek a magyar középkorban. Utódok, örökösök, fattyúk. *História*, 1999
- Kubinyi András*: Werbőczy Mohács (1526) előtti politikai pályafutása. In: Tanulmányok Werbőczy Istvánról. Bp., 2001. 65–98.
- Kulcsár Péter*: A Jagelló-kor. Gondolat Kiadó, Bp., 1981
- Lajos király három halála és négy temetése. Szerk. Majtényi Zoltán. Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, Bp., 1989
- Machiavelli, Niccolo*: A fejedelem. Cartaphilus Könyvkiadó, Bp., 2006
- Magyar reneszánsz udvari kultúra. Szerk. R. Várkonyi Ágnes. Gondolat Kiadó, Bp., 1987
- Magyarország története 3/1–2. Szerk. Pach Zsigmond Pál. Akadémiai Kiadó, Bp., 1987

- Memoria Rerum. (Verancsics). Sajtó alá rendezte Bessenyei József. Magyar Helikon, Bp., 1981
- Mohács emlékezete. Szerk. Katona Tamás. Európa Könyvkiadó, Bp., 1987
- Mohács. Szerk. B. Szabó János. Osiris Kiadó (Nemzet és emlékezet), Bp., 2006
- Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából. Szerk. Rúzsás Lajos, Szakály Ferenc. Akadémia Kiadó, Bp., 1986
- „A mohácsi csata. II. Lajos kontra Szulejmán” Különszám. Rubicon, 2013/8.
- Mohácsi emlékkönyv 1526. Szerk. Lukinich Imre. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp., 1926
- Nagy Szulejmán szultán és kora. Szerk. Gerelyes Ibolya. Magyar Nemzeti Múzeum, Bp., 1994
- Nagy Tamás: I. Habsburg Ferdinánd. Press Publica Kiadó, Bp., 2003
- Nemere István: Az utolsó magyar király Szapolyai János élete. Anno Kiadó, Bp., 2006
- Nemeskürty István: Ez történt Mohács után. Tudósítás a magyar történelem tizenöt esztendejéről, 1526–1541. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1966
- Neumann Tibor: A Korlátköviek. Egy előkelő család története és politikai szereplése a 15–16. században. A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 5. Győr, 2007
- Neumann Tibor: Főkapitányi és főhadparancsnoki adományok a 15–16. századi Magyarországon. *Levéltári Közlemények*, 80. (2009) 209–254.
- Neumann Tibor: Út a királyi trónig. A Szapolyaiak: Imre, István és János király. *História*, 2012/2. 8–10.
- Ortvay Tivadar: Mária, II. Lajos magyar király neje (1505–1558). Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1914
- Pálffy Géza: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. História Könyvtár, Bp., 2011
- Pálosfalvi Tamás: Nikápolytól Mohácsig 1396–1526. Zrínyi Kiadó, Bp., 2005
- Pálovics Lajos: Államszervezet Mohács előtt. *História*, 1988/1.
- Perjés Géza: Az országút szélére vetett ország. A magyar állam fennmaradásának kérdése a Mohácstól Buda elestéig tartó időben. Magvető Kiadó, Bp., 1975
- Perjés Géza: Mohács. Magvető Kiadó, Bp., 1979
- Péter Katalin: Házasság a régi Magyarországon. 16–17. század. L'Harmattan Kiadó, Bp., 2008
- Pomogyi László: Magyar alkotmány- és jogtörténeti kézikönyvtár. Mérték Kiadó, Bp., 2008
- Soós Ferenc: A magyar fémpénzek feliratai és címerei. Argumentum Kiadó, Bp., 1998
- Szabó Dezső: Küzdelmeink a nemzeti királyságért 1505–1526. Franklin Társulat, Bp., 1917
- Szakály Ferenc: A mohácsi csata. Akadémiai Kiadó, Bp., 1981

- Szakály Ferenc*: Veszthely az út porában. Gritti Magyarországon 1529–1534. Helikon Kiadó, Bp., 1986
- Szerémi György*: Magyarország romlásáról. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1979
- „Szulejmán és a magyarok” című különszám, Nagy-Magyarország, 2013 tavasz
- Takáts Sándor*: Bajvívó magyarok. Képek a törökvilágból. Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp., 1963
- Takáts Sándor*: II. Lajos király fia. *Századok* 37. (1903) 183–185.
- Takáts Sándor*: Rajzok a török világból I–II., Magyar Tudományos Akadémia, Bp., 1915
- Tardy Lajos*: Rabok, követek, kalmárok az oszmán birodalomról. Gondolat Kiadó, Bp., 1977
- Tardy Lajos*: Régi magyar követjárások Keleten. Akadémiai Kiadó, Bp., 1971
- Tardy Lajos*: Rémmesék II. Lajos és „természetes” fia körül. In: T. L.: Kis magyar történetek, Kozmosz Könyvek, Bp., 1986. 40–53.
- Thury József*: Török hadak Magyarországon 1526–1566. Panoráma, Bp., 1984
- „Tiszták, hősök, szentek”. A magyar nemzet legszebb imái. Szerk. Kindelmann Győző. Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp., 2010
- Tringli István*: Az újkor hajnala. Magyarország története 1440–1541. Vince Kiadó, Bp., 2003
- Varga Szabolcs*: Az 1527. évi horvát-szlavón kettős „királyválasztás” története. *Századok*, 142. (2008) 5. 1075–1134.
- Varga Szabolcs*: Moháctól a hódoltságig. In: A Pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai 1009–1543. Szerk. Fedeles Tamás–Sarbak Gábor–Sümei József. Pécs, 2009. 155–163.
- Varga Szabolcs*: Nádasdy Tamás horvát-szlavón bánsága (1537–1539) *Századok*, 144 (2010) 4. 793–823.
- Varga Szabolcs*: Petrovics Péter (1487–1557) élete. In: Szürke eminenciások a magyar történelemben. Bp., 2003. 54–56.
- Dr. Várkonyi Tibor*: Családtörténet határok nélkül. Heraldika Kiadó, Bp., 2012
- Veress Endre*: Izabella királyné 1519–1559. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1901
- Zöldi László*: A múlt prófétája. Magvető Kiadó, Bp., 1989
- A Zrínyiek a magyar és a horvát historiában. Szerk. Bene Sándor–Hausner Gábor. Zrínyi Kiadó, Bp., 2007

CD-DVD

A hódoltság kora. Arcanum

Tündérkert. Erdély emlékezete. Arcanum

Arcanum DVD könyvtár III. Történelem

Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret

Honlapok

<http://mohacsi-csata.hu/>

<http://gyorkos.uw.hu/>

<http://www.nanaivitezek.hu/>

<http://szapolyai.hupont.hu/>

<http://www.tankonyvtar.hu/hu>

<http://www.szazadok.hu/>

<http://archivum.piar.hu/arisztokrata/>

http://magyariszlam.hu/mikmagyar/articles.php?article_id=62

http://www.naptargyar.hu/erdekesseg_iszlam_converter.php

http://nyelvemlekek.oszk.hu/tud/regi_magyar_kodexek

<http://web.archive.org/web/20060615093455/http://www.4dw.net/royalark/Turkey/turkey4.htm>

NÉVMUTATÓ¹

Aba Sámuel	40	
Abaffy Anna	351	
Abaffy Csilla, N.	50	
Abdu'l Karim Aga	358	
Abdu'llah herceg	355, 358, 359	
Ábrahámffy István	164	
Ábránffy Miklós	163	
Ács Pál	361	
Aczél Ferenc	62, 166,	
Aczél István	164, 166, 211	
Aczél Zsigmond	213	
Adorján VI. pápa	85, 96, 113	
Ady Endre	209	
Aga	357	
Ahmed bej	266	
Ahmed herceg	355, 36	
Ahmed ruméliai pasa	72, 73, 75, 76, 291, 305, 308	
Ahmed, kém	258	
Aisha hercegnő	356, 36	
Aisha Hundi hercegnő		356
Ala ud-din herceg	355	
Alaghy Gáspár	213	
Alaghy János	216	
Alam herceg	356	
Alapi Gáspár	309	
Alapi György	198	
Albert herceg	322	
Albert I., Wittelsbach		322
Albert király	42, 32	
Albisi Bernát	166	
Áldor Imre	361	
Alexandra litván hercegnő		320
Alfonz V., Aragónia	323	
Ali aga	314	
Ali herceg	355	

¹ A névmutatóban a félkövér számok részletesebb életrajzi adatokra utalnak

Ali Portuk bég	310
Almásy Miklós	211
Álmos herceg	41
Amadé Péter	213
Amir Sulaiman herceg	356
András I.	40
András II.	41, 235
András III.	41
Andrea Corsini	249
<i>Anna királyné lásd Foix, Anne de</i>	
Anna, Jagelló	21
Apafi Farkas	166
Apafi Ferenc	160
Apponyi Péter	164
Arady Jakab	211
Arcimboldo, Giuseppe	23
Argyesi Manzilla	334
Arszlán budai pasa	303, 304, 306, 309
Ártándi Balázs	217
Ártándi Pál	55, 56, 109, 127, 165, 170, 172, 217, 244
Audley, Thomas	248 , 249
Augustus római császár	280
Ausztriai Margit	20
Ayn-i-Shah hercegnő	355
Ayn-i-Shah Khadija hercegnő	356
B. Szabó János	361, 363
Bácsi Miklós	166
Bácsy György	197
Bakacs Sándor	217
Bakics Pál	143, 144, 170, 174, 176, 183, 205, 216, 233, 255, 302
Bakócz Balázs	325, 334
Bakócz Klára	325, 334
Bakócz Tamás	4, 35, 38, 40, 44, 46, 47, 56, 61, 65, 72, 155, 158, 325, 361
Balassa András	324, 328, 337, 340
Balassa Ferenc	86, 156, 163, 212, 340, 354
Balassa Fruzsina	323, 324, 328, 333, 335, 336, 337, 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 351
Balassa Imre	160, 260, 266 , 267, 270, 297, 302
Balassa Menyhért	274, 279, 283, 285, 286

- Balassa Zsigmond 324, 328, 337, 340
 Balassi Bálint 267
 Balbi Jeromos 51, 61, 64, 70, 166
Balbus, Hieronymus lásd Balbi Jeromos
 Balpatak Mihály 213
 Bánffy Anna 324, 335, 343, 345, 346
 Bánffy Boldizsár 160
 Bánffy János, alsólendvai 47, 121, 156, 159, 217, 223, 302, 326, 354
 Bánffy Judit 324, 326, 338, 339, 350, 352, 353
 Bánffy Lőrinc 166, 213
 Bánffy Margit 331
 Bánffy Miklós 109, 326
 Bánffy Zsigmond 121, 141, 162, 213
 Barácsi Miklós 167
 Bárány Bernát 161
 Bárczay Anna 323–353
 Bárczay Ferenc 213, 341,
 Bárczay János 341, 354
 Bárczay László 324–327, 329–332, 334, 338, 339, 341, 348, 350, 352, 353
 Bárczay Miklós 324–327, 329–332, 334, 338, 339, 341, 348, 350, 352, 353
 Bárdy István 95
 Bárdy Tamás 218
 Barkanecz János 161
 Barna Mihály 213
 Barta Gábor 361
 Bartoniek Emma 26, 361
 Basó Gergely 164
 Bassarab István 334
 Bártai Gbriella 4
 Bártai Rozália 323
 Báthory András 44, 88, 165, 197, 216, 223, 328
 Báthory Elek 332
 Báthory György 159, 165, 212, 224
 Báthory István nádor 29, 39, 51, 56, 62, 65–67, 74, 76, 78, 84, 86, 88, 93, 107–109,
 117, 118, 121, 122, 126, 127, 130, 131, 150, 155, 158, 160, 165,
 171, 172, 187, 190, 198, 216, 224, 236, 247
 Báthory István váradi kapitány 283, 284, 285, 286, 328
 Báthory János 332
 Báthory Katalin 332

Báthory Magdolna	340
Báthory Orsolya	328
Báthory Péter	332
Batthyány Benedek	53, 155, 330
Batthyány Boldizsár	160, 329
Batthyány Farkas	240
Batthyány Ferenc	25, 139, 141, 142, 150, 158, 159, 186, 193, 198, 199, 203, 206, 216, 329
Batthyány János	213
Batthyány Margit	330
Batthyány Orbán	167, 197, 240 , 270, 302, 330
Batthyány Perpetua	329
Bay Anna	349
Bay Ignác	349
Bay István	349
Bay Mihály	349
Bayezid herceg	358, 359
Baykhan hercegnő	357
Beatrix királyné	31
Bebek Imre	121, 165
Beck (Salamon) Herman	323–353
Beck Amália	323–353
Beck János	323, 324, 328, 333, 335, 336, 337, 340, 342–347, 351
Beck József	323
Beck Laura	323
Beck Magdaléna	124, 351
Beck Pál	323–339, 341–353
Behrám csasz	68, 69, 71
Behrám pasa	181
Beke Margit	361
Bekes Gáspár	284, 285 , 286, 287
Béla I.	40
Béla II.	41
Béla III.	41
Béla IV:	41
Bélay Barnabás	59, 64, 68
Belsius János	280
Bene Sándor	364
Benei Péter	163

Benyovszky Ádám	323, 324, 328, 333, 335–337, 340, 342–347, 351
Benyovszky Imre	323, 324, 328, 333, 335–337, 340, 342–347, 351
Benyovszky Mária	323, 324, 328, 333, 335–337, 340, 342–347, 351
Berger Kristóf	161
Beriszló Iván	38
Beriszló Péter	13, 38, 42, 49, 65, 67, 68, 158, 159, 165, 234
Bernáth Borbála	330
Bernáth János	330
Bernáth László	330
Bertényi Iván	361
Bessenyei István	163
Bessenyei József	363
Bethlen Gábor	216
Bethlen Orsolya	331
Bezerédi György	217
Bezerédi Mihály	217
Bodó Ferenc	128, 166, 233
Bogacsóczy Márta	325, 329, 334
Bohosmicza János	163
Boltha Albert	163
Bonfini, Antonio	10, 29, 31
Bónis György	361
Bornemissza Boldizsár	267
Bornemissza Gergely	302
Bornemissza János	40, 50–53, 60, 94, 105, 107, 113, 129, 139, 148, 160, 165, 167
Bornemissza Péter	165, 202
Bosnyák Ambrus	302
Bosnyák Tamás	163, 217
Bossányi Krisztina	324, 326, 327, 338, 339, 348, 350, 352, 353
Bossányi Miklós	213, 324, 326, 338, 339, 350, 352, 353
Bóth István	163
Bóth János	160
Botlik Richárd	361
Bourbon, Jeanne de	321
Bourbon, Margueriete de	321, 322
Bourgogne, Agnes de	322
Bradács György	162
Bradács Imre	163
Brandenburgi György	37, 40, 45, 51, 52, 60, 61, 66, 90, 93, 94, 98, 104, 112, 125, 155, 165, 205, 206, 320

- Brankovic, Marija 323, 333
 Bresoweczki János 161
 Brodarics István 85, 104, 144–148, 163, 167, 169, 199, 216, 224, 241, 256, **259**, 361, 362
 Brodarics Mátyás 163
 Broke, John 224
 Brúz Mátyás 211
 Bucsai Illés 166
 Budai László 166
 Burgio, Antonio Giovanni 92, 97, 100, 102–106, 110, 111, 113, 117, 119, 122, 125, 126, 129, 131–133, 135, 136–140, 142–146, 148, 150–153, 170, 174–177, 179–183, 185, 186, 188, 189, 192–194, 199, 201, 204, 361
 Burgo, Andrea da 48, 49, 59, 60, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 101, 107, 108
 Burián Kristóf 213
 Busbeck, Ghislain de 23
 Bustahradsky János 213
 Buzlai Farkas 161
 Buzlai Mózes 42, 44, 159
 Cajetan de Vio, Tommaso 92, 97
 Campeggi, Lorenzo 288
 Campeggio, Laurentius 100, 101, 110–114, 117, 121, 123, 130, 131, 137, 138
Candale-i Anna lásd Foix, Anne de
 Carlino, Giraldona 323
 Casale, Gregorio **225**
 Castaldo, Giovanni Battista 272, 273, 274, 275, 288
 Castellanfi János 163
 Cerni Jovan 17, 227, 230, 238, 241, 256, 270
 Chernelházi Ambrus 164
 Chieregati pápai nuncius 89
 Choron András 302
 Cicero 6, 187
 Ciprusi Hannibál 199, 217
 Cles trienti püspök 101
Colombo lásd Kolombusz Kristóf
 Cordatus Konrád 90, 107, 114, 164, 169
 Cornea Sándor 251
 Corvin Erzsébet 122
 Corvin János 9, 11, 16, 31, 33, 37, 44, 65, 169, 257, 272, 334,

Cricius András	108
Cuspinianus	23, 42, 43, 48, 55, 60, 61, 62, 63, 240, 241
Czech János	50
Czedléczi Miklós	162
Czettrich Ulrik	160, 217
Czibak Borbála	331
Czibak Ferenc	331
Czibak Imre	152, 160, 162, 163, 217, 223, 233, 238 , 240, 243, 250, 260, 278, 331
Czobor Gáspár	160, 217
Csaholyi Ferenc	165, 212
Csáky László	163
Csáky Mihály	160
Csallovicz Pál	55, 166
Csanádi Béla	90
Csányi Balázs	166
Csányi János	161
Csapodi Csaba	50
Csejthényi Mátyás	213
Cseszneki György	167
Csiagli Antal	167
Csőregh János	157
D'Albret, Marguerite	321
Damad Mustafa	357
Daróczy Ferenc	325, 329, 334
Daróczy Katalin	325, 329, 334
Daulat-Shahi	357
Deák Apollónia	230
Dengelegi Borbála	334
Dengelegi Pongrácz György	334
Deregnyői Mihály	217
Derencsényi György	165
Dersffy Miklós	329
Dersffy Zsófia	325, 329, 334
Désházy István	85, 86, 165
Dessewffy Ferenc	213
Dessewffy György	213
Dessewffy István	163
Dessewffy János	160

Dessewffy Miklós	213
Dezsőfi Zsófia	349
Dobó István	18, 217, 275
Dóczy Ferenc	94, 156, 157
Dóczy János	128, 131, 148, 159, 223
Dolhay Ilona	330
Dózsa Gergely	35
Dózsa György	4, 35, 36, 51, 65, 109, 113, 127, 141
Drágffy Bertalan	332
Drágffy János	44, 88, 89, 109, 128, 158, 159, 160, 165, 203, 212, 332
Drágffy Julianna	332
Drágffy Miklós	332
Drugeth Ferenc	217, 223
Drugeth Gábor	347
Drugeth István	223
Drugeth János	347
Drugeth Katalin	347
Drugeth Klára	344, 347
Drzewiczky Mátyás	48
Dselálzáde Musztafa	292, 295, 297, 299, 301
Dubraviczky Anna	349
Eberstein Vilmos	132
Edelpeck Barbara	334
Engel Pál	361
Epistrenis, Baltazar	199
Erdődy János	47
Erdődy Péter	47, 103, 121, 160, 217
Erdődy Simon	25, 94, 103, 109, 121, 165, 186, 204, 217
Erdőteleki Tamás	162
Ernusz Ferenc	160, 212
Erzsébet (Habsburg)	319, 320, 322
Essegvári Ferenc	159
Eszéky János	270
Évreux, Blanche	323
Faiszy János	166
Fánchy Gáspár	330
Fánchy Imre	55
Fánchy Orbán	330
Fánchy Zsófia	330

Farahshad hercegnő	355
Fatima hercegnő	355, 356, 357, 359
Fáy Katalin	330
Fedeles Tamás	364
Fegyverneki Ferenc	217
Fekete Miklós	218
Feledy Eusták	218
Ferdinánd I., Aragóniai	20
Ferdinánd I., Habsburg	7, 13, 20–23, 27, 31, 36, 58, 60–62, 65, 70, 71, 86, 87, 89, 92, 93, 97, 98, 101, 103, 106–108. 110, 112, 116, 123, 132, 136, 140, 177, 199, 205, 216, 220, 221, 223–227, 229, 231–243, 245, 249, 251–253, 255, 256, 259, 260, 264, 267, 269 –274, 276–278, 280, 281, 283, 286, 288, 290, 294–297, 299–302, 319, 363
Ferenc I., francia király	17, 36, 48, 60, 61, 115, 116, 234, 237, 246, 269, 322
Ferhad pasa	95, 143, 305, 357, 358
Fernando II.	319
Ferrari, Antonioi	288
Ferrari, Marco Aurelio	288
Fischer Eszter	323
Fischer Jakab	157
Fodor Pál	361
Fógel József	361
Foix, Anne de	11, 12, 33, 45, 319, 321, 323
Foix, Catherine de	319, 323
Foix, Gaston II. de	321, 323
Foix, Gaston IV. de	321, 323
Foix, Jean de	321
Forgách Ferenc	216
Forgách Miklós	213
Forgách Sebestyén	213
Forgách Zsigmond	161
Fouthoron Kristóf	161
Fraknói Vilmos	361
Frangepán Beatrix	37
Frangepán Bernát	70, 71, 89, 162, 323, 333
Frangepán Farkas	162
Frangepán Ferdinánd	323, 333
Frangepán Ferenc János	256
Frangepán Gergely	37, 38, 44

Frangepán János	137
Frangepán Katalin	323, 333
Frangepán Kristóf	115, 116, 123, 128, 129, 137, 138, 162, 172, 181, 202–204, 206, 302, 333
Frangepán Mátyás	213
Franjo Tranquillus Andronicus	237
Fráter György	213, 240, 242, 260, 269, 270, 271, 272 , 273, 278, 280, 281, 284, 288, 299,
Friedensheim, Bernard von	202
Frigyes II.	43
Fülöp, Habsburg (Szép)	20
Fülpesi Albert	161
Galambos Ferenc	325, 329, 334
Galambos László	325, 329, 334
Galambos Sára	325, 329, 330, 331, 332, 334
Gavkharkhan hercegnő	357
Gavkhar-Muluk hercegnő	356
Gazáli	291
Gerelyes Ibolya	363
Gerendi Miklós	166, 167
Géresi Borbála	332
Gergely barát	110
Gerliczy Jakab	213
Gethei János	88
Géza I.	40
Géza II.	41
Ghazi Kara Ahmed pasa	357
Ghazi Muhammad pasa	358
Ghazi Shoban Mustafa pasa	357
Gilétfy Ferenc	163
Gilétfy György	163
Gilétfy Mihály	163
Girincsy Borbála	330–332
Girincsy Ferenc	330
Girincsy László	330
Girolti Veronika	345
Glésán Miklós	165
Gnoinski Lénárd	205, 211
Gombos Lőrinc	213

Gondoss Illés	212
Gosztonyi János	88, 89, 94, 101, 103, 109, 121, 145, 224
Gritti, Andrea	185, 229, 230, 238, 240, 243
Gritti, Antonio	251, 252
Gritti, Ludovico	185, 229, 230, 237, 238, 240, 243 , 244, 245, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 260, 277, 295, 302, 363
Gritti, Pietro	251, 252
Groák Lajos	361
Grussóczy Mihály	162
Guidoto, Vincenzo	95, 106
Guthy Erzsébet	331, 332
Gyöngyösi Tamás	212
Gyulaffy Krisztina Fruzsina	347
<i>Habsburg (Szép) Fülöp lásd Fülöp, Habsburg (Szép)</i>	
<i>Habsburg Mária lásd Mária királyné</i>	
Hadim Ali pasa	276
Hafsa hercegnő	357
Hajnal János	161
Hajreddin, Barbarossa	254
Haldi hercegnő	356
Hampó Ferenc	121, 213
Hanjarli Fatima hercegnő	356
Hankó Ildikó	361
Hans Albert	125, 132
Hanyi Klára	341
Hardeck János	162, 217
Harrach Lénárd	86
<i>Haticse lásd Khadija hercegnő</i>	
Hausner Gábor	364
Héderváry Ferenc	73, 78
Héderváry István	218
Hedvig hercegnő	272, 320
Heltai Gáspár	8, 268
Henckel János	164
Henrik (Valois)	247
Henrik várgróf	212
Henrik VII.	321
Henrik VIII.	59, 101, 139, 169, 170, 223 –226, 229, 238, 249, 250, 361
Herberstein György	86

Herberstein Zsigmond	23, 52, 92,	
Herczegh Mihály	161	
Herczegh Miklós	161, 218	
Herencsényi „Sándor” István	349	
Herencsényi Benedek	349	
Herencsényi Bernát Benedek	349	
Herencsényi Zsófia	349	
Heresthieni Miklós	161	
Hérodotosz	5, 6, 24	
Hieranth Miklós	161	
Hippói Szent Ágoston	169	
Hispanus Ágoston	162	
Hispanus Károly	213	
Hispanus Lőrinc	160	
Hızır Hayreddin pasa	254	
Hobordanecz János	164	
Homonnai István	259	
Honterus János	268	
Hoporsorom Erzsébet	330, 341	
Horvát Mihály	267	
Horváth Gáspár	159, 218, 224	
Horváth György	163	
Horváth János	197	
Horváth Simon	212	
Hosszútóthy György	304	
Huburk Kristóf	161	
Huma hercegnő	356	
Huma-Shah hercegnő	358	
Hunzar Borbála	334	
Hunyadi Buthi Vajk	334	
Hunyadi János	38, 175, 215, 334	
Hunyadi Klára	334	
Hunyadi Mária	334	
Hunyadi Mátyás	7–10, 12, 15, 16, 19, 23, 31, 32, 33, 42, 51, 82, 122, 135, 178, 257, 233, 334	
Huru	251, 252	
Hürrem szultána (Aleksandra Lisowska; Rokszolana)	251, 252, 262 , 263, 265, 271, 275	
Huszár Lajos	362	

- Husztai József 362
- Hüszrev (Khoszrev) bég 73, 87, 192, 234, 301
- Ibrahim, Pargali 105, 106, 138, 143, 183, 190, 192, 193, 240, 243, 245, **251**, 252, 262
- Illésházy György 213
- Ilyevölgyi Albert 164
- Imre herceg 40, 41, 209
- Imreffy Mihály 217, 218
- Iskandar pasa 357
- István II. (István herceg) 41
- István III. 41
- István IV. 41
- István V. (István herceg) 41
- Istvánffy Miklós 216, 362
- Istvánffy Pál 218
- Iszmail perzsa sah 35, 99
- Ivan Nenad lásd Cerni Jovan*
- Ivándy Gergely 162
- Izabella királyné, Jagelló 240, 245, 259, 267, 270, 271, 272, 273, 278, 279, 280, **281**, 285, 298, 299, 301, 330, 364
- Jadwiga hercegnő 244
- Jahangir herceg 359
- Jahjapasa-oglu Bali 74, 76, 86, 92, 211, 291
- Jahjapasa-oglu Mehmed 234, **255**
- Jakchy de Kusaly Anna 332
- Jakosith György 164
- Jaksith Márkus 162
- Jan Laski lásd Laski, Hieronim*
- Janabi Ahmed pasa 358
- Jánoki Osvald 164
- János I., Szapolyai 7, 14, 20, 22, 27, 35–39, 42, 45, 46, 49–53, 56, 62, 65–67, 74–76, 78, 85, 87, 88, 93, 94, 98, 109, 118, 121, 124, 129, 150, 152, 158, 204, 220, 223, 230, **231**, 234, 237, 238, 240, 243, 245, 260, 264, 266, 269, 270, 272, 278, 320, 347, 363
- János Zsigmond, Szapolyai 230, 231, 240, 264, 271, 272, 273, 278, 279, 281, 282, **283**, 285, 286, 288, 297, 307, 347
- Janus Pannonius (Csezmiczei János) 54
- Jeszenszky László 213
- Joachim, Brandenburgi 300

Jovan cár lásd Cerni Jovan

Jovius, Paulus	69	
Jozefics Ferenc	85, 224	
Józsa Miklós	213	
József Attila	8, 209	
Juan II., Aragónia királya	319	
Juana, Kasztília királynője	319	
Julius Caesar	11, 181	
Junak Miklós	163	
Junusz bég	252, 253	
Jurisics Miklós	241, 242, 302	
Kaczky András	218	
Kajdácsi Horváth György	160	
Kajdacsy György	162	
Kajtári Furkó Barnabás	167	
Káldy Miklós	76	
Káldy-Nagy Gyula	362	
Kállay Borbála	341	
Kállay János; Kállay Vitéz János	108, 162, 217	
Kállay Lőrinc	341	
Kálmán király	41	
Kálnai Imre	166	
Kálnay István	213	
Kálnay János	213	
Kamar herceg	356	
Kamar hercegnő	355, 357	
Kamar-Shah hercegnő	356	
Kanizsai László	121, 128, 156, 159, 165	
Kanizsai Orsolya	304, 345	
Kanszu Gauri szultán	47	
Kapszáli Eliahu	69	
Kapy László	213	
Kara Ahmed nagyvezír	262, 275	
Karna Borbála	349	
Karnkovszky János	52	
Károli Gáspár	18, 19	
Károly I.	41	
Károly II.	42	
Károly V.	19, 59, 63	

Károly VI.	321
Károly, münsterbergi herceg	66
Karthágói Hannibál	161
Karukowsky követ	130
Kasim herceg	355, 356
Kasza Péter	362
Kászim mohácsi szandzsákbég	301
Kasztíliai (Örült) Johanna	20
Katona Tamás	363
Katzianer, Johann von	236, 256, 290
Kazimir IV.	319, 320
Kecskés Pál	218
Keglevich Péter	162
Kelemen VII. pápa	62, 96, 97, 256
Kemál pasa	293
Kemen István	163
Kempis Tamás	362
Kendeffy Gáspár	331
Kendeffy László	331
Kendeffy Miklós	331
Kendeffy Zsófia	331, 332
Kenderessy Mihály	55, 89, 166
Kendy Ferenc	260, 266
Kerecsényi György	162
Kerepeczi Osvát	230, 265
Keserű Mihály	165, 166, 174
Keszi Borbála	345
Ketey János	89
Kezeliczky András	162
Khadija hercegnő	105, 356, 359
Khadim Ibrahim pasa	357
Khanzada hercegnő	359
Khoja ,Ali pasa Eretnaoglu	359
Kindelmann Győző	364
Kinizsi Pál	15, 50
Kismarjai Lukács	233
Kispereczky János	162
Kiszersky Jakab	212
Kizil Ahmed Musztafa pasa	305

Klenóczky Benedek	162
Kochanovsky Ádám	214
Kodsa Pertev pasa	303
Kodzsa Báli	255
Kollega Tarsoly István	4
Kolombusz Kristóf	82
Kopprowith Péter	163
Korbáviai János	70, 140, 141, 158, 290
Korkud herceg	355
Korlátkövi Antal	161
Korlátkövi Katalin	336
Korlátkövi Osvald	336
Korlátkövi Péter	86, 88, 89, 121, 126, 127, 128, 148, 149, 159, 212, 336
Korlátkövi Zsigmond	161
Kornis Gáspár	330
Kornis György	330
Kornis Kata	330
Koroghi Gáspár	214, 330
Koroghi Péter	214
Kósa László	362
Kosáry Domokos	362
Kossaczki János	161
Kossaczki László	162
Könings Dóra	4, 323
Kriscsány Márk	214
Kriscsány Salamon	214
Kristó Gyula	361
Krusics Péter	87, 103, 302
Kubinyi András	15, 361, 362
Kubinyi Borbála	325, 329, 334
Kubinyi Dániel	214, 354
Kubinyi László	325, 329, 334
Kubinyi Lénárd	214
Kuczky Miklós	162
Kulesár Péter	361, 362
Kun Borbála	341
Kutasi Lukács	166
Kutnauer Henrik	214
Kücsük Báli	255

Lajos I.	9, 33, 41
Lajos II.	8, 11–14, 16, 21, 25, 26, 29, 31–33, 40, 42, 45, 46, 59, 60, 64, 79, 80, 83, 168, 169, 206, 208, 211, 215, 219, 234, 240, 255, 257, 259, 260, 264, 270, 277, 282, 284, 289, 302, 319, 320–323, 361–364
Lajos XII.	10
Lala Kara Mustafa pasa	358
Lamarter János	132
Laskaris Mária	41
Laski Hieronim	228, 229 , 230, 237, 242, 247
László I.	41
László II.	41
László III.	41
László IV.	41
László V.	32, 42
Lázár deák	240, 241
Lazius, Wolfgang	23
Lengyel János	202
Leó X., pápa	46, 48, 54, 96, 101, 105, 234
Leonor, de Aragón	319, 323
Lévai Borbála	341
Lezeczky Félix	162
Lezeczky János	162
Lezeczky Márton	160
Lezetha Bálint	161
Lezetha János	161
Libanoni Péter	101
Lipcsey Péter	160
Lipthay János	214
Logodi Simon	73
Lónyay Ferenc	325, 329, 330, 331, 332, 334
Lónyay Gábor	331, 332
Lónyay István	331, 332
Lónyay János	331, 332
Lónyay Klára	324, 325–327, 329–332, 334, 338, 339, 341, 348, 350, 352, 353
Loredano, Leonardo	60
Losonczy István	275, 302
Lőkös János	162
Lőrinc pap	35, 113
Luisa Marzano d'Aragona	323, 333

Lukinich Imre	363
Lukóczy János	162
Luther Márton	14, 17, 49, 70, 90, 254, 258
Lutter Éva	169
Luxau György	167
Lütfi pasa	254, 256, 357
Lykurgos	62
Macchiavelli	168, 169, 362
Macedoniai László	86, 88, 89, 121, 147, 165
Macedóniai Miklós	166, 218
Maczieyowsky János	217
Magyar Benigna	50
Magyar Borbála	351
Magyar Miklós	225
Mahidevran	263, 358
Mahmud herceg	356, 358, 359
Mahmud terdzsümán (Sebold von Pibrach)	284 , 285, 287, 288
Majláth Anna	324, 335, 336, 342, 343, 345, 346
Majláth Gábor	324, 335, 343, 345, 346
Majláth István	111, 218, 229, 240, 243, 251, 260 , 261, 266, 267, 270, 277, 302, 324, 345, 354
Majtényi Zoltán	362
Majthényi Bertalan	217, 218
Majthényi János	214
Makkai László	361
Makó Ilona	341
Marczali Albert	214
Mária királyné	13, 14, 21, 32, 36, 79, 83, 84, 89, 90, 94, 98, 104, 111, 122, 124, 156, 172, 180, 197, 199, 215, 216, 226, 227, 319, 362, 363
Mária királynő	42
Máriássy Ferenc	214
Maróti Lajos	353
Maróti Magdolna	353
Marsovszky György	214
Marsovszky István	205
Marsovszky Mária	323, 324, 328, 333, 335, 336, 337, 340, 342– 347
Martinus Thyrnavinus (Nagyszombati Márton)	96
Marzano, Rossano hercege	323
Máté, tolnai főapát	156

- Matrakcsi Nászuh 301
- Mattioli, Pietro Andrea 23
- Mátyás király lásd Hunyadi Mátyás*
- Mazóviai Zsófia 74
- Mehmed szilisztrai bég 84, 87
- Mekcsey György 166
- Mekcsey István 302
- Melanchton **258**
- Mercada 288
- Mérey Anna 324, 328, 337, 340
- Mérey Mihály 324, 337
- Merzyni Péter 166
- Mészáros Lőrinc lásd Lőrinc pap*
- Mihr-i-Mah hercegnő 358, 359
- Miksa császár (Habsburg) 9, 13, 16, 20, 21, 23, 31, 32, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 45, 48, 52, 54, 58, 59, 60, 234
- Miksa király (Habsburg) 285, 286
- Minóczky Márkus 161
- Mocsáry Judit 324, 336, 338, 339, 350, 352, 353
- Mócsy András 361
- Mohamed aga 309
- Mohamed bég 306
- Mohamed pasa 305, 308
- Montmorency, Anne de 228
- Móré Fülöp 69, 70, 75, 78, 121, 165, 166, 183, 212
- Móré György 160
- Móré László 159, 218, 223, 240
- Móré Mihály 73, 76
- Móricz Zsigmond 24
- Morus Tamás **239**
- Morvay György 218
- Muhammad (Mehmed) herceg 358
- Muhammad (Murad) herceg 359, 364
- Muhammad Bey Isfandiyar herceg 357
- Muhammad pasa 357, 358
- Mukbul Maktul Ibrahim pasa 357
- Munino, Giovanni 288
- Murád dragomán 288, 290, 292, 294, 296, 298, 300, 364
- Murád effendi 305

Murád herceg	355, 358
Musa herceg	356
Mustafa herceg	355, 358
Musztafa pasa	49, 74, 305
Muzaffar pasa	359
N. Katalin	330, 351
N. mester	169, 208
Nádasdy Anna	324, 345
Nádasdy Ferenc	302, 345
Nádasdy György	164
Nádasdy Tamás	22, 110, 111, 166, 200, 203, 237, 243, 258, 260, 269, 277 , 302, 324, 345, 364

Nádasdyné lásd Kanizsai Orsolya

Nagy Antal	212
Nagy László	149
Nagy Radu	84
Nagy Sándor	11, 222
Nagy Tamás	363
Nagylúcsei Ferenc	212
Nagylúcsei Ilona	329
Nagylúcsei Orbán	51
Naszuf aga	305
Nathafalusy Benedek	217
Neczpály Menyhért	164
Negro, Tomaso	71
Nemere István	363
Nemeskürty István	363
Némethy Ferenc	283
Neumann Tibor	4, 15, 362, 363
Nipschitz Miklós	132
Nizowski Szaniszló	282, 285
Noszlopy Kristóf	214
Novákovics Péter	87
Numa Pompilius	11
Nyáry Ferenc	218, 302
Nyáry Krisztina	324, 326, 338, 339, 350, 352, 353
Nyáry Lőrinc	338, 350
Nyáry Miklós	324, 326, 338, 339, 350, 352, 353
Nyáry Pál	324, 338, 339, 350 352, 353

Oláh Balázs	73, 75, 76
Oláh Miklós	166, 175, 215, 334
Olgierd litván nagyherceg	320
Orbai László	163
Orbai Tamás	163
Orczy Gergely	214
Ordódy János	214
Orkhan herceg	356, 359
Orlovics György	87, 103, 157, 212
Orseolo Péter	40
Orsini, Camillo Pardo	246 , 247, 249, 250
Országh Borbála	324, 339, 352, 353
Országh Dorottya	336
Országh Ferenc	121, 160, 212
Országh Imre	121, 159
Országh János	165, 217, 224
Országh László	339, 353
Országh Mihály	353
Ortvay Tivadar	363
Osman herceg	355, 356, 359
Ostrosith János	163
Ostrosith Miklós	302
Oszmán pasa	305
Ottó király	41
Óvári Márta	345
Ördög László	163
Pach Zsigmond Pál	362
Paksy Balázs	109, 121, 166, 212
Paksy Ferenc	161
Paksy Gáspár	163
Paksy János	55, 56, 159, 165, 213
Paksy Mihály	39
Pál IV., pápa	23
Palásthy Ferenc	97
Pálffy Erzsébet	325, 329, 334
Pálffy Géza	4, 362, 363
Pálffy István	325, 329, 334
Pálffy Lőrinc	214, 354
Pálffy Pál	325, 334

Pálffy Péter	325, 329, 334
Palisnay György	195, 212
Pálóczy Antal	88, 121, 213
Pálóczy Mihály	159
Pálos Gergely	149
Pálosfalvi Tamás	363
Pálovics Lajos	363
Paracelsus	219, 220, 222
<i>Pargali Ibrahim lásd Ibrahim, Pargali</i>	
Pászthódy János	47
Patóchy János	331
Patóchy Margit	331
Pechaim Bernát	149
Pécsváradi Gábor	47, 48
Pekry Anna	339, 353
Pekry János	214
Pekry Lajos	162, 217, 236
Pekry Miklós	214
Pemflinger Ferenc	214
Pemflinger Gábor	213
Pemflinger Katalin	270, 324, 352
Pemflinger Kristóf	161
Pemflinger Márk	253
Perényi Ferenc	66, 88, 121, 165, 212
Perényi Gábor	159, 212, 302, 328, 354
Perényi Imre	43, 44, 46, 51, 56, 65, 118, 158, 340
Perényi István	159, 340
Perényi Margit	328
Perényi Orsolya	340
Perényi Péter	88, 121, 202, 206, 217, 223, 230, 235, 236, 245 , 257, 259, 340, 354
Perjés Géza	362, 363
Perneszy Miklós	166
Perussith Gáspár	273
Pestényi László	164
Péter Katalin	363
Pethő János	159
Petróczy Zsigmond	214
Petrovics Péter	242, 272, 278 , 279, 364

Piast Eufémia	320
<i>Pibrach, Sebold von lásd Mahmud terdzsümán</i>	
Pierre I., Bourbon	321
Pilaczky János	217
Pileczky Miklós	162
Piri Mehmed basa	72, 73, 74, 75, 76
Piso Jakab	51, 166
Piusz IV., pápa	23
Platón	5
Platthy György	214
Podavinyi Pál	174
Podhradszky Lénárd	214
Podmaniczky István	121, 157, 165, 217, 224, 235, 341
Podmaniczky János	341
Podmaniczky László	341
Podmaniczky Margit	341
Podmaniczky Mihály	163, 214, 217
Podvinyay Tamás	188
Pogány Simon	218
Pogány Zsigmond	88, 89, 166, 202, 212
Pogrel Ferenc	162
Politus, Ambrosius Catharinus	70
Pomogyi László	363
Pongrácz Borbála	323, 333, 344, 351
Pongrácz Dániel	324, 335, 336, 342, 343, 345, 346
Pongrácz Gáspár	336, 342
Pongrácz Máté	214
Pongrácz Miklós	161, 336, 342
Pook János	161
Pozsár Benedek	214
Pozsgai Miklós	163
Pöstyéni Gergely	165
Pöstyéni János	218
Premislaw II. herceg	320
Preskovicz Bálint	161
Pribér Lázár	163
Protagorasz	5, 6
Proznóczki Mihály	162
Proznóczki Miklós	162

Pruskóczy Bálint	161	
Putnoky Imre	161	
Putnoky István	214, 354	
Putnoky János	164	
Pyrser Mátyás	259	
Radics Bosics	205, 217	
Radu	84, 85, 87, 88, 94,	
Rády Zsuzsanna	349	
Rajcsányi György	214	
Rajcsányi István	214	
Rákóczi Ferenc	164	
Rákóczi György	164	
Rákóczi Lajos	164	
Rákóczi Márton	164	
Ransanus, Petrus	31	
Rares, Petru	251 , 252	
Ráskai Balázs	159	
Ráskai Gáspár	88, 149, 159, 160, 161, 206, 217	
Ráskai Mihály	212	
Ráskay Lea	11	
Rattkay László	214	
Raziya hercegnő	359	
Redneki János	163	
Remete Szent Pál	14, 94	
Réthelyi Orsolya	362	
Retteggy Ambrus	214	
Révay Ferenc	22, 323, 324, 333, 335, 336, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 351	
Révay Gábor	323, 333, 344, 347, 351	
Révay István	218, 323, 324, 328, 333, 335–337, 340, 342–347, 351	
Révay Julianna	232, 324, 328, 333, 335–337, 340, 342–347, 351	
Rhenanus, Beatus	54	
Rincon, Antonio	228	
Roggendorf, Wilhelm von	241 , 242, 298	
Romhányi Beatrix, F.	362	
Rosenthal Ábrahám	323	
Rosenthal Szidónia	323	
Roskoványi István	214	
Roson Bertalan	214	
Rosty Bertalan	214	

Rothkriger Menyhért	161	
Rozgonyi Druzsiana	334	
Rozgonyi Sebestyén	334	
Röder kapitány	217	
Rusztém pasa	275, 288, 289, 301, 359	
Rúzsás Lajos	363	
Saffarith Péter	161	
Sági Balázs	56	
Sági János	349	
Sági Katalin	56, 349,	
Sági Zsófia	349	
Salamanca Gábor	94	
Salamon király	40	
Salhausen Albert	212	
Salm, Niklas zu	172, 181, 233	
Sánchez, Leonor	323	
Sarbak Gábor	364	
Sárkány Ambrus	29, 64, 86, 97, 101, 104, 110, 121, 123, 126, 127, 129, 158, 165, 193, 196, 197, 199, 200, 212, 345	
Sárkány Bertalan	345	
Sárkány János	345	
Sárkány László	345	
Sárkány Veronika	345	
Sarmasági Anna	331, 332	
Sauerer, Laurentius	60	
Savoie, Louise de	137, 322	
Schleisen-Liegnitz, Margareta von		322
Schlik Albin	166	
Schlik Albrecht	218	
Schlik István	214	
Schnaidpeck János	103, 106, 112	
Schnell Tamás	4	
Schomberg Miklós	52	
Schwendi, Lazarus	285, 286	
Scramuccia	288	
Seisenegger, Jakob	23	
<i>Selim herceg lásd Szelim szultán</i>		
Seljuk hercegnő	356	
Semiz Ali pasa	304	

Semsei János	163
Serédy Gáspár	166, 191, 302
Serédy István	283
Sforza Pallavicini	273, 274, 288
Sforza, Bianca	31
Sforza, Bona	247, 264
Shah un-nisa hercegnő	355
Shahanshah herceg	356
Shaharazade Shah	356
Shahzada herceg	355
Shahzadi hercegnő	356
Shahzadi Hundi hercegnő	356
Sibahóczi Márton	162
Singrenius	70
Sitkei György	166
Sofiya Fatima hercegnő	357
Solcher Jeromos	161
Somi Anna	266, 324, 328, 340
Somi Gáspár	162, 218, 328, 354
Somlyai Balázs	208, 209
Somlyai Mihály	163
Somogy Ferenc	163
Soós Ferenc	363
Spekner Enikő	362
Stansith Márk	302
Statileo János	75, 166, 198, 234 , 236, 237, 244, 256, 257, 280
Statileo Magdolna	38
Stibicz Zsigmond	161
Sulaiman herceg	355
Sulyok Balázs	156
Sulyok György	283
Sümegi József	364
Szabatkai Mihály	38
Szabó Dezső	363
Szabó János	231
Szakály Ferenc	18, 19, 361, 363, 364
Szakolyi Katalin	331
Szál Mohamed pasa	305, 308
Szalaházy Tamás	121, 126, 127, 144, 166, 224, 235

Száleresi Ambrus	51
Szalkai László	14, 44, 54, 90, 94, 97, 103, 104, 109, 121, 146, 155, 158, 212
Szalóki György	162
Szapolyai (Krisztina) Margit	347
Szapolyai Borbála	36, 37, 244, 264
Szapolyai György	44, 121, 122, 194, 201, 205, 211
Szapolyai Imre	363
Szapolyai István	36, 44, 264, 272, 347, 363
Szatmári György	43, 44, 46, 56, 61, 65, 66, 86, 87, 94, 98, 103, 124, 158, 215
Széchy Dorottya	44, 35
Széchy Tamás	121, 156, 212
Szecsődy vajda	311
Szegedi Antal	164, 217
<i>Székely Dózsa György lásd Dózsa György</i>	
Székely Magdolna	124
Szekender bég	306
Szeleczy Gergely	214
Szelim I. szultán	13, 16, 35, 47, 64, 68, 73, 81, 356
Szelim II. szultán	223, 276, 358
Szemere György	324, 326, 327, 338, 339, 348, 350, 352, 353
Szemere Kelemen	214, 348, 354
Szemere Klára	324, 326, 327, 338, 339, 341, 348, 350, 352, 353
Szemere Péter	164
Szemiz Ahmed pasa	305, 308
Szénás (Hégen) József	349
Szénás (Hégen) Zsuzsanna	324–327, 329–332, 334, 338, 339, 341, 348–350, 352, 353
Szénás (Szénássy) Péter	349
Szénás Lajos	214, 354
Szénás Mária (Ilona)	349
Szénás Miklós	214
Szénás Péter	349
Szent István	209
Szentgyörgyi Farkas	121, 160
Szentgyörgyi Péter	42, 44, 158, 165
Szentiváni Kelemen	161
Szentkirályi Pál	162
Szerecsen János	160, 217
Szerémi György	8, 11, 217, 364

Szerencsés (Fortunatus) Imre	90, 117–119, 121, 122, 128, 134, 155, 171, 194, 205
Szilágyi Erzsébet	334
Szirmai Pál	164
Szirmay Dénes	213
Szkarika György	164
Szkender Miklós	164
Szkublics György	73
Szobi János	349
Szobi Margit	349
Szobi Mihály	55, 56, 120, 159, 165, 349
Szobi Péter	56, 349
Szokollu Mehmed; Szokoli	273, 274, 276, 304, 305, 313, 315, 316, 317
Szokoly Borbála	332, 341
Szokoly György	341
Szokoly János	163, 341
Szokoly Miklós	332
Szókratész	5, 8
Szondi György	18, 276, 302
Szulejmán szultán	13, 16, 17, 20, 21, 27, 71, 72, 90, 105, 115, 133, 138, 143, 168, 219, 220, 222, 223, 228, 231, 235, 240, 243, 245, 250–253, 255–257, 259– 262 , 263–267, 269–273, 275–278, 280–285, 288, 290, 294, 299, 301–303, 317, 357, 358, 362, 363
Szunyogh Bora	336, 342
Szydlowiecki, Krzysztof	49, 97, 227
Tahmásp sah	102
Tahy János bán	120, 121, 139, 158, 206, 217, 302
Takáts Sándor	364
Tárczay Miklós	159, 170, 212, 327, 354
Tardy Lajos	364
Tarnóczy János	212
Tarnowski, Jan	229, 236
Tarsoly Gergely	215
Temesvári Pelbárt	11
Terjék László	345
Terjék Orsolya	345
Terjény(i) Rebeka	349
Tersztyánszky György	215
Thatwar Václav	160
Thelegdy Fruzsina	244

Thomka Miklós	215
Thruczky Péter	161
Thuránszky Simon	215
Thuróczy János	31, 350
Thuróczy Márta	338, 350
Thuróczy Miklós	160, 165, 201, 350
Thúry Benedek	164
Thury József	364
Thurzó Elek	77, 93, 94, 97, 121, 124–127, 131, 148, 150, 156, 159, 165, 172, 186, 197, 224, 242, 351
Thurzó Ferenc	323, 333, 351
Thurzó György	156, 351
Thurzó János	351
Thurzó Katalin	323, 333, 344, 347, 351
Thurzó Teofil	351
Tinar, Stefan cel	183
Tojgun pasa	290
Tomicki, Piotr	230 , 231, 233
Tomori Pál	32, 67, 92, 96, 113, 115, 121, 135–137, 142–144, 147, 148, 151, 152, 165, 168, 174, 176, 190, 198, 211, 238, 255, 292, 302, 361
Torma András	73
Tornallyay Bálint	218
Tornallyay János	55, 215, 354
Tóth Norbert, C.	15
Török Bálint	73, 78, 155, 162, 206, 217, 224, 227, 230, 233, 235, 236, 242, 262, 263, 268, 270 , 271, 277, 278, 290, 298, 302, 324, 352, 354
Török Ferenc	324, 339, 352, 353
Török Imre	39, 352
Török Mihály	162
Török Zsuzsanna	324, 338, 339, 350, 352, 353
Tranquillus, Franjo Andronicus	237
Trepka András	86
Tringli István	15, 364
Tubero, Ludovicus	68
Tudor, Edmund	321
Tuman Bej szultán	47
Turchányi János	215
Turchányi János	215
Turre, Poncetius de	62

Tussay Anna	325, 329, 334
Tuza Csilla	4
Újfalussy Miklós	164
Újfalussy Osvát	215
Újlaki Katalin	353
Újlaki Lőrinc	11, 42, 44, 55, 56, 150, 158, 160, 165, 353
Újlaki Miklós	44, 65, 353
Újlaki Orsolya	65, 340
Uláma boszniai pasa	301
Ulászló I.	32, 42
Ulászló II.	8–13, 15, 16, 18, 31–33, 35–38, 40–42, 44, 51, 65, 127, 150, 215, 234, 256, 264, 319, 320, 322, 323
Ungnad	256
Ursinus Velius	23
Urzesowich Jakab	215
Urzesowich János	215
Usz János	215
Usz Osvát	215
Valdstram Erasmus	14, 23, 167
Valkay Imre	215
Valois, Catherine de	321
Valois, Isabelle de	321
Várady Anna	323, 324, 328, 333, 335–337, 340, 342–347, 351
Várady Tamás	323, 324, 328, 333, 335–337, 340, 342–347, 351
Várdai Dorottya	328
Várday Ferenc	44, 51, 56, 66, 88, 165, 215
Várday Imre	215
Várday Mihály	157, 161, 215, 218
Várday Miklós	66
Várday Pál	38, 104, 121, 128, 145, 157, 202, 224
Várday Péter	161
Varga Szabolcs	4, 24, 364
Várkonyi Ágnes, R.	362
Varkocs György	302
Várkonyi Amade István	166
Várkonyi Dániel Ádám	323
Várkonyi Fanni	323
Várkonyi György	4
Várkonyi Lajos	323

Várkonyi Sándor	323	
Várkonyi Tibor	7, 27, 323, 364	
Várkonyi Zoltán	7	
Vásárhelyi András	215	
Végh András	362	
Vencel király	41	
Verancsics Antal	234, 240, 267, 280 , 281, 362, 363	
Vid Sebestyén	270	
Vingárti Horváth Gáspár	224	
Vitéz János	61	
Vitovecz György	334	
Vitovecz Judit	325, 334	
Vizkelety Gáspár	212	
Vladissith Lukács	164	
Wallop, John	223 , 224, 226, 227	
Wass Angelitha	13, 83, 205	
Wass Márton	164	
Wathay István	160	
Welhartic, Václav	167	
Werbőczy István	4, 11, 13, 47, 55, 66, 79, 86, 88, 89, 93, 104, 108, 125, 127, 150, 158, 159, 160, 224, 230 , 249, 252, 265, 299, 361, 362	
Widffy Gáspár	212	
Wiszokai Márkus	161	
Wittelsbach, Johanna von	322	
Wittelsbach, Marguerite von Bourgogne	322	
Władysław II.	320	
Wolsey, Thomas	223 , 225–227, 229	
<i>Wrancic, Antonius lásd Verancsics Antal</i>		
Wurzscherett János	218	
Zabláthy (Saltzer alias Kolosváry) Márta	350	
Zabláthy (Saltzer alias Kolosváry) Zsófia	345	
Zabláthy Jeromos	162	
Zákány István	270	
Zákány Kata	330	
Zalai Bernát	163	
Zay Ferenc	175, 217, 280, 283,	
Zborowska, Elisabeth	324, 337	
Ziabka Sapka György	167	
Ziegler, Jacobus	241	

Zkoblith György	163
Zoárdffy Mihály	215
Zolthai János	160
<i>Zólyomi Miklós lásd Salm, Niklas zu</i>	<i>172</i>
Zöldi László	364
Zrínyi Katalin	323, 333, 351
Zrínyi Mihály	215
Zrínyi Miklós	18, 38, 49, 107, 162, 217, 276, 286, 290, 303, 304, 311, 316, 317, 323–329, 331–344, 354, 346–354
Zsámboki János	216
Zsigmond Ágost lengyel király	247 , 248
Zsigmond lengyel király	13, 36, 37, 43, 59, 60, 66, 97, 109, 127, 130, 133, 137, 138, 144, 229, 247, 248, 249, 264 , 280, 281, 319
Zsófia hercegnő	74, 320

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	5
SZERZŐI ELŐSZÓ.....	25
1. RÉSZ. MEMORIA HUNGARORUM ANNO DOMINI 1488–1526	29
I. Múltbeli előzmények: Anno Domini 1488–1506	31
II. Távoli előzmények: Anno Domini 1514–1515	35
III. Közvetlen előzmények: Anno Domini 1516–1518.....	40
IV. Meghatározó előzmények: Anno Domini 1519–1520	58
RÉSZLETES KRÓNIKÁK.....	70
I. Anno Domini 1521	70
II. Anno Domini 1522	83
III. Anno Domini 1523.....	92
IV. Anno Domini 1524.....	100
V. Anno Domini 1525	112
VI. Anno Domini 1526	143
Additamentumi (Debitumi, Dignationis, Consilarii, Secretarii, Buda)	155
2. RÉSZ. COMMENTARIUM LUDOVICUS REX, MDXXVI.....	168
3. RÉSZ. MOHÁCSI VESZTESÉGLISTA, ÉS A TÚLÉLŐK	211
4. RÉSZ. CSILLAGJÓSLÁSOK DOKUMENTUMAI A SZULTÁNI LEVÉLTÁRBAN	219
5. RÉSZ. SZULEJMÁN SZULTÁN LEVÉLTÁRÁBAN TALÁLT MAGYAR VONATKOZÁSÚ LEVELEK	223

6. RÉSZ. MURÁD DRAGOMÁN 1554–1555-BEN KÉSZÜLT TÁBLÁI	
A hat hadjárat Magyarország ellen.....	288
7. RÉSZ. A HETEDIK HADJÁRAT MAGYARORSZÁG ELLEN.	
Szulejmán szultán feljegyzései	302
FÜGGELÉK	319
IRODALOM	361
NÉVMUTATÓ	367